

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

UCRAINICA DIASPORIANA Vol. 2

Д-Р МИХАЙЛО БОРОВИК

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКА ПРЕСА
ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ
МЕНШИНИ В КАНАДІ

МЮНХЕН 1977

UKRAINISCHE FREIE UNIVERSITÄT
UKRAINIAN FREE UNIVERSITY . UNIVERSITÉ UKRAINIENNE LIBRE

UCRAINICA DIASPORIANA
Band 2 Vol.

MICHAEL BOROWYK, Ph.D.

THE UKRAINIAN CANADIAN PRESS
AND ITS SIGNIFICANT ROLE IN THE UKRAINIAN MINORITY
IN CANADA

DIE UKRAINISCHE PRESSE IN KANADA
UND IHRE BEDEUTUNG FÜR DIE DORTIGE
UKRAINISCHE MINDERHEIT

LA PRESSE UKRAINO-CANADIENNE
ET SON IMPORTANCE POUR L'AUTO-IDENTIFICATION
DE LA MINORITÉ UKRAINIENNE AU CANADA

MÜNCHEN 1977

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

UCRAINICA DIASPORIANA Vol. 2

Д-Р МИХАЙЛО БОРОВИК

**УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКА ПРЕСА
ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ
МЕНШИНИ В КАНАДІ**

diasporiana.org.ua

МЮНХЕН 1977

Das Erscheinen dieser Arbeit verdankt Ukrainische Freie Universität der Förderung der Rank-Xerox GmbH und des

- Verbandes der Ukrainischen Journalisten Kanadas
- der Ukrainischen Darlehenskasse „Budučnist“ in Toronto
- der Ukrainischen Volksbank in Montreal
- der Ukrainischen Kreditgesellschaft in Ottawa
- des Kreditvereines der Kirche „Unbeflecktes Empfängnis der Gottesmutter“ in Toronto.

Появу цієї праці завдячує Український Вільний Університет допомозі фірми Ранк-Ксерокс та

- Спілці Українських Журналістів в Канаді
- Українській Кредитівці «Будучність» в Торонто
- Українській Народній Касі в Монреалі
- Українській Кредитовій Спілці в Оттаві
- Кредитовій Спілці при Церкві Матері Божої Непорочне Почаття в Торонті.

ВСТУП

Ця дисертація є першою дослідною працею над розвитком української преси в Канаді від її початків до сьогодні, тобто від 1903 до 1967 р.

На основі розшуків у бібліотеках українських організацій у Торонті, Монреалі, Вінніпезі, Саскатуні, Едмонтоні і в бібліотеці оо. Василян у Мондері та у бібліотеках приватних осіб, авторові праці «Українці Канади та їхня преса» пощастило ствердити, що початок української преси в Канаді датується роком 1903. Перші видання української преси ніде не збереглися в цілості. Деякі з цих видань були короткотривалі; розгубилося навіть чимало таких видань, що виходили довгий час.

Метою праці є охопити всі українські періодичні видання (газети й журнали) в Канаді від їх початків до сьогодні (1967), показати їхній зв'язок з Україною та з'ясувати завдання і значення для української меншості в Канаді.

Перший розділ праці висвітлює причини української еміграції до Канади. Уже 1896 року перші українські емігранти масово поселяються в Західній Канаді, де й постають перші зав'язки українського церковно-релігійного та громадсько-культурного життя. Після господарського закорінення приходить рідна преса. Спочатку українські поселенці читали пресу з України, а головню з Галичини та ЗСА. Щойно згодом українські поселенці організують місцеві свої видавництва та розпочинають видавати українську пресу в Канаді.

У другому розділі описано розвиток української преси в Канаді. Тут першенство належить степовим провінціям, а головню Вінніпегові. Згодом іде Західня Канада, а потім Східня Канада, де початки суспільно-політичної преси припадають аж на 1915-ий рік. Після короткої характеристики окремих частин Канади, з'ясовано коли і при яких умовах поставала там українська преса. У цьому розділі подано теж в алфаветному порядку коротку характеристику кожного видання зокрема.

Третій розділ подає характеристику комуністичної преси, яка появлялася українською мовою в Канаді, її досягнення в початках,

коли провідники її прикривалися плащиком соціалізму, та теперішній стан.

У четвертому розділі подано висновки праці, бібліографію, індекс особовий, географічний показник і резюме англійською та німецькою мовами.

Автор цієї праці ще від 1955 року зацікавився і збирав українсько-канадську пресу як джерело для історика. Були думки і переконання, що українські товариства й організації зберігають все, що появилася друком. На жаль, так не є. Це, що збереглося у підвалах і на піддашшях, — неупорядковане і не до вжитку. Шкода, що всеканадська українська інституція не подбала, щоб зберегти джерела історії українського поселення у Канаді.

Авторові пощастило зібрати й описати українські періодичні видання у Східній Канаді. Працю на 180 сторін машинопису предложено на Славістичному Відділі Оттавського університету в 1960 році, як частину вимог для осягнення ступня магістра філософії (М. А.).

Але це була тільки частина української преси. Друга частина була розкинена на заході Канади. Тому автор вирішив збирати матеріали даліше, а збірку завершити окремою працею для відзначення 75-ліття українського поселення у Канаді, що припадало на 1966 рік, та сторіччя Конфедерації Канади 1867-1967.

РОЗДІЛ I.

1. УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ ТА Ї ПОСЕЛЕННЯ У КАНАДІ

А. Причини еміграції.

Історію народу нотує явище еміграції. Так само й українська історія. Правдивим є твердження, що українська політична еміграція настільки стара як стара наша історія. Про це свідчать історичні джерела з найдавніших часів. Політичним емігрантом можемо вважати князя Св'ятослава, який мусів утікати в Угорщину, де знайшов смерть у Карпатах; також і Олег Гореславич і нещасливий збирач українських земель Св'ятополк, який помер десь «між чехи і ляхи», та багато інших, відомих в українській історії як князі-ізгої. Крім цих поодиноких осіб, маємо в тих часах і явища масової української еміграції; при чому вони відбувалися як в межах українських земель, так і поза її кордони. З еміграцією була пов'язана і колонізація Тмуторокані й Берладі.

Після татарської навали велика хвиля української політичної еміграції відплила на північ, головно на територію Білорусії й Литви, а найбільше в Московщину, де ці політичні українські емігранти відіграли дуже важливу роллю. З явищем політичної еміграції пов'язана й українська колонізація Слобожанщини в XVII ст. Відома еміграція українського козацтва після битви під Полтавою, серед якої були такі діячі, як еміграційний гетьман Пилип Орлик і багато його визначних співробітників. Ця перша політична еміграція покинула свою батьківщину на те, щоб на арені світової дипломатії здобути назад те, що втрачено під Полтавою. З діяльністю цієї політичної, чи як дехто зве — Мазепинської еміграції зв'язані такі акти як: Бендерська конституція 1710 року, створення протимосковської коаліції, збройний союз України з Кримом 1710 року, похід Пилипа Орлика на Правобережжя 1711 року й багато інших політично-дипломатичних акцій, що тривали до 50-их років 17 ст.

Інша еміграційна хвиля приходить після зруйнування Запорізької Січі 1775 року царицею Катериною II до Туреччини, де постала

«Дунайська Запорізька Січ» на середнім Дунаю, що проіснувала 53 роки. Запорожці зберігали там свої традиції, проте не могли погодитися з тим, що мусіли по турецькому боці воювати проти своїх рідних братів, які опинилися по російській стороні. Крім того серед козацтва мала великий вплив російська пропаганда, і багато задунайців переходило до чорноморців, де був створений окремих Чорноморський Кіш. Залишки запорожців живуть до сьогодні рибалками таки в Дунайському гирлі, зберігаючи українську мову і традицію. Ними зацікавилися советські «опікуни» сучасної Румунії, видаючи для них газету українською мовою.¹

Після довшої перерви в 70-их роках 19 ст. розпочинається еміграція, що охоплює ширші верстви населення. Вона була спричинена передусім господарсько-економічними труднощами. Справді тяжко повірити, щоб на українському чорноземі могли бути такі господарські труднощі, які примушували б людей покидати свій рідний край і йти в світ-заочі. На це склалися не тільки причини соціально-економічного характеру, але насамперед політичні. Україна стає визискуваною колонією, а окупанти застосовують політику різнородного використання, сіючи безпросвітність і нужду.

Тоді, як в 1867 році народжувалась Канадська Конференція (100-річчя якої українці в Канаді відсвяткували в 1967 році), українська політична еміграція вже довгі століття існувала, розкинена по Євро-Азійському континенті. В тому часі пройшли великі соціальні й політичні зміни на українських землях, які належали до Австрії. Це ті українські землі, що наприкінці 19 ст. дали масову заробітчанську еміграцію до Америки. Варто повернути колесо історії назад та пригадати, що діялось в 1867 році в Галичині і Буковині

В 1867 році після програної війни з Прусією, Австрія змінила свій устрій і на основі договору з Угорщиною стала т. зв. дуалістичною державою, міняючи свою назву на Австро-Угорщину. Відповідно до зміни устрою, Австрія змінила теж свою конституцію. У зв'язку із цією зміною і запевненням польської шляхти, що вона буде вірно стояти при австрійському цісареві, австрійський цісар пішов на руку шляхти і обмежив у некористь українців автономні

¹ Андрусак, Микола, «Запорізька еміграція» в «Українці у вільному світі». Ювілейна Книга Українського Народного Союзу 1894-1954, Джерзі Ситі, Укр. Народний Союз, стор. 209.

права галицького сойму та підписав закон про заведення в Галичині польської мови як мови урядової.

Тото ж року розпочався посилений наступ поляків на українців, який своєю чергою загострив оборонну акцію українців проти поляків, що тривало аж до розвалу Австро-Угорщини і закінчилось Листопадним Зривом. У тому році піднесло голову підсилюване з одного боку поляками і піддержуване з другого Москвою, галицьке москвофільство, з яким українці мусіли вести боротьбу, що тривала до вибуху першої світової війни й продовжувалась вже під польською окупацією після закінчення цієї війни.

Оце був початок конституційно-правної системи, яка зродила безпросвітність і злидні серед українського населення на рідних землях. Якщо розглядати природні ресурси і корисний клімат України, то важко повірити в дійсність, яка запанувала в Україні.

Відомо, що Україна це шпихлір Європи, а сільське господарство — підстава всього господарства України. Вісімдесят відсотків населення українських земель жило з хліборобства. Це найвищий відсоток землеробського населення, що його зустрічаємо в світі.

В економічній продукції українських земель сільське господарство займає перше місце. Воно є підставою експорту України. Від віків хліб — головний продукт вивозу наших земель, крім інших продуктів, які є сировинною підставою для різних галузей промисловости.

Мало є країн, які мали б такі корисні умовини для сільського господарства, як Україна. Три чверті української землі покриті родючим чорноземом, найкращим ґрунтом у світі. Тепле літо дає змогу плекати всі рослини поміркованої смуги та дозволяє працювати більшу частину року на ріллі. Кількість атмосферичних опадів і їх розподіл у році не ставлять жодних перешкод у праці.

Причини української еміграції треба шукати в соціально-економічному й політичному гнеті українського народу. Соціально-економічне становище селянина в 19 ст. на всіх українських землях було незавидне. Вже самий розподіл земельного фонду був несправедливий. Майже половина землі належала невеликій групі чужих поміщиків. Наслідком того селянські господарства були дрібні, злиденні, невивантажені. На східноукраїнських землях було 35% малоземельних господарств, що мали менше як три десятини. Середніх господарств із 3—10 десятинами було 56%. У густо залюднених областях південно західної України 42% селянських родин Галичини й Волині та 45% на Закарпатті мало менше як два гектари

поля; 39% господарств Галичини й Волині та 30% Закарпаття мали від 2 до 5 га поля, а тільки 17% господарств було з 5 до 10 га землі, що їх можна було назвати самовистачальними.²

Неспівмірно високі податки, високі ціни на продукти щоденної потреби, сільсько-господарські машини і т. п., повна нестача верстатів праці для зайвих у сільському господарстві рук — кидали селянина на дно суспільного життя. Небували злидні українського селянина знайшли сильний відгомін у творах Івана Франка, П. Мирного, І. Нечуя-Левицького, Б. Лепкого, О. Кобилянської та інших українських письменників і поетів, а також серед політичних діячів, і вкінці — у відомому робітничо-селянському страйку 1902 року.

Наприкінці травня 1902 року у Львові розпочався страйк будівельних робітників. Причиною страйку були — голод і злидні, наслідки економічної експлуатації. Будівельний робітник діставав 50-60 крейцарів, а жінка 40 крейцарів денно. Зимом 1902 року серед будівельних робітників настав справжній голод. Коли 2 червня 1902 року страйкуючі робітники влаштували мирну демонстрацію, влада вислала проти них військо. Угорські гузари заатакували робітників шаблями. Робітники відповіли камінням. Тоді військо відкрило вогонь по робітниках, наслідком чого 15 робітників було забито, кількадесят поранено. Юліян Романчук, голова Українського Клубу і Ігнаці Дашинські, лідер польських соціалістів, внесли цього самого дня наглу інтерпеляцію у віденському парламента. За львівськими робітниками пішли селяни, і влітку 1902 року вибух селянський страйк, що огорнув східні, подільсько-покутські округи Галичини, і з'єднав біля 200.000 сільських робітників.³

В історії українсько-польських взаємин він має особливе значення тому, що це перший раз зірвано маску з ділянки соціальних стосунків у Галичині, які витворились в країні після знесення панщини 1848 р. Щойно, коли пізнаємо соціальні відносини на основі цього страйку, матимемо цілковиту картину панування польської шляхти в Галичині.

В економічних плянах австрійського уряду Галичина мала бути сільськогосподарською базою для промислово-більш розвинених

² Тесля, Іван, «Розселення українців у Канаді» в *Альманасу Золотого Ювілею 1905-1955, Winnipeg*, Українське Запомогове Братство св. Николая в Канаді, 1957, стор. 60.

³ Холмський, Іван, *Історія України*, Мюнхен, Наукове Товариство ім. Шевченка, 1949, стор. 352.

країн західньої частини монархії і тереном збуту їх товарів. Такий стан відповідав теж політиці польської шляхти в Галичині, яка від 1867 року стала виключним хазяїном країни. Галичина з господарського погляду була дуже занедбаною країною. Тільки небезпека війни з Росією примусила віденський уряд збудувати кілька залізниць; що сприяло господарському розвиткові. Але він ішов дуже повільно як наслідок політики панівної верстви кількох тисяч дідичів, які боялися промислового розвитку країни, бо це загрожувало б їх суспільно-господарській позиції; тому шляхетська верства ставила послідовний спротив перед розвитком промислу в Галичині.

Найтяжчий економічний удар селянській верстві в Галичині завдало панування губернатора Агенора Голуховського. Він зберіг для шляхти ліси і сервітути, справу індемнізації полагодив найкорисніше для шляхти, зберіг для неї пропінаційний монополь як економічне добродійство. Ця політика завдала країні важкого удару та економічно зруйнувала селянина в жакхливий спосіб.

Відомий у Галичині піонер господарського розвитку, С. Щепановський, обчислив, що в цій країні вмирало від голоду річно майже 50.000 людей. На цій багатій землі, пересічний вік людини був на 6 років нижчий як у Чехії, а на 13 років нижчий як в Англії. Смертність у Галичині була найвища на цілу Австрію. За урядовою статистикою 1900 року померло людей:⁴

	в Галичині	в Чехії
на дифтерію	7,141	194
на коклюш	9,203	1,150
на шкарлятину	6,742	596
на сипний тиф	467	11
на черевний тиф	3,199	610
на віспу	326	11

У Галичині жило 93 людей на 1 км². Якщо йдеться про аграрну країну, то такої густоти не було ніде в Європі. Уже в 1900 роках землі були так роздріблені, що внаслідок того витворився сільський пролетаріят, який не мав земельної власности й жив тільки із заробітків по панських дворах та фільварках. Шляхта — дідичі використовували безвихідне положення селян, даючи їм таку злиденну плату, що її ніяк не вистачило на прожиток, і сільське ро-

⁴ Добрянський, М., «Богом забута країна» в «Український Самостійник», Мюнхен, ч. 9 (515) вересень, 1967, стор. 36.

бітництво попадало в крайні злидні. Як реакція на такі відносини, розпочалися хліборобські страйки, спочатку поодинокі й неорганізовані, згодом масові. Страйкуючі селяни виявили надзвичайну солідарність і дисциплінованість, так що всі зусилля зламати страйк не вдалися, і поміщики були змушені піти на великі поступки, зокрема щодо парцеляції ґрунтів для селянства.

В 1901 році сойм схвалив закон про парцеляцію задовжених панських маєтків, але польська шляхта використовувала цей закон для польонізації Галичини і право купувати землю — парцеляції мали поляки з польських теренів австрійської монархії. Це доводило до розпачі галицьких селян, які тільки мріяли про те, щоб докупити землі при нагоді парцеляції. Розпука гнала їх до корчми, а корчма руйнувала їх остаточно. В 1901 році Галичина мала 21,046 корчем і платила 25,5 мільйонів корон алкогольного податку. Треба підкреслити, що державні уряди не звертали жодної уваги на селянські злидні і не робили будь-яких пільг, хоч би в несправедливій податковій системі. Єдиним способом рятунку перед такими злиднями була втеча з краю. В 1901—9 роках з Галичини виємігрувало до Америки 591,031 людей.⁵

Після першої світової війни на всіх західньо-українських землях ішла прискішеним темпом парцеляція, проте велика земельна власність була ще дуже сильна. Українського селянина не допустили до парцеляції; панську землю парцелювали на дуже вигідних умовах виключно для людей польської національності, які прибували з Польщі, а зокрема колишнім військовикам, т. зв. «легіоністам». На підставі закону про колонізацію східніх земель, до яких належали Волинь і Полісся, ці польські поселенці одержували безплатно наділи землі навіть там, де місцеве населення було безземельне. До 1 січня 1923 року між військовими осадниками на Волині розпарцельовано 110.000 га, на Поліссі 133.000 га. В ці колонізаційні роки в Галичині розпарцельовано між зайшлим населенням біля 200,000 га.⁶ Через те зросла земельна тіснота, а крім цього й політичні відносини мінялися на некористь українців. Єдиний вихід з положення український селянин бачив у виїзді на чужину.

Залишаючи поза увагою переселення до Бачки й на Кубань в першій половині 19 ст., справжньою першою позаєвропейською ко-

⁵ Добрянський, М., цит. пр., стор. 37.

⁶ *Енциклопедія Українознавства*, Мюнхен, Наукове Товариство ім. Шевченка, 1949, т. I., частина 3, стор. 1047.

лонією українців є Зелений Клин, на берегах Тихого океану. Російський уряд вислав туди політичних засланих, а пізніше туди переселяли добровільних безземельних втікачів, які тікали перед панцизнями ярмом. Після закінчення трансибірської залізниці в половині 90-их років, примусову й добровільну еміграцію з України спрямовано у Західній Сибір і до Середньої Азії, а за большевицької влади примусове виселення пливе без перерви. До першої світової війни кількість українських переселенців в Азії зросла до двох мільйонів. Сьогодні цю кількість оцінюють числом понад п'ять мільйонів.⁷

З цього слід зробити висновок, що українець не має нахилу до еміграції. Він так вріс у свою рідну землю, що треба якоїсь надзвичайної причини, яка примусила б його ту рідну землю покидати.

Не треба тому дуже дивуватися, що українцеві так важко було відважитися на переселення за океан тоді, як інші народи вже заселяли нові країни. Німці, італійці, скандинавці на десятиліття попередили українців. Такі народи як французи чи британці мусіли зводити криваві бої з племенами тубильців. Ці народи проклали водні й сухопутні шляхи вглиб континенту та відкрили ворота для загальної колонізації.

Заокеанська еміграція українців почалася у 1870-их роках до ЗСА, а згодом до країн Південної Америки й Канади. Початок дало українське Закарпаття, звідки весь час, аж до першої світової війни, еміграція була найчисленніша з усіх українських етнографічних земель.

«В світ за очі» — так назвало галицьке простолюддя свою еміграцію з батьківщини в далеку невідому чужину.

У світ за очі йшов український емігрант. За висловом латинської термінології «*Cum animo revertendi*» — тобто з наміром повернутися назад на рідну землю, придбавши трохи гроша. Тільки одиниці виходили на чужину без такого наміру.⁸

У хронологічному порядку еміграція прямувала насамперед до ЗСА. Перші групи українських поселенців прибули туди в 1879 р. До кінця минулого століття їх кількість зросла до пів мільйона, а в 1914 р. оцінювано її на 800 тисяч,⁹ зараз нараховується приблизно один мільйон. Це тільки в теорії, бо на практиці уродженці подають

⁷ Тесля, Іван, цит. пр., стор. 60.

⁸ Баран, Степан, «В світ за очі», в *Календарі Альманаху Українського Союзу на рік 1952*. Джерзі Ситі, Український Народний Союз, 1952, стор. 51.

⁹ Липовецький, І., «Українська еміграція в Новому Світі», в *На чужині — Календар 1947*, Авґсбург, Українська Книгарня, 1947, стор. 88.

себе при переписах населення за американців. Багато з них потонуло в чужомі морі, пішло шляхом денационалізації.

Ця еміграція від самого початку мала заробітчанський характер. Частина емігрантів після кількарічного перебування й зароблення грошей повернулася додому. Ті, що залишилися, розсипалися по широких просторах серед чужих національних груп. Таке розселення не сприяє збереженню української мови й традиції. Але сильний зріст національної свідомости серед молоді, яка народилася вже на американському континенті, високий культурний і господарський рівень життя є запорукою росту української спільноти. Українська спільнота в ЗСА знаходить дедалі більше симпатиків серед американських впливових кіл. Ця еміграція дає важливу підтримку загально-національним потребам і може відограти важливу роль у майбутньому.

Чергове — в хронологічному порядку — переселення — це еміграція до Бразилії. Еміграційний рух до Бразилії, започаткований у 1891 році, охопив головно подільські села (Західня Україна). Упродовж першого десятиріччя до Бразилії виїхало 30-40 тисяч українського населення. Еміграція до Бразилії, це еміграція до країни, про яку галицькі селяни майже нічого не знали та й не чули, тільки повірили підступним агентам, які обіцяли «рай» для нових поселенців. Цей рух охопив широкі маси українських селян, що його названо «бразилійською гарячкою». На жаль, еміграція до Бразилії була явищем дуже некорисним для українців, бо вона зазнала багато матеріальних втрат і людських жертв. Сьогодні кількість українців у цій країні досягає 120 тисяч.¹⁰ Потомки українських поселенців у Бразилії до сьогодні, у великій частині, живуть у біді.

У половині 1890-их років розпочалася еміграція до другої південно-американської країни — Аргентини. В 1967 році відсвятковано 70-ліття українського поселення в Аргентині.

В місяці серпні 1897 року приїхав до Аргентини перший більший контингент українських емігрантів з Галичини, а 27 серпня він у цілості поселився в Апостолес, у провінції Місіонес — ген під парагвайсько-бразилійським кордоном у підтропічному підсонні. Ця перша група поселенців складалася з 12-ох українських родин, ро-

¹⁰ Гец, Микола, «Українська іміграція в Бразилії», в «Українці у вільному світі» — Ювілейна Книга Українського Народного Союзу, 1894-1954. Джерсі Ситі, У.Н.С., 1954, стор. 234.

дом із Станиславівщини, з містечка Товмач. Рік 1897 вважається початком української еміграції до Аргентини. Значне число українських емігрантів прибуло сюди вже перед першою світовою війною. Однак найбільша кількість поселилась тут після війни, починаючи з 1922 року, наслідком сильного обмеження іміграції до Канади й ЗСА. Аргентина була єдиною заокеанською державою, що прийняла велику кількість українців із Західньої України. По 70-ох роках поселення в Аргентині українська спільнота нараховує там до 200 тисяч душ.¹¹

Після останньої війни опинилося поза межами України (найбільше на терені Німеччини й Австрії) приблизно пів мільйона українців. Велика більшість з них, рішила шукати захисту в демократичних державах на Заході. Вони поселилися у вільних державах Європи, а далі в країнах старої еміграції: в Канаді, ЗСА, Аргентині, Бразилії та інших державах Південної Америки, у північній Африці та в Австралії.

Б. Перші українські піонери.

Канада відома була в Україні вже від першої половини 19 століття. Находимо сліди індивідуального поселення українців в цій країні вже в 1810, 1818 роках і пізніше. В архівах Лорда Селкірка в списку «Meuron Settlers in Winnipeg» зустрічаємо низку імен українського походження.¹² Олександр Роїк, викладач української мови й літератури в Саскачеванському університеті, досліджуючи історію українців у Канаді, твердить, що українці в Канаді поселилися перед 1891 роком і що не 75-річчя, а 150-річчя української іміграції до Канади святкуємо в 1967 році. На академічному викладі УВАН, 7 травня 1967 року О. Роїк подав докладні відомості про Андрія Янковського, першого українського поселенця в долині Червоної ріки (Ред Ривер), який 2 вересня 1817 року отримав від Лорда Селкірка сто акрів землі як нагороду за його участь в обороні шотландських поселенців у рядах Девоттевільського відділу. Сам Янківський походив з Тернополя і як 23-річний юнак вписався у ряди цього відділу в Європі та з ним приїхав до Канади. На-

¹¹ «70-ліття українського поселення в Аргентині». *Наша Мета*, ч. 43 (883) 21 жовтня, 1967, стор. 3.

¹² Марунчак, Михайло Г., «Студії до історії українців Канади». Вінніпег, Українська Вільна Академія Наук, 1966-67, том 2, стор. 343.

щадки Янковського живуть ще й досі в Вінніпезі чи його околицях і ця справа вимагає дальших дослідів.¹³

Інші докази маємо в праці д-ра М. Гуцулюка, що появилася у Канаді в 1967 роц п. н. «Українець-співтворець кордонів Канади й Аляски». Д-р М. Гуцулюк висвітлює ролю Петра Полетики в міжнародній дипломатичній акції. Петро Полетика, нащадок стародавнього українського шляхетського роду з Волині, був визначним царським дипломатом. В 1816 році він стає радником посольства в Лондоні, а два роки пізніше, як царський дипломат, бере участь в європейському конгресі в Ахені. Після конгресу новий аванс: Петро Полетика «дійсний статський радник», став амбасадором у Вашингтоні й повноважним міністром при уряді ЗСА. В 1825 році він уже «тайний радник» і царський сенатор. Від 1822 року до кінця життя він був членом Американського філософського товариства у Філядельфії.

Бувши на царській службі, Петро Полетика не скривав свого українства, а навпаки, до нього він явно признавався. Колеги за фахом, закордонні дипломати, називали його «малоросом» або «козаком», а державний секретар ЗСА, Адамс — «українцем». Як визначний дипломат в Англії і ЗСА, він вирішально допоміг визначити кордони між Канадою та Аляскою. А зроблено це в договорах між Росією і ЗСА в 1824 році та Росією і Великобританією в 1825 році. На обидвох документах є підпис Петра Полетики, який разом з графом Карлом Несельродом репрезентував російського царя Александра I. У той час Полетика не додумався, що він співвизначає межі держави, яка в недалекому майбутньому стане прибраною батьківщиною частини його народу.

У передмові до книжки д-р Ярослав Рудницький підкреслює, що український вклад у розбудову Канади сягає дальше, як офіційна дата 1891 року, що її прийнято, і яке значення має це для українців.

«А для земляків у Канаді й Америці суцих вона, ця праця, має велике значення як свідоцтво українського зусилля й української індивідуальної дії «на вершинах», тобто в найвищих сферах міжнароднього політичного життя, ще довго перед прибуттям українських поселенців на північно-американський континент для «масового поселення» на низах «соціальної драбини». Це зокрема важливе для українців

¹³ 150-річчя українського поселення, в Гомоні України, ч. 22, 27 травня 1967, стор. 1 і 4.

у Канаді, раз з уваги на сторіччя Канадської Держави в 1967 р., а теж і з уваги на те, що український вклад у розбудову Канади сягає дальше вглиб минулого, як 1891 року.»¹⁴

В 1874 р. почали переселюватися з України до Канади меноніти, а з ними прибули й українці, що були переслідувані царською владою. Про приїзд українців з менонітами, оповідають піонери, а особливо Іван Романюк з Мирнам, Алберта.

«Меноніти оповідали про це, й не дуже крилися з цим, що українці їхали з України з політичних причин, щоб зберегти себе перед царською „охороною” та уникнути заслання на Сибір».

Проф. Л. Білецький у своїй розвідці «Українські піонери в Канаді, 1891-1951» не признає рік 1891 початком українського поселення у Канаді.

«Ця дата мабуть ще не остаточна. Деякі факти вказують на те, що вона може бути пересунена назад у старшу добу. Поява першої української назви оселі в Манітобі датується 1875 роком. Це назва Хортиця, Ман., що зв'язана з назвою острова на Дніпрі.»¹⁵

Це все сліди індивідуального поселення. Масова українська еміграція до Канади датується 1896 роком.

Уже в 1880-их роках по галицьких селах почали появлятися серед селян глухі чутки про нову заморську країну Канаду. Саме в тому часі будувалася головна залізниця від Атлантийського океану на захід до берегів Тихого океану, що дало змогу прослідити цей великий простір північно-американського суходолу, де центральна частина являла собою величезну смугу від віків непорушного урожайного степу.

Ці чутки спочатку проходили неясно серед селянства, бо польсько-австрійська адміністрація не допускала таких поголосок. Дідичі й далі дивилися на селянина, як на свою власність, і не бажали, щоб він виїжджав кудись на кращі заробітки.

Українська молодь уже в народніх школах знала, що це є Америка, де вона, хто й коли її відкрив, а учні вищих клас знали вже про її історію, географічне положення та величину. Знали про державний устрій ЗСА і про Канаду, як англійську домінію та про її суспільно-громадський устрій. Знали й про те, що в Канаді є землі

¹⁴ Гуцуляк, Михайло, *Українець-співтворець кордонів Канади й Аляски*, Торонто, Наукове Т-во ім. Шевченка, 1967, стор. 9.

¹⁵ Білецький, Леонід, *Українські піонери в Канаді, 1891-1951*. Вінніпег, Комітет Українців Канади, 1951, стор. 18.

для тих, хто схоче туди переселитися на постійне перебування. Велитенські простори урожайних степів Канади чекали напливу хліборобських рук з перенаселеної Європи, де щораз більше давався відчувати земельний голод. Але скупі пресові інформації, що появлялися у тодішніх часописах, були для села ще майже недоступними, зокрема ж для старших, малограмотних, або й неграмотних селян. У той час по селах щойно починав поширюватися просвітній рух. Основувалися читальні, при яких гуртувалась молодь, організовано аматорсько-театральні гуртки й бібліотеки.

Не дуже прихильно дивились на це відродження чужі державні чинники. До цього чимало спричинилися жириди-орендарі, бо, передбачаючи в цьому освітньому русі свій економічний упадок, намагалися всякими способами перешкодити цій культурній роботі.

Не могли спокійно дивитися на цей рух і землевласники — дідичі. Вони, мабуть, найясніше передбачали в цьому загрозу для свого панування. Знали, що коли селянинові відкриються очі, то вже не можна буде зробити з нього знову покірнього й дешевого робітника — раба.

Оце й були причини, чому вістки про заморські вільні країни так старанно приховувано перед селянами.

Але коли в сільських читальнях почали появлятися дедалі частіше газети з відомостями про той заморський світ, де повно всякого добра й де не вистачає тільки робочих рук, молодь почала поважно пригадуватися над покращанням свого економічного стану.

Крайовий уряд у Галичині видавав у той час урядовий тижневик українською мовою «Народна часопись». У ньому появилася коротка згадка про Канаду й невеличка карта Манітоби з містом Вінніпегом посередині.

Незабаром уже й у Львівському «Ділі» почали появлятися інформативні статті про Канаду, про безплатні наділи землі, придатної до хліборобства та про способи, як туди дістатися.

Іван Пилипів і Василь Єленяк, що прибули до Канади в 1891 році, перші, вже як поселенці з нового краю подавали вістки з Канади своїм знайомим та односельчанам в Галичині про можливість для українського поселення у Канаді. Це все були індивідуальні випадки українського переселення до Канади. Масову еміграцію

треба завдячувати д-рові Осипові Олеськову, якого Т-во «Просвіта» в 1895 році вислало до Канади, щоб на місці перевірити життєві умови й еміграційні можливості для українського селянина. Його перебування у Канаді вплинуло додатньо на спрямування українського еміграційного руху до Канади.

В українсько-канадській історіографії роля д-ра О. Олеськова не була як слід з'ясована. Аж у 1964 році появилася джерельна праця д-ра В. Ю. Кисілевського «Early Ukrainian settlements in Canada, 1895—1900, Dr. Josef Oleskow's role in the settlement of the Canadian Northwest».

Праця д-ра В. Ю. Кисілевського на підставі архівних матеріалів ґрунтовно висвітлює працю та значення д-ра Осипа Олеськова для української еміграції в Канаді.

В 1895 році, 16 березня д-р Осип Олеськів вислав листа до канадського міністерства внутрішніх справ з проханням подати йому інформативні матеріали про Канаду та можливості масової еміграції українських (руських) селян до Канади. В своєму листі д-р Олеськів описує важкий економічний стан українського селянства в Галичині, а також хоче запобігти пропаганді різних агентів, які масово вербують селян до Бразилії, де кліматичні умовини в бразилійських пущах не є сприятливі для українського селянина.

Відповідь міністерства була позитивна, і уряд вислав всі бажані інформаційні матеріали про Канаду. Канадський уряд був заінтересований в колонізації західньої Канади, а зокрема за міністра внутрішніх справ Клиффорда Сифтона. Він з ентузіазмом взявся до заселення майже пустих просторів західньої Канади. В розшуках за майбутніми поселенцями він звернув особливу увагу на рільничу перенаселену Галичину. Це — третій і найважливіший чинник, який вплинув на зміцнення еміграційного руху до Канади.

Міністерство запропонувало д-рові О. Олеськовому приїхати до Канади, щоб розглянутись та ширше і детальніше обговорити справу української масової еміграції до Канади. 5 травня 1895 року, д-р О. Олеськів пропозицію прийняв та поінформував міністерство, що він може прибути до Канади першого тижня місяця липня і думає затриматися в Канаді до двох з половиною місяців. Він інформує теж в даному листі, що дещо вже опублікував проти масової еміграції до Бразилії, а заохочує у своїх брошурах та доповідях по чи-

тальнях «Просвіта» до масової еміграції до Канади. Засноване 1868 року Товариство «Просвіта» широко розвинуло культурну і суспільно-громадську діяльність і вже в 1895 році нараховувало 12,000 членів. Д-р Олеськів як професор агрономії бачив краще майбутнє українських селян на канадських степових просторах.

Д-р О. Олеськів був також у зв'язку з Сером Чарльсом Туппером, канадським високим комісарем до Англії. Він листувався з ним та відбув окрему конференцію у справі масової еміграції до Канади перед своїм приїздом до Канади. Висліди його заходів у Лондоні й в Оттаві були позитивні.

У другому листі з дня 14 травня 1895 року до канадського високого комісара в Лондоні д-р О. Олеськів дає запевнення, що за його акцією масової еміграції до Канади стоїть Т-во «Просвіта». Він переслав також вирізку своїх статей з газети «Народна Часопись», де він гостро критикував масову еміграцію до Бразилії, та пропагував еміграцію до Канади. Д-р Олеськів висловлює свій плян, що із зібраних матеріалів про Канаду хоче видати книжечку та поширити її серед українського населення.¹⁶ В іншому місці згаданого листа сказано, що двочленна делегація українських селян має бажання поїхати з ним до Канади для обстеження можливостей масового поселення українських селян на заході Канади.

Вже в 1895 році Т-во «Просвіта» видало окрему книжечку д-ра О. Олеськова п. н. «Про вільні землі». Брошура на 38 сторінках давала точний опис Канади та можливостей для нових поселенців. Остерігаючи українського селянина перед еміграцією до Бразилії, автор радив поселюватися в Канаді, в країні світлого майбутнього. У брошурі говориться про кліматичні умови в Канаді, які більше відповідають українському селянинові як бразилійські. Кожний поселенець дістане наділ землі «гомстед», то є 160 акрів (115 галицьких моргів), а уряд заопікується новими поселенцями.

Д-р О. Олеськів і ще один селянин, а не двох, як було в першому пляні, мали в пляні виїхати з Галичини до Канади на початку липня 1895 року, але з невідомих причин виїзд тричі відкладено аж до вересня. Про це він повідомив канадський уряд листом, що його отримало міністерство внутрішніх справ 22 липня 1895 року.

В дорозі до Канади д-р О. Олеськів зупинився на два дні в Лондоні, де вів переговори з канадським високим комісарем Сером Ч.

¹⁶ Kaye, Vladimir J., *Early Ukrainian settlements in Canada, 1895-1900*. Toronto, Toronto University Press, 1964, p. 9.

Тупшером. Після конференції д-р О. Олеськів і ще один селянин з Коломийщини, Іван Дорундяк, відплили до Канади. Вони прибули до Монтреалу 12 серпня 1895 року. В Монтреалі заночували, а 13 серпня були в Оттаві. Це був час літніх вакацій і парламент не засідав, а відповідних міністрів, з якими мала стрінутися ця двоособова делегація і обговорити плян поїздки на захід Канади та можливу допомогу новим поселенцям, не було в Оттаві. Не було теж міністра внутрішніх справ, до якого належали справи іміграції та колонізації.

Делегацію прийняли урядуючий заступник Джон Р. Галл і Л. М. Фортієр, шеф іміграційного бюро.

Два дні д-р О. Олеськів і Іван Дорундяк пробули в Оттаві, а 15 серпня виїхали на захід Канади. До Вінніпегу вони прибули в суботу, 17 серпня, а в неділю д-р О. Олеськів відвідав українських поселенців у Вінніпегу. В більшості це були нові поселенці з села Небилова, калуського повіту. Про життя перших українських поселенців у Вінніпегу, які прибули до Канади в 1892—94 роках, д-р О. Олеськів пізніше написав у другій брошурі п. з. «О еміграції», що появилася друком в 1895 році у Львові.

Олеськів і Дорундяк з Вінніпегу виїхали на захід Канади і вже 26 серпня відбули конференцію з міністром внутрішніх справ Т. М. Дейлі (Т. Maune Daly), який у цей час був у подорожі по Західній Канаді. В Альберті вони відвідали австрійську колонію, якою були захоплені. З Альберти вони подалися до Бритійської Колумбії.

Вже 1 жовтня в поворотній дорозі знову були в Оттаві, а 3 жовтня Олеськів склав звіт із своєї поїздки та старався виведати допомогу від канадського уряду для нових поселенців. Він запропонував, щоб міністерство погодилося дати 60 дол. на родину, якщо родина візьме «гомстед». Д-р Олеськів мав одержати 2,000 дол. на видання брошури про Канаду, в якій були б подані інформації про величезні можливості для нових поселенців. Еміграційне бюро мало бути відкрите в Австрії, тобто Галичині, а канадський уряд погодився платити 5 дол. від кожного емігранта. Свою пропозицію д-р Олеськів мотивував тим, що поселенці з Великої Британії і меноміти таку допомогу дістають від канадського уряду.

Найважливішим здобутком для канадських українців було те, що д-р Олеськів домігся в переговорах з урядовими чинниками того, що українці будуть оселяватися на нових місцях групово, цілими селами. Д-р О. Олеськів мотивував це традиційним і при-

таманним українському селянинові почуттям громадської єдиності.

Наслідки розумного становища д-ра Олеськова ми бачимо аж з перспективи часу. Українці поселялися найкраще в лісостеповій смузі, яка забезпечувала поселенцям дерево на будову і опал. Ця смуга українського групового поселення тягнеться на 1,200 миль впродовж т. зв. степових провінцій від південносхідньої Манітоби до околиць Піс Рівер у північнозахідній Альберті. Ознаки української культури тут настільки виразні, що один з перших дослідників українського поселення Ч. Г. Йонг, писав . . . «це частина України живцем перенесена на канадську землю . . . Кожне поселення це мала Україна, в якій рідко щонебудь чуже нарушує тло їх доріг. Можна переїхати милі й не бачити інших тільки доми з солом'яними дахами, або нема таких домів, то їхні залишки перемінені на стайні; не почувеш там іншої мови як тільки українську у дорослих поселенців».¹⁷

Характеристика Йонга стосується до піонерської доби. Сьогодні зовнішній вигляд українського поселення змінився і прибрав модерний вигляд. Українські церковні будівлі, суспільно-громадські будинки, чи фермерські господарства — одні з найкращих у Канаді. Деякі околиці цієї української смуги мають понад 80% українського поселення. Стюартбурн — (Шевченко), Манітоба 86%, муніципалі — самоуправління: Гаррисон 58%, Росборн 69%, Етельберт 89%. В Саскачевані такими самоуправліннями-муніципалами, де українці творять абсолютну більшість, є: Калдер 75%, Гуд Лейк 70%, Інсінгер 68%, Клейтон 64%, та багато інших містечок і сіл.

В Альберті українці заселили великий обшир на схід і північ від Едмонтону з осередком Вегревил і кілька менших, а зокрема мають більшість у таких громадах: Ігл 76,4%, Місборн 44,6%, Ламонт 63,1%, Смокі Лейк 75,4%, Вегревил 52,2%, Мондер 85,9% та багато інших містечок і сіл.¹⁸

Для графічного представлення групового поселення українців у степових провінціях Канади, долучено карту з 1961 року.

Це все наслідки розумно-плянованої поселенчої політики д-ра О. Олеськова. Він теж у своїх розмовах з канадським урядом до-

¹⁷ Young, Charles H., *The Ukrainian Canadians*, Toronto, T. Nelson, 1931, p. 327.

¹⁸ Тесля, Іван, і П. Юзик, «Українці в Канаді — їх розвиток і досягнення» в. «Український Самостійник», ч. 10, жовтень 1967, стор. 11-13.

мігся домовлення, щоб іміграційним агентом на Західню Канаду призначити українця. Першим таким іміграційним урядовцем став Кирило Ґеник з села Березова, коломийського повіту.

Після появи двох брошур, які видав д-р О. Олеськів: «Про вільні землі» і «О еміграції», що появилися в 1895 році, зростає зацікавлення серед українських селян еміграцією до Канади. Еміграцією цікавляться галицькі й буковинські селяни. І саме 1895 року канадський уряд дав офіційний дозвіл на еміграцію для слов'янських народів.

Українську еміграцію можна поділити на три етапи щодо часу і причин. Переселенці всіх трьох етапів відрізняються між собою головно суспільним походженням, освітою, наставленням і навіть регіональним походженням.

Перший етап від 1896 до 1914 років був зумовлений головно безрадісними економічними й соціальними обставинами, в яких тоді жив український народ. Цей етап географічно охопив Галичину й Буковину, з невеликим додатком Закарпаття й Волині.

Другий етап українського переселення до Канади розпочинається щойно після першої світової війни, зокрема від 1922 до 1939 років. Упродовж цього часу в Канаді поселилося приблизно 68,000 українців. Нові поселенці другого етапу відрізнялися ґрунтовно від попереднього як своїм складом, так і вищим рівнем формальної освіти. Переважна частина еміграції поселювалася у містах. Економічна криза в 1930-их роках, а згодом друга світова війна майже цілком припинили іміграцію до Канади. Вона відновилася щойно в 1946 році.

Третій етап масового переселення — це роки 1947-1961. В цих роках у Канаді поселилося приблизно 37,000 українців. Переселенча група третього етапу відрізнялася від попередніх тим, що серед неї були представники всіх українських земель і всіх верств українського суспільства, між ними поважна кількість інтелігенції й міщан, що в основному посилилася в містах.¹⁹

До 1895 року виемігрувало до Канади заледве кільканадцять родин з Калуцини. Ширша еміграція розпочалася в 1896 році. Переселенча хвиля постійно зростала. Від 1898 року українські імігранти до Канади досягають чисельної переваги над переселенням інших слов'янських народів й весь час займають одне з перших

¹⁹ Darcovich, William, «Ukrainians in Canada», Ottawa, 1967, p. 5, 7.

місце, вдержуючись на кількості 10 тисяч осіб річно. Напередодні війни в 1913 році їх кількість досягла 21,600 осіб.²⁰

Перед першою світовою війною до Канади прибували не лише самі селяни, як зазначають деякі дослідники українського поселення, але й інші. Крім селян, які були в погоні за землею, між першими поселенцями ми зустрічаємо також українську збіднілу шляхту, що їх предки після окупації Галицького Князівства в 14 ст., не пішли на службу польської шляхти і тому втратили свої посілості та посади в уряді. Це переважно середньошкільна інтелігенція, яка дала поштовх до розвитку національно-культурного й економічного життя.

Для прикладу наведемо кілька імен із перших поселенців: Безезовський, Негрич, Генік, Арсенич, Склепкович, Урбанський, Бачинський, Корчинський, Томашевський та інші. У той час приїхало до Канади також багато робітників, що мали намір заробити гроші й повернутися додому, щоб там поліпшити матеріальний стан своєї родини, а також різні ремісники. Ця еміграційна хвиля охопила понад 200 тисяч українських поселенців.²¹

У роках першої світової війни еміграцію до Канади припинили. Щойно після війни еміграція знову ожила, але наслідком еміграційних обмежень була менша, ніж раніше. За час від 1919 до 1935 років до Канади виїмігрувало 67 тисяч українців.²²

Трагічний вислід визвольних змагань в обороні відновленої української державности зумовив велику українську політичну еміграцію в роках 1919-1920. У перших місяцях 1919 року виїхало через Відень до західних країн кілька тисяч урядовців Української Народньої Республіки, головню як члени різних місій УНР. У травні 1919 року перейшла Карпати Гірська Бригада Української Галицької Армії, опиняючись на території Чехословаччини на Закарпатті; незабаром туди ж переїхало також чимало галицьких та буковинських інтелігентів. Улітку 1920 року перейшла до Чехословаччини бригада генерала Кравса, а в листопаді того ж року через річку Збруч перейшла на територію Галичини, окупованої Польщею, армія Української Народньої Республіки. Як і дві перші частини, так і останню роззброєно й інтерновано. Це вже не була

²⁰ Тесля, Іван і Павло Юзик, цит. пр., стор. 7.

²¹ Yuzyk, Paul, «The Ukrainians in Manitoba; a social history», Toronto, University of Toronto, 1953, p. 31.

²² Баран, Степан, цит. пр., стор. 56.

заробіткова еміграція «в світ за очі», але повністю політична еміграція. Ця еміграція продовжувала всякими можливими засобами боротьбу за відновлення втраченої української державности.

Багато з цієї політично-військової еміграції виїхало за океан. Деякі групи залишилися в західній Європі, де зуміли створити й розбудувати низку цінних українських наукових та культурних установ.

До Канади почали приїздити учасники визвольних змагань, старшини й вояки українських армій. Вони привезли з собою нові кличі, нового вояцького духа, нову легенду збройної боротьби й іскри того вогню, що таким величезним полум'ям спалахнув на рідних землях, розбудивши народ до будови власної держави.

Окрему політично-військову еміграцію дала також Карпатська Україна в березні 1939 року, коли її діячі, місцеві й прибулі з інших земель України, після проголошення державної самостійности цієї країни, змушені були перед малярською окупацією вийти на еміграцію.

Величезною мандрівкою в світ за очі був вихід около чверть мільйона українців з усіх українських земель у 1943-44 роках. Вони рятували своє життя від большевицької навали. Причини цього «великого ісходу» були цілком політичні. Ця мандрівка різнилася від звичайної еміграції, у якій емігрант знає принаймні ім'я країни, куди прямує. Тут же люди не знали де вкінці опиняться й чи взагалі знайдуть будь-які можливості поселення і прожитку.

У цій еміграції були заступлені всі українські землі й люди різного віку, освіти та професії. Ця людська маса опинилася наприкінці війни в Німеччині й частково в Австрії. До неї приєдналося чимало тих українців, що їх німці вивезли на примусову роботу до Німеччини, і що їм пощастило якось урятуватися від горезвісних большевицьких репатріаційних комісій, які в роках 1945 і 1946 переводили примусову депортацію українців до ССРСР. З Польщі, а опісля Чехословаччини, виїхала на захід т. зв. «стара» еміграція, тобто українські емігранти з часів визвольних змагань 1918-1921 років.

До цього слід додати військово-політичну еміграцію кількістю приблизно 10,000 осіб. Це старшини й вояки Першої Української Дивізії УНА, яка після другої світової війни опинилася в полоні в Італії, звідки її опісля перевезли до Англії й дозволили даліше емігрувати.

Українська діаспора під сучасну пору велика. Поза українською суцільною етнографічною територією поселилося досі кілька мільйонів українців, а найбільше в Азії. Численна є і наша заокеанська еміграція, яка сягає приблизно півтора мільйона, з того половина в ЗСА і четвертина в Канаді.²³

Початком української еміграції до Канади, еміграційний уряд вважає рік 1891. Саме в 1966 році українська спільнота в Канаді святкувала 75-річчя свого поселення, зв'язане з приїздом двох перших українських поселенців: Івана Пилипова і Василя Єлиняка, селян з Небилова, Калуського повіту в Галичині. Ця дрібна подія була важлива своїми наслідками, бо вона зробила перший, ледь помітний слід річища, яким у наступних роках пливе півмільйонна українська еміграційна маса.

Канадські українці в 1966 році відзначували 75-літній ювілей українського поселення у Канаді. Сімдесят'ять літ в історії народу, це порівняльно недовгий час, але його вистачає, щоб устійнити, які ідеї формували в Канаді українське життя.

Українці прибували до Канади в різних часах і були різної ментальности. Сьогодні в 75-річчя українського поселення в Канаді, ми уявляємо собою українську зінтегровану спільноту, що внесла великий вклад у загальне канадське життя. За цих 75 років, українці можуть похвалитися великими досягненнями в кожній галузі, як зріла національна меншість. Українці можуть бути горді з цілого ряду створених ними і розбудованих власними силами установ релігійно-церковного, суспільно-громадського, економічного та наукового життя, з рідного шкільництва, культурно-мистецького, молодіжного, робітничого, видавничого характеру, тощо.

Для характеристики знання українських осягів у Канаді наведемо привіт прем'єра Манітоби з приводу 75-річчя українського поселення у Канаді:

"One of the great events in Canadian history, particularly western Canadian history, was the great surge of immigration from the Ukraine and elsewhere which brought new skills and knowledge and which introduced a tradition and culture that has given greater breadth to our heritage.

In the spirit of Taras Shevchenko the spirit of freedom — these new immigrants settled and build. Our professions, our business, our performing arts; law, church and state; our farms, mines and industries, all have benefited from this welcomed influx.

It is, then, with a deep awareness of the contributions made by these

²³ Баран, Степан, цит. пр., стор. 61.

steadfast developers of our province, that we observe the 75th anniversary of the arrival of the first Ukrainian settlers in Canada.

We salute them, and their descendants — Canadians all.

Winnipeg, Manitoba²⁴
September 19, 1966

Duff Roblin
Premier of Manitoba

Ми свідомо навели привіт якраз прем'єра Манітоби, бо ж Манітоба — колыска українського поселення у Канаді.

Іван Пилипів уперше почув про Канаду ще в школі від учителя. Подруге — вже дорослою людиною від німців-робітників, які мали в Канаді своїх рідних. І. Пилипів попросив їхню адресу, написав листа до Канади й одержав відповідь: «Лишай гори й доли та їдь сюди». Пилипів відповів: «Добре, я їду».²⁵

Восени 1891 року І. Пилипів виїхав. З ним поїхали ще два земляки: Василь Єлиняк і Юрко Паніщак. Доїхали до Освенціма, де відбувався перегляд переселенців-емігрантів. Юрко, що мав за мало грошей, мусів вертатися додому, а І. Пилипів і В. Єлиняк поїхали до Гамбургу, а звідти кораблем до Канади. 7 вересня 1891 року прибули вони до Монтреалу, а згодом до Вінніпегу. Вони знайшли тимчасову роботу на фермі в менонітів у південній Манітобі.

Цього ж року І. Пилипів повернувся до краю на Різдво. Вістка про його поворот швидко розійшлася по навколишніх селах. Люди почали сходитися та розпитувати його про Канаду. Небагато він міг бачити за своє коротке перебування, та все ж розказав про те, що його самого найбільше цікавило і розвіяв усіякі сумніви. З його розповідей люди створили собі картину справжнього життя і відносин у Канаді та набирали більше відваги їхати туди, щоб забезпечити собі краще майбутнє.

Адміністраційна влада потягнула І. Пилипова і Тита Зіника до судової відповідальности, нібито за агітацію і підбурювання населення. Вийшовши з в'язниці, вони тієї ж таки весни 1893 року виїхали з своїми родинами вже на постійно до Канади й поселилися в Альберті, в околиці Една (тепер Стар). Там поселились, крім І. Пилипова й В. Єлиняка, й інші: Михайло Пулишій, Федір Мельник, його брати Михайло й Микола, Василь Феняк, Андрій Пайш, Петро Мельник. З цими родинами дещо згодом поселився Микола Тич-

²⁴ Комітет Українців Канади. «75-річчя поселення українців у Канаді. Програма, 1891-1966». Вінніпег, 8, 9, 10 жовтня 1966, стор. 3.

²⁵ Білецький, Леонід, цит. пр., стор. 15.

ковський. Пайш і Тичковський були першими небилівськими поселенцями, які взяли «гомстед» в Альберті. Майже всі вони походили з села Небилова, Калуського повіту в Галичині. Але перша спроба емігрувати в невідоме належить тільки двом відважним: І. Пилипову й В. Єлинякові. Вони на якийсь час затрималися у Вінніпегу. Пізніше — пастушили у менонітів, були отже чи не першими українськими «ковбоями» в степах Канади. Щойно пізніше вони виїхали до Альберти.

Колискою українських поселенців у Канаді була Манітоба, точніше — її столиця Вінніпег. Першою українською фермерською колонією в Манітобі стала околиця Стюартбурн, що лежить 65 миль від Вінніпегу. Назву отримала ця колонія від перших шотландських поселенців, що прибули сюди в 1881 році й тут поселилися.

В 1896 році, 11 серпня, прибули в околицю Стюартбурн двадцять сім українських родин. Була це інша категорія поселенців, яка ґрунтовно відрізнялася від невеличкої групи, британців. В цій групі були українські поселенці з Галичини й Буковини, які створили першу українську колонію в Манітобі. Ця група нових українських поселенців незабаром надала цій оселі та цілому просторові український національно-культурний характер. Група згаданих двадцять сімох родин була тільки початком цього довгого процесу заселення, що тривав кілька років. Наслідком цього постала в Стюартбурнщині низка українських осель з такими назвами, як: Олеськів (що пізніше перезвано на Толстой), дальше Шевченко (що згодом отримав назву Вайт) і такі оселі як: Гардентон, Арбакка, Згода, Сеньків, Роза, Калієнто, Сандавн та інші. Того самого року українці поселилися на фармах у Гонор, Брокенгед, на схід від Стюартбурну. Тоді саме українці починають поселюватися і в окрузі на північний захід від Вінніпегу.

Перші українські поселенці в Канаді, створюючи оселі й заорюючи канадські степи намагалися втримувати свої культурні прикмети, свої звичаї і традиції з рідних земель; при цьому завжди надавали своїм оселям назви, що мали символізувати їхню пошану до рідного історично-минулого, до батьківської землі та великих постатей свого народу.

Наслідком того постала низка українських назв осель: Згода, Правда, Медика, Комарно, Збараж, Збруч, Русь (Рутенія), Ольга, Город, Січ, Долина, Україна, Куліш, Богдан, Петлюра, Красне,

Ярослав, Антонівка, Ковалівка, Кизів, Чехів, Дніпро, Одеса, Мазепа, Сокаль та інші.

У 1896 році українці поселяються в околиці Давфин, а рік пізніше постає нова оселя «Україна», на захід від Сифтону. Від 1897 року в Манітобі українських колоній набагато збільшилося. Зродилися нові: Гарленд, Пайн Ривер, Гільберт Плейнс, Сенді Лейк, Мензі, Росборн, Шал Лейк й інші.²⁶

Отже, з усіх провінцій Канади Манітоба найраніше прийняла українських імігрантів, але на самих початках (1891-1892) і в дальших роках ця еміграція була переходова. Від років 1896-1897 українці почали поселяватися в Манітобі на постійно.

Від 1896 року українці масово заселяють Альберту. Вони приїздили головню з Галичини й Буковини, заселяючи велику область на схід і північ від Едмонтону з осередком Вегревил і кілька менших. Вегревилщина, це не тільки найбільша, але найраніша українська колонія у Канаді, де земля переважно добра. Заснована вона в 1892-1894 роках. Опісля поселення поширюється на інші околиці: на Брудергайм, Реббит Гилл та інші. Українські поселенці ввійшли між мадярів і німців та стали відкуповувати від них землі. Сьогодні ці околиці на 70% заселені українцями. Албертська колонія українців вважається найбільшою в Західній Канаді (понад 100 миль довжини й 75 миль ширини).

Отже Альберта, хоч щодо часу українських поселень стоїть на другому місці, вона є перша щодо постійного поселення українців на фармах.

У провінції Саскачеван пробували українці поселитися від 1896 року в околиці Грінфілд, Асинибойн. Але незабаром ця колонія підупала. Нестача лісу на будову й паливо спричинилася до того, що українці покинули цю околицю. В 1897 році починає заселяватися околиця Йорктон, Саск. Йорктонщина — це найбільша українська колонія в Саскачевані. Відтак поселенча хвиля досягає околиці північного Саскачевану, як Дак Лейк, Фіш Крік і Кругер Лейк. Українці заселяють там околиці містечка Ростерн, з якого згодом виростають Вакав і Ст. Джуліен.

Індивідуальні сліди українських поселенців у Бритійській Колумбії зустрічаємо вже в 1899 році. Один із українських піонерів Т. Томашевський подає цю дату:

²⁶ Білецький, Леонід, там же, стор. 21.

«Оскільки мені відомо, один з галицьких українців, що вже в 1899 робив у Ванкувері, це покійний Григорій Крайківський, родом з села Різдяна, Рогатинського повіту в східній Галичині...»

«...Мабуть другим українцем, що давніше прибув на терен Бритійської Колумбії і довше задержався тут, це Петро Зварич. У червні 1901 р. Зварич прибув, як секційний працівник Сі-Пі-Ара на захід від Бенфу, у горах Б. К. Звідтіля виїхав до Ревелстовк, а остаточно до Ванкуверу в дорозі до копалень золота в Алясці».²⁷

В роках 1901-02 на рекомендацію Петра Зварича до Бритійської Колумбії з Альберти виїхало понад 50 осіб. Приблизно в 1906 році у Ванкувері й околицях почали поселюватися українські свідоміші одиниці, про що писалося в «Канадійському Фармері».

«До давніших свідомих українських піонерів Ванкуверу й околиці, які клали тут перші основи під будову організованого життя, належали: Юрій Сиротюк, його старший брат Василь, Петро Цимбал, Гаврило Сліпченко, Михайло Стечишин (теперішній суддя у Саскачевані), Микола й Василь Каменецькі, Мирослав Стечишин — колишній редактор «Українського Голосу» та інші».

Наприкінці першого десятиліття, українці починають поселюватися і на сході Канади, в провінціях Онтаріо і Квебек. Першими українськими імігрантами в Квебеку були брати Іван і Степан Тютьтії, які поселилися на постійно в Монтреалі в 1899 році. Після них швидко прийшли інші.

В Онтаріо перші сліди українського поселення находимо вже в 1900 роках. Прояви організованого суспільно-громадського життя припадають на 1906 рік.

В цих самих роках українці починають поселюватися в інших містах Онтаріо, а особливо в Торонті. Постає греко-католицька парадфія та інші організації.

Осередки канадської індустрії, лагідні кліматичні умови й придатні для городини й овочевих фарм ґрунти, були тією притягуючою силою, що причинювалась до українських поселень і в цих провінціях. Друге десятиліття позначилося більшим сталим поселенням у цих провінціях, а особливо після другої світової війни. До кінця першого етапу української еміграції до Канади в цих провінціях була вже значна кількість українських поселенців, спочатку в містах, як робітники, а опісля на провінції на фармах.

²⁷ Томашевський, Т. «До історії українців у Бритійській Колумбії», в *Бритійська Колумбія і українці*. Ванкувер, Відділ Взаємної Помочі, 1957, стор. 20-21.

Найслабше заселені українцями це приморські провінції. Українці почали поселюватися у цих провінціях аж після другої світової війни, головню в містах. В 1914 році у Ньюфаунленд не було ні одного українця, як подає канадський перепис населення. Вже в 1951 році подано 20, а 1961 р. 141 українців. На острові Принца Едварда в 1941 р. — 2-ох, 1951 — 20, 1961 — 11. Нова Шкотія: в 1941 — 711, в 1951 р. — 1,235, в 1961 р. — 1,763. Нью Брансвік: в 1941 році — 22, в 1951 р. — 129, в 1961 р. — 376.²⁸

Перших українських поселенців спрямовано до Західної Канади, де за номінальною оплатою 10 дол. поселенець набував 160 акрову площу на поселення, т. зв. гомстед, який він зобов'язувався обробляти. Він був зобов'язаний мешкати там найменше 6 місяців упродовж одного року, вибудувати хату та виробити певну частину землі під управу. На таких умовах новий поселенець після трьох років діставав право власности. Хто мав гроші, купував на власну руку кращі землі. Умови життя були важкі. Ріллю доводилось здобувати тяжкою працею, заорюючи цілинний степ, або викорчовуючи ліс. Брак потрібних грошових засобів на закуп харчів, господарського реманенту й хатнього знаряддя, незнання англійської мови, великий відсоток неписьменних — усе це утруднювало і без того важкі умови піонерської праці. Тільки завдяки великій витривалості українські поселенці поборолі труднощі і стали на шлях нормального розвитку.

Від самого початку українські емігранти поселювалися громадами з тих самих сіл чи повітів, тому територія, зайнята українцями, простягається іноді на десятки, а то й сотні квадратних миль. Найбільші з українських поселень такі як у районі міст Стюартбурн, Давфин і Серкирк у Манітобі, в Саскачевані в районі міст: Йорктон, Канора, Присвіл і Камсак, а в Альберті Вегревил з околицею, — розташувалися у лісостеповій смузі Канади, що тягнеться від південно-східньої Манітоби до північно-західньої Альберти. Український характер цих поселень визначається у краєвиді своєрідною формою господарських будинків, стилевими церквами. В оселях панує українська мова, пісня, побут, звичаї, традиція принесена з України дідами, чи батьками, туга за рідними та спомини, а до цього ще й українські назви міст чи осель; це робить враження, наче б це були окремі оселі перенесені з України на канадську землю.

²⁸. Canada. Dominion Bureau of Statistics. *Census: 1941, 1951, 1961.*

Колонізація Західньої Канади набрала сильнішого розгону аж в 1896 році, коли до влади прийшли ліберали, прем'єром став В. Лоріє, а міністром внутрішніх справ енергійний і здібний К. Сифтон. До міністерства внутрішніх справ належали тоді й справи імміграції. Пройнятий глибокою вірою у майбутнє Західньої Канади, Сифтон узявся з великим запалом до її заселення. Тому, що англійські й західньо-європейські поселенці виявилися замало відпорними на піонерське життя, Сифтон зосередив свою увагу на країнах Центральної Європи, а зокрема на Австро-Угорщині. Коли він познайомився з цінними прикметами українських селян, їхньою любов'ю до землі, працьовитістю, витривалістю, ощадністю, великою фізичною і моральною силою, то він забажав здобути якнайбільше таких іммігрантів для Канади. У 1899 році він заключив таємну умову з корабельною фірмою «Норд Атлантик Трейдінг Ко.» у Гамбурзі, якою фірма зобов'язалася доставити Канаді іммігрантів-селян. За кожен голову родини уряд Канади платив фірмі по 5 дол., а за кожного дальшого члена родини по 2 дол. Цю умову уряд відновив 1904 року, але в 1906 році її уневажнено.

Після 1906 р. до Канади почали прибувати всякі інші суспільні класи, а не лише селяни. Противники Сифтона підкреслювали, що Канада потребує іммігрантів кращої якості, ніж слов'яни, бо слов'яни малокультурні, неагресивні, ліниві, повільні й безініціативні для піонерського життя. На ті закиди Сифтон відповів: «Я думаю, що сильний селянин — це селянин в овечім кожусі, на полі вроджений, що його прадіди були хліборобами впродовж десятиох поколінь, з сильною дружиною і шістьома дітьми, — це добра якість». Сподівання Сифтона українці в Канаді не лише вповні виправдали, але й далеко перевищили.

Ставлення британської спільноти до українських іммігрантів було неприхильне. У перших роках українського поселення у Канаді говорилося й писалося про тих нових іммігрантів, що це на 90% неграмотний елемент, здібний лише до найчорнішої роботи та до примітивного життя дикунів. Була навіть поширена згірдлива назва «білі негри». «White men» служило для відрізнення англійця не тільки від чорного мурина, жовтого китайця і червоношкірого індіанця, але і від білого українця.²⁹

²⁹ Ковбель, Семен, *Пропамятна Книга Українського Народного Дому в Вінніпегу*, Вінніпег, Український Народний Дім, 1949, стор. 61.

Для історії та для характеристики, як ставилася англомошна преса до української іміграції, варто дещо пригадати і зацитувати, бо на її поглядах базувалась в основному опінія англомошного загалу впродовж довгих років.

«Українці ввійшли на сторінки вінніпезької англомошної преси як „Galicians“ і то щойно тоді, коли почалося масове поселення, цебто в 1896 році. На початку це були тільки короткі і незамітні інформаційні нотатки про українських імігрантів. Становище англомошної преси супроти українців стало формуватися аж в 1897 році. В тому ж році, в дні 3 серпня „The Daily Nor'-Wester“, що продовжував політику свого незрівноваженого попередника „Nor'-Wester“, піддержував резолюцію муніципальної ради „Rosedale“, щоб більше не поселювати „dest-i tute immigrants“ „on timber land on the Riding Mountain in the Municipality of Rosedale“ (Ніпава й околиця). „The Daily Nor'-Wester“ коментував цю резолюцію в довшій вступній статті так:

„The protest regarding destitute settlers relates in particular to certain of M. Sifton's Galician paupers whom the immigration officers have located in Rosedale Municipality. The protest of the council is quite justified. The dumping down of these filthy penniless and ignorant foreigners into progressive and intelligent communities is a serious hardship to such community. These people have not sufficient capital to carry them through the winter . . .

They also bring with them disease. In almost every consignment, cases of scarlet fever, measles or some other contagious malady are discovered, and their dirty habits render the stamping out of infection among them a very difficult matter. They will be the means of spreading these diseases among the settlers into whose midst they are intruded. A few families of them will constitute a permanent menace to the public health of the neighborhood . . . Being poor and unprogressive . . . They will retard instead of promote the progress of the municipality. They will increase the cost of running the schools; for under the new School Law, where there are 10 Galician children the School District must employ a teacher who can teach in their language . . .

They are not people who will mix socially with the English speaking population . . . the difficulty is greatly increased when people of alien race and religion come in and take up the lands which would otherwise be taken up by settlers who would contribute to the support of existing places of worship. By their unintelligent methods of farming they will lower the reputation of the products of the community . . . and their farms will be centres from which weeds and animal disease will be disseminated in the fields and herds of their neighbours . . .”

Ці й подібні лайливі страхіття начальний редактор заключував наступним ствердженням:

"It cannot be to emphatically repeated that the people of Manitoba want no such „settlers“ as these Galicians”.

При цьому слід пригадати, що цей самий часопис вже 23 грудня 1896 року писав під наголовком: „Undesirable Immigrants” таке:

“The southern Slavs are probably the least promising of all the material that could be selected for nation building”.

Кілька днів після опублікування цієї статті появилася у „Free Press” відповідь о. Н. Дмитрова. Але кинені наклепи проти українців поширювались дуже скоро . . . До цих потворних історій долучилася в черговому році «страхітлива вістка» з Нью-Йорку, що «інвазія 50 тисяч Галичан» іде до Канади, бо Америка їх не приймає з уваги на те, «що це найбільш небажана кляса поселенців». У зв'язку з цією «новиною» велику бурю проти «Галішинс» підняла торонтонська газета „Mail”.

З приємністю треба відмітити ставлення об'єктивних голосів, що розпочали ступневий зворот на користь українських імігрантів. До таких треба передусім зарахувати газету „Free Press”, яка 13 травня 1899 року писала:

“Any man, no matter what his nationality, so long as he desires to earn an honest living and is willing to till the soil is a welcome addition to this western country, and his arrival is a national blessing”.

Другим за чергою в обороні українців виступив президент С.П.Р. В. Ван Горн. Він склав публічну заяву, що «Галішинс» чесно сплатили «сіпіярові» кожний цент взятої позички на їхнє перевезення до Канади. За Ван Горном пішли іміграційні підсумки Спірса. Так почався повільний, роз'яснювальний наступ об'єктивно міркуючих громадян, які бачили в українцях добрий поселенчий елемент, за яким у принципі стояв тодішній міністер іміграції Клиффорд Сифтон . . .

Не швидко закорінилась загальна опінія про доброякісність українських поселенців. Цвяхом до домовини шовіністичних протиукраїнських настроїв була декларація в парламента лідера опозиції Р. Л. Бордена в 1908 році. Цей чесний політик склав таку заяву:

“In the year 1903 and again in 1904 I said to this house that I had been subject to some prejudice against these people, but that I had gone to the west and I had been agrveably disappointed, that I believed the Galicians would make good settlers”.

(Гляди: „Hansard” 23 квітня 1908, стор. 7070)³⁰

Напевно та частина британських шовіністів, яка найгірше накидалася на українців, не думала, що з тих «лінивих, брудних, неграмотних та примітивних фермерів» — «галішинс» стануть найкращі канадські фермери, які перетворять прерії у родючі лани і завдяки яким Канада експортуватиме мільйони бушлів зерна. Ці «галішинс» за 75 років свого поселення заорали і ушляхотнили приблизно десять мільйонів акрів, цілинної землі тоді, як канадські французи за 300 років свого поселення тільки дещо понад п'ять мільйонів акрів.³¹ Вони також несподівалися, що цей «галішинс» вже в 1915 році буде обраний до провінційного парламенту Манітоби. Це був незалежний ліберал Тарас Ферлей. Напевно вони подивляють, що вже понад десять років посадником Вінніпегу є українець Степан Дзюба, якого вже шість разів переобрали аклямацією. «Велике село» Вінніпег під його проводом стало одним з більших міст Канади.

До цих критичних голосів про українських поселенців у Канаді впродовж 75 років додаємо ще один. Це голос прем'єр-міністра Канади, Л. Б. Пірсона, з нагоди святкувань 75-ліття поселення українців у Канаді, що відбулося у Торонті 19 червня 1966 року.

Canada

"Prime Minister — Premier Ministre

No one who witnessed the landing of Wasyl Eleniak and Ivan Pylypiw in Canada seventy-five years ago could have realised he was present at such a significant event in Canadian history: the arrival of the forerunners of the great Ukrainian migration which not only did much to open up the West to the plough but has enriched every area of our national life.

I suspect, however, that those first Ukrainian Canadians had a good idea of what they were doing. The sense of history, the steadfastness of purpose, and above all the firm sense of national identity of the Ukrainian people seems to me to guarantee that.

Certainly after seventy-five years we can safely say that whatever high ambitions those first arrivals had they have been amply fulfilled. The ancient culture of the Ukraine, which embodied in its development elements of both Eastern and Western European civilization, has been successfully transplanted to Canadian soil. It has come to be an important and fertile element in Canada's national life: in becoming Canadian, Canada's Ukrainians have added their own dimension to Canada.

³⁰ Марунчак, М. Г., *Студії до історії українців Канади*, том I. Вінніпег, УВАН, 1965, стор. 51-54.

³¹ Yuzyk, Paul, *Ukrainian Canadians*, 1967, p. 11-12.

That they have accomplished so much in a single long lifetime is something for which all Canada is profoundly grateful".³²

signed

L. B. Pearson

Ottawa, 1966

Український імігрант, який усе своє майно приніс до Канади в мішку на плечах, уже за короткий час доказав, що він не є таким, за якого його вважали.

Своїми здібностями і працею він поборов труднощі, які для звичайного «білого» були непоборними. Хоч сам малограмотний, але він своєю запопадливістю зумів подбати, щоб його діти не виростили без освіти. Сьогодні вже всім відомо як то сини і дочки того малограмотного імігранта здобувають найвищі відзначення і нагороди. Зрозуміння необхідності шкільної освіти серед українських поселенців з'єднує їм повагу з боку тих, які досі дивилися на них як на «зайвий елемент».

Труidнощі й перешкоди, які стояли на шляху перших поселенців, досить широко змальовані в споминах із піонерського життя, розсіяних по українських газетах, журналах, чи у більших виданнях. На підставі цих споминів бачимо, що кожний перемагав ті перешкоди як умів, з більшим, чи меншим успіхом. На окрему увагу заслуговують загальніші серед тих перешкод, які найприкріше відчувалися в ході самої еміграції і залишили погані наслідки на пізніші роки. Найтяжче відчувалася цілковита нестача опіки над емігрантами, як з боку австрійських, так і канадських чинників.

Іміграційний уряд не цікавився долею нових канадських громадян. Це визнає згаданий уже міністр Сифтон: «Єдиний раз, як пригадую, ця кляса імігрантів (тобто українців) одержала якусь допомогу. Це було тоді, коли якась кількість цих бідних людей перебувала в іміграційних бараках у Вінніпегу. Ми післали їх у долину Ред Ривер під границю на добрі поля і дали їм муки та беконів, як позичку, яку вони потім повернули до одного цента, що я вважаю за один з дуже рідкісних випадків повного звороту урядові позички.»³³ Стільки допомоги й мали українські поселенці.

Українська громадськість заопікувалася емігрантами щойно в останньому десятиріччі перед першою світовою війною. Тоді орга-

³² Комітет Українців Канади, Відділ Торонто, 75-річчя поселення українців у Канаді. (Програма) неділя, 19 червня, 1966 р.

³³ Тесля, Іван, цит. пр., стор. 70.

нізовано таку опіку над емігрантами, які виїздили за океан або на роботу до Німеччини. «Заокеанцями» зайнялося «Українське Товариство св. Рафаїла» у Львові, другими — «Українське Еміграційне Товариство» у Львові, яке проводило не тільки виїзд робітників, але і старалося про відповідні контракти праці для них. Та найбільше популяризували справу еміграції самі емігранти, їхні листи та оповідання реемігрантів. У Львові виходила газета для емігрантів «Український Емігрант», яка широко інформувала про справи, пов'язані з виїздом за океан. Маси не їхали вже наосліп, як це було в перших двох-трьох десятиріччях української еміграції.

Перша світова війна припинила діяльність цих товариств, а українці в Канаді, як колишні австрійські громадяни, опинилися в дуже важкому становищі. Як український загал, так і українці в Канаді, а зокрема ті, які прибули з теренів окупованих Австрією, сприйняли війну центральних держав проти Росії з захопленням і з надією на визволення України з-під Росії. Деякі полегші для українців в Австрії, зокрема дозвіл організувати легіон Українських Січових Стрільців, визначив загальну українську симпатію по боці Австрії і Німеччини. Ще доки Англія виповіла війну центральним державам сотні молодих українців виявили готовість повертатися до краю, щоб включитися в УСС.

Під враженням подій єпископ Н. Будка 27 липня 1914 року видав пастирський лист, в якому заохочував молодих мужчин до оборони рідного краю — Галичини перед російською навалою.³⁴ У цей час ні Англія, ні Канада не були ще у стані війни з Австрією. У Канаді ще нормально працювало генеральне консульство Австро-Угорщини, яке розсилало своїм громадянам заклики зголошуватися до військової служби. Ці заклики друкувалися не тільки в українських газетах, але й в англійських.

Перший пастирський лист єп. Н. Будки викликав різні реакції як з англомовного, так і з українського боку. Цими виявами реакції займалися Ч. Юнг, П. Юзик, О. Войценко, М. Марунчак та інші.³⁵

³⁴ «Канадійський Русин», Вінніпег, ч. 31. 1-го серпня 1914.

³⁵ Yong, Charles H., *The Ukrainian Canadians*, Toronto, 1931, p. 136, 244.

Yuzyk, Paul, *The Ukrainians in Manitoba*, Toronto, 1953, p. 186-187.

Woycenko, Ol'ha, *The Ukrainians in Canada*, Ottawa — Winnipeg, 1967, p. 78-85.

Марунчак, Михайло Г., *Історія українців Канади. Т. I.*, Вінніпег, 1968, стор. 338-339.

Представник комуністичного табору Петро Кравчук обвинувачує єпископа Н. Будку і українських націоналістів у тому, що канадський уряд оцінив перший пастирський лист, як акт нелояльності українців до Канади. Наслідком чого нібито багато українців опинилися у таборах. Свої обвинувачення він висловлює ось так:

В той час, коли українські організовані робітники і фермери виступили проти імперіялістичної війни, українські націоналісти, як можна було сподіватися, всеціло піддержували буржуазію у війні. Єпископ католицької церкви Микита Будка, який присягав на вірність Австро-Угорщині, напередодні війни закликав (пастирським листом) канадських українців «обороняти старенького цесаря» Франц-Йосифа. Але коли Канада вступила у війну проти Австро-Угорщини, Микита Будка раптово зробив сальто мортале і закликав канадських українців йти бити цесаря і обороняти . . . Великобританію.

Канадський уряд розцінив перший пастирський лист Микити Будки, як акт нелояльності українців до Канади, почав переводити серед них масові арештування і начиняти ними концентраційні табори в Капускейсінг, Брендон, Летбридж, Вернон. Тисячі канадських українців томилися в тих концентраційних таборах у страшних умовах аж до закінчення війни. Чимало їх, не можучи знести важкого режиму, передчасно загинули за колючим дротом через провокацію Микити Будки. Однак самому Микиті Будці не спав один волосок з голови за цей вибрик».³⁶

Такі наклепи на єпископа Н. Будку зробив комуніст, але його твердження ніхто серйозно не трактує.

Кілька днів після опублікування першого пастирського листа політичне становище в Європі ґрунтовно змінилося. У війну вступила Німеччина й Англія виповіла війну Німеччині. Тим самим Канада теж опинилася у війні по боці Англії. В обличчі нової ситуації єпископ Н. Будка видав 6-го серпня 1914 року новий пастирський лист, в якому вияснив своє попереднє становище і закликав українців Канади виявити свою лояльність до Канади.³⁷

Коли писалося нове звернення єпископа Н. Будки, українці Вінніпегу та в цілій Канаді приготувалися до демонстрації, щоб виявити свою лояльність супроти Канади та Великої Британії. На вічу в Вінніпегу, яке відбулося 9-го серпня 1914 року за участі приблизно 3,000 учасників, обговорено становище до Великої Британії, в тому й до Канади і після промов таких визначних світських

³⁶ Кравчук, Петро. *П'ятдесят років служіння народу*. Торонто, «Українське Життя», 1957, стор. 44-45.

³⁷ «Канадійський Русин», Вінніпег, ч. 32, 8 серпня 1914.

діячів як: Негрич, Петрушевич, Арсенич, Стефаник, говорив також о. д-р А. Редкевич, тодішній Генеральний вікарій єпископа Будки. Він рішуче і недвозначно заявив:

«Ми Русини, що вибрали Канаду за свою вітчизну, що живемо під охороною законів Бритийської держави, живемо і розвиваємо своє життя, маємо у хвили, коли ця держава кличе своїх синів під свій прапор — бути готовими і віддати за добро Канади — за цілість Бритийської держави своє майно і кров.

Канада се наша вітчизна тепер. Тут наші родини, хати, майно. В Канаді серце наше, з Канадою зв'язана наша доля. Ми користуємося правами, які нам дає Канада, ми і сповнемо свій великий горожанський обов'язок — станемо під її прапор...»³⁸

Така постава проводу Української Католицької Церкви не могла пройти повз увагу урядових чинників. 15 серпня прийшла телеграма від прем'єра Бордена на руки о. д-ра А. Редкевича, в якій між іншим сказано:

«Патріотичне і розумне становище, яке зайняв Єпископ Будка в своїм письмі до Русинів з дня 6-го серпня, запевняє ему узнання і симпатії Уряду і народу в Канаді».³⁹

Подібну телеграму надіслав граф де Бурі, королівський ад'ютант.

В обличчі цих документів твердження Петра Кравчука є тільки наклепом на єпископа Н. Будку, щоб зламати авторитет Української Католицької Церкви в Канаді.

На жаль, канадські урядові чинники були слабо поінформовані про міжнародню ситуацію, і коли Англія, а тим самим і Канада, виповіли війну центральним державам, українці в їх opinii опинилися у ворожому для Англії таборі. Тисячі мужчин, а то й родин, яких єдиною провиною було те, що вони були колись австрійськими громадянами, замкнено в таборах. Сьогодні про ці сумні події не говориться і не пишеться, тому важко подати точну кількість українців, які опинилися у таборах. Такі табори були в Капускей-сінг, Брендон, Летбридж, Вернон, Спіріт Лейк і Петавана. Одну таку згадку подає мгр. Адольф Гладилевич у своїй статті «Як будувався наш Божий храм». Згадка відноситься тільки до Монтреалю, а зокрема до будови церкви св. Михайла.

«... Будову церкви почато в незвичайно прикрий для наших поселенців час, — коли шаліла перша світова війна, яка принесла їм без-

³⁸ «Канадійський Русин», Вінніпег, ч. 33, 15 серпня 1914.

³⁹ «Канадійський Русин», Вінніпег, ч. 35, 29 серпня 1914.

робіття, нужду та інтерновання через те, що були громадянами австро-угорської держави. Про цей тяжкий час у житті монреальських українців згадує о. д-р А. Редкевич на початку протокольної книги Церковного Комітету після того, як він перебрав парафію 1-го липня 1915 року. В його згадці є така цікава інформація про інтернування українців: «... На доноси ворогів забрано з Монреалю в полон до Спіріт Лейк, Кве. около 60 родин враз з дітьми і жінками. Крім сего забрано в военний полон около 1,500 мужчин з Монреалю до Спіріт Лейк, Лейк, Кве., Капускейсінг, Онт. і Петавава, Онт. Загальне положення української колонії в Монреалі досить невідраднє...»⁴⁰

На решту українців у Канаді накинено сувору контролю, обмежено свободу слова, сходин і т. д. Ситуацію використовували й деякі національні вороги українців і підбурювали публічну канадську опінію та робили брехливі доноси на українців. Не зважаючи на те, що біля 10,000 українців-канадців пішли добровільно до канадської армії і багато з них відзначилося на военных фронтах. Тут слід згадати капраля Пилипа Коновала, який здобув найвище воєнне відзначення «Хрест Вікторії» за хоробрість на фронті. Він прибув до Канади в 1913 році, після війни працював в Оттаві, а мешкав у Гулл, Кве. В 1959 р. помер і його похорон відбувся з усіма військовими почесностями.

Деякі дослідники українців у Канаді обвинувачують єпископа Н. Будку, за несправедливе трактування і переслідування канадським урядом українських поселенців. Вони не спромоглися пошукати причин серед урядових чинників, які були слабо поінформовані про українців та про міжнародню політичну ситуацію. Тут треба взяти до уваги легальне становище у военний час тих українських емігрантів, які були громадянами ворожих до Канади і Великої Британії держав.

Одною з головних причин був т. зв. «Натуралізаційний акт», який нормував вимоги отримати канадське чи британське громадянство. Цей акт часто мінявся в залежності від політичних обставин.

Нові поселенці, які прожили три роки в Канаді могли отримати громадянство і стати натуралізованими громадянами. Для них це було дуже важне, бо з цим було пов'язане право на земельні наділи, і тільки громадянин міг стати власником таких наділів.

⁴⁰ Гладилевич, Адольф. «Як будувався наш Божий храм; історія будови церкви св. Архистратига Михайла» в *Пропам'ятна книга з нагоди золотого ювілею Храму Св. Архист. Михайла в Монреалі*. Монреаль, 1966, стор. 12.

Натуралізаційний акт (закон) став голосним в канадському політичному житті кілька років після приїзду перших українських поселенців до Канади. В 1902 році про справу натуралізації дебатували в парламенті, де вирішено адміністрацію Акту передати до Міністерства внутрішніх справ. Акт в цей час був виправлений і залишився в силі аж до 1914 року. Перед першою війною Акт з 1902 року анульовано в користь т. зв. Акту з 1914 року, який давав емігрантові право після п'ятих років перебування в Канаді отримати британське, а не канадське громадянство.

З вибухом першої світової війни натуралізацію припинено для всіх чужинців: 1) Для союзних держав на вимогу їхніх урядів. 2) Для чужинців ворожих до Великої Британії держав. До українських емігрантів з-під російської займанщини відносилася точка перша; до українців з-під австрійської — точка друга. В такому нещасливому становищі українські емігранти залишилися і після війни. Актом з 1919 року зрівняно всіх українців із чужинцями ворожих держав, які перебували у стані війни з Великобританією. Цей закон забороняв українцям набувати громадянство впродовж десяти років після закінчення війни.

Українські поселенці своїми протестами виеднали в уряді право на земельну власність, отже, їм дозволено стати власниками земельних наділів, не маючи ще громадянства. Такі протестаційні віча відбувалися по більших скупченнях українського поселення. Про одно таке віче, що відбулося у Вінніпегу, писала англломовна преса ось як:

"Convention of Ukrainians in Winnipeg. Moved by J. Kulachkowsky and seconded by M. Iluk: Resolved, that because on account of the war the Ukrainian homesteaders were prevented from getting the benefit of extension of the old Naturalization Act and as a result have not been able to obtain patents to their homesteads, the Dominion Government be requested to pass remedial legislation in this respect..."^{40a}

Після закінчення війни, коли Західньоукраїнські землі попали під польську займанщину, українці в Канаді, як бувші австрійські громадяни могли отримати громадянство після п'яти років перебування в Канаді, але вони муіли заявити, що вони є польськими підданими. Проти такої пропозиції виступив єпископ Н. Будка та організований український загал.

^{40a} Free Press, Winnipeg, Nov. 27, 1919.

Щойно від 1923 року параграф з Акту про натуралізацію, що відносився до чужинців ворожих держав, анульовано. Українців допущено до натуралізації на тих самих умовах, що були дані іншим емігрантам.

Ставлення уряду до українців мінялося щойно після війни, але дуже повільно.

В. Початок організованого громадського життя.

Хоч українську еміграцію у Канаді відділяли від її батьківщини велетенські простори, то все ж вона постійно вдержувала органічний зв'язок з Україною. Вона жила вірою своїх батьків-дідів і рідною традицією. Це дві золоті ідеї, які остаточно стали основою і формою українського життя у Канаді. Без належної оцінки віри батьків, — усі труднощі й успіхи, вся історія української еміграції у Канаді були б неясними і незрозумілими. Якщо ми глибше ввійдемо в історію українських поселенців у Канаді, то зрозуміємо, скільки ніжного, шляхетного й ідейного, несла з собою віра батьків, що лягло в корінні основи культурних здобутків української меншици в Канаді.

Занесена до Канади нашими емігрантами віра батьків-дідів була фундаментом, на якому побудовано українське громадсько-культурне життя у Канаді. Це віра Христової Церкви і віра в українську людину. З такими цінностями вступали українські піонери 75 років тому на землю Канади. Українська еміграція перед першою світовою війною не носила характеру організованої та планованої, хоч знаємо, що О. Олеськів вживав усіх заходів, щоб українських поселенців національно зберегти і оселити разом. Але за його пляном не стояла держава чи уряд. Тому українське поселення йшло розсіяно по цілій Канаді й осідало там, де його скеровували. Але віра батьків наказувала їм зберігати органічну єдність. Українські поселенці шукали одні одних. Дух любови й спільноти був такий великий, що про піонерів української еміграції у Канаді можна говорити як про одне серце й одну душу.

Коли переглядаємо історію поодиноких українських поселень у Канаді, ми бачимо майже скрізь ті самі прояви любови, спільного почуття, організованости. Прибувши на нову землю, новим поселенцям треба було кількох місяців, щоб прийти до себе й збагнути,

що тепер треба розпочинати нове життя від самих основ. Необхідність здобути платок хліба для дітей і для себе забирала найбільшу частину їхнього розсудку й зусиль. Але людина не живе тільки самим хлібом. І цю правду відчули українські поселенці. Вони попали в інший світ, в інші обставини життя, між чужих людей, у чужу культуру й чужі звичаї. Поволі вони почали зживатися з чужиною, з природою і людьми. Почали розуміти властивості країни, вrostали в її стихію; чим більше їм то вдавалося, тим краще почувалися. Бракувало їм своєї церкви, товариства і школи. Цього вони бажали, про це тільки й говорили.

Початки релігійного життя українських піонерів були дуже важкі. У перших роках важко їм доводилось не тільки через матеріальну скруту й надмір фізичної роботи, але ще й тому, що не було кому задовольнити їхніх релігійних потреб. Душа їх тягнулася до Бога, до церкви, до віри батьків і дідів, але жодний священник не заглянув до них. Емігранти інших національностей, які прибули до Канади раніше, мали свою церкву й свого священника. Тільки українці не мали своїх пастирів, ніхто не відвідував їх, не відправляв Служби Божої.

Побожні українські поселенці не могли жити без рідної церкви й мусіли її творити як твердиню проти духового занепаду. Не легко було будувати церкви в кожній громаді. Ніхто піонерам не помагав. Самотужки виходили вони з важких обставин і власними руками будували свій дім і свій храм. Латинська ієрархія Західної Канади намагалася дати душпастирську опіку новоприбулим українцям за допомогою монахів чину Облятів. Але через незнання мови й обряду їхня праця не могла мати повного успіху. Одночасно між поселенцями почали свою працю різні протестантські угруповання та російська православна місія з ЗСА.

Спочатку у Канаді не було наладжано правної сторінки духовної опіки над українськими поселенцями і щойно постановами з 1894 і 1897 років, виданими для Північної Америки, Апостольська Столиця вирішила, що на нових теренах можуть діяти українські священники. Але на домагання римо-католицької ієрархії канадські священники мали бути неодруженими, а таких у Галичині майже не було. Перші українські поселенці, які прибули до Канади, були майже виключно українці-католики. Цілковита відсутність українських католицьких священників у першому десятиріччі поселення перетворила українську громаду на арену змагань чужих, часто ворожих українській національності, місіонерів найрізніших

релігій і сект. Сама римо-католицька ієрархія у Канаді була поділена на англійську й французьку. Між ними обома починається боротьба за українську людину. Але перші українські поселенці починають думати самі, зокрема про своїх нехрещених дітей.

Першою метою українських поселенців був «гомстед» і колиба, де можна б сяк-так примістити родину. Початки були не легкі. З матеріальними труднощами йшли в парі труднощі духовного характеру. Не було церкви, не було священників. Утреню і вечірню селяни відправляли самі в приватних хатах.

Серед таких обставин небилівці рішили запросити священника з ЗСА. Декілька письменних небилівців з Альберти передплачували газету «Свободу» з Нью-Йорку. Вони рішили написати листа до «Свободи» й просити священника, щоб прибув хоч на Великдень. Василь Пулишій написав листа. Відповіді не було. Тим часом у Велику П'ятницю, 23 квітня 1897 року, приїхав із ЗСА о. Нестор Дмитрів, який був відомий читачам «Свободи» як один з її співробітників. Про духовну опіку для перших українських поселенців клопотався теж д-р О. Олеськів. Він пропонував о. Н. Дмитрова іміграційному урядові. І, дійсно, о. Дмитрів короткий час працював у Вінніпезі.

Хоч небилівці з Альберти турбувалися про священника, то здійснення цієї історичної події для українських поселенців у Канаді стається у Манітобі. Саме тут було відправлено першу-греко-католицьку Службу Божу. Для поселенців Стюартбурну і Теревовлі, в Манітобі Великдень 1897 року це був перший Великдень в Канаді. В цей час поширилась вістка, що до Канади приїхав о. Нестор Дмитрів із ЗСА. Це була неабияка новина. 12 квітня 1897 року о. Н. Дмитрів відправив першу Службу Божу в Теревовлі коло Давфину. На свячення лози 18 квітня, о. Дмитрів поїхав до другої української колонії, до Стюартбурн. Була це небуденна подія для українських піонерів цієї оселі. Народ був релігійний і горнувся до церкви. Але не було ще церкви, ані навіть каплиці. Свячення лози відбулося у лісі.

В своїх «подорожних споминах», що були опубліковані в часописі «Америка», та які пізніше появилися окремою відбиткою п. з. «Канадійська Русь», о. Н. Дмитрів так описував цю подію:

«Підвечір поставили наші люди в лісі хрест і престіл та тішилися, що в неділю будуть мати велику параду з лозою, але на жаль погода не дописала. Вночі зірвався вихор, почало гриміти і блискати, а рано впав сніг, гонений північним проникаючо зимним вітром. Серед тої

страшної ночі я бачив пожеар, величавий і страшний пожеар. О кілька миль подальше палилися прерії. Це дуже лютий ворог для фермерів у літну пору. Так лютого зимна, як було тої неділі я в житті не зазнав. Чути було, як зимний вітер кости проникав. Загрітися не можливо було. Всі ми скостенілі дібралися до стору (крамниці, де я відправив Службу Божу і висповідав 87 людей. Багато задля страшного зимна не поприходило».⁴¹

Незабаром о. Дмитрів знову відвідав цю оселю. 1 серпня він посвятив два цвинтарі. Тоді оформився також перший церковний комітет в Стюартбурн. Відбулося в тому часі також перше українське вінчання в Стюартбурн і в Канаді, що його довершив український священник, — вінчання Василя Гаврилюка з Анною Фодчак.

Отець Дмитрів спішив відвідати друге найбільше українське поселення у Канаді, Альберту, а особливо небилівців, які його запрошували. У Велику П'ятницю, 23 квітня 1897 року він був уже в колонії Бівер Крік та Бівер Лейк і тут у школі Лейнстон Лейк відправив першу греко-католицьку Службу Божу. У великодній відправі взяли участь приблизно дві сотні людей. Прибули навіть з найдальших фарм. Під час великодніх Богослужб всі плакали з радощів і глибоких переживань, бо це був їх перший Великдень з українським священником на канадській землі. Крім сповідей та воскресних відправ відбулись хрещення і вінчання.

Після о. Н. Дмитрова, що задержався був серед небилівців кілька днів, приїхав був у черговому році о. Павло Тимкевич, а 1899 року о. Іван Заклинський. Українська колонія раділа, що нарешті дочекалася свого священника і рідної церковної відправи. Тоді багато українців вписалося у члени першої греко-католицької громади на Бівер Кріку. Вліті 1899 року біля теперішньої залізничної станції Стар, Альберта, була збудована перша українська греко-католицька церква.

У Вінніпезі першу українську католицьку церкву (св. Миколая) організовано в 1899 році. В цьому році в переїзді до Альберти задержався у Вінніпезі о. Дамаскин Поливка, перший Василянин у Канаді. 21 листопада він відправив у підвалі римо-католицької церкви українську Службу Божу. Їхав він до Альберти на посвячення новозбудованої церкви в Една-Стар, що її заініціював був о. Н. Дмитрів, а розпочату ним працю продовжував о. П. Тимкевич. Після посвячення о. Поливка повернувся до Вінніпегу. Це був пер-

⁴¹ «Канадійська Русь», Мавнт Кармел, 1897, стор. 26.

ший священник, що осів на довший час у Вінніпегу. За його порадю 1900 року збудовано церкву св. Миколая на розі вул. Стелла і Мк-Грегор, яку пізніше, за о. Петра Олексева, розбудовано на більшу під назвою св. Володимира і Ольги.

В 1905 році архієпископ Лянжевен побудував своїм коштом другу церкву св. Миколая, напроти церкви св. Володимира і Ольги, та передав її під управу оо. Василян.

Поминаючи оцих кілька відірваних тимчасових місій українських католицьких священників із ЗСА, які старалися покласти перші основи під українську католицьку церкву в Канаді, систематична праця Української Католицької Церкви та її розвиток розпочалися щойно в 1902 році.

Наслідком місії до Європи о. Лекомба в 1899 році, митрополит Андрей Шептицький висилає пастирське послання до українців у Канаді. В цей час митрополит вислав до Америки свого секретара, о. Василя Жолдака. Він відвідав і Канаду. Це спричинилося до того, що в 1902 році прибули до Канади отці Чину Св. Василя Великого: Платонід Філяс, Антін Строцький, Созонт Дидик, братчик Єремія Янішевський, а також вдруге о. Василь Жолдак та чотири сестри-служебниці.⁴² А 1903 року прибуло ще два отці Василяни: Матей Гура і Навкратій Крижановський. І тоді парохію св. Миколая у Вінніпезі обняв о. М. Гура, а о. В. Жолдак став візитатором з функцією Генерального Вікарія.

Першими організаційними осередками української католицької церкви стали міста: Едмонтон і Мондер в Альберті, Ростерн і Йорктон у Саскачевані, Вінніпег у Манітобі, Монтреаль і Торонто на сході Канади. Згодом кількість священників побільшувалася новими місіонерами з Галичини, але їх кількість була дуже мала в порівнянні до потреб 150 тисяч вірних, розкинутих по великих просторах Канади. Кілька ідейних священників римо-католиків, о. Йосафат Жан, о. П. Ру, о. Адоній Сабурен і ін. вивчили українську мову, прийняли український церковний обряд і решту свого життя посвятили праці для української церкви. Окрема згадка належить редемптористові бельгійського походження о. А. Деляре, який приїхав до Монтреалю в квітні 1910 року на прохання римо-католицького архієпископа Монтреалю Бручезі. Він був основоположником української вітки чернечого чина оо. Редептористів.

⁴² Пропам'ятна Книга оо. Василян у Канаді. Торонто, оо. Василяни, 1953, стор. 86.

З цього чина вийшов перший митрополит Української Католицької Церкви в Канаді архієпископ Максим Германюк.

У релігійно-національному житті канадських українців відіграв велику роль митрополит Андрей Шептицький. Не маючи змоги відвідати своїх вірних на цьому континенті, він писав до них пастирські листи й послання. А в 1910 році митрополит А. Шептицький особисто прибув до Канади при нагоді Міжнародного Евхаристійного Конгресу в Монтреалі. Тоді цей великий Князь Української Церкви відвідав головніші осередки. В Канаді він домігся підтримки канадських римо-католицьких єпископів для своїх старань заснувати окрему єпархію для вірних української католицької церкви в Канаді.

Повернувшись до Львова, Митрополит написав у 1911 році меморіал у справі душпастирської опіки над українцями-католиками в Канаді та призначив для них першого єпископа Н. Будку, з осідком у Вінніпезі.

В 1912 році єпископ Н. Будка прибув до Канади. З його приїздом місійна праця оо. Василіян набрала постійного й урядового характеру.

У Канаді єпископ Будка застав 20 українських католицьких священників, приблизно 80 церков і каплиць, 3 школи, Малу Семінарію, Ман., тижневик «Канадський Русин», що почав виходити в 1911 році, «Українське Запомогове Братнство св. Миколая в Канаді», що від 1905 року працювало у Вінніпезі, різні церковні й світські організації та приблизно 80.000 вірних. У наступному 1913 році єпископ подбав насамперед про інкорпорацію церкви під назвою «Руська греко-католицька церква в Канаді». (Ruthenian Greek-Catholic Church of Canada). На цю корпорацію вписувалися всі храми й церковні добра. Заходами єпископа засновано бурси ім. Митрополита А. Шептицького в Ст. Боніфас та ім. Т. Шевченка в Едмонтоні. У 1914 році в Йорктоні, Саск. відбувся перший собор українського католицького священства, на якому схвалено окремі «Правила Руської Греко-католицької Церкви в Канаді», що нормували місійну працю.

Впродовж наступних років головна увага українського духовенства і сестер Службениць була спрямована на організацію шкіл, бурс та інститутів. Єпископ Будка змагав цілковито підпорядкувати виховну ділянку церкви, бо такі були тоді обставини, що тільки церква могла дати національно-релігійне виховання для народженої в Канаді молоді. Але тут він зустрів спротив світської інте-

лігенції, зокрема вчителів. Суперечка за Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні довела до ворожнечі, що закінчилася роздором в Українській католицькій церкві. Частина вірних відійшла від неї й заснувала 1918 року «Українську греко-православну церкву в Канаді».

В 1927 р. єпископа Будку відкликано до Риму. Пізніше він виконував обов'язки генерального вікарія Митрополита Андрея у Львові. В 1944 році заарештували його большевики; загинув на засланні в 1949 році. З його виїздом з Канади закінчилася перша фаза організації Української католицької церкви в Канаді. У тому часі працювало вже 47 священників, 299 парохій і місій, новіціят оо. Василіян і оо. Редемптористів, різні церковно-національні установи і понад 100,000 вірних. Сестри Служебниці працювали з великим успіхом у шкільній та виховній ділянках, основуючи школи, курси, дитячі садки, сиротинці, доми для старших віком осіб, а також лічницю в Мондері, Альберта.

Наступником єпископа Будки став у 1929 році єпископ Василій Ладика, який приїхав до Канади у вересні 1909 року. Тоді дійшло до зміцнення місійної діяльності, зросла кількість священників, збільшилося число парафій і місійних станиць, поживавлено видавничу діяльність. У 1948 році Рим поділив дотогочасну одну єпархію на три екзархати: Східній з Осідком у Торонто, Західній в Едмонтоні і Середній у Вінніпезі, з якого в 1951 році виділено ще Саскачеванський. Дотогочасного ієрарха всієї Канади єпископа Ладику піднесено до гідности архієпископа, а після його смерті (1956) Папа Пій XII установив 1956 року українську католицьку митрополію в Канаді з осідком у Вінніпезі, а екзархати піднесено до статусу єпархій. Першим митрополитом усієї Канади став архієпископ Максим Германюк ЧНІ, що з 1951 року був єпископом — помічником Середнього екзархату.⁴³

Створення у Канаді Митрополії Української католицької Церкви є в історії української церкви й народу замітною подією. Митрополит Максим змагає до усунення недоліків попередніх літ, зокрема до повернення українській католицькій церкві її ідентичности та виразного відмежування її від римокатолицької церкви. Все таки після Ватиканського Собору Митрополит натрапляє на деякі труднощі з боку певної частини молодих священників з їхніми такими інноваціями, як запровадження в церковних практиках

⁴³ *Перша Українська Католицька Митрополія в Канаді, Вінніпер, 1957.*

англійської мови, чи т. зв. «нового стилю», що провадить до асиміляції та втрати окремішності української католицької церкви.

Українська католицька церква в Канаді має тепер своє правне завершення у формі окремої церковної провінції з чотирма єпархіями в тому числі одна архієпархія, один митрополит і три єпископи. Священників понад 280, в тому числі 180 світських, 61 Василян, 35 Редомтористів і 4 Студитів.

Парафій і місійних станиць є понад 600; а кількість вірних приблизно 200 тисяч. Поважну працю в релігійно-виховній та освітній ділянці розгортають чернечі чини. До них належать Василіяни, Редемптористи і Студити. Найдовше з них діють оо. Василіяни, які створили в 1948 році окрему провінцію з осередком у Вінніпезі. Вони мають 9 монастирів та чернечих домів (понад 110 членів, в тому 61 священників), Редемптористи творять окрему провінцію з централею в Вінніпезі. Вони нараховують 35 священників і близько 30 братів у 8-ох чернечих домах та установах. Студити мають 4 священників і 10 братів у власному монастирі у Вудсток, Онт.

Брати Християнських Шкіл — провадять Колегію св. Йосафата в Йорктоні, Саск. та вчителюють в інших католицьких школах.

Сестри Служебниці Пречистої Діви Марії — розгорнули свою працю головно в шкільництві ще від 1902 року. Вони мають 22 чернечі дома і близько 260 сестер. Сестри св. Йосифа, мають свій дім у Саскатуні з 5 сестрами. Сестри місіонерки Християнської любови, мають свої дома в Грімсбі і Судбурах, Онт.

При Українській католицькій церкві існує низка організацій, які працюють на засадах Католицької акції. До них належать: Братство українців католиків (БУК), засноване в 1932 році, Ліга українських католицьких жінок (ЛУКЖ), Українське католицьке юнацтво (УКЮ), Товариство українських католицьких учителів і студентська організація «Обнова». З господарських установ — Українське запомогове братство св. Миколая в Канаді, численні кредитові спілки та ряд видавництв, які видають журнали, газети та книжки.

В час еміграції велика більшість близько 80% українських поселенців) належала до української католицької церкви, а інші до укр. греко-православної церкви. Домішка інших релігійних груп — незамітна. Наслідком неvistачаючої духовної опіки з боку обох церков, зокрема в перших роках поселення, наші поселенці попадали ступнево під вплив дуже численних у Канаді релігійних сект. Хоча українці-католики одержали свого єпископа в 1912 році й укра-

інці-православні змінили свою церковну організацію, релігійне розбиття йшло далі. В 1961 році відсоток українців-католиків зменшився до 33,3%. Кількість українців греко-православних становила 25,2%. Понад 40% перейшли до інших релігій, найбільше до римо-католиків, протестантів, англіканів й інших. Особливо великі втрати були в роках 1941-1961, бо в тому часі відсоток протестантів зріс з 3% до 12,6%, англіканів з 1% на 4%; перепис населення 1941 року подав 4,827 українських визнавців римо-католицької релігії, та зріст її до 79,638 в 1961-му році коштом українців-католиків.

Зміни, які наступили на релігійному полі в роках 1951-1961 подає табеля.

Релігійний розподіл канадських українців в роках 1951 і 1961

Релігія	1951		1961		1961/ 1951
	Число	%	Число	%	
укр. (гр.) катол.	164,705	41.7	157,559	33.3	-8.4%
греко-православна	111,045	28.1	119,219	25.2	-2.9
укр. римо-католицька	56,650	14.3	79,638	16.8	+2.5
Протестантська					
(об'єдн. церква Канади)	28,190	7.1	59,825	12.6	+5.5
англіканська	10,082	2.6	19,140	4.1	+1.5
лютеранська	3,435	0.9	6,590	1.4	+0.5
пресвітеріянська	4,521	1.1	5,483	1.2	+0.2
баптистська	3,723	0.9	6,113	1.3	+0.4
менонітська	465	0.1	711	0.1	+0.0
жидівська	214	0.1	671	0.1	+0.1
інша	11,953	3.0	18,388	3.9	+0.9
Всі релігії	395,043	100.0	473,337	100.0	

«Інші релігії охоплюють: понтекосталів, адвентистів, свідків Єгови, квакерів, членів Християнської Науки, Армії спасіння, мормонів, євангеликів, тощо.

Коли Українська Католицька Церква в Канаді переживала на початках деякі труднощі, скоро піднялася вгору й розвивалася більш-менш нормально й дійшла до завершення у формі Митрополії, то Українська Греко-Православна Церква в Канаді спочатку такого успіху не мала, бо вона опинилася під чужими московськими впливами, а різні євангелицькі церкви своїм впливом також поглиблювали роз'єднання православних.

Православні українці походили головно з Буковини і тільки невелика частина прибула до Канади з Наддніпрянщини. Прибули вони до Канади перед першою світовою війною. Була ще частина українців з Галичини, що вважала себе москвофілами й горнулася до москалів, вороже ставлячись до своїх земляків, що були свідомими українцями і греко-католиками.

Щоб дати загальний огляд з релігійно-церковного життя українських піонерів в Канаді, слід згадати впливи Російської православної місії, яка завдала багато шкоди і кинула кістку незгоди між українськими поселенцями в Канаді.

Коли ЗСА купили від Росії Аляску (1867 року), то в договорі Росія застерегла за собою право вдержувати свою Православну місію на Алясці та Алеутських островах. Центр Місії був у Сан-Франціско, а очолював її єпископ Николай. Місія ця не мала великого поля діяльності, бо практично обмежувалася до праці на самій Алясці та згаданих островах. Становище змінилося, коли дійшло до поважних розходжень між греко-католиками та римокатоликами в ЗСА. Наслідком домагання греко-католиків на повну незалежність від латинської церкви та її ієрархії було відкликано з ЗСА першого українського священика і першого організатора церковного життя у ЗСА, о. Івана Волянського, який перебував у ЗСА від 1884–1889 років. Пізніше після нього відкликано о. К. Андруховича та інших. Римокатолицький клер зневажав і не визнавав греко-католицьких священиків; деякі українські священики були тим стурбовані, що почали переходити на православ'я. Це зручно використала Російська православна місія у ЗСА і повела в тому напрямі відповідну агітацію та навіть поспішила дати бідним церковним громадам фінансову допомогу. Про це о. Бончевський писав у «Свободі»:⁴⁴

«Другим нашим непрошеним опікуном в Америці — це російська державна церква. Через дикі розпорядження «Пропаганди» та несправедливі і ворожі жадання тутешніх латинських єпископів повстало між американськими українцями замішання, з котрого скористалася Російська Православна Місія в Сполучених Державах Америки. Деякі греко-католицькі священики переслідувані римокатоликами зістали формально змушені прилучитись до організації тутешньої російської церкви, а прилучившись до неї, стали накликувати загал українців до зроблення того самого кроку».

⁴⁴ «Свобода», 17 квітня, ч. 16, 1902.

З визначніших особистостей, які перейшли тоді на православ'я були: Олексій Товт в 1891 році та Григорій Грушка в 1896 році. За їхнім прикладом перейшло більше, бо вже в 1900 році Російська місія нараховувала 13 громад, які порвали з греко-католицизмом, хоч деякі пізніше повернулися до Української греко-католицької церкви, як напр. о. Гр. Грушка. Але події мали далекойдучі наслідки не тільки в ЗСА, але теж у Канаді.

Політика російської місії перекидається до Канади і канадські українці незабаром її відчули. Вже в травні 1896 року прибув з Нью Йорку до Монтреалю Діонісій Салей, який в товаристві свого брата відбув подорож по Канаді. Зокрема цікавило його життя-буття українських поселенців. Він відвідав українців у Вінніпезі, Едмонтоні, в Една-Стар і Востоку. Його вислала редакція «Православного Американського Вісника» і «Світа», що їх видавала Російська місія. «Світ» появлявся українською мовою і був призначений для українців у ЗСА і Канаді.

В1897 році на Зелені Свята приїхали до Востоку в Альберті представники Російської православної місії: Володимир Александров та Дмитро Каменев. В. Александров був діяконом і промовляв до людей українською мовою. Богослуження відбулося на подвір'ї Федора Немирського. Були тут православні буковинці і греко-католики галичани.

Інший російський священик о. І. Малярєвський з Міннеаполіс в 1897-1898 роках відвідував православних українців з Буковини в Манітобі та Саскачевані. Про відвідини о. І. Малярєвського в Стюартбурн, Ман. находимо в «Свободі» таку нотатку:

«На ту околицю до православних русинів з Буковини доїздить часом о. І. Малярєвський з Міннеаполіс. Сей православний священик був там на св. Михайла і повінчав п'ять пар, одну пару з Буковини і чотири пари з Галичини. Один німець, меноніт, оженився з українкою і, щоб міг взяти слуб, перейшов на православну віру. Треба і то піднести на похвалу о. Малярєвському, що наказав людям переселятися до Дакоти, бо там зле...»⁴⁵

«Світ» атакував перших греко-католицьких священиків, які провадили місійну працю серед українських поселенців у Канаді: о. Н. Дмитрова й о. П. Тимкевича та інших. В обороні українських священиків виступив Кирило Ґеник, що помістив свою нотатку в «Свободі».

⁴⁵ «Свобода», ч. 2, січень, 1898.

«Єсьм свято переконаний, що наші українські священники в Канаді, так о. Дмитрів, як о. Тимкевич, суть добрими синами свого народу, люблять свій нарід і стоять за ним, за що їм честь належиться».

На адресу «Світу» К. Ґеник писав: «... політика ваша панруска,, підшита православіям».⁴⁶

«Православний Американський Вісник», «Світ» та «Правда» були найбільш україножерними часописами, що появлялися у ЗСА, і широко поширювались в Канаді. Це стосується зокрема обох останніх органів російської місії. Їхня ненависть до всього українського викликала слухну реакцію навіть серед українців православних.

В 1890 році прибув на постійне поселення до ЗСА священник і професор богословії в Пряшеві, Олексій Товт. Він перейняв греко-католицьку парохію в Міннеаполіс. Незабаром опинився він у конфлікті з римо-католицьким єпископом. Конфлікт закінчився відмовою о. Товта підпорядкуватися і в 1892 року Олексій Товт перейшов на православ'я та підпорядкувався російському православному владиці в Сан Франціско. Завдяки йому зорганізовано в Міннеаполісі осередок російської православної місії, який розширив свої впливи на Манітобу і Саскачеван. З цього осередка приїздили до Манітоби о. І. Маляревський, а після нього Константин Попов, О. Солянка, Павло Розказов та інші.

З цього осередку вийшов також Ярослав Січинський, який був студентом першого року Львівської семінарії, але перейшов на православ'я і підчинився російській православній місії і згодом був рукоположений (1904 р.) в Міннеаполіс єпископом Тихоном. Я. Січинський в тому ж році почав організувати православну громаду в Вінніпезі. Він зорганізував там 1905 року православну церкву св. Тройці. На посвячення церкви восени цього ж року прибув сам Тихон, а хор студентів учительського семінара (Ruthenian Training School) брав участь в цій церковній церемонії. Першими священниками цієї церкви були виключно українці. Після о. Я. Січинського, який в 1909 році виїхав до ЗСА, парохію перейняв о. Михайло Фекула, а по ньому М. Скибінський. До 1908 року українська мова там загально вдержалась, навіть статут «Братства св. Тройці релігійно-моральної просвіти при православній місії в Канаді» був надрукований українською мовою.

⁴⁶ «Свобода», 16 серпня, 1898.

В 1907 році керму Російської православної місії в ЗСА, якій підлягала теж Канада, обняв архієпископ Платон, вихованець української землі. Він був єпископом-вікарієм Київської єпархії та ректором Київської духовної академії. З уваги на його українське походження його вислали до Америки, бо саме тут йшла боротьба за релігійне обличчя українського поселення.

Російська православна місія вирішила мати свій осередок на Канаду в Вінніпезі. Туди вислано архимандрита Арсенія Чеховцева, який провадив помірковану політику, але послідовну цареславну. Арсеній видавав газету «Канадійську Ниву». Місія розвивалася. Вже в 1910 році вона мала десять матірних церков і 17 дочерних, разом 27 церковних громад. Такий приблизний стан Російської православної місії затримався до 1917-18 років.

З оформленням Української греко-православної церкви змінився на некористь російської місії. Багато громад скоріше чи пізніше перейшли під юрисдикцію УГПЦ, а деякі зникли зовсім. В 1918 р. змінено назву з Російської православної місії на «Русску православну церкву», але ціль залишилася незмінна.

Треба однак підкреслити, що в загальному українські поселенці в Канаді не пішли на грошові допомоги та обіцянки Російської православної місії. Підпорядкування та переходи в кількадесяти місцевостях мали винятковий характер та були зумовлені специфічними обставинами, а передусім тим, що деяка кількість українських поселенців були православної віри. При цьому ті, які голосили цареслав'я часто підшивались під «руськість», а навіть «українство», та «Святую Русь». Як тільки загал розкрив маскування і цілі організаторів, покидав їх та шукав власного вияву. До подібних проявів треба зарахувати намагання створити «Незалежну грецьку церкву», яка стала експериментом різних зовнішніх течій.

У той час, коли українські поселенці постійно просили українських владик в краю, щоб вони надсилали українських жонатих священників до Канади, коли з другого боку зростав постійний наступ російської православної місії з ЗСА на новозасновані греко-католицькі грамади в степових провінціях Канади, тоді, на початку 1903 року, з'явився у Вінніпезі православний «єпископ» Серафим, який на власну руку організує «Незалежну греко-православну церкву». Місцем осідку своєї праці він зробив Іміграційний дім у Вінніпезі, де часто відправляв богослуження. Люди ста-

ли цікавитися Серафимом та його працею. Тим більше, що він незабаром після свого прибуття до Вінніпеґу висвятив кількох священників, людей, які не мали теологічної освіти. В загальному була думка, що його вислала Російська православна місія з ЗСА, щоб в той спосіб розкладати греко-католицькі громади.

Після дослідження виявилось, що справжнє прізвище Серафима — Степан Уствольський, що він колишній священник, суспендований московською церковною владою. Як позбавлений сану священника він виїхав до ЗСА. Маючи фальшиву грамоту, пішов він між українців, які йому повірили. Російська православна місія бачила в ньому того, хто вносив дезорганізацію у російську церковну систему, і його не прийняла. Українські чинники його теж не прийняли, бо Серафим з перших кроків виявився російським патріотом. Він вирішив виїхати до Канади, мабуть за допомогою деяких українців. Одночасно газета «Свобода» своїм ставленням до Серафима поважно спричинилася до його легалізації серед українців. «Свобода» стала в обороні Серафима і помістила на своїх сторінках копію грамоти, що Серафим є справді єпископом, а не ошуканцем (як писали деякі газети), що він справді має право рукополагати священників.

Про перебіг праці Серафима дуже докладно інформувала «Свобода». Наведемо статтю, що появилася у «Свободі» 17 травня 1903 року.

«Що єпископ Серафим почав свою місію в Канаді не на жарти. Він ходить по колоніях і висвячує людей, котрих собі народ жадає на діаконів і попів. До сеї пори висвятив він щось коло 13 людей. Ввиду сего канадійці, що так довго благали галицьких владик прислати їм попів, не будуть вже більше потребувати ласки тих же, але будуть мати своїх питомих українсько-американських попів. Через се ослабне в Канаді вплив французів та цареславних, парохії Тихона, а піднесеть вплив Серафима.

Чи Серафим має власть і яку, се друге питання, але фактом є, що він багато шкоди робить французам і цареславним. Французам шкодить тим, що даючи людям попів українських, відтягає їх від французької опіки, бо люде, маючи своїх попів, не потребують удаватися в потреби до французів. Цареславних побиває знова тим, що хотяй немає грошей зі Синоду, потрапив однак в короткім часі позискати для себе далеко більше прихильників між канадійськими українцями, як єпископ Тихон зі своїми сотками тисяч рублів в протягу кількалітнього свого побуту в Америці».⁴⁷

⁴⁷ «Свобода», ч. 19, 17 травня, 1903.

Так оцінювала «Свобода» акцію Серафима та становище, яке витворилося серед українців у Канаді з його приїздом. Газета вважала роботу Серафима корисною для українських поселенців.

Інакше дивилася на справу Російська православна місія та її друковані органи. Про це писалось у «Свободі» так:

«Як сильно болить цареславних робота Серафима видно з того, що «Світ» і «Правда», підтримувані грішми цареславних, страшно безчестять Серафима й обкидують його болотом».

На це Серафим не звертав уваги. Він твердив, що він є незалежним від будь-якого патріярха і що був висвячений Антіохійським патріярхом. Упродовж двох місяців він висвятив 13 священників. Були між ними фермери, як Петро Гаклян, Амброз Яцура, Михайло Гаврилюк, дяки: Григорій Пригроцький, Дем'ян Лещинин, Дмитро Ярема, Гаврило Саранчук та інші. За висвячення вимагав платити по 25 доларів. У Вінніпезі найперше він висвятив Теодора Стефаніка, машиніста, та Миколу Зайцева. Він висвячував в Саскачевані й в Альберті.

Коли «Свобода» побачила, що Серафим поважно став закріпляти свої позиції серед українських поселенців, тоді знову порушила на своїх сторінках проблему важности висвячення Серафима. Тоді «Свобода» вже писала:

«Впадає в очі, що Серафим виказує не саму грамоту, але її відпис легалізований через нотаря і то російського з Одеси і то жида Гольденвайзера...»⁴⁸

Вкінці «Свобода» прийшла до висновку, що Серафим не єпископ і що він не є відповідною людиною на українського єпископа в Америці.⁴⁹ Того роду заяви не шкодили вже Серафимові, бо за ним вже стояли його «священники» та церковні громади. Його місійна праця розгорнулася і він висвячував дяків на попів направо й наліво. Протидіяли лихові свідомі українські одиниці: К. Генік, Іван Бодруг і Іван Неґрич. Останні два студювали один рік богословію на Манітобському Каледжі й були майбутніми кандидатами на протестантських пасторів. Після обговорення загрозової акції, яку розгорнув Серафим, І. Бодруг і ґ. Неґрич рішили вступити до Серафимової церкви. Свячення відбулося 1 травня 1903 року. В тому часі нововисвячені священослужителі призадумали

⁴⁸ «Свобода», чч. 39-42, 1903.

⁴⁹ — — — — — 40, 1903

лися над статутом нової церкви. Врешті дали їй назву «Руська православна незалежна церква в Канаді». Вирішили також, що на чолі церкви має стояти консисторія. Нововибрана Консисторія видала послання і додатково зложила таку заяву:

«Рівнож заявляємо вам, канадійські русини, що ніколи не підемо ні за царославним кнутом, ні за римсков гакатов, а бажаємо, щоби ти руский народе був паном своїх церковних маєтків, щоби ти заховав свою віру і обряд восточний, щоб мав своїх руских учителів по школах публичних, щоби наша рідна мова плила як сильний корабель по англійським морю і устояла во вічні часи. І в сім напрямі будемо працювати помимо скругінькання всіх хрунів і хрунєнят. А ти руский народе вже порозумів раз, що в своїй хаті своя правда і сила і воля і що як собі постелиш, так будеш спати».⁵⁰

Так була створена перша консисторія. В тому році була збудована церква у Вінніпезі, яку посвятив Серафим 13 грудня. Вона стала своєрідною катедрою Серафима. При кінці 1903 року Серафим виїхав до Росії. Під час його неприсутности відбулася перша конвенція «Незалежної грецької церкви». Ініціатива до того виїшла від Консисторії. Конвенція відбулася 26 і 27 січня 1904 року. В цій конвенції, чи за назвою декого — «соборі», взяли участь священики й вірні цієї Церкви. Провід конвенції перейшов у руки двох ініціаторів І. Бодруга та І. Неґрича. Народи проходили не тільки в регігійному, але також патріотичному дусі. Її закінчили піснею «Не пора, не пора», та «Ще не вмерла Україна».

Поїздка Серафима до Петербурга закінчилася невдачею. Він не тільки не отримав допомоги, а наслідком зажалувань представників Російської православної місії в ЗСА Серафима екскомуніковано. Це сталося вже тоді, коли Серафим був вдруге в Канаді та ладнав справи зі своєю консисторією, точніше — з Іваном Бодругом, який став неначе духовим батьком Незалежної грецької церкви. Переговори не довели до нічого. Тоді Серафим екскомунікував І. Бодруга, М. і О. Бачинських, І. Неґрича. Екскомуніковані відповіли, що Серафим немає права їх екскомунікувати і що консисторія не визнає Серафима.

Це був офіційний розрив Івана Бодруга та його співпрацівників із Серафимом. Церковні громади стали по боці І. Бодруга і консисторії. Суд заборонив Серафимові вступ до Незалежної грецької Церкви, чи як її пізніше назвали — «Незалежна Церква».

⁵⁰ «Свобода», ч. 30, 1903.

Більшість висвячених священослужителів Серафима відмовила йому послух. З ним залишилося тільки кількох. Одного з них, Макарія Мончаленка, він висвятив на «єпископа». У Вінніпезі вони збудували «катедру», що її називали «Стар — ірон cathedral». Відтоді Серафим звав себе «Всеросійським Патріархом Митрополії в Канаді». Побачивши свою програ, він вирішив виїхати до Росії. З Вінніпегу він виїхав взимі 1908 року, а до Росії — пізніше.

Працю Серафима продовжував Макарій, його найближчий співробітник. Цей дальше висвячував, але охочих було мало. Він назвав себе «архипатріархом», видавав послання, хрестив дітей, хоронив померлих та давав шлюби. Любив титули і часто підписувався «Архипапа», «Архицар», «Архигетьман» та «Архикнязь». Тракували його як дивака.

Незалежна церква продовжувала свою діяльність. Тут гуртувався національно свідоміший елемент. Провідники цієї церкви ввійшли в політичні та фінансові зв'язки з пресвітеріянами, які цілковито заперечували незалежність та національний характер руху. Незалежна церква в 1905 році почала видавати свій орган «Ранок», що допомагав їм в релігійній праці. На чолі цілого руху став Іван Бодруг, якого вибрано протопресвітером консисторії. Від 1905 року прийнято нову назву, а саме — «Самостійна православна церква». Для українців пресвітеріянзм був чужий і люди почали відходити. Тому і змінено назву, але мета залишилася незмінна.

З ростом діяльності цієї церкви наростали і труднощі та розбиття. У новій церкві витворилися два напрямки: один з них тяготів до давніх практик в традиційній українській церкві, другий знову змагав до того, щоб ці обряди затирати, а на їх місце вводити протестантські ритуали. Останню лінію підтримували керівники Пресвітеріянської церкви в Канаді.

Від 1908 року наступає повільний занепад Незалежної церкви. Новий поділ викликав недовір'я, а в парі з тим неvistачало засобів на місійну працю. Пресвітеріянська церква відмовила фінансову підтримку. В 1912 році скликано собор, де поставлено питання, чи приєднатися до Російської православної місії в ЗСА, яка фінансувала своїх місіонарів, чи здавати богословські іспити в Манітобському Каледжі та стати місіонарами Пресвітеріянської церкви в Канаді. Велика більшість висловилося за другою можливістю.

В 1912-13 роках відбулися іспити в Манітобському Каледжі, що його склали двадцять один кандидатів. Всі вони в червні 1913 року на соборі Пресвітеріянської церкви в Торонті були прийняті до цієї церкви як її проповідники. Це був останній акт т. зв. Незалежної церкви, що проіснувала в Канаді повних десять років.

В поселенчому періоді українців у Канаді велику активність виявили українські баптисти. Початок їхньої праці пов'язаний з прибуттям до Вінніпегу декількох баптистів із Східньої України. До цієї групи належали Біліновський, Капустинський, Коваль, Іван Колесніков, Іван Шакотько та інші.

21 червня 1901 року був історичним днем для українського баптистського руху Канади. Цього дня німецький пастор Іван Бургдорф охрестив у річці Розеау біля Стюартбурн у Манітобі Микиту Кривецького. Але офіційне заснування Української баптистської церкви в Оверстоні (Толстой) припадає на 1904 рік. Перше врочисте богослуження українських баптистів та їхнє організаційне засідання відбулося в Оверстоні 9 серпня 1904 року. На цьому засіданні на пресвітера обрано Микиту Кривецького, а на дияконів: Андрія Вівсяника і Федора Олійника.

Ординація М. Кривецького на баптистського пастора відбулася 11 травня 1905 року в першій баптистській церкві у Вінніпезі. Разом із ним був рукоположений також Іван Шакотько. Пастор Микита Кривецький присвятив багато уваги організації баптистських громад. На початку 20-го ст. число баптистських громад збільшилося у наслідок приїзду до Канади баптистів з Східньої України. Вони поселилися головно в степових провінціях. Починається більш активна праця. Виринає проблема оформлення розсіяних членів в окремі громади. Заходами М. Кривецького і І. Шакотька скликано першу конференцію баптистського братства 1909 року в Канорі. Саск. Всіх баптистських громад у Західній Канаді було тоді вже 13. На цій конференції був гість з Торонта, пастор Іван Колесніков, редактор «Домашнього приятеля», а згодом, від 1911 року, «Свідка Правди». Пастор М. Кривецький — це перший український баптист у Канаді і організатор першої української баптистської церкви.⁵¹

Українські протестантські церкви становлять нечислені громади, що входять у склад чужонаціональних релігійних груп.

⁵¹ Християнський Стяг, ч. 3, липень-вересень, 1955.

В більшості — це продукт чужих релігійних місій серед тих українських поселенців, які залишилися без опіки рідних священиків і були схильні на чужі впливи, та вислід мішаних подруж і соціальних зв'язків. Визначніші з протестантських церков це: Українська баптистська, Українська пресвітеріянська, Українська об'єднана. В 1943 році на соборі українських протестантських груп створено Українське євангельське об'єднання в Канаді.

В 1967 році у Торонті відбувся з'їзд українських євангельських деномінацій. На цьому з'їзді створено Раду українських євангельських церков у Канаді, що репрезентує українське баптистське, пресвітеріянське й п'ятидесятницьке братство цілої Канади. Деяке число українців належить до менонітів, суботників, свідків Єгови й інших релігійних сект. (Гляди таблиця, стор. 52).

Українька греко-православна церква в Канаді, її зродження та організація

Українську греко-православну церкву зорганізували українці греко-католики, які попали в конфлікт з єпископом Н. Будкою. Єпископ Н. Будка впорядкував справи Української греко-католицької церкви в Канаді. Він, розуміючи вагу національного виховання, взявся за організування українського шкільництва. Він змагав до повного підпорядкування виховної ділянки церкви, бо такі були тоді обставини, що тільки церква могла дати національно-релігійне виховання для молоді, народженої вже в Канаді. Але тут стрінувся із спротивом групи вчителів. Спір за Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні довів до роздору в Українській католицькій церкві. Наслідком того в 1918 році був створений Народний комітет. Провідними особами, які займалися створенням Народного комітету були: Василь Свистун, Михайло Стечишин, Василь Кудрик і Семен Савчук (два останні стали священиками). Народний комітет скликав довірочні збори в Саскатуні 18 і 19 липня 1918 року. Причину скликання довірочних зборів подається у розісланих запрошеннях. Це запрошення є історичним документом, тому подаємо його текст:

«Саскачеван, 26-го червня 1918.

ВП. Пане!

Отсим маємо честь запросити Вас на довірочні збори, котрі відбудуться в салі Українського Народного Дому на розі улиць Ай І 19-ої — на днях 18 і 19 липня 1918, для обговорення церковно народних справ.

Вам відомо, що наші церковно народні відносини в Канаді під теперішню пору є дуже, а дуже невідрадіні. Помимо сего, що наша греко-католицька церква, до якої належить більшість нашого народу в Канаді, дістала по довгих стараннях і благаннях єпископа в особі Їх Пресвященства Кир Никити Будки, то греко-католицькі вірні не мають відповідної духової обслуги, раз через се, що нема тут достаточного числа греко-католицьких священиків, — а другий раз через се, що не всі відповідають свому високому покликанню. До того ще сі священики є целебси, а не жонаті, як сего вимагає греко-католицький обряд і наші народно церковні традиції. Найприкрішим зі всего є факт, що наша церковна греко-католицької церкви політика ведеться по бажаннях і під стислою контролею французької римо-католицької церкви, в супреч нашим народним інтересам.

Відомо Вам також, Добродію, що в останніх часах між духовенством під проводом Їх Пресвященства Никити Будки і світською інтелігенцією, яка гуртує ся коло народних інституцій, як бурси, Народні Доми, Читальні і т. д. зачала ся велика борба, в котрій духовенство хоче затвердити клерикальну контролю над народними інституціями і цілою народною роботою взагалі. . . Тому, що наша народна церковна справа находить ся на лихим і невідрадінім становищу, треба сейчас без жодної проволоки зарадити сему, і ми сю справу з багато свідомими одиницями нашого народу обговорювали, мали вже кілька віч в сій справі і про се писалось вже дещо в пресі — і вислідом сего всего являється Народний Комітет зложений з понизше підписаних людей. Сей народний комітет отже запрошує Вас на висше згадані Довірочні Збори, котрі мають обговорити, рішити і вияснити наше церковне становище, з осібна вирішити відносини церкви до народних інституцій і народної справи взагалі.

Сі збори мають застановитися над сим, як зарадити всім нашим церковним недостачам; як усунути крайно шкідливий для церкви і народу целебат (безженність) священиків; як увільнити нашу церкву від погубного впливу французько-бельгійських попів; як забезпечити те, щоби наші церковно народні маетки не були власністю одиниці, але церковних громад; як забезпечити, щоби нашим єпископом і нашими священиками в Канаді були лиш Українці, а не чужинці.

На сі збори можуть явити ся лише ті, що дістали се запрошення, яке просимо привезти з собою.

Зістаємось з глибоким поважанем

Народний Комітет

З Манітоби: В. Кудрик, О. Г. Гикавий, Я. В. Арсенич, Т. Д. Ферлей, Д. Якимішак, Іван Петрушевич, В. Мігайчук, Павло Гикавий, В. Романчич.

З Саскачевану: Ф. Гаврилюк, Йосиф Богонос, Стефан Савчук, А. Воробець, Мих. Стечишин, А. Боднарчук, Василь Михайлюк, П. Швидкий, Б. М. Савяк, Д. Я. Стратійчук, Т. Стадник, А. Маковський, П. Манчур, Мих. Чорнейко, Ів. Кульчицький.

З Альберти: Тимко Гошко, І. І. Рурик, А. Т. Кібзей, С. Б. Микитюк, Петро Зварич, М. Суткович».⁵² (біля прізвищ пропущена професія).

На всіх 30 членів комітету було 8 фермерів, 2 редакторів, 5 учителів, 3 правників, а інші — люди різних професій.

З'їзд відбувся за участі 150 делегатів. На зборах вирішено зорганізувати Українську греко-православну церкву в Канаді на таких основних засадах.

«1. Українська Греко-Православна Церква в Канаді є в сполуці з другими східними Православними Церквами і приймає ті самі догми і той самий обряд.

2. Маєтки громад мають бути власністю церковних громад і церковні громади мають ними заряджувати.

3. Всі Єпископи мають бути вибрані Собором священства, делегатів громад і делегатів від братства.»⁵³

Ново заснована Українська Греко-Православна Церква в Канаді прийняла зверхність сирійського Митрополита Германоса з антиохійського патріархату, який перебував тоді в ЗСА. Митрополит Германос визнавав УГПЦ в Канаді як самостійну автокефальну Церкву, а не як складову частину антиохійської патріархії, що підлягали антиохійському патріархові. Він очолював УГПЦ до 1924 року. Того самого року, на Соборі, що відбувся 16 і 17 липня в Йорктоні, Саск., на місце мтр. Германоса обрано архієпископа Іоана Теодоровича, з ієрархії Київського Митрополита Василя Липківського, що кілька місяців перед тим приїхав був з України до ЗСА й очолив тамошню Українську православну церкву.

Обираючи архієпископа Іоана Теодоровича правлячим єпископом, Собор рівночасно заявив, що обирає його на тих самих засадах, на яких до того часу очолював Церкву митрополит Германос, цебто на засадах самостійности Церкви. Отже, хоч УГПЦ в Канаді прийняла єпископа з України і вважала себе в духовній єдності з Українською Автокефальною Православною Церквою, вона під канонічно-адміністративним оглядом далі залишилася самостійною, автокефальною. Між архієпископом та адміністрацією УГПЦ в Канаді, яку очолював протопресвітер С. В. Савчук, через довгі роки запанували деякі непорозуміння. В 1935 році виглядало, що архієпископ Іоан увійшов в певне порозуміння з

⁵² Савчук, С. В., «Українська греко-православна церква в Канаді», в *Календар-Альманак Українського Голосу, 1910-1960*, Вінніпег, 1960, стор. 104-105.

⁵³ Савчук, С. В., цит. прим., стор. 105.

другою Українською православною церквою в Америці і може підчинитися юрисдикції царгородського Патріарха. УГПЦ в Канаді проти того запротестувала. Такий стан тривав майже десять років. Щойно в 1947 році Надзвичайний Собор обрав на правлячого єпископа УГПЦ в Канаді архієпископа Мстислава (Скрипника) з ієрархії УАПЦ в Європі. В 1950 році Архієпископ Мстислав уступив. Надзвичайний Собор, що відбувся 8 і 9 серпня 1951 року у Вінніпезі, обрав правлячим єпископом Митрополита Іларіона (д-ра І. Огієнка). Йому надано титул «Митрополита Вінніпегу й всієї Канади». Цей Собор ще раз підтвердив автокефалію Української Греко-Православної Церкви в Канаді та з'ясував її відношення до інших православних церков. Собор постановив обрати власну ієрархію УГПЦ в Канаді найменше з трьох єпископів.

Найвищим законодавчим тілом УГПЦ в Канаді є Собор. До складу Собору входять: єпископи, всі священники й делегати від громад, в пропорції одного делегата на кожних 25 членів у громаді. В часі між соборами правлячим і виконавчим органом УГПЦ в Канаді є Консисторія на чолі з правлячим єпископом (митрополитом). Консисторія складається з 18 осіб (9 духовних і 9 світських), обраних Собором, і з усіх єпископів, які входять до складу Консисторії правом свого сану.

Зараз стан УГПЦ представляється так: Церква має чотирьох архиєреїв: архієпископ Іларіон, митрополит Вінніпегу й всієї Канади, архієпископ Торонта і Східньої Канади Михаїл (Хороший), єпископ Борис Саскатунський, Вікарій Середньої Єпархії, єпископ Андрей на Едмонтон і Західну Канаду. Церква має 92 священників, 288 громад та понад 140,000 вірних.⁵⁴ (гляд. таб. стор. 52).

Духовенство УГПЦ в Канаді виховується у своїй Духовній Семінарії, яку 1946 року перетворено на Колегію св. Андрея. Під проводом ректора о. д-ра С. В. Савчука, Колегію св. Андрея в 1962 році асоційовано з університетом Манітоби, де вона приміщується у своїх будинках.

При Консисторії УГПЦ існує Рада української школи, яка опікується всіма Рідними школами, що існують при українських греко-православних громадах по цілій Канаді. На Сході Канади

⁵⁴ Іларіон, Митрополит (д-р І. Огієнко) «Ювілейний 1968 рік Української Греко-Православної Церкви в Канаді», в *Канадійський Фармер*, ч. 3, 20 січня, 1968 р.

існує відділ Ради української школи з осідком у Торонті. УГПЦ в Канаді має також свій орган «Вісник», який виходить два рази в місяць.

Так виглядала праця на релігійно-церковному полі українських поселенців у Канаді.

Культурно-освітня праця

Не менш важлива була діяльність на культурно-освітньому полі. Важка щоденна праця забирала в наших піонерів увесь час і не дозволяла їм думати про освіту дітей. Ще більші труднощі виникали наслідком нестачі вчителів. Першими пробоевниками на освітньому полі стало кілька вчителів і учнів вищих гімназійних клас, що прибули з Галичини. Вони почали навчати дітей у приватних домах та парохіях. Становище покращало, коли в 1896 році в Манітобі, а згодом також у Саскачевані і в Альберті, дозволено навчати в канадських школах релігії та вести двомовне навчання (англійською і українською мовами), якщо в даній школі було принайменше десять дітей, що бажали вчитися рідної мови. Незабаром провінційний уряд Манітоби дозволив друкувати двомовні шкільні підручники. Щоб зарадити нестачі вчителів, відкрито в 1905 році учительську семінарію у Вінніпезі (перенесену 1907 року до Брендону). т. зв. «Ruthenian Training School», а вже в 1907 році вийшов перший випуск вчителів з української та англійської мовами (28 вчителів).

Ці українські вчителі-піонери понесли освіту між українську дітвору й молодь, а культурну роботу між українське населення у Канаді. Багато серед абсолювентів цієї школи виявили себе згодом не тільки як добрі педагоги, але також і як здібні громадські діячі; Т. Д. Ферлей, Я. Арсенич, О. Г. Гикавий, Мих. Стечишин, П. Зварич, І. Басараб, Н. Романюк, Ф. Т. Гаврилюк та інші. Як на теперішні вимоги — вони не мали повних кваліфікацій, але в них був місіонерський дух, любов до свого народу і запал до праці. Ці вчителі вже 1907 року відбули перший учительський з'їзд у Вінніпезі й створили «Українську учительську організацію». Уряди в провінціях Саскачевану й Альберті, побачивши успіхи в Манітобі, також завели подібні курси. В Ріджайні, Саск. вже в 1909 році відкрито подібну школу т. зв. «School for Foreigners». В Альберті таку школу засновано в Верревил щойно в 1913 році, а підручники уложив Петро Зварич.

Українська мова (а разом і культура) знайшла державне визнання в офіційному провінційно-федеральному (Лор'є Грінвей) акті з 1897 року, що забезпечував їй рівні права з англійською, французькою та іншими мовами в шкільництві, тобто в т. зв. двомовних школах в Манітобі (а теж і в інших степових провінціях).⁵⁵

На жаль, українські діти довго не вивчали поруч англійської ще й українську мову. Були люди, що були зацікавлені в швидкій асиміляції нових поселенців. Тиск збільшується і приходиться урядова реакція на двомовні школи, наслідком чого такі школи до 1916 року перестали існувати.

Треба було аж пів століття, щоб асимілятори переконалися, що двомовні школи є корисними для цілої канадської спільноти. Вони вбачали в них «небезпеку» для держави. Треба було аж другої світової війни, щоб українці переконали своїх співгромадян, що вони лояльні до своєї прибраної батьківщини. Щойно після доказів, які дали українці, уряди Манітоби, Саскачевану й Альберти визнали й ввели українську мову, як повноцінний (акредитований) предмет.

Заборона існування двомовних шкіл примусила українське громадянство організувати приватні школи, курси та інститути з метою уможливити українській молоді навчання рідної мови, релігії, історії, культури. У тому часі Греко-Католицька Церква, а особливо перші Сестри Служебниці, провели найбільшу піонерсько-місійну працю в ділянці організації Рідної Школи. Майже в усіх скупченнях українців існують цілорічні українські школи, приватні курси української мови, релігії та українознавчих предметів.

З постанов парохій, де тільки була можливість, організували й школи. Першу українську цілоденну школу відкрито 1905 року у Мондері; її вели Сестри Служебниці. Друга школа св. Николая постала того самого року в Вінніпезі. До школи ходило 50 дітей. В цій школі вчителював Василь Кудрик. Іншу школу зорганізували Сестри Служебниці в залі Народнього Дому. В цій цілоденній школі вчила сестра Атаназія української мови, літератури, історії та співу. Тут була підготована перша дитяча театральна вистава у Вінніпезі п. н. «Запродання Йосифа до Єгипту». В цій

⁵⁵ Рудницький, Ярослав, «За новий статут української мови в Канаді», в *Слово на Сторожі*, ч. 5, 1968, стор. 17.

залі школа перебувала продовж року. Опікуном школи був о. М. Гура. Пізніше Рідні школи зорганізовано при українських греко-православних парохіях та різних громадських організаціях.

Крім Рідних Шкіл, які звичайно відвідували діти шкільного віку, перші поселенці подбали про інститути для молоді. Такі інтернати-бурси, в яких живе позамісцева молодь, що студіює в міських школах, мають виховне значення для молоді. Перший інтернат п. н. «Українська бурса» організовано в Едмонтоні 1913 року, у Вінніпезі організовано Інститут ім. А. Коцка. В 1917 році зорганізовано бурсу ім. Митр. А. Шептицького в Сейнт Боніфас; в наступні роки постає Інститут ім. А. Шептицького в Саскатуні, Інститут св. Василя Великого в Едмонтоні, а також Інститут св. Йосафата для дівчат. Православні громади в Саскатуні організують Інститут ім. Петра Могили, а в Едмонтоні Інститут св. Івана.

Позашкільною освітою займалися просвітні товариства, а особливо «Просвіта», яка була всім відома з рідного краю. Постають просвітні товариства, народні доми, читальні, самодіяльні гуртки, організовані всіма товариствами і церковними громадами.

Українська еміграція, прибуваючи до Канади, привезла з собою не тільки жменю золотої пшениці, яка зародила стократно на розлогих степах Канади. Вона допомагала Канаді стати шпихлірем світа та знайти четверте місце в експорті. Вона привезла не тільки велику любов-тугу за своїми рідними сторонами, заховану глибоко на дні серця, але привезла з собою також незагаслий спомин про громадський рух і товариське життя читальень «Просвіти», «Січей», «Соколів», аматорських гуртків, Рідної Школи й кооператив, а передусім високу прадавню культуру, традицію, глибоку релігійність та пошану до стародавніх звичаїв обрядового характеру.

І помимо того, що доля української першої еміграції, головню заробітчанської, була дуже незavidна і для товариського гуртування зовсім несприятлива, бо в пошукуванні за заробітком треба було постійно міняти місце перебування і осідку, все ж таки великий гін до гуртового товариського життя спонукував і заставляв нових поселенців до творення релігійних та культурно-освітніх осередків, які часто проіснували короткий період і занепадали, а тільки деякі з них при сприятливих відносинах вросли в силу та проіснували до сьогодні можливо в децю іншій формі, чи на відмінних засадах, відповідних духові часу.

До перших промоторів організованого суспільно-громадського життя належить Вінніпег. Вже 1899 року тут зорганізовано т. зв. «Міжнародню читальню», в якій членами могли бути не тільки українці. Неофіційно звали її «Читальнею Шевченка».

В 1901 році старанням о. І. Заклинського оформилися при першій церкві св. Миколая три братства: Мужеське братство св. Миколая, Жіноче товариство св. Тройці та Дівоче товариство св. Ольги.

Першу українську крамницю мішаних товарів відкрито у Вінніпезі 1902 року. Другу спілкову крамницю в грудні 1902 року, під назвою «Австро-Угорська Торгівля». Членами були українці: Т. Стефаник, К. Ґеник, Й. Макарський, В. Цюпа.

Українці проявляють також ініціативу й зацікавлення до політичного життя. 25 травня 1903 року відбулося перше політичне віче українців у справі провінційних виборів. Друге віче відбулося 20 вересня у справі будови «Народнього Дому» у Вінніпезі.

Перші поселенці відчувають відсутність української преси. В листопаді 1903 року появилось перше число першого українського часопису в Канаді, «Канадійський Фармер».

В 1904 році у Вінніпезі відбулися такі події: 15 січня о. М. Гура зорганізував «Товариство Пречистої Діви Марії» в хаті Михайла Гумініловича. В цьому домі була заснована школа для старших. Науку провадив дяк Юрко Магальяс українською мовою, а Йосиф Едінґер навчав англійської мови.

В травні відбулося перше аматорське представлення у залі Читальні ім. Тараса Шевченка. Члени Читальні схвалили заложити «Українську народну бібліотеку ім. Івана Франка». У вересні зорганізовано «Допомогове Братство Преображення». Того самого місяця став появлятися тижневий часопис «Слово»; його редагував Йосип Косовий.

Українське організоване життя починається у Східній Канаді в 1904 році, зокрема в Монреалі. Першими українськими поселенцями, які в 1899 році прибули з України були брати Іван і Степан Тюхтії, які поселилися у Монреалі. Від цього року почали українські поселенці постійно прибувати до Монреалю.

В 1904 році заходом П. Ганевича, що працював службовцем в Австрійському Консуляті, засновано товариство «Опіки поселенців». Метою цього товариства була опіка над самотніми переселенцями, яких, через не знання місцевих умов, використовували

різні агенти. Товариство поставило перед собою. завдання піклуватися хворими і безробітними українськими поселенцями. Кілька років пізніше, а саме 1907 року, засновано братство-допомогове товариство «Самопоміч», яке стало загально відомим завдяки тому, що вело успішну боротьбу з різними ворожими впливами, щоб задержати свої національні традиції і протидіяти асиміляції.

В 1913 році за ініціативою о. д-ра І. Перепелиці засновано «Читальню Просвіти» ім. Т. Шевченка, яка мала б мати зв'язок з «Матірною Просвітою» у Львові. Вже 5 квітня 1914 року тут відбувся перший концерт з рефератом. Під час концерту зроблено збірку і цю першу зібрану суму гірко запрацьованого гроша (21.90 дол.) вислано на пам'ятник великому Кобзареві у Львові до управи «Матірної Просвіти».⁵⁶

У хронологічному порядку переносимося до Вінніпегу, до коліски українського суспільно-громадського і культурного життя перших українських поселенців.

Слід ствердити, що найбільший вплив на розвиток українського життя на Рідних Землях мала Матірня «Просвіта», заснована у Львові 8 грудня 1868 року. 1968 року припадало 100-ліття Товариства і українці в вільному світі гідно відмітили цю, таку важливу річницю в житті українського народу. Полум'я смолоскипу «Просвіти» захопило скоро майже всі області західних земель України, які швидко вкрилися густою сіткою «Просвіт». Навіані і озброєні цим теплим просвітянським духом приїздили перші поселенці до Канади і тут організували «Просвіти».

В 1905 році у Вінніпезі відбулися установчі загальні збори Читальні «Просвіти». До основоположників належали: Андрій Білинський, Микола Гладкий, Михайло Гаврилук, Дмитро Душенько, Петро Рута, Роман Дудар і Онуфрій Гладун.

В цьому році появилoся перше число часопису «Ранок» під редакцією Івана Бодруга як орган «Незалежної церкви в Канаді». Організація «Народнього дому» в Вінніпезі теж припадає на 1905 рік, а 17 червня відбулося його відкриття. Вже 11 жовтня відбулися установчі збори Братства св. Миколая і того самого дня вписалoся 76 членів.

⁵⁶ Комітет Українців Канади, Відділ у Монреалі, *Про пам'ятна книга з нагоди відзначення 75-ліття поселення українців у Канаді й 100-ліття Канади*, Монреал, 1967, стор. 57.

1906 рік приносить вже деякі наслідки першої організованої праці українських поселенців у Канаді. 24 березня відбувся перший концерт в честь Т. Шевченка у Вінніпезі. Концерт влаштували учні вчительського семінара. Вступ був за добровільними датками, які були призначені на «Боевий фонд» для Рідного краю.

Українські поселенці чулися ображеними тим, що писала про них англомовна преса. Вони хочуть познайомити своїх співгромадян, хто вони є оці «Галішинс». Михайло Щербінін видає першу книжечку про українців англійською мовою п. з. «The Galicians Dwelling in Canada and their Origin». Була це копія доповіді автора, що її він виголосив перед аудиторією «The Historical and Scientific Society of Manitoba».

Для вдержання контакту з українцями в Канаді Наукове Товариство ім. Шевченка і «Просвіта» висилають свого делеґада д-ра Юліяна Бачинського до Канади. Подорож д-ра Ю. Бачинського була успішна, бо вже 22 жовтня цього самого року зорганізовано «Научне Товариство ім. Тараса Шевченка» у Вінніпезі. Ініціаторами його були Т. Д. Ферлей і Ю. Паніщак.

У західньому Онтарію початки суспільно-громадського життя припадають на 1906 рік, а зокрема в Форт Віліямі. Хоч далеко ще до 1906 року почався тут рух в ділянці церковного життя, бо перші поселенці серед чужого моря шукали душевного заспокоєння по тяжкій дванадцятьгодинній праці при навантажуванні вугілля, будові доріг, каналізації міста та при праці на залізничій дорозі. І ось в роках 1905-1906 малий гурток молодих людей задумався над проблемою здобути приміщення на сходи, де можна було б прочитати часописи та подискутувати, обмінятись новинками з Рідного краю, за якими кожний тужив. Той малий гурток, хоч ще не зовсім з ясною ідеєю, взявся за заснування Читальні серед доволі важких обставин. Тому і не диво, що в першому правильнику натрапляємо на таке речення: «Основуємо Читальню в Канадській пустині».

Прийшла нарешті хвилина, коли цей малий гурток людей досягнув своєї мети. День 14 травня 1906 року є історичною датою для українців Форт Віліяму й околиці. Цього дня відбулися перші загальні збори для заснування «Читальні рускої» в цьому місті, організації, що пізніше стала відома як Товариство «Просвіта» у Форт Віліямі, яке вважалося за «матірне» для всіх інших організацій і установ у західньому Онтарію. Першими діячами

були: В. Брилинський, М. Венгер, К. Чеховий, член осовоположник Читальні «Просвіта». Товариство «Просвіта» у Форт Віліямі займає почесне місце серед українських організацій не тільки в окрузі чи провінції, але й у цілій Канаді, бо воно було засноване в перших роках українського поселення. Незабаром при «Просвіті» постає аматорський гурток, а в 1910 році «Просвіта» засновує Рідну школу.

1907 року звертає нашу увагу знову на Вінніпег. У днях 5-8 липня відбувається перша конвенція українських учителів у домі Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Місяць пізніше, а саме 24 серпня, зорганізовано Український Консервативний Клуб. Клуб очолив Т. Ястремський, заступником вибрано Н. Котлярика, а секретарем В. Каржуга. Це перші спроби ввійти в політичне життя Канади.

В листопаді «Українська вільнодумна федерація» у Вінніпезі повідомила, що випустила в світ першу книжечку українською мовою в Канаді п. з. «Націоналізм і народні святощі». В книжечці поміщений також портрет Михайла Драгоманова. Редактором видання був Мирослав Стечишин.

Соціалістичні впливи серед перших поселенців були великі. Українські робітники й фермери не входили в теорії соціалізму, але дивилися на практичні застосування. Агітатори вміли використати незavidний стан робітника. В листопаді відбулася передвборча нарада в залі Наукового Товариства ім. Т. Шевченка при участі 200 осіб. Наряду влаштував «Український вінніпезький відділ Соціалістичної партії Канади». Вічем керував К. Качмарик, а справи реферували: Василь Головацький, Я. Лютак та П. Крат. А вже 15 листопада появилoся перше число «Червоного Прапора» з піднаголовком — «часопис для робочого люду». Гаслом часопису було гасло: «Пролетарі усіх країн єднайтесь». Газету видавав Український вінніпезький відділ Соціалістичної партії Канади. Редактором був Мирослав Стечишин. Газета перестала виходити 6 березня 1908 року, наслідком браку фондів.

Життя українських поселенців починає прибирати організованої форми і на заході Канади, зокрема в Ванкувері й околиці. До перших свідомих українських піонерів Ванкуверу й околиці, які клали основи під будову організованого українського життя, належали: Юрій Сиротюк, його брат Василь, Петро Цимбал, Гаврило Сліпченко, Михайло Стечишин, Микола і Василь Каменецькі, Мирослав Стечишин та горстка інших. Старанням

Мирослава Стечишина та Юрія Сиротюка в Ванкувері організовано 1907 року робітниче товариство «Боротьба». Ця громада влаштовувала громадські сходи, відбувала спільне читання книжок та часописів і влаштовувала доповіді на політичні й культурно-освітні теми. Отже, невелика кількістю українська колонія Ванкуверу нічим не лишалась позаду в пошукванні освітньої праці від інших осередків українського поселення в Канаді.

Другим українським товариством на побережжі Тихого океану було Товариство «Воля». Постало воно в місті Нанаймо, де українські робітники працювали в вугільних копальнях. Це товариство було організоване 16 червня 1907 року.

Інше діяльне українське товариство постало в південно-східній частині Бритійської Колумбії, в місцевості Госмер. Це було «Робітниче товариство ім. Січинського», що відіграло поважну роль у розвитку робітничого руху між українцями тих часів. Товариство мало соціалістичний характер. Українська група соціалістів була народовцями, а не інтернаціоналістами. Ілля Кириак, в своїй автобіографії так висловлювався про це товариство:

«В Госмер, Б. К. я доживілізувався національно й політично. Там було українське робітниче товариство, в якому я був півтора року діловим секретарем. Була теж велика бібліотека (майже всі видання Наукового Товариства ім. Шевченка, „Діла“, „Просвіти,“ радикальні й соціалістичні)».⁵⁷

В 1909 році в Госмер відбувся перший Шевченківський концерт.

1908 рік знову переносить нас до Вінніпегу, де відбувалися важливі події українських поселенців. В березні 1908 року у Вінніпезі відбулося відкриття «Української книгарні». Була це перша висилкова книгарня української книжки в Канаді. Книгарня мала кілька серій скомплектованих книжок ціною одного долара. Її власником був Аполінарій Новак. А вже 6 травня організовано Український літературний клуб у Вінніпезі. Клуб очолив З. Бичинський.

Українці беруть участь у політичній акції, не забуваючи про братів в Україні. Старанням українських соціалістів 12 травня відбулося масове віче, на якому схвалено резолюцію, щоб дома-

⁵⁷ Британська Колумбія і українці. Ванкувер, Відділ Взаємної Помочі, 1957, стор. 25.

гатися від австрійського уряду звільнення з в'язниці Мирослава Січинського, який 12 квітня виконав політичний атентат на краевого намісника Потоцького у Львові. Цю акцію підтримав український загаль.

Перший загальний з'їзд українців Канади відбувся 15 серпня. Цього дня розпочалося «триденне делегатське віче». Віче відбувалося разом з учительською конвенцією в залі Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Предсідником з'їзду обрано Т. Д. Ферлея, а заступником фермера Д. Яремія. Упродовж перших двох днів дебатовано над просвітними справами українців у провінції Манітоби. З'їзд тривав три дні. На з'їзд прибуло 37 делегатів від читалень, 33 учителів, а з місцевими гостями на з'їзді було близько 200 осіб. Головними організаторами з'їзду були: Я. Арсенич і Т. Д. Ферлей. Схвалено низку резолюцій, що стосувалися дальшого культурного розвитку українців у Канаді.

В Альберті початок українського суспільно-громадського життя припадає на 1909 рік. В українській оселі Мирнам скликано перші установчі збори читальні «Просвіта». При «Просвіті» був організований аматорський гурток. Тут відбувалося навчання рідної мови, що його в початках вів учитель Михайло Мушка.

Дві важливі події треба відмітити в церковному та суспільно-громадському житті українців Канади. Митрополит Андрей Шептицький прибув до Монреалю 7 вересня 1910 року, щоб узяти участь у Міжнародньому евхаристійному конгресі. Тоді цей великий Князь Української Церкви відвідав головніші українські осередки. Друга з замітніших подій, це поява першого числа «Українського Голосу», «просвітно-економічної, політичної поступової часописі для українського народу в Канаді» (редактор В. Кудрик). Це була перша газета, що в назві і в політиці обороняла загальноукраїнські інтереси, перша, що відважно проголосила на своїх сторінках слово «Український». Але збігом часу газета стала органом Союзу Українських Самостійників і втратила загальноукраїнський характер.

Ми згадали більші осередки українського поселення в Канаді та початки організованого життя. Торонто, що сьогодні є другим осередком українства, залишився останнім в часі піонерського поселення українців у Канаді. Торонто, як промисловий центр потребував кваліфікованих фахівців. Перші українські поселенці були призначені на степи заходу Канади. Вони не поселювалися у містах, бо не були фахівцями. Тому прояви організованого життя

в Торонті припадають аж на 1910 рік. В цьому році зорганізовано допомогове товариство «Русько-Українське Товариство св. Михаїла в Торонто». (The Ruthenian National Benefit Society in Toronto). Метою Товариства було: «з'єднати братньою любов'ю усіх русинів замешкалих у Канаді, котрі є доброго здоров'я, ведуть чесне і моральне життя. Нести по-можности моральну й матеріальну поміч у випадку хвороби, або в нещасливих випадках. Ширити між членами просвіту і старатися про їх суспільний і духовий добробут». Товариство пізніше змінило назву на «Українське запомогове товариство ім. Т. Шевченка», яке проіснувало до 1926 року. Воно поклало початок таким культурно-освітнім установам у Торонті як: «Читальня Просвіти ім. Т. Шевченка», «Музичне товариство ім. Миколи Лисенка», «Український Народний Дім» та ряд інших, які постали пізніше.

Майже всі перші громади, будуючи церкви, будували й «Народні дома», а часом ці дома заступали й церкву, яку ще на початках важко було збудувати. «Народні дома» й Читальні «Просвіти» були поруч української церкви, єдиними осередками духового життя українців у Канаді.

2. ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В КАНАДІ

А. Українська преса з рідних земель за океаном.

Преса — це дитина модерної техніки й невід'ємна частина новочасного життя. Під сучасну пору це і самозрозуміло, бо ніщо краще не може виконувати суспільної функції посередника в громадських взаєминах як саме часопис. Він — з одного боку — є постійним інформатором загалу, а з другого — впливовим носієм і творцем громадської opinio. Преса взагалі витворює ту громадську атмосферу, без якої суспільне життя було б розпорошене, а громадські взаємини не мали б постійного зв'язку, що — в свою чергу — є передумовою не тільки поширення, але й поглиблення національного та соціального поступу.

Преса нотує факти історії в процесі її творення. Вона віддзеркалює в усіх його проявах, зокрема в модерних часах, коли майже не існують технічні перешкоди. Завдяки пресі кожна людина є сьогодні учасником світових подій і свідком «творення» історії. Поступ друкарської техніки все це уможливив. У другій половині

минулого століття, а передусім у 20 ст., людство може похвалитися великими досягненнями в усіх галузях друкарської та журналістичної праці.

Пресу характеризує звичайно не тільки її культурний рівень чи фінансова база, але теж її напрямок на ідейний зміст. Не завжди часописи фінансово найкраще забезпечені й бездоганні з технічного боку, належать до вартісних. Дуже часто буває навпаки.

Проблема преси це — справа першорядної ваги з погляду громадського й з уваги на її вплив на життя громади. Часопис має передусім служити правді, інформувати читача про те, що діється у світі та виховувати його. Модерна преса має бути дзеркалом сучасності: спостерігати все, що діється в людському житті. Бути точним записувачем поточної історії та речовим її коментатором. Р. Брунгубер, німецький дослідник журналістики й автор одного з перших систематичних підручників теорії журналізму, так з'ясував завдання преси:

«Сучасна журналістика стоїть у найтіснішому зв'язку з усіма життєвими проявами свого народу. Як найчутливіший нерв суцільного культурного життя, вона активно й пасивно реагує на всі справи, що торкаються життя нації. У всіх кольорах проблискуюча громадська опінія нашого сучасного культурного життя, що знаходить свою відбитку в пресі, виявляє стільки різних аспектів, скільки має їх суцільне життя модерної культурної нації. Отже ми бачимо пресу, як вияв політичного та господарського життя, мистецького та торговельного, літературного та наукового» . . .⁵⁸

Такий широкий та різноманітний зміст модерного часопису. Але це визначення завдань сучасної преси цікаве ще й з іншого боку: в ньому передбачена вже дальша спеціалізація модерної преси. Якщо щоденна преса мусить визначитися такою енциклопедичністю та універсальністю свого змісту, то преса нещоденна — тижнева, або місячна, є не тільки інформаційного характеру, але здебільшого мусить обслуговувати якусь одну ділянку суцільного, культурного чи наукового життя: економію, мистецтво, літературу, спорт тощо.

У сучасному політичному, культурному й економічному житті і в їх взаємовідносинах періодична преса відіграє дуже важливу ролью.

⁵⁸ Бочковський, О. І. «Основи журналізму», Регенсбург, Український Технічно-Господарський Інститут, 1946, стор. 4.

У демократичних державах говориться, що преса ні від кого незалежна й покликана до того, щоб стояти на сторожі правди. Але преса такою покищо не є. Вона звичайно є зброєю в руках держави, церкви, партії чи окремих одиниць. Що преса не є незалежною, підтверджує проф. Е. Дофірат:

«У країнах, що через нарід стали фюрерськими державами й де часописи є засобом до керівництва народом, також пресова політика є назовні й внутрі в цьому дусі спрямована. Проте й у країнах демократично-конституційного типу ми бачимо, як держава має рішальний вплив на пресову політику, хоч і в іншому вигляді. Ми спостерігали водночас, як міцні й у жодному разі не загально-корисні сили мають або мали вплив на пресову політику. Цього не можна заперечити, а в такому разі треба пригасити й захоплення, з яким у цих країнах буває вихвалювана свобода преси».⁵⁹

Якщо ми візьмемо до уваги сучасні взаємовідносини різних держав, то побачимо, що через пресу вони не тільки відбивають взаємні удари, а здебільшого через неї вони теж дають той чи інший напрям взаємовідносин, досліджують шляхи, якими можуть дійти до намічених цілей. Коли ми візьмемо інші галузі народного життя, то побачимо, що через пресу висловлюється критика різних проявів життя, але це відноситься до преси тільки в демократичних державах. Зокрема величезне значення має посередництво друкованого слова між ідеєю і чином для поневолених народів у їхніх змаганнях за здобуття волі і власної держави.

Це, очевидно, відноситься і до значення української преси. Роля української преси була і є особливо велика, бо в наслідок окупації України виховання українського народу під національним і політичним оглядом падало в великій мірі якраз на пресу. Українська преса відіграла визначну ролю при творенні та формуванні української держави і в теперішній боротьбі українців за її відбудову. Це стосується до української незалежної преси.

Окупанти українських земель добре розуміли значення національної незалежної преси. Тому всіма способами спинювали її появу, або й забороняли її взагалі (Валуївський указ з 1863 року та Емський указ з 1876 року; польська «демократична» цензура української преси в Галичині). Що-більше, вони нераз самі видавали пресу українською мовою, щоб мати безпосередній вплив друкованим словом на народні маси, що їх хотіли далі поневолювати й

⁵⁹ Бочковський, О. І., цит. праця, стор. 54.

використовувати. Але ця, по суті, чужа преса українською мовою не здобула ніякого більшого впливу, без уваги на всі заходи окупаційної влади. Наприклад, преса українською мовою в УРСР є подиктована комуністичною партією, яка служить імперіялістичним інтересам Москви.

Український народ пішов за голосом своєї незалежної преси. Свою національну вільну пресу старалися створити і українські емігранти на місцях свого поселення. Вони добре відчували, що рідна преса не тільки допоможе їм зорганізуватися, але й зберегти якнайдовше власне церковно-релігійне та національне життя.

Українські періодичні видання на еміграції виконують важливу соціальну функцію. З одного боку вони запевняють постійний широкий контакт між українцями в діаспорі, а з другого — уможливають публічну дискусію над поточними проблемами українського політичного, культурного, господарського і наукового життя. В той спосіб рідна преса всіх видів забезпечує українську еміграцію перед асиміляцією, безупину нагадуючи новим поселенцям в різних країнах їхні основні обов'язки перед батьківщиною і рідним народом.

Намагаючись впливати на культурне оформлення української спільноти в країні поселення, українська преса мусить вирівнювати негативні наслідки, що приходять з уваги на брак власних національних шкіл, університетів й інших виховних інституцій. Для багатьох українців, які проживають відірвано від українського скупчення, рідна преса є нераз єдиним звеном, що лучить їх з українським світом і з українською думкою та культурою.

Крім цієї ролі, що її відіграє, чи краще — повинна відігравати — українська преса щодо українців на еміграції по лінії задоволення їхніх безпосередніх потреб, вона на еміграції є єдиним справді вільним виразником прагнень цілого українського народу, його окремих прошарків і політичних аспірацій. Українська справді вільна думка може знайти свій вислів на сторінках тих газет і журналів, що появляються поза межами України і тільки в вільному світі може формуватися і кристалізуватися українська політична і національна концепція без будь-яких обмежень і тиску ворожої окупаційної влади. Тільки маючи власну вільну пресу, українська спільнота має можливість у вільній дискусії формувати власні погляди щодо питання української визвольної політики і має змогу через цю пресу посередньо знайомити інші народи

з українською проблемою, як частиною загальносвітового політичного комплексу.

Безперечно, суспільна функція української преси на еміграції може бути задовільно реалізована за передумови, що рівень української журналістики буде високий і коли видавці і редактори будуть мати постійно на увазі ті завдання, що їх має виконати українська преса у вільному світі.

Одною з особливостей української незалежної преси завжди був міцний зв'язок із читачем — зв'язок не тільки духовий, але й матеріальний. Українська преса майже ніколи не мала великих меценатів і втримувалася при допомозі читачів. Це не могло не мати впливу на характер більшості періодичних видань.

Так, крім української відносно незалежної преси в Галичині до 1914 року і під польською займанщиною та частково на Наддніпрянщині, зокрема після 1905 року, постала й українська преса на еміграції, а згодом і в Канаді.

У половині 80-их років 19-го століття українська еміграція в ЗСА становила вже поважну кількість, бо кругло 100 тисяч поселенців. На жаль, вони не творили зорганізованої громади, але були розсіяні. Були це національно і соціально малосвідомі люди. Розпорошені поселенці були майже безсилі в боротьбі з тим самим лихом, від якого втікали з батьківщини. Минуло багато часу, поки ця заокеанська еміграція стала на шлях самооборони та національно-культурного піднесення. Цей процес мав зв'язок з початками української еміграційної преси.

Перші вістки про Україну й український народ в Америці в'яжуться з іменем українського політичного емігранта із східньо-українських земель — священика Агапія Гончаренка (1832-1916). Він поселився недалеко Овкленду на горі біля міста Гейвард, в Каліфорнії, згодом він назвав «Українська Гірка». Там він побудував хату і печеру, де щодня відправляв Службу Божу.

1868 року цей політичний емігрант почав видавати англійською та російською мовами часопис «Аляска Геральд» в Сан Франціско.⁶⁰ У першому числі, що появилася 1 березня, поміщено статтю англійською мовою п. н. «Curious ideas of the Poet Taras Shevchenko». Був це вільний переклад поеми «Кавказ». Після того на сто-

⁶⁰ Луців, Федір, «Могилу Агапія Гончаренка» в *Альманат «Свобода»*, на рік 1963, стор. 108-112.

рінках часопису поміщено й інші твори Т. Шевченка. Пізніше, у 1873 році о. Гончаренко видавав російською мовою часопис «Свобода». На її сторінках відбилася його глибока любов до України та свого народу. Свою любов до України висловлює о. А. Гончаренко такими словами:

«Козакуючи по світу вже стільки літ, я не бачив ще нічого кращого, як тебе, українська земле! Ой любя моя, мамо моя! Я не піду жити з тобою, бо там москаль сквернивець панує. Він скажений вже запоганив усіх дітей слов'янських, тільки ще не вкусити йому козацьких дітей своїми червивими зубами, бо ті діти дуже міцні для москаля. Підемо світом — і побачите що козацьке ім'я славіше за всього слов'янського люду... Україно, ненько моя! Москаль ще не споганив міцних дітей твоїх — козацьких, люд ще й до цього часу порядніший за всього слов'янського люду; не забувай того, ненько моя, і научай так діточок своїх».⁶¹

Був це голос передвісника української преси за океаном. Початки цієї преси зв'язані з іменами інших двох священиків, походженням із західньо-українських земель: о. Івана Волянського та о. Григорія Грушки.

Першою українською газетою українською мовою була газета «Америка», що почала виходити заходами о. І. Волянського з 15 серпня 1886 року в Шенандоа (Shenandoah, Pa.). Ця газета виходила двічі на місяць. Спочатку за редакцією о. І. Волянського, а пізніше — Володимира Сіменовича, студента й громадського діяча, якого о. Волянський спровадив у 1887 році до ЗСА. Тут він закінчив медичні студії, а пізніше практикував у Шенандоа. «Америка» виходила впродовж трьох з половиною років. У 1890 році Апостолька Столиця заборонила українським одруженим священикам перебувати на американському континенті і в наслідок цієї заборони о. Волянського відкликано в Україну. Після його виїзду припинилася й поява «Америки». Останнє число вийшло 22 лютого 1890 року.

Місце «Америки» зайняло «Руське Слово», яке в 1891 році почав видавати о. К. Андрухович. Проіснувало воно тільки один рік. Тоді ж почав виходити і другий часопис «Новий Світ», що його видавав двічі на місяць о. Гр. Грушка. Вийшло його тільки кілька чисел. Після того, як «Новий Світ» перестав виходити, о. Грушка почав видавати 15 вересня 1893 року в Джерзі Сіті новий часопис

⁶¹ Животко, Аркадій, «Нарис історії української преси», Подєбради, УТГП, 1937, стор. 58.

п. н. «Свобода», — «часопис для руского народа в Америці». Про постановня цієї газети о. Григорій Грушка, основоположник і довголітній її редактор так розказує у своєму споміні з приводу 20-ліття її існування.

«Якась туга, якийсь сум стискав серце, коли українець з браку своєї газети довідується про себе самого чи то з польських, чи з словацьких газет, де наші справи не раз дуже брехливо представляювано. Отже в тих обставинах зродилась у мене мрія видавати власний часопис українським серцем, українською мовою, навіяний українським духом. Не зважаючи на всякі труднощі і перешкоди, постановив я видавати українську газету, називаючи її „Свобода”, бо український нарід від віків бажає свободи. Врадуваний, що маю вже назву, замовив я у фабриці за 25 дол. наголовок „Свободи”. Але що далі почати? І знову тяжкий сум упав на мою душу, що не дам собі ради з таким поважним ділом. Нова розпука, що зачата робота скінчиться нічим, що слабі мої сили, щоб довершити задуману ціль. Але тоді прийшов мені несподівано з поміччю п. Дионисій Салай, котрий, як знавець, завів мене до торгівлі друкарських причандалів, де за 100 дол. за його вказівкою справив я все потрібне для друкування газети... Почала виходити „Свобода”, як півтижневик і тричі на тиждень, а з 1921 року стала вона щоденником».⁶²

Хоч 22 лютого 1894 року перша конвенція Українського (Руського) Народного Союзу визнала цей часопис за свій орган, то власниками його до 1908 року залишилися приватні особи (о. Григорій Грушка, о. Н. Дмитрів, Іван Ардан, о. Степан Макар). Серед співпрацівників перших річників були такі імена: І. Ардан, Денис Пирч, Антін Цурковський, о. Н. Дмитрів, Осип Стеткевич, та другі, з України: М. Павлик, М. Лозинський, Ю. Бачинський, Д. Дорошенко та інші.

«Свобода» вже в першому своєму числі у своєрідному «Зверненні про стан Унії», скерованому до «Братів Русинів», ставить організацію американських українців за одну із трьох головних своїх цілей: першою було пізнання правди, другою — оборона правди. У згаданому зверненні сказано:

«Народе руський! Ти показав еси, в тобі сильна віра, яка в тебе терпеливість, яка послідовність! Слава, слава і честь тобі, о народе мій! Хто тут в Америці твій хліб їсть і о твоє добро, твою просвіту не дбає, нехай буде Богом і людьми проклятий! Ти власними силами йшов дорогою, що веде до правди, а правда до свободи. Тепер ти оглядаєшся за провідником, що завів би тебе до храму свободи. Тим провідником і буде для тебе „Свобода”».

⁶² Животко, Аркадій, цит. прим. стор. 58-59.

Нашим завданням є: просвіщати рускій нарід, боронити його честь від вражих нападів, вказати йому дорогу до поступу, до цивілізації, до добробуту. Дальше нашим святим обов'язком буде сохрانیти між народом його сокровища, то є віру, обряд і мову. Вкінці будемо старатись, щоб наш народ пізнав свою честь та злучився в одну велику громаду, як це вчинили наші собрати чехи, словаки і поляки тут в Америці, щоб не залишитися позаду других народів, які викресали вже для себе лучшу долю . . .»⁶⁸

Таку програму поставила «Свобода» вже в першому своєму числі, а в четвертому з черги числі, яке появилася 1 листопада того ж року, у великій, на цілу першу сторінку, редакційній статті-заклику «Нам Потрібно Народної Організації» почала здійснювати цю свою третю ціль, як головну передумову для реалізації двох перших. Вирішено створити на першій конвенції 22 лютого 1894 року Український Народний Союз, який сьогодні є одною з найбільших і найбагатших українських організацій, що нараховує понад 80 тисяч членів та 27 мільйонів доларів майна.

Напряч часопису було визначено, як український — радикально-національно-просвітянського характеру. Крім того, «Свобода» займалася обороною економічних інтересів української робітничої еміграції та поборювала москвофільство, що його репрезентантами були «Американсько-Руський Вістник» та «Правда», ведучи з ними полеміку. «Свобода» зверталася до українців з Карпатської України з закликом стати до спільних національних лав. З самого початку звертала увагу на національно-політичне поновлення українського народу на рідних землях. Підтримувала зв'язки також з українською еміграцією у Бразилійських лісах, ідучи з порадою й осторогою. До часу появи української преси в Канаді, «Свобода» обслуговувала також канадський терен та несла туди національно-культурні ідеї, зв'язуючи канадських українців з українською еміграцією в ЗСА.

«Свобода» відіграла важливу роль в церковному і суспільно-громадському житті українських піонерів у Канаді. Небилівці з Една-Стар вже в 1897 року передплачували газету. Вони рішили написати листа до «Свободи» й просити священника. У Велику П'ятницю, 23 квітня 1897 року прибув із ЗСА о. Нестор Дмитрів, що був знаний читачам «Свободи». Газета широко коментує поїзду і місійну працю о. Дмитрова серед українців у Канаді.

⁶⁸ «Свобода», ч. 1. 15 вересня 1893, стор. I.

В 35-му номері з 25 серпня 1897 року газета подає, що стюартбурнська громада (Манітоба) постановила приступити до будови церкви в наступному році, а тимчасово збудувала малу каплицю. Про Стюартбурн та про українську колонію у «Свободі» дуже річево пише Михайло Гудзманюк, між іншим про те, як українських піонерів використовували різні урядовці:

«... В нашій кольонії такі річи суть на порядку денному, а вже за всіх і за все допик нам тутешний сторник (власник крамниці) і вїт в одній особі. Він здирає Галичан, ошукує, туманить, процесує і визискує на всякі можливі способи, одним продає не свої фарми, другим шифкарти, третим числить потрійні довги, а між четвертими робить колотнечу, щоб пізніше яко вїт, міг робити їм справу і в інший спосіб використовувати. Люди на него взбурені і лихі, але справедливости ніде не можуть знайти, бо не знають англійського письма, ані мови».⁶⁴

На новому місці поселенці будували школи, але дуже важко було дістати двомовних учителів. Наслідком цього появилися численні оголошення у справі вчителів. Одне з таких було поміщене в «Свободі»:

«У нас в Канаді дається чути брак учителів русько-англійських. У нас у Стюартбурні суть три школи укінчені, все готове, лишень учителів нема. Я буду вас просити, може ви там знаєте руських хлопців, що змоглиби учити у нас по руськи й англійськи, хотьби не були экзаминовані, але щоби були прийняті говернментом за учителів до публичної школи. Платня місячна від зверхности від 30 до 40 дол.»⁶⁵

Про перші кроки українських піонерів у їхньому церковному, шкільному і громадському житті та про їхні початки організувати перші товариства, читальні в канадських лісах довідуємося зі «Свободи».

Загальну характеристику українських піонерів подає в «Свободі» о. Д. Поливка так:

«Мушу ту ще про те згадати, що українці у Вінніпегу, Гонор і Брокенгед держаться правдиво свого та стараються о свою будучність, по дорогах, а тільки декотрі працюють по желізницях. Інші знов йдуть робити на секції, але лиш через літо. З тої причини треба ту не малої помочи, а тую подали нам браття українці з Пенсильванії. Ми мусимо поволі поступати, щоб громада не задовжилася, бо тут у Вінніпегу лиш один українець має свій власний дім. Дасть Бог, що невдовзі стане руська церква, хоч і не така величава».⁶⁶

⁶⁴ «Свобода», ч. 34. 1900.

⁶⁵ «Свобода», ч. 18. 1904.

⁶⁶ «Свобода», ч. 1. 1900.

Праця о. Д. Поливки мала велику підтримку з боку українських піонерів, але вона не знайшла зрозуміння серед латинської ієрархії та клеру.

«Свобода» поміщувала дописи з кожної ділянки українського піонерського життя та з кожної місцевості українського поселення у Канаді. Вона служила їм порадою та піддержувала їх духово.

Тут подамо кілька прикладів, щоб показати, який вплив мала «Свобода» на перших українських піонерів у Канаді. Переглядаючи річники «Свободи», бачимо, що в початках майже кожне число подає новини про українців у Канаді.

«Свобода» приносила інформації про життя українців на Зеленому Клині, про українські землі та утиски українців під австрійською чи польською займанщинами. На своїх сторінках часопис постійно друкує твори визначних українських письменників та поетів.

У початках існування «Свободи» головну масу української еміграції творили українці з західно-українських земель. Тому і зрозуміло, що й сторінки часопису присвячувано в більшості справам, що торкалися життя і боротьби на цих землях. «Свобода» уважно слідувала за цим життям, відгукуючись на всі його прояви та закликаючи емігрантів до моральної і матеріальної допомоги рідному краю. Але не пропускала «Свобода» повз свою увагу і культурно-національного та революційного руху на східно-українських землях, організуючи також і тут допомогу. Зокрема ініціює «Свобода» збірку грошей на допомогу Революційній українській партії (РУП). Одночасно звертає увагу своїх читачів і на те, що українська справа може бути розв'язана на східно-українських землях з Києвом у центрі. Ставши на ґрунт всеукраїнства і соборности, «Свобода», як орган УНС, зустрілася із спротивом з боку деякої частини його членів, але з часом і ці труднощі усунуто.

Таким чином «Свобода» стала на американському континенті речником соборницької ідеї українського народу. Крім цього, газета інформує свого читача про місцеві проблеми, помагаючи йому пізнати й зрозуміти нову країну та знайти собі в ній відповідне місце. Але з особливою пильністю стежить «Свобода» за тим, щоб український емігрант не втратив духового зв'язку з країною і народом свого походження. У цьому вона гідно продовжує традицію української преси на рідних землях.

«Свобода» ставить наголос на інформаційний сектор. Коментуючи внутрішньо-українські справи, газета намагається займати таке понадпартійне й понадгрупове становище, яке об'єднувало б українство на платформі всенациональних прагнень і вірувань. Таке саме всеукраїнське становище займає «Свобода» назовні, репрезентуючи українські справи. Завдяки цьому «Свобода» стала найавторитетнішим органом українців у вільному світі. На внутрішньому ж терені «Свобода», як з перших днів свого існування, так і тепер, вона в перших рядах кожного творчого й конструктивного діла.

Річники «Свободи» — це одна з найбільших і найточніших хронік нашої бурхливої доби, зокрема, коли йдеться про буття українського народу. Його трагедію підкреслює також той факт, що треба було аж американського континенту, щоб без перерви і без перешкоди міг появлятися український часопис.

Історія української преси, очевидно не починається від «Свободи». Раніше на українських землях, в обставинах української недолі, появлялися часописи різними мовами: французькою, німецькою, польською, російською і навіть мадярською та румунською, але щойно 15 травня 1848 року появилася на українській землі (у Львові) перший часопис українською мовою (кирилицею) «Зоря Галицька», пізніше «Дневник Рускій». До кінця минулого сторіччя виходило в Україні вже майже 200 різних газет.

На українських землях було декілька поважних газет, що мали вплив на формування української людини та її національних ідей. До них належали: «Мета», «Нива», «Русалка», «Русь», «Рада», «Правда», «Літературно-Науковий Вісник», «Діло», «Місіонар». До таких поважних газет треба зарахувати «Діло», що його тоді найбільш читали не тільки в Україні, але також на американському континенті, а особливо в Канаді.

Переглядаючи історію формування перших українських організацій і товариств, бачимо, що на основуючих зборах, або на засіданнях нововибраних управ часто вирішувалося, які газети організація має передплачувати. Відповідь завжди була одна — «Діло» і «Свобода». Тому ще й сьогодні ми знайдемо в бібліотеках українських організацій і товариств у Канаді цілі річники «Діла» і «Свободи». Це дві газети, які від початків стояли на сторожі української людини та відіграли важливу роль в її формуванні.

Для ілюстрації зачитуємо уривок із статті, що була передрукована у «Свободі» із сторінок львівського «Діла». Тут бачимо, як

ця газета реагувала на духові потреби українських піонерів у Канаді, і як раділа з приводу першої духової місії оо. Василян до Канади. «Діло» повідомляло про це в жовтні 1902 року:

«Днесь о год. 9 вечером виїздять зо Львова на довшу духовну місію в Канаді оо. Василяни: Платонід Філяс, Созонт Дидик і Антін Строцький. Провідником місії єсть о. П. Філяс. Вість про тую експедицію приймаемо з найліпшим вдоволенням; вже крайна пора подбати про душевні потреби бідаків, що полишені без духовного проводу, серед розлогих просторів канадійських, мусять боротися на дві сторони, котрі настають на народну і церковну самостійність наших поселенців. З одної сторони Москва намагається змосковщити канадійських русинів через православіє, а з другої сторони знов французькі ксьондзи бажають придбати якнайбільше матеріялу на руське добро і руські церкви, латинізують наших людей...

... Склад руської місії, а головно особа її провідника дає нам запоруку, що вже небавом справа руської церкви в північній Америці піде новим, простішим шляхом. Ми знаємо талант о. Філяса і его любов до свого народу і самостійний характер і се нам стає запорукою, що він опреся покусам латинсько-французького клиру; зуміє стати на сторожі прав руської церкви, нарушуваних хочби і префектом конгрегації «De Propaganda Fide», а попри релігійну працю займєся також і економічною та політичною організацією Канадійньої Руси. А се тим лекше зробити, бо в північній Америці єсть вже організація завдяки праці духовних і світських русинів-народовців. Разом з тими робітниками і шляхом ними продоптаними мусять пійти оо. місіонарі в релігійно-народній праці, а згори мусять виречитися всяких зносин з американськими московськими запроданцями, хотяй би се було навіть декому не миле. Кокетуючи чи то в одну, чи в другу сторону, теперішня місія покінчиться таким фіяском, як поїздка о. Жолдака».⁶⁷

«Діло» був органом спочатку нескристалізованої ще народовецької течії, а згодом, після створення у 1899 році Національно-Демократичної партії — її півофіційним органом. Офіціозом партії була «Свобода» (Галицька), але дійсним та авторитетним органом національно-демократичної думки було таки «Діло». Таким органом воно залишилось без уваги на формальні зміни партійної назви. Той самий ідеологічний напрямок залишався і надалі, не зважаючи на формальні зміни газетної назви в наслідок заборони збоку польської влади. Назва «Діло» було символом української незалежної національно-політичної думки, а тому й символом легального спротиву як польській, так і російській екстремізаційній політиці. Тому першим чином російських властей в 1914 році після того, як до Львова ввійшли царські війська, було закриття

⁶⁷ «Свобода», ч. 43, 23 жовтня 1902.

«Діла», яке привітало було тимчасових переможців передовою статтею «Нехай згине Росія». З тієї ж причини після того, як українське військо залишило в листопаді 1918 року Львів, польська окупаційна влада не дозволила видати «Діла» аж до 1923 року.

Отож, газета появлялась під різними назвами, міняючи їх після різних заборон: «Українська Думка», «Український Вісник», «Громадський Вісник», «Свобода». Щойно після рішення Ради Амбасадорів з 15 березня 1923 року, яке признавало Східню Галичину Польщі, польська окупаційна влада погодилася на появу газети. Але в наслідок гострої цензури, зустрічаємо в річниках «Діла» дуже часто чисті сторінки як наслідок постійних конфіскацій, так що газета мусіла появлятися другим виданням. Це все зумовлювало великі матеріальні витрати.

Перше число «Діла» вийшло в січні 1880 року під гаслом — «Не словом, а ділом до кращого в народі».⁶⁸ Найвизначнішим промотором, а потім і редактором нового часопису, був Володимир Барвінський. Спочатку виходило «Діло» двічі на тиждень (1880-1882), потім тричі (1883-1887), а з 1888 року заслугою Д. Гладилевича. «Діло» стає щоденником і одним з найважливіших речників української політичної думки.

З метою притягнути в лави своїх читачів найширші верстви суспільства, «Діло» зразу ж стає на ґрунт компромісу в правописі й мові. Правопис було прийнято етимологічний (замість фонетичного, що набув своїх прав), у мові помітне було наближення в бік «язичія». Часопис уникав теж будь-якої полеміки з москвофільсько-староруським табором. Це в свою чергу визначувало більш місцевим, галицьким органом. Своім змістом газета охоплювала головню справи місцевої інтелігенції й духовенства, стаючи на оборону їхніх інтересів, і тільки в ряди-годи відгукується на життя й потреби інших шарів суспільства. Та вже з третього річника характер газети починає поволі мінятися. Починається поступовий відхід від компромісу в напрямі виразнішого оформлення свого національного українського становища. Ряди співробітників поширюються. Щодо правопису «Діло» переходить до фонетичного (1902).

Початки цієї зміни в'яжуться з голосним тоді судовим процесом, відомим під назвою процесу Ольги Грабар (1882), з якого галицьке т. зв. москвофільство вийшло морально й політично роз-

⁶⁸ Животко, Аркадій, цит. прим., стор. 38.

битим. Саме в той час «Діло» устами В. Барвінського, хоч ще доволі стримано, все ж нап'ятнувало москвофільство як патологічне явище в українському суспільстві.

Серед співробітників «Діла» впродовж перших двадцяти років бачимо чимало видатних громадських і політичних діячів, письменників, поетів, науковців тощо. Крім В. Барвінського, були тут: Ст. Качала, Ю. Романчук, А. Вахнянин, К. Устіянович, В. Шурат, Вол. Навроцький, В. Будзиновський, О. Кониський, І. Нечуй-Левицький та багато інших. По смерті В. Барвінського «Діло» пережило кілька криз, однаке швидко вийшло з них переможньо. Прийшли нові люди, а серед них такі як І. Франко. Вони внесли нове життя, молодечий запал та ширший горизонт ідей. Часопис починає набирати характеру поважного політичного органу.

«Діло» — це один з кращих періодиків, що появлялося на рідних землях до 1939 року, це поважний часопис, що поширював українську культуру й політичні ідеї самобутності українського народу та розбудовував національну духову силу народу.

Другим щоденником в Україні була київська «Рада» (1906-1914). Насправді першим щоденником у Києві була «Громадська Думка», що виходила від 31 грудня 1905 до 18 серпня 1906 року, але щойно її безпосередній наступник і продовжувач традицій — «Рада» (з тим самим організатором і видавцем — Євгеном Чикаленком, а в першому періоді, з тим самим редактором Ф. Матушевським), стала дійсно провідною газетою. І «Рада», а не «Громадська Думка», набрала історичного значення. Вона не придбала собі великого авторитету з огляду на надзвичайні труднощі всередині самого видавництва. До історії тієї газети прекрасний матеріал подав найавторитетніший автор, бо її видавець, Євген Чикаленко.⁶⁹

Коли замість «Громадської Думки» почала виходити «Рада» й до Києва приїхав Михайло Грушевський, керівництво видавництва перейшло в руки Є. Чикаленка і відносини направились. Проте Чикаленко подає цікавий епізод з останнього періоду. Були тоді такі світлі одиниці в Україні, які продавали по тисячі десятин власної землі, щоб латати дефіцит рідного щоденника, й такі, які визнавали тоді за абсурд боротьбу на ґрунті обласного патріотизму. Першу редакцію «Ради» творили такі особи: Михайло Грушевський, — головний редактор, М. Павловський — помічник редак-

⁶⁹ Чикаленко, Євген, *«Спогади 1861-1907»*, Нью-Йорк, 1955.

тора, Симон Петлюра — секретар: відділи: «З газет і журналів» — А. Хотовицький, «По Україні» — Д. Дорошенко, «По Росії» — Л. Старицька-Черняхівська, Закордонний відділ — Михайло Лозинський, а Б. Ярошевський — польський відділ.

Постання «Діла» і «Ради» було тісно пов'язане з політичною ситуацією в Галичині (під владою Австро-Угорщини) й Наддніпрянської України (під владою царської Росії). Ці часописи були фактичними, якщо не формальними органами тієї української верхівки — галицької і наддніпрянської — яка в тодішніх умовах вела боротьбу за розвиток народу й країни. Їхнє існування було зумовлене не тільки рідними національно-політичними течіями та гоном до здобуття (еволюційним шляхом) щораз більших свобод і кращих можливостей для розвитку культурного та економічного життя, але й у великій, а може і вирішальній мірі — політичним кліматом в отих двох чужинецьких окупаційних державах. «Діло» й «Рада» — це частина історії відродження західної і наддніпрянської України за Австрії, Польщі й Росії.

Хоч «Рада» не мала безпосереднього більшого впливу на хід подій і життя українських поселенців у Канаді, бо перших поселенців з Наддніпрянської України в Канаді було дуже мало, а галичани не мали зв'язків з українцями з-над Дніпра, але за це цей вплив був посередній. Українські видавництва в Канаді були бідні на журналістів, редакторів, чи майстрів пера. Українські газети й журнали багато матеріялу передруковували з названих газет на своїх сторінках і в цей спосіб знайомили українських поселенців з цілою проблематикою українського церковно-релігійного, національного, культурного і суспільно-політичного життя.

Одним з важливих періодичних видань, що було поширене серед українського суспільства на рідних землях і на еміграції, був журнал «Місіонар». Його видавали отці Василіяни у Жовкві (Галичина) від 1897 року. Цей церковно-релігійний журнал давав духовну поживу також й українському емігрантові, пригадуючи йому, що він син української католицької спільноти. «Місіонар» був дуже поширений серед українських поселенців у Канаді до появ власної католицької преси.

Починаючи дослідження української преси в Канаді, слід було зупинитися на тих періодичних виданнях, які були посередньо чи безпосередньо поширені в перших роках українського поселення у Канаді. Вони ж бо стояли на національному ґрунті та були носіями християнських ідей. Це перші ластівки українського дру-

кованого слова в канадських пралісах та степах. Вони приносили з собою все дороге й близьке з рідного краю. Мабуть не було жодної української організації чи товариства в Канаді, яка не передплачувала б згаданих періодичних видань. Саме ці періодичні видання мали вплив на думку й національний характер українського поселенця. Вони його національно й політично освідомляли, підтримували у зв'язку з рідним краєм, пригадували, що треба бути зорганізованим, будувати церкви, школи й національні доми та плекати рідну мову й традиції, що є запорукою збереження свого національного обличчя.

Упродовж 12 років українські поселенці в Канаді обмежувалися друкованим словом, що приходило до них з ЗСА («Свобода») та з України («Діло», «Місіонар» та інші). За важкою піонерською працею й тугою за рідним краєм, український поселенець спочатку не мав можливості цікавитися проблемами нового краю. Але з білом часу преса зі ЗСА й з України дедалі менше стала задовольняти українського емігранта. Не знаючи англійської чи французької мов, щоб користати з канадської преси, українські поселенці відчували тим більшу потребу рідного друкованого слова. Великі простори вимагали інших метод господарки. Незнання законів і звичаїв стало теж поштовхом до творення української преси на нових місцях поселення. Тільки преса в рідній мові могла належно інформувати про господарювання, права, звичаї, історію та державний устрій нової країни поселення.

Б. Перші українські газети в Канаді.

Українська преса в Канаді починає свою історію 1903 роком, коли вперше виходить український тижневик «Канадійський Фармер». Газета почала виходити за фінансовою допомогою Ліберальної партії, яка бажала інформувати українців про свій суспільно-політичний напрям і цим притягнути їх до себе та здобути їхні симпатії.⁷⁰

Свою появу завдячує «Канадійський Фармер» групі людей, які боляче відчували потребу духового зв'язку українців — фермерів, розсіяних у великих просторах, без знання англійської мови. Цей почин став можливий тоді, коли кількість українців у Канаді зросла до приблизно 40-50 тисяч. Ініціативу для видавання «Кана-

⁷⁰ Білецький, Леонід, цит. прим., стор. 60.

дійського Фармера» дали такі люди, як І. Негрич, К. Генік, і Т. Томашевський. З уваги на брак фондів, вони звернулися до еміграційного уряду й людей, що були з ним пов'язані. Одержавши допомогу, вони замовили українські черенки з Галичини й почали видавати газету.⁷¹

Зразу це був тижневик невеликого формату (на чотири сторінки). В 1907 році почав він виходити на вісьмох сторінках. Часопис був призначений головно для фермерів, мав загально-національний характер, ніс національну свідомість на фарми та був інформатором у національних і загально-канадських справах.

Його редакторами були (у хронологічному чергуванні): І. Негрич, Осип Мегас, Зигмунт Бачинський, Аполінарій Новак, Онурій Гикавий, д-р Т. Дацків, д-р К. Андрусишин. Довгий час редактором був М. Гикавий, опісля Петро Пігічин. Тепер головним редактором є М. Шкавритко.

У 1914 році цей часопис перейшов на власність чеха Ф. Доячка під якого керівництвом часопис значно розбудовано. «Канадійський Фармер» здобув широку популярність серед українців Канади. Хоч він належить і не-українцеві, однак редакція завжди була в руках українців, що забезпечувало йому український характер. Наскільки вистачило сил, можливостей та уміння; часопис виступав як оборонець місцевих інтересів української еміграції. Перетривавши роки двох світових воєн, ця газета дійшла до наших часів у збільшеному форматі на 12 сторін. Її слід уважати піонерським часописом, бо з неї і починається історія української преси в Канаді.

У листопаді 1953 року «Канадійський Фармер» святкував 50-літній ювілей свого існування. З цього приводу варто познайомитися з голосами державних мужів Канади, українських установ та самих основоположників. Ось лист канадського прем'єра міністрів Люї Сен Лорана:

Greetings from the Prime Minister: "On the occasion of the fiftieth anniversary of the publication of the „Iapadian Farmer“, it is a real pleasure for me to offer my congratulations and to send greetings to all Canadians of Ukrainian descent.

In the half century of its publication, the „Canadian Farmer“ has made a large contribution, to this country; and has in particular done much to

⁷¹ Стахова, Є., «Свято української книжки в Канаді 1907-1957», з доповіді ред. М. Гикавого про видавництво «Канадійський Фармер», у «Новому Шляху», 29 листопада 1957.

make its readers realize that Canadian citizenship is the right of all Canadians whatever their origin: In this way it has helped to develop that spirit of unity whereby our newer peoples are working in partnership with the two older groups to the benefit of the nation as a whole".⁷²

А ось уривок з листа міністра справедливости:

"Message on the occasion of the Fiftieth Anniversary of the „Canadian Farmer“, from S. S. Garson, Minister of Justice:

It gives me great pleasure, as the Manitoba representative in the Canadian Cabinet, to extend my sincerest congratulations to the leading Ukrainian weekly newspaper in Canada on the occasion of its fiftieth year of publication.

Since the „Canadian Farmer“ was established in 1903, for the purpose of serving the Ukrainian immigrants then arriving in their new homeland, this newspaper has exhibited a high sense of public responsibility, not only in interpreting to these new Canadians our laws and way of life, but in concerning itself with the problems of Canada and of Canadians as a whole".⁷³

Слово до читачів від видавця Чарлса Е. Доячека:

«Ми завжди старалися нести справи й культуру українців у Канаді між наших співгромадян інших національних походжень. Ми і в цьому маємо немалі успіхи. Витяги з декотрих наших статей були друковані в кількох англійських щоденниках, передавані у радіопрограмі Сі-Бі-Сі і цитовані людьми в уряді. Цим чином ми здобуваємо признання для українців серед наших співгромадян.»⁷⁴

Голос одного з основоположників і редакторів «Канадійського Фармера», Томи Томашевського:

«В 50-ліття першого плугатора на українській народній ниві в Канаді»:

Почин до заснування на канадській землі, перед п'ятьдесяти роками, в 1903 році, першого українського часопису «Канадійський Фармер», чого піднялося кількох тодішніх наших передових осіб у Вінніпегу, був почином вельми великого й благородного діла, що його найкраще можуть оцінити ті старші наші піонери, які жили в Канаді ще перед появою цього часопису, та знають, як боляче вже тоді давалась відчуття потреба свого друкованого слова-часопису в новому краю.

Був це почин покликання до життя одного з найважливіших і кінечних середників для розбудження, серед тодішньої початкувочої імміграції, розуміння важливості й необхідності започаткування і розбудови в нашій прибраній, новій батьківщині різних наших суспільно-громадських ділянок, як: культурно-освітньої, духової, економічної і політичної, що тоді було лише мрією і душевним бажанням тодішніх свідомі-

⁷² «Канадійський Фармер» — Ювілейне число 1903-1953, ч. 48, рік 51, 30 листопада 1953, стор. 1.

⁷³ Там же, стор. 1.

⁷⁴ Там же, стор. 1.

ших громадян, які то ділянки сьогодні, на протязі півсторіччя від оснування і появи першого часопису — вже задовільно високо розвинені в користь українського народу, з чого можемо всі радіти, що змагання нашого народу, ступати щабель за щаблем по драбині життя, увінчалися такими світлими успіхами.

І сьогодні, коли «Канадійський Фармер» з цим числом обходить п'ятьдесят-літний ювілей від часу своєї появи, з повною об'єктивністю треба признати, що цей часопис, так безпосередньо, як і посередньо, немало причинився до розбудови нашого життя в цім краю до того рівня, яким його сьогодні бачимо...»⁷⁵

На іншій сторінці зустрічаємо привіт від найвищої української установи в Канаді, а саме від Комітету Українців Канади:

«... З особливою сатисфакцією бажаємо ще підкреслити, що „Канадійський Фармер“ допомагав об'єднуючим стремлінням Комітету Українців Канади. Він обстоював нелегкі завдання і цілі, до яких стремить КУК, та допомагав до внутрішньої єдності української спільноти для добра Канади і України...»⁷⁶

Можна навести багато більше голосів, які висловлювали признання для цього часопису, що був першим орачем нашої культурної ниви в цій країні. Він був першим у боротьбі з тими тодішніми крайньо консервативними елементами серед канадської громадськості, які ставилися неприхильно до перших поселенців-українців, бо вони розмовляли «незрозомілою їм мовою», або носили овечі кожухи. Він поставив собі за цілє допомагати кожному українцеві без огляду на його релігійну чи партійну приналежність.

Уже в наступному 1904 році у Вінніпегу появилася другий український часопис — «Слово». Редагував Йосип Косовий. Газета виходила за допомогою Консервативної партії. Хоч редакція складалася з українців, усе ж таки газета не здобула собі потрібної популярности й уже в 1905 році перестала виходити.⁷⁷

У 1905 році почав виходити «Ранок» — орган презбітеріанської церкви в Канаді. Часопис виходив українською мовою, раз на тиждень, на вісьмох сторінках, під редакцією Івана Бодруга. Опісля редагували його: Володимир Пендиківський, Михайло Глова, Зигмунт Бачинський, і ін.

Завданням часопису було ширити протестантизм серед української спільноти, відтягаючи її від тієї віри, яку вона принесла з

⁷⁵ Там же, стор. 9.

⁷⁶ Там же, стор. 4.

⁷⁷ Лобай, Данило, «Українська преса в Канаді» — Ювілейний Альманах «Свободи» 1893-1953. Джерзі Ситі, Український Народний Союз, 1953, стор. 81-95.

України. Часопис містив часто напади на греко-католицьку церкву, її священників та церковний обряд. Поза тим містив також статті на різні теми. У 1920 році перемінив назву на «Канадійський Ранок». Виходить до наших днів, продовжуючи ту саму орієнтацію. Редактором його був провідник Іван Ковалевич. «Канадійський Ранок» містить для молоді додаток в англійській мові, під редакцією проповідника Роберта.⁷⁸

Згодом зроджується в Канаді й українська соціалістична преса. У 1907 році починає виходити у Вінніпезі тижневик Соціалістичної Партії Канади «Червоний Прапор». Цей часопис видавали українські соціалісти-народовці. Свое завдання редакція з'ясує так:

«Наша газета ставить собі завданням роз'яснювання та оборону інтересів робочої кляси й ідейне руководство нею».⁷⁹

Часопис подавав огляд робітничого життя та соціалістичної діяльності на українських землях і в світі. Містив популярні статті ідеологічного та інформативного характеру, подавав історію соціалістичної партії в Канаді, виступав проти церкви, релігії, духовенства. Редагували його: Павло Крат, Василь Головацький, Мирослав Стечишин.

У 1908 році «Червоний Прапор» перестав появлятися. Вийшло всього 18 чисел. Його ідеологічну лінію продовжував «Робочий Народ», що виходив до 28 вересня 1918 року. Тоді уряд заборонив його разом з іншими соціалістичними й чужомовними газетами. Слід підкреслити, що після большевицького перевороту в Росії 1917 року «Робочий Народ» перейшов на большевицькі позиції.

«Червоний Прапор» дав початок українській соціалістично-комуністичній пресі в Канаді, що мала зводити на манівці українського робітника й фермера. Від тоді було чимало газет цього напрямку, одні з них існували довше, другі коротше. Над ними не будемо зупинятися, бо вони не належать до справжньої української вільної преси, яка правдиво віддзеркалювала життя й потреби канадських українців.

Українські поселенці в Канаді впродовж довшого часу не в силі були створити свою самостійну пресу, незалежну від політичних чинників. Щойно 1909 року заснувалася у Вінніпезі Україн-

⁷⁸ (Без автора) *Історія української еміграції в Канаді за час від 1890-1930*. Вінніпег, Народна Друкарня, 1930, стор. 59-60.

⁷⁹ Животко, Аркадій, цит. прим., стор. 61.

ська Видавнича Спілка, що в березні 1910 року почала видавати часопис «Український Голос».⁸⁰ Це перший часопис, що мав тоді відвагу стати зовсім на українському ґрунті і назвати себе іменем свого народу. Він причинився до поширення у Канаді українського національного імени «українець», «український» серед тодішніх ще мало свідомих українців, які називали себе русинами, австріяками, буковинцями, галичанами, руськими —але не українцями. «Український Голос» виходить щотижня на вісьмох сторінках великого формату. Появився він як просвітньо-економічний часопис та існує досі. Побіч перегляду місцевих справ, організаційних чи політичних статей, «Український Голос» уже з перших років присвячує багато уваги постійним оглядам життя і змагань України та іншим національним проблемам. Підносить справу організації українського вчителства в Канаді й національного виховання молоді. Одночасно провадить відділи: просвітньо-організаційний, господарський, лікарських порад та куток для дітей. Поміщує різного роду дописи й статті, з яких, наприклад у першому річнику, звертає на себе увагу цикл статей З. Кузелі, що подавав широкі інформації з історії та сучасного життя українського народу на Буковині. У літературному відділі містяться передруки творів визначних українських письменників і теж українських авторів народжених у Канаді.

У 1927 році постає українська ідеологічна організація «Союз Українців Самостійників» і «Український Голос» стає її офіційним органом.

Першим організатором Видавничої Спілки був Т. Д. Ферлей; першим редактором «Українського Голосу» був о. Василь Кудрик, а після нього Мирослав Стечишин. Тепер редагує його І. Сирник. «Український Голос» — це один з кращих часописів у Канаді, що боронить українське національне ім'я й гідність українця, залишаючися лояльним до нової країни поселення.

З вище наведеного бачимо, що українська преса в Канаді обіймає всі верстви українських поселенців. Мають свою пресу фармери, мають її протестанти, соціалісти, православні («Український Голос»), тільки одна з найчисленіших релігійних груп, а саме українці греко-католики спочатку не мали своєї преси. Ця справа стала актуальна щойно в 1909 році на Всеканадському Соборі

⁸⁰ Білецький, Леонід, цит. прим., стор. 61.

Католицького Духовенства. Поява української католицької преси в Канаді це одна з заслуг митрополита Андрея Шептицького та о. Дидика, який боровся за українську католицьку пресу в Канаді. Завдяки його старанням, римо-католицький архієпископ Аделард Лянжевін, який у тому часі опікувався українцями, підтримав цю справу й у 1911 році постало в Канаді українське католицьке видавництво. «Канадійський Русин» почав виходити в травні 1911 року, як тижневик на вісьмох сторінках. Газету редаговано в католицькому й народницькому дусі. Першим її редактором був Н. Сироїдів, опісля: О. Сушко, І. Петрушевич, о. М. Залітач, Р. Крамар, І. Рудачек, проф. В. Біберович, о. П. Олексів, А. Загарійчук і В. Босий.

З приїздом до Канади першого українця-єпископа Н. Будки (1912) часопис стає органом Греко-Католицької Церкви і греко-католицького українського населення та виразником їх релігійних і національних ідеалів. Після проголошення української самостійної держави в 1918 році, часопис змінив назву на «Канадійський Українець».⁸¹

У 1929 році «Канадійський Українець» перестає виходити, але ідея, яку він посіяв, не вмирає. На його місці того ж самого року отці Василіяни в Едмонтоні почали видавати «Українські Вісті», що виходять до сьогодні. Отже «Канадійський Українець» був піонером української католицької преси в Канаді. Впродовж 60 років ця преса зросла до тієї міри, що сьогодні українська католицька преса становить 15% всієї нашої преси в Канаді.⁸²

Розглянувши в цьому розділі початки української преси в Канаді, слід ствердити, що українська преса відіграла в житті перших наших поселенців дуже важливу роль, ставши співініціатором і співтворцем майже всіх ділянок українського громадського, культурного й політичного життя у Канаді.

⁸¹ «Пропам'ятна Книга оо. Василіян у Канаді», Торонто, оо. Василіяни, 1953, стор. 424.

⁸² Саварин, Ніль єпископ, «Українська католицька преса в Канаді» у «Пропам'ятній книзі поселення українського народу в Канаді 1891-1941», Вінніпег, Єпископський Ординаріят, 1941, стор. 39-44.

РОЗДІЛ II.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В КАНАДІ

I. Степові провінції і Західна Канада.

Українська преса в Канаді починає свою історію 1903 роком, коли почав виходити тижневик українською мовою «Канадійський Фармер».

Колискою української преси в Канаді був Вінніпег, що його названо пізніше «столицею канадської України». Тут почали виходити перші українські часописи, тут і досі виходять найстарші українські пресові органи.

В листопаді 1914 року видавництво Канадійського Фармера купив чеський імігрант Ф. Доячек. У січні 1929 року газета перейшла знову в українські руки, оформилася спілка, президентом якої став Г. Курдидик, начальним редактором проф. В. Біберович, редактором О. Гикавий. Фірма прибрала назву «Нешенел Пресс». В січні 1932 року газету знову відкупив Ф. Доячек. З редакційного складу відійшли проф. В. Біберович і Д. Дудка. Начальним редактором став О. Гикавий. В 1951 році помер довголітній власник видавництва, а газета перейшла на власність його сина Ч. Е. Доячека.

В жовтні 1918 року федеральний уряд заборонив видавати газету чи журнали українською мовою. «Канадійський Фармер» з датою 8-го листопада 1918 року вийшов двома мовами — українською і англійською. Цими двома мовами подано кожну новинку, кожну статтю. Тільки оголошення залишено українською мовою.

Видавці чотирьох українських часописів — «Канадійського Фармера», «Українського Голосу», «Канадійського Русина» і «Ранку», — створили комітет, який звернувся до Оттави з проханням зняти заборону. Уряд нарешті погодився дозволити видавати часописи українською мовою, але весь матеріал мав бути поданий

також і мовою англійською. В 1919 році 4-го квітня вийшло останнє число двома мовами.¹

Отже, бачимо, що в цей час, коли український народ обороняв новостворену Українську державу, то українці в Канаді не могли видавати газети рідною мовою.

«Канадійський Фармер» здобув серед українців Канади широку популярність. Хоч він є власністю неукраїнця, але редакція завжди була в руках українців, що забезпечувало йому український характер. Наскільки вистачило сил, можливостей та уміння, часопис виступав як захисник місцевих інтересів української еміграції. Перетривавши обидві світові війни, газета виходить і тепер, у збільшеному форматі, на 12 сторінок. Її слід уважати «піонерським» часописом, бо з неї починається історія української преси в Канаді.²

Уже в наступному 1904 році у Вінніпезі появився другий український часопис «Слово». Газета виходила за допомогою консервативної партії, як тижневик. «Слово» видавав Йосип Косовий, якого організатори «Канадійського Фармера» спровадили з Нью-Йорку, як досвідченого друкаря. Тома Томашевський у своїх споминах про Йосипа Косового пише так:

... «Зайшовши одного дня до Кирила Геніка, в його іміграційнім бюро, я немало зрадів, почувши від нього, що в короткім часі має виходити в Вінніпегу український часопис, якого назва ще не була вирішена. Застав я там незнамого мені чоловіка, з яким познайомив мене Кирило Генік словами: — «Будьте знайомі, це пан Осип Косовий, з Нью Йорку, друкар будучого часопису»...

З Косовим я настільки при першій стрічі заприятелював, що ми оба опісля багато разів сходилися на «балачки». Був Косовий незвичайно талановитим гумористом, веселої вдачі і я немало провів з ним веселих хвилин у наших стрічах, та довідався дечого про справу в зв'язку з започаткуванням майбутнього часопису.

Зійшовшись одного разу в склепі одного нашого українського патріота..., Косовий почав нарікання, що вже близько місяць «здирає своїми черевиками вінніпегські хідники, тому що з Європи не прийшли ще друкарські черенки, і він не може ще починати праці, та скаржився на «Березівську Трійку», що спровадила його до Вінніпегу скорше ніж черенки, надіючись, що він мавби бути таким друкарем, що потрапить видавати газету й без черенок...

¹ «Канадійський Фармер», Вінніпег, ч. 48, 30 листопада, 1953 р. Стор. 9, 11.

² Боровик, М. «Початок української преси в Канаді», в «Український Самостійник», Мюнхен, ч. 9, 1961, стор. 27-29.

«Березівською Трійкою» називав Косовий Кирила Ґеника, Івана Бодруга і Івана Негрича, які походили з одного села Великого Березова — і, як односельчани, були інтимними приятелями, та найбільше доложили старань до справи здвигнення часопису.

«Радше, щоб вони були вперед спровадили черенки», — казав Косовий, — ніж друкаря, щоб черенки чекали на мене, а не я на них, бо вони їсти не хочуть, а в мене в кишенях вже «віють вітри, віють буйні...»

З його розмови виходило, що «Березівська Трійка» щасливо домовилась з ліберальними чільнішими особами відносно помочі в започаткуванні видавання газети і, як казав він — «Березівська Трійка», це ті «Тріє Царі», що принесли нам «Свої Дари»...³

Мабуть Косовий не домовився з «Березівською Трійкою» і вже в наступному році почав видавати «Слово». Хоч редакція складалася з українців, проте газета не з добула собі потрібної популярності і вже в 1905 році перестала виходити.

Перша українська гезета релігійного напрямку появилася у Вінніпезі 15 квітня 1905 року. Був це «Ранок». В піднаголовку газети було подано: «Релігійна часопись для руского народа». Газета на початку виходила на чотири, а опісля на вісім сторінок, як орган «Незалежної Церкви», хоч дехто з організаторів часто дочіпляв «українська». «Ранок» почав виходити після того, як І. Бодруг зірвав з Серафимом.

«Канадійський Фармер» не піддержував серафимства, як також стояв осторонь пресвітеріянства й тому Бодруг відійшов від «Канадійського Фармера» і став видавати свій часопис «Ранок».

Завданням часопису було ширити протестантизм серед української спільноти. В 1920 році «Ранок» злучився з газетою методистської церкви «Канадієць» і відтоді виходив під назвою «Канадійський Ранок». В 1960 році назву змінено на «Євангельський Ранок». Він виходить кожного місяця. Це є орган Українського Євангельського Об'єднання Північної Америки.

Згодом народжується в Канаді і українська соціялістична преса. В 1900 роках соціялістичні впливи поширюються серед українських поселенців. В 1905 році дійшло до об'єднання окремих соціялістичних організацій в одну Соціялістичну партію Канади. А в 1907 році в склад Соціялістичної партії Канади вже входили три українські відділи — у Вінніпезі, Портедж, ля Прері і Нанаймо, Б. К.

³ Томашевський, Тома. «В 50-ліття першого плугатора на українській народній ниві в Канаді», в «Канадійський Фармер», ч. 48, 30 листопада 1953, стор. 10.

Восени 1907 року українські соціалісти під проводом Павла Крата, Василя Головацького, Мирослава Стечишина, постановили видавати першу українську соціалістичну газету в Канаді «Червоний Прапор». Перше число вийшло 15 листопада 1907 року. Газета виходила щоп'ятниці на чотирьох сторінках малого формату. В піднаголовку газети було написано: «часопись для робочого люду». Над наголовком «Соціалістична партія Канади». Гаслом часопису був клич: «Пролетарі усіх країн єднайтесь». На четвертій сторінці вказувалось, що газету видає український вінніпезький відділ Соціалістичної партії Канади. Редакторами його були: П. Крат, В. Головацький та Мирослав Стечишин.

Спочатку «Червоний Прапор» виходив щотижня, потім що другий тиждень, згодом щомісяця. Останнє число вийшло 18-го серпня 1908 року. Його ідеологічну лінію продовжував «Робучий Народ», що виходив до 1918 року. Згаданого року уряд заборонив його разом з іншими соціалістичними та чужомовними газетами. Слід підкреслити, що після большевицького перевороту в Росії 1917 року «Робучий Народ» перейшов на большевицькі позиції.

Петро Кравчук, автор «П'ятдесят років служіння народу» в своїй праці пише, що включає «Червоний Прапор» і «Робочий Народ» до комуністичної преси української групи. Ці дві газети були соціалістично-народовецької орієнтації, але в ніякому разі не комуністичної. Автор у своїй праці сам стверджує, що «Робучий Народ» став на комуністичні позиції аж у грудні 1917 року.

«Починаючи з 26 грудня 1917 року „Робочий Народ” помістив на своїх сторінках статтю В. І. Леніна „Політичні партії в Росії”, яка внесла потрібну ясність для читачів газети і широких кіл канадських українців і допомогла краще орієнтуватися в лабіринті подій в Росії і на Україні. З того часу „Робочий Народ” і Українська соціал-демократична партія непохитно стали на позицію піддержки радянської влади — робітничо-селянської влади в Росії і на Україні».⁴

Після того, як про-комуністичні елементи опанували «Робучий Народ», П. Крат покинув редакцію, і при кінці 1917 року організував у Торонті Комітет помочі українським імігрантам та став редактором соціалістичної газети «Робітниче Слово».

«Робочий Народ» дав початок комуністичній пресі в Канаді, видаваній українською мовою.

⁴ Кравчук, Петро. *«П'ятдесят років служіння народу»*. Торонто, «Українське Життя», 1957, стор. 61.

Українські поселенці в Канаді протягом довшого часу не були в силі створити свою самостійну пресу, незалежну від політичних чинників. Щойно 1909 року засновано у Вінніпезі «Українську Видавничу Спілку», що в березні 1910 року почала видавати часопис «Український Голос». Газета мала 8 сторінок і була набираєна ручно, виходила тижнево. В піднаголовку писалось:

«Просвітно, економічна, політична, поступова часопись для українського народу в Канаді». Першим редактором був Василь Кудрик. Українська Видавнича Спілка була заснована на паях по 25 дол. один. До першої дирекції по 1910 рік входили такі піонери українського організованого життя в Канаді: Т. Д. Ферлей, Василь Чумер, Василь Кудрик, Володимир Карпець, А. Жилич, Гаврило Сліпченко та Ярослав В. Арсенич.

Поява «Українського Голосу» і його яскравий виступ проти непотрібних і шкідливих течій вдихнув нового духа в свідомішу верству українського суспільства в Канаді, яке в тому часі безрадно придивлялося перегонам різних церков опанувати українців. Під впливом «Українського Голосу» пробуджувалися українські маси, зростали нові народні доми, які в короткому часі покрили густою сіткою цілу Канаду, де тільки жили українці. Це були перші освітньо-культурні осередки, навколо яких зосереджувалося життя на місцях.

Для сьогоднішніх українців, а вже особливо для другої і третьої еміграції, поява «Українського Голосу» не має великого значення, бо вони призабули, що сама назва «український» в той час була революційною навіть на рідних землях, а не то в Канаді, до 1921 року в офіційних державних рекордах українців не було.

Це був перший часопис, що мав відвагу повністю стати на національний ґрунт і включити в свою назву слово «український». Він спричинився до поширення в Канаді українського національного імени серед тодішніх, ще мало свідомих українців, які називали себе русинами, австріяками, буковинцями, галичанами, руськими — але не українцями.

«Український Голос» в початках був загально-український національний часопис, був для всіх українців трибуною національного сумління. При організуванні Української греко-православної церкви в Канаді, «Український Голос» став по боці організаторів, а редактори оформили «Народний Комітет». З постановом «Союзу Українських Самостійників» газета стала органом товариства та втратила загально-український національний характер.

В 1911 році в Канаді постало українське католицьке видавництво, яке в травні того ж року почало видавати тижневий часопис «Канадійський Русин», на вісьмох сторінках. Газету засновано за старанням митрополита Андрея Шептицького, о. Дидика та при допомозі оо. Деляре і Бульса, бельгійських місіонерів чину Редemptористів. Часопис редаговано в католицькому і народницькому дусі. Першим його редактором був Микола Сироїдів, а в дальшому редакторські обов'язки виконували д-р О. Сушко, І. Петрушевич, о. Мирон Залітач та інші.

З приїздом до Канади першого українського єпископа Н. Будки (1912) часопис стає органом Української Греко-Католицької Церкви та греко-католицького українського населення і виразником їх релігійних та національних ідеалів. Після проголошення української самостійної держави, в 1919 році часопис змінив назву на «Канадійський Українець». В 1931 році газета перестала виходити.

У степових провінціях до 1911 року маємо українську пресу, яка старається задоволити вимоги тодішнього читача. Маємо пресу призначену для фермерів, пресу для робітників, соціалістичного напрямку, пресу загально-українську, національного характеру та пресу релігійно-національну.

Були спроби видавати літературний журнал. В січні 1911 року появилось перше число літературно-наукового ілюстрованого журналу «Хата», першого того роду журналу на канадській землі. Редактором і видавцем журналу був Яків Крет. Всього вийшло 6 або 7 чисел, бо в цей час було замало інтелігенції, щоб можна вдержати такий журнал.

Видавничі спроби в Саскачевані припадають на 1910 рік. О. Мегас, зять Кирила Ґеника, в початках працював в «Канадійському Фермері». В 1908 році він відійшов, бо дістав працю шкільного організатора в Саскачевані. Він допоміг зорганізувати газету «Новий Край», що виходила в Ростерн, Саск. від 1910 до 1913 року. «Новий Край», це був орган Товариства руських фермерів в Канаді. Газета виходила три рази в місяць, а опісля тижнево. Редактор був П. Швидкий. Газета подає на своїх сторінках статут Товариства руських фермерів в Канаді та фахові поради для фермерів.

В Саскачевані від 1913 до 1923 року не появилось жодне українське видання. Щойно в 1923 році в Йорктоні вийшло перше число релігійного журналу п. н. «Голос Избавителя». Журнал появилсь в квітні 1923 року як місячник малого формату. Виходив до бе-

резня 1928 року. По кількарічній перерві почав знову виходити в листопаді 1933 року. Тепер виходить як місячник малого формату на 64 сторінки під зміненою назвою: «Голос Спасителя». Видають його отці Чина Найсвятішого Избавителя в Йорктоні. Саск. Редактор о. М. Щудло.

Українці в Саскачевані пробують видавати ілюстрований журнал, який мав притягнути особливо молодь. «Нова Ера» — ілюстрований місячник виходив в Канорі, Саск. від 1931 до 1939 року. Видавець і редактор: Н. Левчук. Журнал популярний, містить цікаві новинки, домашні поради, поезії, дві сторінки гумору і «гокус-покус». Окрема сторінка присвячена молоді.

Наприкінці 1932 року появилася українська газета в Саскатуні. «Канадські Новини» — виходила раз на тиждень в Саскатуні, Саск., від 14 жовтня 1932 року. Редактор: Роман Кремар. Вийшло лише кілька чисел.

Були спроби дальше видавати українські часописи в Саскачевані, але це були короткотривалі видання. В 1933 році виходив в Алвені, Саск. «Бюлетень Братства Українців Католиків Канади», а в 1938 році змінено його назву на «Будучність Нації». Газета перестала виходити з кінцем 1950 року.

1937 році Саскачеванський пшеничний пул видавав газету «Український Кооператор», економічно-кооперативний часопис, виходив раз у місяць в Канорі, Саск. Невідомо коли перестав виходити.

З видань, що виходили в Саскачевані, сьогодні виходить тільки «Голос Спасителя» і «Логос» в Йорктоні.

Другим видавничим українським осередком після Вінніпегу стає Едмонтон. Видавнича діяльність в Альберті тісно пов'язана з піонером українського друкованого слова Т. Томашевським. Він, перебуваючи у Вінніпезі в час організації «Канадійського Фармера», близько стояв до організаторів першої української газети в Канаді. Шукаючи праці, Тома Томашевський виїхав на захід. Перше число «Канадійського Фармера» вже застало його в Летбридж. Там він приєднавав і поширював газету серед українських поселенців, а заразом став дописувати до «Канадійського Фармера» і в той спосіб поєднав себе з друкованим словом на решту свого життя. Він був друкарем, редактором і видавцем. Крім газет, журналів, календарів Т. Томашевський видавав популярні брошури для освідомлення народу.

Ще до приїзду Т. Томашевського до Едмонтону там вже виходила українська газета «Канадієць» — тижневик, орган методистів. Це був релігійний часопис, який не міг захопити широкої читачької публіки, а був призначений для малої групки методистів. В 1920 році «Канадієць» з'єднався з газетою «Ранок», що виходила у Вінніпезі від 1905 року, і відтоді виходив під назвою «Канадійський Ранок».

Тома Томашевський мріяв про видавання української газети на заході канади, але в Летбридж не було нагоди, тому він переїхав до Едмонтону і взявся за організацію видавництва. В 1911 році 4 лютого появилася в Едмонтоні перша українська газета «Нова Громада» призначена для ширшого читача. Був це політичний тижневик, що його видавала федерація українських соціалістів Канади, яка стояла в гострій опозиції до другої соціалістичної газети, що виходила у Вінніпезі — «Робучий Народ», який орієнтувався на інтернаціонал. «Нова Громада» була народницької орієнтації. Першим редактором газети був Роман Кремар. Після цього часопис редагував Т. Томашевський. Йому на зміну прийшов Іван Семотюк, а опісля Ілля Киріак. Часопис перестав виходити у вересні 1912 року.

На зміну «Нової Громади» в 1913 році вийшла в Едмонтоні газета «Новини», спочатку тижневик, згодом тричі на тиждень Газету видавав і редагував знову Р. Кремар (правдиве прізвище — Михайло Солодуха), Данило Якимів і Мирослав Стечишин. Т. Томашевський працював друкарем.

«Новини» появлялись два роки. Вибух першої світової війни заважив на дальшій долі «Новин». Газета перестала виходити під кінець 1915 року. Р. Кремар відновив її в 1917 році, але не довго редагував, бо сам перейшов на працю головного редактора «Канадійського Русина» у Вінніпезі. Опісля Народний Дім в Едмонтоні перебрав «Новини» і видавав їх з перервами до 1921 року.

Видавничий рух не переривається в Едмонтоні і околиці. Вже в липні 1915 року появляється нова газета в Мондері «Поступ» — «Часопись для українського народу в Канаді». Газета орієнтується на ліберальну партію, її жертвенно піддержував Й. С. Мек Калум, альбертський посол з Мондеру. Спершу «Поступ» редагував Дмитро Яремко. Після нього — Мирослав Стечишин, а опісля Тома Томашевський. Цей тижневик перестав появлятися в 1917 році.

В час першої світової війни були урядові обмеження для іншомовних публікацій та матеріяльні труднощі. Вже в 1922 році в

Едмонтоні появляється нова газета — «Наш Поступ» тижневик присвячений просвітно-культурним і економічним справам українського народу в Західній Канаді». В початках часопис редагував Томашевський, а з розвитком часопису він заангажував на редактора Я. Н. Крета, а опісля д-ра Теодора Дацкова, а Томашевський був співредактором і управителем часопису. Видавав Томашевський теж ілюстрований сатирично-гумористичний журнал, що появлявся неперіодично «Гарапник», в якому крім Томашевського співпрацював О. Григорович. Останній не тільки дописував, але теж ілюстрував журнал.

В 1932-1933 роках Т. Томашевський та Іван Солянич видавали «Фармерський Голос». Газета появлялася два рази в місяць, була присвячена не тільки фармерським, але також робітничим справам. Опісля появлялися ще інші часописи, які видавав, або редагував Т. Томашевський.

Українська Вільна Академія Наук у Канаді, оцінюючи великі заслуги Т. Томашевського в його видавничо-журналістичній діяльності наділила його окремою грамотою на своїй ювілейній сесії в дні 10 листопада 1963 року. В листі подяки до президії УВАН Томашевський так писав про свою працю:

«Працював я на тому відтинку з почуттям обов'язку, уважаючи друковане слово важливим чинником, як учителя мас до поступу, як смолоскип до освітлення шляху до кращого майбутнього народові, з якого я вийшов і якому доля призначила той обов'язок тоді, коли сірі маси народу в Канаді найменше доцінювали вагу преси, яку я вважав духовим кормом без якого нидіє дух, як нидіє тіло без хліба».⁵

Українська колонізація з степових провінцій поширюється далше на захід Канади та сягає берегів Тихого океану. Витворюється українська робітнича кляса, яка прямує до більших промислових та індустріальних центрів. В 1900 роках українці оселяються у Ванкувері, Нанаймо та інших більших осередках. За старанням Мирослава Стечишина, Юрія Сиротюка та інших свідомих осіб у Ванкувері було зорганізовано робітниче товариство «Боротьба» (1907 року). Другим українським товариством було Товариство «Воля» в недалекому місті Нанаймо, де українські робітники працювали у вугільних копальнях. У місцевості Госмер постає «Робітниче товариство ім. Січинського» та ряд інших.

⁵ Марунчак, М. «В зустрічі з українськими піонерами Альберти». 2-ге вид., цит. прим., стор. 59.

Слід відмітити, що ці організації були соціалістичного напрямку й належали до тодішньої Соціалістичної партії Канади з осідком її домініальної ексекютиви, як представник українців. Він часто писав статті до партійного органу «Вестерн Клеріон». У цих статтях Мирослав Стечишин ознайомлював англomовних читачів з життям українців у Канаді, з українською історією, з життям українського народу в Галичині під польсько-шляхецьким пануванням й тими злиднями в старім краю, від яких українці мусіли втікати за море шукати кращої долі.

Видавничі спроби у Ванкувері припадають на 1912-1913 роки. В цей час зі сходу Канади приїхав Павло Крат. Він почав видавати гумористичний часопис «Кадило».⁶

Часопис він друкував в російській друкарні, яку мав російський консуль Ассанчев. Однак Крат видавав його у вільні хвилини, бо сам мусів працювати при корчуванні пнів, або збирати каміння з поля, де будувалися доми.

В час першої світової війни суспільно-громадське життя змінилося на гірше. В Канаді появилoся безробіття. Заборона мати організації та пресу вплинула від'ємно на суспільно-громадське життя українців. Робітники почали виїжджати з Ванкуверу в степові провінції і до ЗСА.

Воєнні події вимагали більше війська, а в парі з тим треба було більше воєнних матеріалів. В канаді заведено примусову військову службу, в наслідок чого почало зростати запотребування робочої сили в різних нових галузях індустрії, так і для заступлення на роботі тих, що їх забрано до війська. Побільшення роботи мало ті наслідки, що 1917-1918 роках почали прибувати до Ванкуверу й околиці нові поселенці з степових провінцій. Поверталися також з ЗСА й деякі колишні мешканці Ванкуверу. Та все ж тінь боязні, якої вони зазнали під час нагінки на «австріяків» у часі війни, ще довго ходила за ними й вони не відважувалися організувати своє життя.

Довоєнні товариства були заборонені. Була закрита й Соціалістична партія Канади. Все таки можна було мати культурно-освітні, соціальні, мистецькі і т. п. організації, які не мали радикального політичного характеру. Тому українці у Ванкувері вирішили

⁶ Томашевський, Т. «До історії українців в Бритійській Колумбії», в «Бритійська Колумбія і українці», 1957, стор. 30.

зорганізувати драматичне товариство під назвою «Драматичне товариство ім. Винниченка». Таким способом вони мали на меті піднести й скріпити українського духа та розбудити наново громадсько-суспільне життя, що завмерло в час воєнного лихоліття.

Члени цього товариства почали роздумувати про створення видавництва. Було створено видавничу спілку на 10-ти — долярових уділах, а Т. Томашевському доручили зайнятися підготовкою української газети. Дня 22 квітня, 1920 року, у Ванкувері появилвся перший український тижневик «Правда і Воля».

Часопис мав соціалістичний напрямок і завдання служити українському народові поширюванням освіти для творення кращого громадського життя і вказувати робітникам в боротьбі за кращі життєві умови для поліпшення їхнього положення в тому часі.

В своїх споминах видавець «Правди і Волі» передає деякі труднощі, з яких стрінулося видавництво:

«Не легко приходилося держати видавництво при житті. Тодішні вінніпегські „Українські Робітничі Вісти“, які приписували собі монополію на провід серед українського робітництва в Канаді, завзялися за всяку ціну знищити „Правду і Волю“. І знищили. Трохи відкрито, називаючи „Правду і Волю“ — „буржуазною шматкою“ і т. п., але більше провадили підземну агітацію проти цього часопису, висилаючи до своїх читачів тайні обіжники, в яких плюгавили «Правду і Волю». Наказували здержуватися від будь-якої моральної й матеріальної піддержки часопису „Правда і Воля“.

Все таки вийшло кільканадцять чисел „Правди і Волі“. Можливо, що можна б було продовжувати існування часопису бодай дво-тижневиком, але українські члени фермерської юнії в Альберті зробили пропозицію переїхати до Едмонтона й допомогти друкувати часопис „Фармерське Слово“. Редактором та управителем цього часопису був Дмитро Присташ. Наприкінці 1920 р. я переїхав до Едмонтона, і — видавництво закрито».⁷

Майже чвертьстоліття після першої невдачної спроби, ванкуверський відділ Союзу Української Молоді Канади перебрав ініціативу піонера, «Правди і Волі». Була постанова видавати СУМКівський місячник, що цікавив би не лише місцевих людей, але й посторонніх.

Ціль цього видання була різноманітна. Одне з найважливіших завдань було вишукати й виробляти письменницькі сили членів СУМК та інформувати ширший загал про діяльність товариства, обмінюватися думками з іншими відділами в Канаді. Місячник

⁷ Томашевський, Т., цит. прим., стор. 35-37.

виходив під назвою «Голос Молоді», що появився в жовтні 1946 року на вісьмох сторінках листового паперу. По восьми числах «Голос Молоді» закрито в травні 1947 року.

Після другої світової війни до Ванкуверу прибуло більше число українців, що залишили рідні землі. З їх прибуттям зродилася думка видавати часопис загального, інформативного характеру. Журнал названо «Поступ»; український інформативний бюлетень Бритійської Колюмбії». «Поступ» видавала і редагувала колегія під управою А. Ільницького. Перше число вийшло в березні 1950 року. Після кількох чисел «Поступ» закрито.

Всі видавничі спроби у Ванкувері і в цілій Британській Колюмбії не увінчалися успіхом. Сьогодні там не виходить жодна українська газета чи журнал.

2. Східня Канада.

Починаючи з 1899, українці поселюються і на сході Канади в провінціях Квебек, Нова Шкотія та Онтаріо. За офіційним переписом українського населення з 1911 року в цих трьох провінціях поселилося 3.823. Очевидно, ці статистичні дані не точні, бо в той час багато українців подавало свою національність за адміністративно-політичною назвою території з якої вони походили. В 1941 році число українців у цих трьох провінціях досягло 56.875, в 1951 році — 117.751, в 1961 році — 146.262. У інших східніх провінціях українців поселилося дуже мало.

Другим культурним осередком після Вінніпеґу на сході Канади стає Торонто, який швидко вибивається на перше місце, а головню після другої світової війни.

Організоване українське життя в Торонто розпочинається дещо пізніше як в інших містах канадійського сходу. Перші виразніші його прояви датуються 1909 роком. В цьому році рішено заснувати українську греко-католицьку парафію. А вже 1910 року засновано допомогове товариство «Русько-Українське Товариство св. Михайла». За ними слідувала низка інших товариств та організацій, а також і преса.

Початки українського друкованого слова в Східній Канаді датує 1909 рік. В цьому році баптисти почали видавати часопис «Домашний Приятель» (в Торонто). Від 1911 року появився «Свідок Правди», релігійно-народний часопис. Редактором його був пастор

Іван Колесніков.⁸ «Свідок Правди» перестав виходити мабуть в 1925 або 1926 роках.

Поява першого українського суспільно-громадського періодичного видання в Східній Канаді припадає на 1914 рік, коли в Торонто під редакцією Івана Стефаницького⁹ почав виходити двотижневик «Свідома Сила». Це була газета соціалістичного напрямку.

На робітничих зборах 30 квітня 1916 року вирішено змінити назву «Свідомої Сили» на «Робітниче Слово» як тижневик. Газету видавала «Робітнича Видавнича Спілка Кооперативна» в Торонті. Головним редактором був Іван Стефаницький, співредактором Гр. Мак, а від 1917 року приходить до редакції Павло Крат.

Перше число під новою назвою вийшло 30 квітня 1916 року з піднаголовком «Поступова часопись для працюючого люду виходить кожного четверга в Торонто».

Це була газета, яка поширювала серед робітництва соціалістичну пропаганду, подавала вісті про робітничі страйки, заворушення та обороняла робітників проти надмірного визискування працевдавцями. «Робітниче Слово» довго не проіснувало, бо у 1918 році канадський уряд заклав усі українські видавництва.

Після першої світової війни український видавничий рух в Торонто ожив. Вже в 1920 році появився «Заморський Вістник» — ілюстрований місячник-журнал. Перше число вийшло в січні 1920 року. У ньому сказано, що «Заморський Вістник», це найстарший місячник-журнал у Східній Канаді». Наприкінці 1920 року виходив вже як двотижневик, журнал літературного характеру. Публікував статті про українську літературу, містив багато перекладного матеріалу. Журнал проіснував мабуть недовго, бо вже в 1926 році не було жодних українських видань у Східній Канаді.

Щойно в 1930 роках появляються там знову українські видання. Першим з них був тижневик «Думка» — український популярний тижневик, що виходив кожної суботи. Видавала його видавнича спілка «Думка» в Торонто. Редактором був Федь Чепига. Перше число вийшло наприкінці серпня 1932 року. Зустрічаємо в ньому передруки статей з галицької преси, а саме з «Українського Голосу» (Перемишль). Газета обстоювала національно-виз-

⁸ «Християнський Стяг», Саскатун, ч. 3, 1955, стор. 9. (На жаль, не було можливо отримати ці числа для повнішої характеристики та точніших даних).

⁹ Боровик, М. «50-річчя української преси в Східній Канаді», в «Гомін України», Торонто, ч. XI, 6 березня, 1965, стор. 11-12.

вольний принцип, ширила ідеї **культурного**, політичного й економічного об'єднання всіх українців для **осягнення** державної самостійності України.

Серед робітників соціалістичні впливи поширюються. Комунисти хоч і приписували собі вміння організувати робітників, більших впливів не мали. Однією з головних причин поширення соціалістичних ідей було соціально-економічне положення робітників у Канаді в час т. зв. депресії.

Появляється ще одна газета соціалістичного напрямку — «Голос Карпат» — орган Робітничого Освітнього Карпатського Товариства. Редагувала його колегія в Торонто.

Перше число вийшло в серпні 1932 року як «газета, присвячена інтересам трудящих виходців із Лемківщини, Бойківщини та Гуцульщини». Часопис виходив раз у місяць. Мабуть, в 1933 році часопис перестав виходити, бо вже в цьому році виходив на циклостилї.

В роки депресії українська преса помітно зростає не тільки на заході, але й на сході Канади. Хоч більшість з цих видань були короткотривалими, то все ж спроба була зроблена. Торонто і надалі залишається видавничим осередком. Маємо також видання і в інших містах на сході Канади.

Вже в 1933 році появляється український журнал в Ошаві, Онт.: «Наше Слово» — «український місячник, присвячений ширенню освіти». Видавало його Просвітне Товариство ім. Тараса Шевченка при Українській пресвітерській церкві в Ошаві. Редактором був проповідник Лука Стандрет. У 1935 році журнал перестав виходити.

З усіх українських видань, які появилися до другої світової війни в Східній Канаді, найдовше виходив «Український Робітник». Це був орган Організації Українських Гетьманців-Державників. Виходив тижнево від 1-го січня 1934 року аж до 1954 року. Ідеологічно захищав позиції українського гетьмансько-монархічного руху, а передусім ідеї великого теоретика Вячеслава Липинського. Газета вела боротьбу з комунізмом і безбожництвом. Першим редактором «Українського Робітника» був Іван Корчинський.

Інші видання були короткотривалі, проіснували тільки кілька років.

Щойно після другої світової війни з приїздом нових поселенців т. зв. «третьої еміграції», видавничий рух оживився не тільки в Торонто, але також в інших містах Східньої Канади: в Монтреалі,

Оттаві, Гемільтоні, Садбурах та інших. Торонто стає культурним і видавничим осередком Східної Канади.

Це був загальний перегляд початків української преси степових провінцій, Західної і Східної Канади. Точніший і повніший опис окремих видань поданий в бібліографічному огляді всіх періодичних видань, які тільки можна було зібрати.

3. Бібліографічний огляд і характеристика періодичних видань.

Преса відзеркалює життя народу. Отже, показник її є важливим джерелом, яке допомагає його пізнати. І чим повніший і докладніший цей показник, тим кращим є він його дзеркалом. Виходячи з цієї засади, упорядник намагався зробити цей показник по змозі найповнішим, не обмежуючися зазначенням у ньому загально відомих часописів чи журналів, що їх можна купити в книгарнях, чи передплатити, але подавав бібліографічний опис та коротку характеристику різного роду бюлетенів, призначених для внутрішнього вжитку замкненого кола читачів — членів організації. Бібліографові аж ніяк не годиться нехтувати ці бюлетені з формальних причин, бо вони є своєрідними органами преси і як такі повинні нотуватися в її показнику.

Поважним утрудненням праці було те, що не легко здобути дані про численні українські періодичні короткотривалі видання в Канаді, які майже ніде не збереглися. Не зважаючи на заклики до організацій, товариств та окремих осіб, що був поміщений в шістьох українських тижневиках, не пощастило зібрати точних даних про всі періодичні видання. Деякі з них є подані в попередніх спробах окремих осіб дати список (з незавжди вірними даними) української преси в Канаді та «Бюлетенів», що останньо виходять майже в кожній більшій парохії. Ці останні видання дуже обмежені своєю тематикою, не мають впливу на спільноту, а служать, як джерело церковних чи парохіяльних інформацій.

Показник не подає такої важливої і цікавої інформації як тираж, бо не всі видавництва подають тираж. Хоч деякі більші газети чи журнали, які подані в «Канадіан Адвертайсінг», виявляють свій тираж, але не завжди точний. На підставі цього можна подати приблизний одноразовий тираж українських періодичних видань, а саме — від 150 до 160 тисяч.

Показник охоплює не тільки пресу, друковану українською мовою, але також англійською, якщо видавали її українці.

Переходячи до укладу показника треба зазначити, що за абеткою нотує він українську періодичну пресу в Канаді від 1903 до 1967 років.

3. *Бібліографічний огляд і характеристика періодичних видань.*

1. Астор; студентський журнал Академії св. Марії в Анкастер. Рік, 1, ч. 1, грудень 1954 — Анкастер, Онт. Видає Редакційна колегія. 20 стор., 28×23 см, місячник, ілюстроване циклостилеве видання, українською й англійською мовами. Журнал не призначений на продаж, а має внутрішньо шкільний характер.

Перше число вийшло в грудні 1954 року «Астор» це дзеркало студентського життя в Академії. До журналу дописують і редагують його самі студенти. Містить списки й світлини абсолювенток, їхні біографії, інформації про студентські справи, а також і деякі статті на літературні теми. Має сторінку моди, подає хроніку про відвідини визначних осіб в Академії.

Хоч «Астор» заплянований як місячник, проте він не завжди появляється регулярно.¹⁰

Академія в Анкастер, це жіноча середньошкільна інституція, що її провадять Сестри Служебниці.

2. *Батьківщина*; орган української консервативної думки. Рік 1. (19' 1955 — Торонто, Видавнича Спілка. 8 стор., 55×38 см, двотижневик. Редактор: Михайло Поронюк. Річна передплата \$ 4.00.

Перше число вийшло в 1955 році як продовження попередніх гетьманських видань, а саме: «Українського Робітника» і «Нашої Держави», що й зазначено в кожному числі газети у чч. 28-29 (829-823) як 21 рік видання, а в чч. 25-26 (917-978) як 23 рік видання. В 1966 році подано 30-ий рік видання, чч. 18-19 (1152-1153). 17-31 грудня 1966 р.¹¹

В початках газету редагувала редакційна колегія в складі: М. Гетьман, М. Базилевський, Р. Домазар і О. Петренко, а опісля М. Пронюк і Мирон Королишин.

Газета поклала в свою основу християнсько-національні принципи та ідею української монархії. Вона поборює діяльність комуністичного середовища в Канаді. Газета поміщує вісті зі світу

¹⁰ «Астор», Анкастер, рік 4, ч. 8, квітень-травень-червень 1958.

¹¹ «Батьківщина», Торонто, рік 21, ч. 28-29 (892-893), 7-14 вересня, 1957; рік 23, ч. 25-26 (977-978), 10-17 жовтня, 1959; рік 30, ч. 18-19 (1152-1153), 17-31 грудня, 1966.

та українського життя. Багато місця віддає організаційним і полемічним матеріалам Союзу Гетьманців-Державників. Містить статті на історичні та літературні теми, а передусім історичні розвідки та спомини з 1918 року з часів панування гетьмана Павла Скоропадського. «Батьківщина» старається вдержати і поширити ідеологію української монархії, нав'язуючи до княжого й гетьманського періодів. З цього погляду замітний цикл статей про «Закон верховної гетьманської влади в Україні».¹²

На початку 1958 року в «Батьківщині» появилася «Сторінка молоді», в якій друкувалися матеріали на загальні культурні й виховні теми. Але від 1959 року «Сторінка молоді» не виходить. В 1967 році почала появлятися окрема сторінка «Пластунський Куток».

«Батьківщина» — це єдина газета, що заступає гетьманську ідеологію в Канаді та виходить досі.

3. *Боротьба за Волю*. Рік 1, ч. 1, січень — ч. 10, 1940, || Вінніпег, Товариство Січових Стрільців ім. Д. Вітовського. 48 — 61 стор., 9×6; 22×16 см, місячник. Редактор: Андрій Господин. Передплати не подано.

«Боротьба за Волю» — це літературний журнал. Перше число його вийшло в січні 1940 року. Передруковує краці твори українських клясиків, містить короткі поезії і прозові твори письменників і поетів канадських українців. Тут находимо також статті з історії України, а головню світлі моменти, на яких має виховуватися молоде покоління.

Журнал заохочує своїх читачів пізнавати минуле України, закликає до читання української книжки і преси як самоосвітнього джерела. Закликає до піддержки «Товариства Української Культури», яке взяло на себе обов'язок видавати наукові та шкільні підручники для українських шкіл.

На жаль, під цією назвою журнал довго не виходив. Вийшло тільки 10 чисел і журнал змінив свою назву на «Відгомін». У першому номері «Відгомону» читаємо:

«З технічних причин, бизнесових, успішніших, як рівнож з причин нинішньої заверюхи, яка шаліє в Європі, — Видавництво: „Боротьба за Волю” прибрало відповіднішу назву і змінило „Боротьбу за Волю” на „Відгомін”».¹³

Деякі дослідники української преси в Канаді подають, що вийшло тільки одно число і на тім „Відгомін” перестав виходити. Між ними

¹² Москаленко, А., «Батьківщина», Торонто, рік 23, чч. 21-22; 25-26, 1959.

¹³ «Відгомін», ч. I, січень, 1941, стор. 2.

є Й. Г. Лозинський.¹⁴ Але Автор мав змогу дістати від А. Господина число 7-8 за липень-серпень 1940. Повна збірка від ч. 1-10 збереглася в А. Господина, який живе у Вінніпезі.

4. *Братський Вістник*; орган Українського Католицького Братства Милосердя св. Івана Милостивого у Вінніпегу. Рік 1, 1927 || Вінніпег, Братство. 12 стор., 40×22 см. Виходив один рік.¹⁵

5. *Будучність Нації*; Бюлетень Брацтва Українців Католиків Канади, перший український католицький двотижневик в Канаді. Рік (6) 1, ч. 1, січень 1938 — рік (18) ч. 22-24 (310-312) 15 грудня 1950 — Йорктон, Саск., Брацтво Українців Католиків Канади. 8-12 стор., 45×32 см, двотижневик. Редактор: о. Степан Семчук, головний управитель: Дм. Кобринський. Річна передплата \$ 1.50.

Перше число вийшло 1-го січня 1938 року, як продовження місячного «Бюлетеня Братства Українців Католиків Канади», що виходив в Алвені, Саск. від 1933 року до грудня 1937 року. В першому числі «Слово від Редакції» пояснює зміну так:

«Замість місячника, зачинаємо оцим двотижневик. В ньому злучились в одно „Бюлетень БУК-а” і „Церква в Народі”, видавана досі як тижневик у Вінніпегу, через о. др. В. Кушніра.

Кличем і наголовком нашим є Будучність Нації.

Коли говоримо про будучність, розуміємо її як дійсність, що неодмінно прийде.

Не можемо пропасти ані згинуті в Канаді. Коли минувшина нашого народу була прикра і бременна в тяжкі досвіди, будучність має бути і буде краща!...

Ідемо спільно з Церквою — ніколи проти. Тому „Будучність Нації” виходить за відомом і дозволом Їх Ексцеленції Преосвященого Кир Василя В. Ладики, ЧСВВ.

Ідемо зі всіма клясами і станами Українського Народу в Канаді.

Ми не є партія — ми не є клясами, не є стан, один ми Нарід, що живе і хоче жити у всіх своїх станах, клясах, партіях...»¹⁶

Перші річники «Будучність Нації» були в меншому форматі 35 × 27 см, а річна передплата \$ 1.00.

Газета редагована в християнсько-національному дусі, переповнена патріотичними статтями з закликами любити український народ та Українську Католицьку Церкву. На своїх сторінках подає загальні новини зі світу, а головно приносить новини з рідних земель та гостро реагує на польські переслідування і знущання над українським народом в Галичині.

¹⁴ Лозинський, Й. Г. «Літопис української преси в Канаді», в *Календар-Альманах Канадійського Фармера на 1966 рік*, стор. 133.

¹⁵ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 131.

¹⁶ «Будучність Нації», Йорктон, ч. 1, 1 січня, 1938, стор. 4.

«Будучність Нації» на своїх сторінках охоплює всі ділянки українського життя. Часопис має такі окремі сторінки: «За історичну правду — проти темноти», Історична частина... В цій частині публікуються статті з історії Української Церкви, історії християнської церкви, та про українське церковно-релігійне життя в Канаді. Тут знаходимо статті й передруки праць визначних українських істориків та літераторів. Газета відмічує визначні історичні події українського народу.

Сторінка «За кращу будучність, організаційна честь» — ця сторінка присвячена організаційним справам українських католицьких товариств та їхній праці. Газета містить організовані протести проти переслідування українців у Польщі та проти загарбання українського національного майна (як площі «Сокола Батька» в 1938 році, церкви св. Николая з її 10-ть морговою площею, і т. п.). Інша сторінка має назву «Церква в Народі». В 1937 році виходила під цією назвою окрема тижнева газета у Вінніпезі за редакцією о. д-ра В. Кушніра. Ця сторінка присвячена церковно-релігійним справам, таким як церковний устав, новини із церковно-релігійного життя, проповіді та пояснення св. Письма. Інша сторінка під назвою «За Царство Боже в діточих душах — діточа сторінка» присвячена українській дітворі. Тут друкуються діточі оповідання, вірші, з'ясовується діточий катехизм. Подається новини із життя організованої молоді на рідних землях.

«Будучність Нації» надрукувала 1-го жовтня 1938 року історичний документ, а саме: «Послання Митрополита» під наголовком «Конфіскують Ляхи». Це протест Галицького Митрополита Андрея Шептицького проти нищення поляками православних церков на Холмщині, Волині, Підляшші й Поліссі. Окрему сторінку присвячено для молоді (англійською і українською мовами) під назвою «Вістник Українського Католицького Юнацтва». Інша сторінка присвячена Канаді під назвою «Пізнаймо свою Канаду». Українське організоване жіноцтво в системі ЛУКЖ має теж свою сторінку, яка виходить раз у місяць, під назвою «Жіноча Сторінка».

Газета цікава своїм змістом для всіх. Останнє число вийшло з датою 15 грудня 1950 року.

6. Буковина. Рік 1, 1920-1921. || Вінніпег, Видавець о. Пантелеймон Божик. 4 стор., 55×40 см, двомісячник. Редактор: о. П. Божик.¹⁷
Вийшло біля 33 чисел.

¹⁷ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 129.

7. *Бюлетень Брацтва Українців Католиків Канади*. Рік 1, ч.1, січень 1933 — рік 5, ч. 11-12, листопад-грудень 1937, || Йорктон, БУК. 24 стор., 31×23 см, місячник. Редактори: о. Іван Бала, о. Степан Семчук. Річна передплата \$ 1.00.

Хоч «Бюлетень» видавало Братство Українців Католиків, однак своєм змістом він не обмежується до праці товариства, як інші бюлетені, що звичайно служать для внутрішнього вжитку членства. Це український католицький місячник, який не відділяє народу від Церкви, чи Церкви від народу, як це роблять деякі українські релігійні секти.

Перше число вийшло в січні 1933 року в Алвен, Саск., на циклостилї, а вже 4-то число за вересень 1933 р. вийшло друком з друкарні оо. Редемптористів у Йорктоні. Початкові числа на 8 сторінок.

«Бюлетень» поміщує на обгортці зміст видання і ділить його на такі розділи: «Організаційна часть» (в цій частині всі статті відносяться до праці БУК, з'їзди, конгреси, новини, звіти з діяльності, і т. п.), «Ідеологічна часть» (тут подається ідеологію БУК, статті з релігійної тематики та статті про історію української церкви та народу. «Історична часть» присвячена історії України та споминам учасників визвольних змагань. «Приміри і порівняння» — це статті з різноманітною тематикою: про соціалізм, робітничі справи, хліборобсько-фермерські справи, Католицьку церкву і освіту. «Літературна часть» — це уривки з кращих українських літературних творів а також деякі нові твори тогочасних українських письменників і поетів. «Бюлетень» не забуває також про найменших. Для них є окремий розділ — «Діточа сторінка» — що містить дитячі оповідання та вірші. У «Новинах» подається найновіші вістки з канадського життя, а теж з України. На останній обгортці подається календар, устав, історичний календар на даний місяць та список надісланих до редакції книжок і часописів.

Співробітники «Бюлетеню» — це визначні особи з Галичини та місцеві священики.

Останнє число «Бюлетеню» вийшло за листопад-грудень 1937, а в січні 1938 року вийшло перше число двотижневика «Будучність Нації» як продовження «Бюлетеня БУК».

8. *Бюлетень Братства Українців Католиків Канади*. Рік 1, ч. 1, лютий 1965 — Едмонтон, Крайова Управа БУК. 6 стор., 28×20 см, місячник. Редагує Колегія: Головний редактор о. Я. Федунік.

Перше число «Бюлетеню» появилось в лютому 1965 року. Тут знаходимо звідомлення про діяльність БУК Головної Управи, а також звіти Єпархіальних управ в Канаді, статті на релігійно-церковні теми, статті про мету і завдання Братства Українців Католиків.

«Бюлетень», що є мостом між Крайовою Управою та Єпархіальними управами, подає новини, доручення, напрямні праці. Ця праця базується на засадах християнської моралі й намагається виховати українську молоду людину під релігійним й національним оглядом на свідомих членів Української Католицької Церкви і українського народу.

9. *Бюлетень Комітету Українців Канади*. Рік 1, ч. 1, січень, 1953 — Вінніпег, Комітет Українців Канади. 8-20 стор., 23×16 см, місячник.

Перше число «Бюлетеню» появилось 1-го січня 1953 року. В цьому числі КУК з'ясовує ціль і завдання «Бюлетеню» так:

«Дотепер цю прикру прогалину пробували ми заступати обіжниками і оголошеннями в українській пресі. Такий спосіб добрий, але лише як додаток до свого власного друкованого органу. З появою цього бюлетеня КУК матиме на будуче більші можливості подавати джерельні вістки про свою працю, обговорення, організаційні справи і працю, бюджетово-фінансові питання, національна вкладка, та все, що є важне для ведення громадської праці. Започатковуємо цей бюлетень в добрій вірі й з твердим наміром зробити добру службу для ще кращого розвитку українського громадського життя в Канаді».¹⁸

«Бюлетень» служить як лучник між Централєю КУК, його відділами, складовими організаціями та українським громадянством. Це є дзеркало української організованої спільноти в Канаді. На його сторінках находимо вістки про працю КУК в кожній галузі, суспільно-громадській, політичній, фінансовій. Фінансова база КУК це оподаткування відділів, національні вкладки українського громадянства та окремі пожертви, вкладки і оподаткування публікуються в «Бюлетеню» у формі звіту.

В останніх роках в «Бюлетеню» друкуються також матеріали окремих відділів, про що оголошено у статті «Від редакції»:

«В цьому числі Бюлетеня містимо матеріали, що їх нам надіслав Відділ КУК в Торонті. Ці матеріали інформують про українське життя на терені цього найбільшого скупчення українців у Східній Канаді.

В наступному числі помістимо матеріали одного з більших наших Відділів з терену Західньої Канади. Таким чином хочемо наблизити

¹⁸ «Бюлетень КУК», Вінніпег. Рік I, ч. 1, січень, 1953 р.

між собою розкинені по безмежних просторах Канади українські скупчення, що є організовані в системі Комітету Українців Канади та дати хоча приблизний образ їхнього життя. Ми не маємо сумніву, що таке зближення і виміна думок та досвіду в громадській праці є потрібні і корисні.

Здійснення цього нашого задуму залежатиме від зусиль та доброї волі Управ та складових організацій відділів Комітету Українців Канади на місцях. Віримо, що цю добру волю ми знайдемо і спільними силами зробимо наш Бюлетень живим та корисним органом цілої української громади в Канаді».¹⁹

10. *Бюлетень Комітету Українців Канади — Відділ Монреаль*. Рік 1, ч. 1, травень 1963 — липень 1965, || Монреаль, КУК — Відділ у Монреалі. 16-24 стор., 25×18 см ілюстр. місячник. Пресова Референтура Відділу. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло в травні 1963 року на циклостилї, одначе в скорому часі «Бюлетень» вже виходив друком, багато ілюстрований.

«Бюлетень» — це лучник Управи Відділу зі складовими організаціями міста Монреалю та українським громадянством. Він поміщує «Вісті з Централі» та обіжники КУК-Централа. Подає список громадян, які вплатили національну вкладку. Інформує громадянство про діяльність окремих складових організацій на терені Монреалю.

В першому числі на сторінці «Наші завдання» з'ясовано мету бюлетеню:

«...Головним завданням бюлетеню буде інформувати українське громадянство про стан організованої праці Відділу та його складових організацій, підтримувати всі загально-громадські почини та змагати до скріплення суспільного життя. Всі ті інформації подаватиметься вірно й об'єктивно, згідно з християнською мораллю та етикою. Не менш важливим завданням бюлетеню буде координувати співпрацю між поодинокими організаціями та створювати атмосферу взаємної пошани та довіря...»²⁰

Останнє число вийшло в липні 1965 р.

11. *Бюлетень Кредитової Кооперативи Північного Вінніпегу*. Рік 1, ч. 1, вересень 1959 — Вінніпег, Кредитова Кооператива Північного Вінніпегу. 8 стор., 24×16 см, кварталник. Редактор: Андрій Качор. Членам висилається безплатно.

¹⁹ «Бюлетень КУК», Вінніпег, рік 15, ч. 1-3, січень-березень 1976, стор. 2.

²⁰ «Бюлетень КУК — Відділ Монреаль», Монреаль, рік I, ч. 1, травень 1963, стор. 2.

«Бюлетень» це продовження попереднього видання Кредитової Кооперативи «Інформаційного Листка», перше число якого появилося у вересні 1959 року, на чотири сторінки.

У вересні 1959 року Кредитівка досягнула числа 300 членів і \$ 100.000 оборотових фондів. Тоді зродилася потреба зв'язку з членством. Провід Кооперативи рішив видавати «Інформаційний Листок». Причину цього Заряд Кооперативи подає в першому числі такими словами:

«... З огляду на те, що не всі члени приходять на сходини чи загальні збори кооперативи, на яких було б можна докладно обговорити всі ті важливі справи, що торкаються діяльності не тільки самої Кред. Спільки, але й Дирекції, Управителя, Кредитового Комітету та Контрольної Комісії, пробуємо подати нашим членам хоч деякі важливіші відомості у формі друкованого «Інформаційного Листка», який висилаємо до всіх членів з проханням: докладно прочитати і допомогти нам у розбудові нашої кооперативи так, як Ви тільки можете найкраще...»²¹

Від 1959 до 1967 року членство і майно Кредитівки збільшилося настільки, що в 1967 році було вже понад 800 членів і понад один мільйон дол. майна. І знову виникла потреба поширити інформування членів, про що і говорить Дирекція в «Бюлетені»:

«... З тою метою Дирекція нашої кредитівки рішила поширити „Інформаційний Листок” з 4-ох острівків на 8 і видавати його далі систематично, що 3 місяці, як кварталник, під назвою „Бюлетень” — Кредитової Кооперативи Північного Вінніпегу».²²

В «Бюлетені», крім звітів органів Кредитівки, зустрічаємо також статті на кооперативні теми, а особливо про щадничі кооперативи та їхні користі для членів.

12. *Бюлетень Наукового Товариства ім. Т. Шевченка — Торонто.* Гляди: «Бюлетень Наукового Товариства ім. Шевченка» — Торонто. Гляди: «Збірник Матеріалів Наукових Конференцій К. НТШ».

13. *Бюлетень Об'єднання Українських Педагогів Канади.* Рік 1, ч. 1, 1963 — Торонто, Онтаріо.

14. *Бюлетень Провінціального Заряду Братства Українців Католиків Саскачевану.* Рік 1, ч. 1, грудень 1953 — Рік 5, ч. 8-9, серпень-вересень, 1957 — Йорктон, Саск. Провінціальный Заряд БУК — Саскачевану. 4 стор., 22×14 см, місячник. Редактор: Василь Козакевич. Висилається безплатно для членів.

²¹ «Інформаційний Листок», Вінніпег, ч. 1, 1959.

²² «Бюлетень», Вінніпег, рік 9, ч. 1 (31), січень-березень, 1967 р., стор. 2.

Перше число «Бюлетеня», появилось в грудні 1953 року. В тому числі з'ясовано цілі і завдання БУК, а також скромність «Бюлетеня». Провінційальний голова БУК з'ясовує ціль Бюлетеня» так:

«Перше число нашого Бюлетеню сталося дійсністю. Появляється воно у скромненькій формі перед членами Брацтва й простягає приязну руку до тих, що у короткій майбутності стануть членами нашої великої організації Братства Українців Католиків Саскачевану».²³

«Бюлетень», це зв'язковий провінційального заряду з окремими відділами та членством. Він подає напрямні місячної праці й координує працю всіх відділів провінції та подає вісті від інших відділів.

15. *Бюлетень Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді*. Рік 1, 1958-1964, || Торонто, Генеральна Управа СБУВ. 24-32 сторін, 26×19 см, ілюстр. кварталник. Редактор: І. Липовецький. Річна передплата \$ 2.00.

«Бюлетень» — це літопис українських визвольних змагань за державність. Це — трибуна бувших українських вояків, які заміняли рушницю на перо, щоб досягти наміченої мети — здобути Українську Державу. «Бюлетень» є лучником між Головною Управою СБУВ і світом.

Журнал гарно ілюстрований і цікавий змістом. Його тематика: минулі події, Визвольні змагання. Це праця ентузіастів, які через ціле життя несуть отой св'ятий вогник української честі і слави, який загорівся «Арсеналом» і «Крутами» й спалахнув неземним полум'ям слави під «Базаром», «Хустом», «Бродами», та у волинських і карпатських лісах.

«Бюлетень» СБУВ — це історичне джерело вояцького чину. В ньому находимо статті учасників і творців Українських збройних сил, творців української держави, які відходять залишаючи свої спомини як нове джерело до історії України.

В журналі подається звіти діяльності окремих Станиць, новини із життя інших українських ветеранських організацій. Подається про тих членів, які померли.

У статтях серії «Із життя Союзу бувших Українських Вояків у Канаді», подається звіти діяльності та імпрези поодиноких Станиць. А в статтях життя Союзу Українських Ветеранів в США» находимо аналогічні звідомлення та вістки про діяльність ветеранських організацій в ЗСА.

²³ «Бюлетень», Йорктон, рік I, ч. 1, грудень 1953, стор. 1.

Від 1-го липня 1964 року «Бюлетень» Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді», змінив назву і виходить під назвою «Дороговказ» — орган вояцької думки і чину.

16. *Бюлетень Союзу Українсько-Канадійських Ветеранів — Відділ Торонто і Українського Відділу Канадійського Легіону ч. 360. Рік 1, ч. 1, серпень 1954-1963, || Торонто, Екзекутива СУКВ — Відділ Торонто. 4-10 стор., 28×22 см, ілюстр., місячник. Редагує: Колегія (прізвищ не подано). Річна передплата для членів \$ 1.00.*

Перше число вийшло в серпні 1954 року. В ньому подано ціль і завдання «Бюлетеню». Під наголовком «До Вп. Читачів!» читаємо:

«Союз Українсько-Канадійських Ветеранів», згідно з постановою ветеранських Зборів з 30 червня ц. р. передає отсим перше число Бюлетеню до Ваших рук, Шановні Побратими.

Завдання цього Бюлетеню буде інформувати Членів Союзу і всіх інших українських ветеранів про мету і діяльність Союзу, та подавати важніші події з життя ветеранів і їх Організацій. В ньому будемо теж поміщувати розпорядки і зарядження урядових чинників відносно прав і різних угодінь для ветеранів. Передбачається й місце на короткі дописи та проекти поодиноких ветеранів та на звіти з діяльності окремих ветеранських Організацій».²⁴

«Бюлетень» спочатку висилався безплатно всім українським ветеранам в Торонті.

Журнал поставив собі завданням інформувати членів Союзу й інших українських ветеранів про важливіші події з життя ветеранів і їх організацій.

Крім загального інформативного матеріялу журнал містить також статті про українських піонерів та їх заслуги в розбудові Канади. Зустрічаємо теж матеріяли про українські звичаї, обряди, мистецтво, літературу, театр, тощо.

1955-56 роках «Бюлетень» не виходив, щойно в березні 1957 року відновлено його видання, про що оголошено на сторінках журналу:

«Після довготривалої перерви у виданні власних журналів спричиленої різними труднощами, Управа УВКЛ ч. 360 і СУКВ, постановила відновити свій місячник „Бюлетень” з метою скріплення зв’язку членства зі своїм проводом та для відновлення активності у виконуванні програмових завдань Відділу».²⁵

Але наслідком незадовільного вплачування передплат Управа Відділу вирішила видати «Бюлетень» від жовтня 1957 р. чверть-

²⁴ «Бюлетень СКВУ», Торонто, рік I, ч. 1, серпень 1954, стор. 1.

²⁵ «Бюлетень СКВУ», Торонто, ч. 1, березень 1957, стор. 1.

річно. Річна передплата залишилася й надалі \$ 1.00, а в 1960 році піднесено її до \$ 2.00.

В січні 1964 року на місце «Бюлетеню» у газеті «Вільне Слово» появилася окрема сторінка під назвою «Вояцька Думка; орган Союзу Українських Ветеранів». Редагує сторінку Богдан Панчук.²⁶

17. *Бюлетень Союзу Українського Студентства Канади*. Рік 1, 1954 — 8-30 стор., 23×16 см, ілюстр. кварталник, а згодом неперіодичне видання. Редагувала Редакційна колегія в українській і англійській мовах.

Тяжко встановити появу першого номера «Бюлетеню». бо мабуть кожна Управа СУСК починала числення від нової каденції. В «Бюлетені» з 1958 року «Вступне Слово Президента» (Лев Винницький) подає деякі інформації, а саме:

«За нами Третій Конгрес СУСК і ми розпочинаємо вже п'ятий рік діяльності Союзу Українського Студентства Канади. З новою Управою і новим місцем осідку змінив Бюлетень СУСК також своє обличчя. Ми ввели деякі зміни щодо редагування і зовнішнього вигляду Бюлетеню і маємо надію, що в наслідок цих змін Бюлетень стане різностороннім і цікавішим. Редагуючи цей Бюлетень, Управа СУСК ставила передусім такі завдання:

- 1) Містити в Бюлетені статті та редакційні матеріали й інформації про всі аспекти українського життя в Канаді та поза нею,
- 2) Зробити Бюлетень форумом обміну думками і поглядами над проблемами, які цікавлять теперішнє студентство,
- 3) Сприяти зв'язкові поодиноких студентських товариств між собою, а також цих товариств і поодиноких студентів організаційно охоплених в СУСК з Управою нашої Централі та формувати обличчя українсько-канадійського студента-супільника...

Даючи Вам до рук це число Бюлетеню, ми свідомі таких двох справ;

- 1) що успіх Бюлетеню залежатиме від того, чи він збудить заінтересування і підтримку Вас, українських студентів Канади, і чи Ви радо його будете бачити і читати та,
- 2) що Ви належно підтримуєте його дописами, статтями та інформаціями загального заінтересування.

Під цим оглядом, успіх Бюлетеню СУСК залежатиме від тісної співпраці його читачів, редакторів і дописувачів. Маю надію, що кожний з Вас виконає свію обов'язок.»²⁷

«Бюлетень» був запланований, як кварталник, але пізніше появлявся неперіодично, про що повідомлено в числі I. з 1961 р.:

²⁶ «Вояцька Думка», Торонто, ч. 1, рік I, 25 січня 1964.

²⁷ «Бюлетень СУСК», Монреаль, рік 5, ч. 3, весна, 1958 р., стор. 1.

«Від Редакції: Ціль нашого студентського бюлетеню, який після деякої перерви знову появляється, є подвійна . . .»²⁸

Число I, 1961 р. присвячене пам'яті Т. Шевченка. Студенти вважали, що найвідповідніший спосіб, яким вони можуть вшанувати пам'ять поета у сторіччя його смерті, це знання його творів, ширення його ідей. Ті ідеї не були обмежені тільки до часу Шевченка, вони актуальні в цю добу і на цьому континенті.

«Бюлетень» був форумом для виміни думок між студентами всієї Канади. Він подавав вістки про діяльність осередків, студентських громад, чи ідеологічних товариств, які входять в систему СУСК, а також окремих одиниць, які висували проблеми на сторінках журналу. Це була трибуна українського студента в Канаді. Журнал поміщував програмові доповіді Студентських конгресів, які також цікавили українську спільноту.

«Бюлетень» появляється періодично, в 1967 р. вийшло 2 числа.

18. *Бюлетень Спілки Визволення України*. Рік 1, ч. 1, — 29 жовтня 1966 — Торонто, Крайова Управа. 4 стор., 24×16 см, місячник. Редакційного складу, ні передплати в „Бюлетені” не подано.

Перше число вийшло 29-го жовтня 1966 року. «Бюлетень» містить роз'яснювальні статті на тему т. зв. «контактів» і «співпраці з ворогом українського народу», з культурними діячами і групами з України. Поборює пропагандивні московсько-большевицькі акції. Роз'яснює ціль, мету і політику різних советських «культурників», а особливо їхню акцію у зв'язку з Експо 67 у Монреалі. Про плян акції журнал пише так:

«На 1967 рік СВУ плянує цілий ряд акцій у зв'язку з Виставою Експо 67, де совети будуть мати 6-мільйоновий павільон. Весною буде гастролювати в Канаді „Червоноармійський хор”, а пізніше будуть приїжджати різні советські „балетники” та „культурники”. Усе це треба буде використати для антикомуністичної пропаганди . . .»²⁹

19. *Бюлетень Суспільної Служби Українців Канади, Відділ Торонто*, ч. 1, січень 1967 — Торонто, Суспільна Служба Українців Канади. 4 стор., 28×21 см, двомісячник. Редактор: Ю. М. Терлецький, пресовий референт. Висилається безплатно для членів.

Суспільна Служба Українців Канади була зорганізована ще в 1953 році під назвою «Товариство Української Суспільної Опіки на Провінцію Онтеріо». Першим головою Товариства був д-р Іван Велигорський.

²⁸ «Бюлетень СУСК», Торонто, ч. 1, 1961 р., стор. 1.

²⁹ «Бюлетень СВУ», Торонто, ч. 3, 31 грудня 1966 р., стор. 3.

В 1954 році Товариство вирішило видавати бюлетень, щоб мати свою власну трибуну, з якої Товариство могло б промовляти до громадян у своїх власних справах. Перше число появилось в червні 1954 року під назвою: «Суспільна Служба; Бюлетень Товариства Української Суспільної Опіки на Провінцію Онтерію» (12 сторінок³⁰ друку). В цьому числі у статті «З Богом у Дорогу», — визначено ціль і завдання бюлетеню, який був запланований як кварталник. З фінансових причин видавання припинено.

Щойно в 1967 році, після за купу власного дому, Відновлено видавання бюлетеня.

Перше число нового «Бюлетеню» вийшло в січні 1967 року. Це перший пресовий орган Суспільної Служби Українців Канади в Онтерію. В журналі з'ясовано цілі і завдання та звітування працівників Суспільної Служби. Це звичайно українці, які працюють в канадській суспільній службі, що мають в цій галузі фахові університетські студії.

Тут треба згадати піонера на полі Суспільної Служби Українців Канади в Онтерію, бл. пам. Маркіяна Охримовича, який був промотором організованої допомоги потребуючим українцям. Слід згадати і керівника Бюра порад, Ольгу Даниляк, яка фахово, вказівками і порадами інформує, як дістати матеріальну допомогу.

У «Бюлетені» за січень 1967 рік вона звітує, що протягом п'яти років до Бюра порад зголосилося п'ятсот прохачів, з яких 75% люди старшого віку.

«Бюлетень» визначає завдання Суспільної Служби, яка серед української спільноти в Канаді була найбільш занедбана. Українська Суспільна Служба організованим способом опікується молодим поколінням більше як досі, допомагаючи батькам виховати його на добрих членів української спільноти. Подає допомогу старшим людям та всім іншим, що з різних причин попали в життєві труднощі і самі не можуть собі дати ради з матеріальними, злиднями, або моральним горем.

Журнал з'ясовує також ролю суспільного працівника та його практичну працю серед української громади. Інформує канадських українців про їхні права як громадян і податковців, повчає як користати з прав і допомоги державної суспільної служби, а саме: як отримати старечу, вдовину, або інші пенсії, як примістити

³⁰ «Суспільна Служба», Торонто, рік I, ч. 1, червень 1954 р., стор. 1.

старших віком людей в домі для старших, як дістати матеріальну допомогу в наглих потребах, з приводу безробіття, недуги, тощо.

Ці всі поради дають фахові працівники безплатно в канцелярії та на сторінках «Бюлетеню».

20. *Бюлетень Української Кредитової Спілки у Форт Вілльямі*. Рік 1, ч. 1, 1 квітня 1961 — Форт Вілльям, Онт. Видає Освітний Комітет. 2-4 стор., 36×22 см, кварталник, циклостилеве видання українською і англійською мовами. Редакційного складу не подано. Висилається безплатно членам.

Ціль і завдання «Бюлетеня» подано в першому номері:

«Випускаємо перше число «Бюлетеня», який ми запланували видавати покищо, неперіодично, лише в міру потреби.

Завдання „Бюлетеня” в першу чергу, інформувати читачів про всю діяльність і ціль існування Української Кредитової Спілки, як і про інші кооперативні справи. „Бюлетень” висилається безплатно всім членам Кредитівки . . .»⁸¹

«Бюлетень» має інформативний характер та інформує членів про стан Кредитівки.

Бюлетень Товариства Українських Інженерів і Техніків у Канаді.

Гляди Бюлетень Українського Технічного Товариства в Канаді.

21. *Бюлетень Українського Національного Об'єднання Канади — Крайова Екзекутива*. Ч. 1, 1956 — Торонто, Крайова Екзекутива. 6 стор., 28×22 см, циклостилеве видання. Редактор: Є. Мاستикаш. Висилається для Філій УНО, Братніх Організацій і членства безплатно. Виходить тільки для відзначення річниць організаційної системи УНО, прим. 25-ліття УНО, 30-ліття „Нового Шляху,, і т. п.

Перше число вийшло з датою жовтень 1956 року з нагоди 25-ліття існування УНО в Канаді в 1957 році. Тому в «Бюлетені» вже були поміщені підготовчі матеріали до ювілею. На першій сторінці «Бюлетеню» емблема УНО (тризуб на кленовому листку) і кличі: «Нація понад усе!», «Наша сила в нас самих!».

У програмовій статті «Від редакції» намічено такі цілі й завдання журналу:

«Висилаємо в новому оформленні перше число „Бюлетеню” із актуальним інформаційним матеріалом для всіх наших організаційних клітин — філій УНО та для інформації всього нашого членства. Заразом Крайова Екзекутива УНО у бюлетені подавати буде свої повідом-

⁸¹ «Бюлетень Української Кредитової Спілки у Форт Вілльямі», рік I, ч. 1, 1 квітня 1961 р.

лення для управ філій і членства в усіх важливіших наших організаційних справах...»³²

«Бюлетень є органом Крайової Екзекутиви УНО та служить для інформації членства. Інформує Філії про плян праці Крайової Екзекутиви та доручаємо деякі пляни виконати.

22. *Бюлетень Українського Пресового Бюра в Канаді*. 1950 — Едмонтон, двотижневик.

23. *Бюлетень Українського Технічного Товариства в Канаді*. Рік 1, ч. 1, серпень 1951-1957, || Торонто, УТТК. 6-30 стор., 28×22 см, місячник. Редагує колегія. Річна передплата для членів \$ 3.00, для нечленів \$ 3.50.

Перше число появилось з датою серпень 1951 р., під назвою «Бюлетень Товариства Українських Інженерів і Техніків в Канаді», з осідком в Торонті. Виходить на правах рукопису для внутрішнього вжитку членів Товариства. Видання циклостелеве. В цьому числі «Від Редакції» читаємо:

«Врешті пощастило видати нам перший Бюлетень! Зародки нашого скромного Бюлетеню сягають до вересня минулого року. Тоді призначено редакцію та помічників найшлися охочі дописувачі та співпрацівники, що обіцяли прислати матеріяли. Нажаль, до видання Бюлетеню не дійшло. Нічого не помагали пригадки та прохання тодішнього секретаря Товариства інж. Гадзевича. До редакції прийшла лише одна стаття та навіть добровільний даток (2,— дол.) на фонд видавництва від інж. Л. Кривіцького. Решта обіцяних статей так і залишилася обіцянками по нинішній день.

Очевидно з одною статтею і з таким яскравим незаінтересуванням співробітників годі було діло зачинати...

Ми свідомі, що наш Бюлетень далекий від досконалости. Тому прохаємо колегів доброї волі о кращі матеріяли, ради і поради, очевидно і річеву критику, але на письмі. Відповідно до Ваших побажань, ми постараємось слідуочий Бюлетень зложити так, щоби був Вам усім до смаку...»³³

З невідомих причин вже в 1952 році назву змінено на «Вісті», про що є оглошення в першому числі. «Від Редакції»:

«Випускаємо перше число нашого інформаційного журналу під новою назвою „Вісті Т-ва Українських Інженерів і Техніків в Канаді“, який будемо старатися видавати кожного місяця. Є це продовження такого органу того самого Т-ва, якого перше число п. н. „Бюлетень Т-ва Українських Інженерів і Техніків в Канаді“ появилось в серпні минулого року...»³⁴

³² «Бюлетень УНО», Торонто, рік I, ч. 1, жовтень 1956 р., стор. 2.

³³ «Бюлетень Товариства Українських Інженерів і Техніків в Канаді», Торонто, рік I, ч. 1, стор. 1-2.

³⁴ «Вісті Товариства Українських Інженерів і Техніків у Канаді», Торонто, рік I, ч. 1, січень 1952 р., стор. 1.

«Вісті» появилися вже на вісьмох сторінках із інформаційним матеріалом для членів та відділів. Вони появилися щомісячно.

Початки Товариства сягають до жовтня 1949 року, коли група інженерів на перших схожинах вирішила заснувати Товариство Українських Інженерів у Канаді на зразок Українського Технічного Товариства у Львові, щоб згуртувати технічні сили для спільної акції в напрямі самоосвіти й забезпечення фаховою працею членів Товариства.

«Бюлетень» містить статті й матеріали з ділянки технічних наук на Заході і в Україні. Порушує також низку організаційних справ, включно до проблеми центральної репрезентації українських інженерів у вільному світі. Тут знаходимо також передруки фахових статей з англomовних технічних видань.

Пізніше «Бюлетень» появлявся неперіодично, інформаційного характеру. Фахову трибуну українських інженерів перебрало Товариство Українських Інженерів в Америці, що видає «Вісті». Про видавничі справи зустрічаємо в «Бюлетені» таку інформацію:

... «В серпні місяці, на спільній зустрічі Управ УТТ і ТУСА, крім справи видавництва „Вістей”, обговорено інші справи, що цікавлять оба Товариства, як Другий З'їзд Українських Інженерів в Нью-Йорку, діяльність КОП-у. Докладніше про вислід цієї Конференції члени обох Товариств були поінформовані у «Вістях...»³⁵

24. *Бюлетень Української Вільної Академії Наук (у Канаді)*. Рік 1, ч. 1, 1952 — Вінніпег, УВАН. 6-18 стор., 28×22 см, щорічник, циклостилеве видання. Редактор: Д-р Ярослав Рудницький.

До найважливіших завдань Української Вільної Академії Наук (УВАН) на еміграції належить видавнича діяльність. Бо коли такі вияви цього життя, як наукові сесії, з'їзди, конференції та публічні виклади тощо, не залишають по собі триваліших слідів, хіба тільки короткі пресові звідомлення, — та наукові видання залишаються й зберігаються як основний вклад у розвиток науки й стають деякою мірою показником праці й життя здатности установи.

УВАН у Канаді не отримує жодних субсидій від будь-яких фундацій. Тому праця її оперта виключно на матеріальній допомозі українських установ, організацій, товариств і приватних осіб.

Видавничу діяльність УВАН у Канаді треба завдячувати видавцеві-редакторові і президентові УВАН, д-рові Я. Рудницькому, який зумів роздобути деякі фонди та видає ряд наукових праць під фірмою УВАН.

³⁵ «Бюлетень Українського Технічного Товариства в Канаді», Торонто, ч. 2, 1957 р., стор. 4.

У цій праці автор **в**ключає тільки «Бюлетень УВАН» і «Україніку Канадіяну».

«Бюлетень УВАН» — це інформатор українського суспільства. Він подає повний огляд праці УВАН у Канаді, поодиноких її секцій та окремих членів. Подає огляд наукових конференцій, сесій, усі доповіді та праці, що їх читали й дискутували на наукових конференціях. Багато цих доповідей і праць не появилось друком через брак фондів. В «Бюлетені» находимо звітування Президії та цілорічний огляд праці УВАН у Канаді.

25. *Бюлетень Української Православної Катедрі св. Володимира в Торонто*. Рік 1, ч. 1, листопад 1953-1956, || Торонто, Катедральна Парафія св. Володимира в Торонті. 12-16 стор. 27×21 см, місячник. Редагує Колегія в складі: о. прот. Дмитро Фотій, ген. М. Садовський, проф. Ст. Килимник і Дм. Пригорницький. Ні передплати, ні ціни окремого числа не подано.

Перше число вийшло в листопаді 1953 року як циклостелеве видання, а від 1954 року «Бюлетень» виходив друком. Кольорова обкладинка арт.-малюра М. Битинського.

Вже в першому числі заповідається на сторінці «До наших читачів», що дальші числа будуть видавати друком. Там читаємо:

«Редакція місячного бюлетеня просить усіх православних громадян вважати його за свій орган, уважно його читати й частіше подавати дописи, світлини, нариси і вірші. А разом з тим і підтримувати його матеріально. Тоді він, при загальній підтримці, стане міцно матеріально і буде видаватися не цикльостилевим способом а друкуватиметься, як усі періодичні видання-місячники...»³⁶

«Бюлетень» інформує соборян про церковне життя Катедрі, подає хроніку з парафіяльного життя, новини з інших церковних громад у Східній Єпархії. Подає короткі відомості про великі православні свята, статті про життя християнських Святих взагалі і українських зокрема. Подає щомісяця «Православний календар» з поясненнями. Інформує своїх вірних про церковну та релігійну літературу, що появляється на книжковому ринку. Журнал містить звітлення про стан «Рідної Школи», яка існує при громаді, порядок Богослужень та повідомлення парафії. Тут зустрічаємо також статті про українські релігійні звичаї, про стан Церкви в Україні, та літературні твори.

У 1956 році «Бюлетень» перестав виходити.

³⁶ «Бюлетень Української Православної Катедрі св. Володимира в Торонто», рік I, ч. 1, листопад, 1953 р., стор. 10.

26. *Виклик; орган Союзу Української Молоді Канади (СУМК)*, Альберта — Британська Колумбія. Рік 1, ч. 1, грудень 1961, Едмонтон, СУМК, Провінційна Управа. 10-24 стор., 28×22 см, ілюстр. двомісячник. Циклостилеве видання. Текст український і англійський. Редактор: Л. Тарновець, Вікторія Сидор. Річна передплата \$ 2.50.

Перше число журналу появилoся 1 грудня 1961 року. Його редагує і видає молодь, що згуртована в СУМК. Зміст журналу цікавий та приступний для молодих, з ілюстраціями.

В журналі подається короткі звітлення про діяльність відділів та провінційної управи. Тут зустрічаємо короткі статті з української літератури, історії, культури і традицій. «Виклик» дає лекції української мови. Це мабуть перший молодечий журнал, що впровадив для членів лекції рідної мови. Хоч журнал має українську назву, але текст майже повністю англійською мовою. Зустрічаємо статті також українською мовою, але вони писані старшими авторами, чи капелянами СУМК. Деякі члени домагаються, щоб журнал хоч малу частину змісту подавав українською мовою. Для прикладу подано одно з таких побажань, члена СУМК Ф. Богдана з Ванкуверу.

«Шановний Пане Редакторе!

Щиро дякую за число 1-ше „Виклику”. Видання добре редаговане, лекції української мови є конечні, Ваша праця заслуговує на похвалу.

Позвольте мені висловити деякі питання чи зауваження — чи не було б добре, щоб відділи давали коротенькі звітлення про свою діяльність, чи не було б добре хоч малу частину змісту подавати в українській мові, щоб не виглядало, наче б то Видання Української Православної Молоді переходило на англійську мову.

Знаю, що це питання є дуже делікатного характеру, але воно в теперішню пору є важне. Всіх слухайте, але свій розум майте. Ви на добрій дорозі».³⁷

З листа бачимо, що не всі молоді втрачають, чи забувають українську мову.

27. *Відгомін; український незалежний місячник для всіх*. Одинокий журнал того рода в Канаді й Америці, ч. 1-3, 1941, || Вінніпег. Видавець: Стефан Сивак. 33 стор., 23×15 см, місячник. Редактор: Андрій Господин. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло в січні 1941 року «Відгомін», це продовження літературного журналу «Боротьба за Волю», який виходив у Вінніпезі в 1940 році.

В першому числі є подана причина зміни назви:

³⁷ «Виклик», Едмонтон, ч. 2, березень-квітень 1966 р.

«Зміна, з технічних причин, бизнесових, успішних, як рівнож з причин нинішньої заверюхи, яка шаліє в Європі. — Видавництво: „Боротьба за Волю” прибрало відповіднішу назву і змінило „Боротьбу за Волю” на „Відгомін”. . . Відгомін виходитиме кожного місяця і міститиме найкращі, цікаві матеріали для всього українського суспільства».³⁸

Журнал містить популярні оповідання, короткі статті з української історії і літератури. Вийшло тільки три номери.

28. *Відродження*; орган Українського Товариства Тверезости, „Відродження». Рік 1, ч. 1, лютий- серпень 1930, Едмонтон. Видавничий Комітет „Відродження». 16 стор., 38×28 см, місячник. Редактор: Т. Томашевський. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло в січні або в лютому 1930 року, бо друге число датоване 1-им березня тогож року.

Журнал подає новини з українського життя в Канаді, а зокрема наголошує участь українців у політичному житті. На сторінці «Дописи з Рідного краю», стрічаємо статті про життя українців на рідних землях. Читач також має змогу довідатися, що діється в світі.

Любителі літератури мають свої сторінки, на яких поміщуються статті з української літератури, історії та культури. Деякі числа є призначені клясикам української літератури. Число друге з 1 березня присвячене Т. Шевченкові «В 69-ті Роковини Т. Шевченка». Число 4-те з 1 травня присвячене І. Франкові «В Річницю смерти Великого Генія І. Франка».

Про цілі і завдання довідуємося із статті п. н. «Відродження»-Місячником!:

«Перший, несмілий виступ часопису „Відродження” з пропозицією до українського загалу виступити до боротьби з п'ятикою стрінувся з багато більшим інтузіязмом, чим ми сподівалися.

Щирий привіт і рішуче попертя подають нам українські часописи. Для „Відродження” це річ дуже важна, бо ми ніяк не ідем в компетенцію в друкарстві, чи журналістиці з існуючими нашими часописами, а радше ми вважали за поклик до праці на полі свідомої тверезости . . . „Відродження” буде виходити стало що місяця, як місячний журнал, з цілю поширювати свідому тверезість в українським народі. В сій цілі ми будемо поміщувати всякі дані з поля п'янства, все те, що нищить, що шкодить, що руйнує, аби виказати злі наслідки. Дальше будемо підносити заслуги праці на полі тверезости так журналістики нашої і літератури, як з осібна славу товариства, чи груп, чи одиниць, що дали добрий примір своїми тверезими забавами, весіллями і т. п.»³⁹

³⁸ «Відгомін», Вінніпег, ч. I, січень 1941 р., стор. 2.

³⁹ «Відродження», Едмонтон, ч. 1, 1 березня 1930 р., стор. 8.

Бачимо, що мета журналу — відродження української людини в Канаді.

29. *Вільне Слово*; часопис національної єдності. Рік 1, 1956 — Торонто, Видавнича Спілка „Вільна Преса”. 12 стор., 56×40 см, тижневик. Редагує Редакційна Колегія. Відповідальний редактор: Ст. Росоха. Річна передплата \$ 6.00.

Тижневик «Вільне Слово» виходить від 1956 р. в Торонто, а не від 1957 року, як подають Й. Г. Лозинський, Д. Лобай і Оленка Негрич. «Вільне Слово» це газета незалежна від будь-якої організації чи політичної групи. Основником її є д-р Осип Бойко. Першими редакторами були: Анатоль Курдидик і Василь Софронів-Левицький. В 1960 році оба вони відійшли до редакції «Нового Шляху», а редактором став д-р Ст. Росоха і В. Біберович. Газета продовжує свою нумерацію від заснування «Українського Робітника», тобто від 1934 року. (Рік 34, ч. 46, субота 18 листопада 1967 року). Про це надруковано в часописі: «Вільне Слово» незалежний український часопис (давніше «Український Робітник», заснований 1934 року).

Самозрозуміло, що «Вільне Слово» не може бути ідеологічним продовжувачем «Українського Робітника», який був консервативно-монархістичного напрямку, і заступав ідеологію, яку «Вільне Слово» не продовжує. Газета проголосила свою програму без якоїсь визначеної ідеології. Під назвою «Велика кампанія в справі поширення українського тижневика «Вільне Слово», читаємо:

„Вільне Слово” хоче бути всесторонньою трибуною свобідної і здорової української думки та нашої соборної української спільноти...»⁴⁰

У вересні 1956 року наступили в газеті деякі зміни: число сторінок збільшено з 8 до 12, формат змінено з 54×35 на 54×40. Річна передплата була \$ 5.00, а від 1959 року \$ 6.00. Від 1960 року газета поширює свій засяг, при «Вільнім Слові» появляються окремі сторінки-додатки: напр., «Детройтські Вісті» д-р О. Марітчак з Детройту.

Союз Українських Канадійських Ветеранів має свою сторінку п. н. «Вояцька Думка», якої редакторами є: Богдан Панчук і Лев Кардинал. Матеріяли в цьому додатку тематично подібні до тих, які колись друкувалися в «Бюлетені».

При «Вільнім Слові» студенти, об'єднані в Студентським клубі, мають час до часу свою сторінку п. н. «Сторінка Українського Студентського Клубу в Торонті».

⁴⁰ «Вільне Слово», Торонто, ч. 31, 28 вересня 1956 р., стор. 7.

Часопис містить на першій сторінці новинки про події тижня з українського й світового життя. Відділ «Політика в кількох рядках» подає короткі вісті з політичного життя в світі. Часопис широко коментує події в УССР. У відділі «Що пишуть інші» обговорює новинки з української й іншомовної преси. Відділ «Наше життя в Канаді», який в останньому часі отримав нову назву («З українського життя в Канаді»), інформує про успіхи й труднощі українців у Канаді з кожної ділянки. У відділі «Короткі вісті з Канади» — різні новинки, що стосуються до загального канадського життя. Відділ «Репортер нотує в Торонті» (тепер під новою назвою «Українське життя в Торонті») — це відділ, що подає новини з українського громадсько-суспільного, культурного, розвагового життя в Торонто. На останній сторінці у відділі «Зі спорту» містяться вісті з українського та міжнароднього спортивного життя. Давніше поміщувано статті на медичні теми у відділі «Дещо з медицини», тепер такі статті не появляються. Газета містить теж статті на літературно-мистецькі й історичні теми.

Газета містить також оголошення українських професіоналістів та підприємців, продовжуючи тим самим старий кооперативний клич «Свій до свого». «Вільне Слово» виходить досі.

30. *Віра й Культура*; місячник української богословської думки й культури, орган Українського Наукового Богословського Товариства. ч. 1, листопад 1953 — Вінніпег, Митрополит Іларіон (д-р Іван Огієнко). 32 стор., 28×18 см, місячник. Редактор: Митрополит Іларіон. Річна передплата \$ 4.00.

Перше число появилося в листопаді 1953 року як продовження «Нашої Культури», (1951-1953), що виходило на місце «Слово Істини» (1947-1951). В першому числі маємо такі пояснення:

«... Разом з цим ми змінюємо й назву нашого місячника, тепер він буде зватися „Віра й Культура“. Робимо так, бо Віра й Культура — то найміцніша основа кожного народу.

Місячник „Віра й Культура“ буде продовжувати світлу традицію своїх попередників. Це науково-популярний орган, що працюватиме для підвищення релігійної свідомости та культури українського народу в Канаді. Буде працювати для збільшення його Віри й Культури, для піднесення національної свідомости, допомагаючи йому тим стати народом міцним. Оце мета, оце головна ціль нашого місячника».⁴¹

Журнал містить статті на теми богословські, релігійні, з історії Української Церкви (видавець під словом «Українська церква»

⁴¹ «Віра й Культура», Вінніпег, ч. 1, листопад 1953 р.

розуміє Українську Православну Церкву). Подає інформації про стан Православної церкви в Україні, її пресу та духовні школи в ССРСР.

Місячник подає хроніку Української Греко-Православної Церкви в Канаді, хроніку українського життя в Україні й діаспорі. Містить статті з мовознавства, української літератури, історії, мистецтва, іконографії, філософії, етнографії, археології, архітектури і т. п.

Журнал містить багато статей полемічного характеру, а особливо про Українську Католицьку Церкву, що не завжди є об'єктивною.

31. *Віра й Наука*; орган Українського Євангельського Об'єднання в Північній Америці. 1947 — Торонто, Видавництво „Віра і Наука”. 16 стор., 30×25 см, місячник. Редагує колегія. Річна передплата \$ 1.00.

Журнал почав виходити наприкінці 1947 року, як місячник релігійного характеру. Він ставив собі за завдання ширення євангелізму серед українців ЗСА і Канади. Пояснює Євангелію, друкує окремі псалми про страсті та організаційні новини Євангельського Об'єднання. Невідомо, коли журнал перестав виходити.

32. *Вісник*; український православний часопис. Рік 1, ч. 1, квітень 1924 — Вінніпег, Видавнича Спілка Екклезія. 16 стор., 38×28 см, двотижневик. Редактор: д-р Юрій Мулик-Луцик. Річна передплата \$ 3.50.

«Вісник» — це орган Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Перше число вийшло в квітні 1924 року під назвою «Православний Вісник», орган Української Православної Церкви в Канаді. Журнал виходив як місячник на 8-ох сторінках; від жовтня 1925 на 16 сторінках. Річна передплата \$ 1.00, потім \$ 1.50. Видавала Видавнича Спілка «Тризуб». Редакторами були: о. В. Кудрик, о. С. В. Савчук і о. Грицина.

В числі першому «Від Редакції» маємо з'ясовані цілі і завдання «Вісника»:

«„Православний Вісник” появляється на те, щоби заступати інтереси Української Православної Церкви в Канаді. До тепер Українська Православна Церква в Канаді користалась з гостинности „Українського Голосу”... І задачею „Православного Вісника” є дати місце для статей про чисто релігійні справи, а зокрема для обговорення внутрішніх справ Української Православної Церкви. „Православний Вісник” буде містити статті на моральні та теологічні теми, буде писати про справи загального громадського значіння, оскільки вони дотикають церкви, буде подавати історичні матеріали та наукові розвідки, а в міру мож-

ливости також оповідання та поезії релігійного або морального змісту, подавати вісти з церковного життя.

„Православний Вістник” буде мати завсіди на оці добро українського народу і охорону його перед кривдами». ⁴¹

В 1928 році змінено назву на «Вісник», який почав виходити 1-го і 15-го кожного місяця. Перше число «Вісника» як двотижневика вийшло в січні 1928 року.

Від 1954 року «Вісник» стає офіційним органом Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Про це читаємо в першому числі:

«Це перше число „Вісника”, яке виходить у світ, видане вже Проводом нашої Церкви, — Консисторією. Отець мітрат С. В. Савчук став першим його редактором, прот. Василь Кудрик, другий редактор, від 1941 до 1954 рр. Вони були редакторами до часу, коли то Консисторія Української Греко-Православної Церкви в Канаді перебрала на себе видавництво». ⁴²

На Соборі у Вінніпезі 1951 року вирішено, щоб Консисторія перебрала видавання «Вісника». З днем 1-го вересня 1954 року видання перейшло цілковито до рук Консисторії.

Зміст «Вісника» творять статті на церковно-історичні теми, повчальні оповідання для молоді й старших, матеріяли для Недільних шкіл, новини з церковного життя. «Вісник» стоїть на сторожі найдорожчого скарбу українського народу — його віри і церкви. Поміщує матеріяли «До історії Уніятської Церкви». Подає всі розпорядки Консисторії УГПЦ в Канаді та на останній сторінці — «Порядки Богослужень».

Крім церковно-релігійної тематики, яку журнал широко коментує, «Вісник» містить статті з суспільно-громадського, культурного та політичного життя українців на Рідних Землях та в діаспорі.

33. *Вісник Господнього Приходу*; незалежний місячник, присвячений для поглиблення чистого духовного життя. Рік 1, ч. 1, червень 1959 — Саскатун, Українське Місійне і Біблійне Товариство в Канаді. 4-8 стор., 44×28 см, місячник. Редактор: Я. Гомінюк. Висилається безплатно.

Перше число вийшло в червні 1959 року. Газета чисто релігійного характеру, присвячена поширенню Євангелії серед українців.

Ціль газети подана в першому числі:

«Щоб поширити та поглибити думку про Другий Прихід нашого Господа Ісуса Христа, журнал „Вісник Його Приходу” виходить в ан-

⁴¹ «Православний Вістник», Вінніпег, рік I, ч. 1, 1 квітня 1924 р.

⁴² «Вісник», Вінніпег, ч. 17, 1 вересня 1954 р., стор. 1 і 4.

глійській мові вже вісімнадцять років. Міжнародне видання цього журналу досягло вже шістнадцять важніших мов світу. Ми радіємо, що Господь допоміг, щоб цей журнал виходив і в українській мові. Бож коли Господь прийде у Своїй Славі, — нехай український народ не буде позаду інших народів світу, нехай і він буде готовий зустрінути свого Спасителя та Царя!»⁴³

В журналі насвітлюється і осуджується нищення церков у ССРСР, з'ясовується як працює комуністична антирелігійна пропаганда. Скільки видає комунізм пропагандивної антирелігійної літератури на всіх мовах та як мало літератури у вільному світі, яка подавала б правду про загрозу комунізму для всього християнства.

Газета широко коментує стан церкви, духовенства та народу під комуністичним режимом, про що пише провідник Роберт Пірс:

«Церкви у комуністичній Росії попеременяли на протирелігійні музеї, в яких висмівається та зневажається Бога та Господа Ісуса Христа. Через ці анти-християнські музеї мусить перейти кожна дитина з насмішкою та глузуванням. „Геть з Богом та моральністю! Нам не потрібно Бога над нами!” Отакі страшні оклики ви почуєте з їхніх молоденьких уст. Провідники Божого Слова мусять перестерігати людей, що марксистські прихильники безбожного атеїзму, які мають велику силу в кожному краю через політику, школи та університети, провадять кожний край до явного комунізму з такою певністю, наче б це робив сам Кремль. Коли „залізна куртина” спадає на якийсь край, то люди в тому краю стаються невірниками державного соціалізму. Залізна куртина спадає й на Америку. Тільки заступнича ласка Бога зможе спасти Америку та решту вільного ще світа від цієї страшної недолі».⁴⁴ Журнал від 1964 року виходить неперіодично.

34. *Вісник Українських Революційних Демократів*. Рік 1, ч. 1, вересень 1951-1952, || Торонто. Видає П. Шадурський. 8 стор., 35×26 см, двомісячник. Редагує: Колегія, головний редактор П. Шадурський. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло з датою — вересень 1951 року, як місячник на 4 сторінки, формат 28 × 22 см. У 3-му числі за листопад 1951 рік поміщено заяву від видавництва про збільшення об'єму й тиражу:

«Бажаючи піти на зустріч вимогам численних наших читачів у Канаді і США, повідомляємо, що з Новим Роком збільшаємо об'єм і тираж „Вісника”...

Просимо всіх наших прихильників спричинитися до того, щоб „Вісник” став єдиним і провідним органом української революційно-демократичної думки на американському континенті».⁴⁵

⁴³ «Вісник Господарського Приходу», Саскатун, ч. 1, червень 1959 р., стор. 2.

⁴⁴ «Вісник Господарського Приходу», Саскатун, ч. 1, червень 1959 р., стор. 5.

⁴⁵ «Вісник УРД», Торонто, ч. 3, листопад 1951 р., стор. 4.

З Новим Роком не дійшло до жодних змін на краще, ~~газета~~ і далі виходила раз на два місяці на 8 сторінках. Формат збільшено на 35 × 26 см.

За січень-лютий 1952 р. знову читаємо заклик до кольпортерів і читачів «Вісника»:

«Завдяки заохоті й фінансовій підтримці наших читачів — це число „Вісника” появляється на 8-ми сторінках збільшеного формату. Редакція „Вісника” вповні свідомо того, що й таке видання ще не може бути авторитетною трибуною українських революційних демократів по цей бік океану. Тому твердо віримо, що при дальшій допомозі наших читачів і прихильників, у короткому часі „Вісник” появиться на 16-ти сторінках... Пам'ятаймо, що сила українського демократичного табору залежить від сили й якості української демократичної преси...»⁴⁶

Голошені обіцянки ніколи не здійснилися, не зважаючи на сильне наголошування видавництвом, що єдині демократи — це тільки вони і їхній орган «Вісник». Вже цього самого (1952 року) видавництво припинило свою діяльність.

«Вісник» подавав програмові статті Української Революційно-Демократичної Партії. Проблему визволення України вбачає тільки в революції в ССРСР. «Через революцію в ССРСР до визволення» — це наголовок програмової статті Івана Багряного у «Віснику».⁴⁷

Газета інформує про партійну полеміку серед українців у вільному світі із своїм партійним насвітленням. Виступає проти українських монархістів-гетьманців та націоналістів. На сторінці 3, у відділі «Гомін і відгомін», подається у сатиричній формі новини з українського політичного життя. Політична сторінка (стор. 4) подає політичні відомості зі світу. Часопис виступає проти інших українських пресових органів, які не поділяють його політичних поглядів.

Головні співробітники: С. Підгайний, Б. Криницький, М. Дальний. Від 1952 року «Вісник» виходив як двомісячник, а незабаром вже перестав появлятися.

35. *Вісти*; орган Українського Католицького Юнацтва Саскачевану. Рік 1, 1958 — Саскатун, Редагує і видає Провінційна Екзекутива УКЮ Саскачевану. Текст в українській і англійській мовах. Циклостилеве видання.⁴⁸

36. *Вісти зі Сходу*; інформаційна газета. Рік 1, ч. 1, 30 квітня — ч. 8, або 9, 1927 || Торонто, Видавець і редактор: о. А. Сарматюк, парох За-

⁴⁶ «Вісник УРД», Торонто, рік 2, ч. 1-2 (5-6), січень-лютий, 1952 р., стор. 8.

⁴⁷ «Вісник УРД», Торонто, рік 1, ч. 1, вересень 1951 р., стор. 1.

⁴⁸ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 136.

хіднього Торонто. 4 стор., 25×20 см, двотижневик. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло 30 квітня 1927 року. На першій сторінці поміщено архиєрейське благословення Єпископа Никити Будки такого змісту:

«До отців парохів Торонто і Монтреалу, парохій, робітників читачів з вірою, що той часопис причиниться дуже до піднесення парохіяльного і церковного духа в парохіях і зближить їх між собою до більшої єдності і вслід за цим скріпить сили церковної організації на Сході Канади. Монтреал, Великий Четвер, 1927. Никита, Єпископ».⁴⁹

Це перший часопис церковно-релігійного характеру в Східній Канаді. Він подає вісті зі світу, а головню з України, та друкує листи з рідного краю до українських родин у Канаді. Подає новини з українського культурного життя в Торонто, інформації про містецькі виступи, а особливо про дітвору «Рідної Школи» та її успіхи. На другій сторінці є відділи: «Вісти з Монтреалу» й «Вісти з Торонто». Газета містить повідомлення української греко-католицької парафії у Західнім Торонто. Існувала газета не довго — вийшло тільки 8 або 9 чисел.

37. *Вісті*; Інформативний листок Союзу Українських Підприємців і Ремісників Метрополітального Торонто. Рік 1, 1966 — Торонто, Союз Українських Підприємців і Ремісників Метрополітального Торонто. 4 стор., 28×20 см, місячник. Редагує Редакційна Колегія: Головний редактор д-р Любомир З. Крохмалюк. Висилається для членів безплатно.

Невідомо в якому місяці вийшло перше чиало. У 1966 році вийшло 8 чисел (число 8, грудень 1966).

«Вісті» — це економічно-інформаційний журнал для українського громадянства Торонто. Подає поради та намагається поглибити контакт між українським продуцентом та українським споживачем-консументом. Журнал висвітлює важливість економічно-господарських дій в житті народу та рішачою ролі цих дій, як засобу в розвитку громади чи народу. Цю істину ствердило саме життя в усьому культурному світі. Цей світ признає, що без прикладної, здорової підбудівки економічно-господарського життя — немає поступу ні добробуту, немає ні культурного, ні наукового розвою народу.

Країни відсталі, економічно недорозвинені потапають в злиднях, темряві ума, обіймах злиднів і смертних епідемій. Натомість,

⁴⁹ «Вісти зі Сходу», Торонто, рік I, ч. 1, 30 квітня 1927, стор. 1.

економічно-господарська сила це запорука розвитку громади, помічник церкви, культурних установ, шкіл та інших інституцій. Як приклад подано західньо-українські землі окуповані поляками, де довелось проходити практичну школу щодо значення економічно-господарського сектора. Там під загрозою спроб польонізації витворилася була своєрідна психоза, виявом якої стала нерозлучна співпраця українського продуцента з українським консументом.

А ця співпраця дала прекрасні результати у боротьбі за існування і розвиток української спільноти.

38. *Вісті Інституту св. Володимира*. Рік 1, ч. 1, січень 1963 — Торонто. Видає: Дирекція. 8-4 стор., 28×22 см, ілюстр. місячник, циклостилеве видання. Редагує Колегія українською і англійською мовами. Висилається для членів безплатно.

Перше число вийшло напочатку 1963 року. Ближчі інформації подати не можна, бо бракує першого числа. В числі другому, яке вийшло з датою квітень 1963 (під назвою «Інститутські Вісті», на 8-ох сторінках), маємо звернення «До Читачів» такого змісту:

«Напочатку року у першому числі інформаційного листа, ми повідомляли, що новинки про діяльність Інституту св. Володимира будуть надалі виходити періодично. Наше завдання — широко інформувати українське громадянство Сходу Канади про життя, працю і діяльність Інституту. Місячник видається, як було передбачено — двома мовами — українською і англійською...»⁵⁰

Трете число за вересень 1963 р. вийшло під новою назвою «Вісті Інституту». Від 1964 року «Вісті Інституту» виходять на циклостиллі й являються внутрішнім органом Інституту. Подають інформації, хроніку, новини із життя студентів Інституту.

*Вісті Товариства Українських Інженерів і Техніків у Канаді.
Гляди Бюлетень Українського Технічного Товариства в Канаді.*

39. *Вісті Українського Національного Об'єднання і Братніх Організацій, Філія Гамільтон, Онт.* Рік 1, ч. 1, березень 1956 — Гамільтон, УНО. 6 стор., 22×18 см, місячник, циклостилеве видання. Редакційного складу не подано. Висилається безплатно для членів.

«Вісті» призначені для членства, інформують членів про заплановану та проведену працю Українського Національного Об'єднання і Братніх Організацій в Гамільтоні. Інформують також про політичні події в світі й подають політичні коментарі.

⁵⁰ «Інститутські Вісті», Торонто, рік I, ч. 2, квітень 1963 р., стор. 1.

40. *Вісті Українського Націоналістичного Об'єднання і Братніх Організацій, Філія Судбури, Онт.* Рік 1, ч. 1, вересень 1955 — Судбури, УНО. 4 стор., 22×18 см, ілюстр., двотижневик, друкується на циклостилї. Редакційного складу не подано. Висилається безплатно до членів.

Перше число вийшло у вересні 1955 року як двотижневик, призначений для внутрішнього вжитку. На першій сторінці ілюстрація дому УНО в Судбурах і сурмач — Січовий Стрілець. В бюлетені подається інформації про організаційні справи УНО і БО в Судбурах, звіти цих організацій, новини з українського та загально-канадського політичного життя.

41. *Вісті Українського Робітничого Союзу*; інформаційний бюлетень Українського Робітничого Союзу. Рік 1, ч. 1, жовтень 1949-1950 || Торонто, Український Робітничий Союз. 4 стор., 45×29 см, місячник. Редактор: Гр. Мазурик. Для членів висилається безкоштовно.

«Вісті» видавало асекураційне братське товариство Український Робітничий Союз у ЗСА, який існує від 1910 року і має свій пресовий орган-тижневик «Народна Воля» у Скрентоні, Па. Союз має теж свої відділи в Канаді. Його представником у Торонто був (1949) — Гр. Мазурик — редактор «Вістей». Перше число для Канади вийшло в жовтні 1949 року в Торонто. В цьому числі на 3-ій сторінці поміщено «Заклик до канадійських членів Українського Робітничого Союзу» такого змісту:

«Кожний член Українського Робітничого Союзу в Канаді одержує примірник отсих «Вістей» або поштою або за посередництвом свого відділового секретаря. „Вісті” служать виключно для інформації, тому цим шляхом закликається кожного члена після прочитання цих „Вістей” передати їх своєму сусідові й приятелеві...»⁵¹

Газета пропагує потребу і користі з асекурації українців ЗСА й Канади в Українському Робітничому Союзі, поміщує місячні й річні звіти відділів, закликає своїх членів помагати українським залишенцям в Європі. Редакційні матеріяли «Вістей» — це здебільшого передруки з «Народної Волі». Газета призначена виключно для інформування членства УРСоюзу. На її сторінках появляються теж статті й звідомлення про культурні й господарські досягнення української еміграції. В 1950 році газета перестала виходити.

42. *Вістник Молоді.* Рік 1, ч. 1, січень — ч. 3, 1940 || Вінніпер, Український Католицький Клуб Молоді при Церкві св. Покрови у Вінніпегу.

⁵¹ «Вісті Українського Робітничого Союзу», Торонто, рік I, ч. 1, жовтень 1949 р., стор. 3.

8 стор., 33×23 см, місячник в українській і англійській мовах. Редактори: Ст. Дорош і Марія Гуменюк.

Річної передплати не подано. Перше число вийшло в січні 1940 року. Це орган Українського Католицького Клубу Молоді. Подає звітлення з діяльності Клубу та заохочує католицьку молодь вступати в члени Клубу. Містить статті з тематикою католицько-релігійною. Журнал довго не виходив, мабуть — за інформацією Д. Лобая — вийшло три числа.

43. *Вістник Української Національної Ради в Канаді*. Рік к, ч. 1, серпень 1933 — ч. 9-10, серпень-вересень 1934 || Вінніпег, Президія Української Національної Ради. 28 стор., 30×23 см, місячник, з кількома сторінками в англійській мові. Редактор: Андрій Господин. Річна передплата \$ 1.00.

Українська Національна Рада була створена 12 травня 1933 року у Вінніпезі як національне представництво, що мало координувати та надавати напрям різним ділянкам українського життя в Канаді.

Треба було мати свій пресовий орган, щоб ідеї Української Національної Ради поширювати серед української спільноти в Канаді. На сторінках першого числа «Вістника» знаходимо вияснення потреби власного пресового органу. Тому, що це віддзеркалює стан Української преси в Канаді 1930 р., наведемо деякі рядки з статті п. н.: «Потреба загально-українського національного часопису»:

«Найбільше жалю гідним показалося з нагоди засновання Української Національної Ради, становиско всіх без виїмку часописів, що пов'яляються у Канаді на українській мові. Коли Рада зладила відозву до українського громадянства з описом своїх цілей і зазивом вступати в її члени, ніоден український або на українській мові друкований часопис не схотів помістити сеї відозви на своїх сторінках.

Справа цілком ясна для тих, що знають тутешні відносини й дивляться на все отвертими очима. Існуючі українські часописи будьто видаються чужинцями для політичних або бизнесових цілей, будьто є речником більше або менше вузьких релігійних, чи суспільних груп. Українського часопису, що станув би понад усіма партійними або релігійними справами й старався об'єднати всі творчі українські сили без різниці, для спільної праці в користь цілого тутешнього загалу й українського народу в Європі, на жаль у Канаді покищо нема!...»⁵²

Перше число вийшло в серпні 1933 року. На обкладинці з лівої сторони гасло «Українці Єднайтеся!» До видання «Вістника» у ве-

⁵² «Вісник Української Національної Ради в Канаді», Вінніпег, рік I, ч. 1, серпень 1933, стор. 17.

ликій мірі спричинилися члени і Управа «Читальні Просвіти», а також видатний діяч цієї інституції Андрій Господин.

На сторінках журналу находимо відозву Української Національної Ради до української спільноти в Канаді, в якій вияснюється цілі, завдання та конечність всенационального представництва українців-канадців. Подається статут Ради, товариства і організацій, які приступили до Української Національної Ради. Поміщується декларації і протести проти загарбницької політики Росії, Польщі, Румунії та Чехословаччини. «Вістник» розвінчує й поборює комуністичну пропаганду канадських українців, містить звіти про діяльність та подає хроніку Української Національної Ради, інформації про діяльність окремих організацій-членів. Журнал широко коментує події в Україні в 1930-их роках.

В останніх числах 9/10 серпень-вересень 1934 р. змінено назву на «Український Вістник; орган Української Національної Ради в Канаді». На цьому числі припинено видання.

Вояцька Думка, орган Союзу Українських Ветеранів. Гляди: Вільне Слово — Вояцька Думка.

44. *Вперед* (продовження вінніперзької „Правди“). Рік 1, ч. 1, 15 лютого 1936 — червень 1940 || Торонто, Видавниче Товариство „Вперед“ — 4 стор., 56×41 см, тижневик. Редактор: Данило Лобай. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло 15 лютого 1936 року під назвою «Правда» як тижневик на 4 сторінках. Після липня 1937 року появлялася газета що два тижні. В 1938 році перенесено її до Торонта і змінено назву на «Вперед». Видавали її українські робітники, що раніше були членами Товариства Український-Робітничо-Фармерський Дім і комуністичної партії.

Події, які запанували в Україні у 30-их роках (примусова колективізація, русифікація, сталінський терор і голод) — все це разом викликало реакцію серед українських робітників і фермерів, які належали чи були симпатиками комуністичної партії в Канаді. В партії доходить до розколу на комуністів-сталіністів і соціалістів українців, наслідком чого деяких провідних членів викинено з партії. Про це докладніше читаємо в першому числі «Правди»:

«У відповідь на безправне виключування робітників з Українських робітничо-фермерських організацій, а в першу чергу з ТУРФ Дім, виключені товариші разом з бувшими й теперішніми членами УРФМО, організували Українське Робітничо-Фармерське Освітнє Товариство.

З ТУРФ Дім виключено вже у Вінніпегу, всупереч постановам статута оцих товаришів: Д. Лобая, Т. Кобзея, С. Хвалібогу, Т. Пилипаса... Їх виключено лише за те, що вони не хотіли довше замовчувати несправильности (політично-організаційного й господарського характеру) в проводі УРФМО, включно з видавництвом, та домагались прочищення того проводу від опуртуністів і політичних спекулянтів...

...Будуємо робітничо-фермерську газету „Правду“! Робітники у Вінніпегу й Транскона, Ман., члени Українського Робітничо-Фермерського Освітнього Товариства започаткували велике робітниче діло — почали видавати нову робітничо-фермерську газету „Правду“.

Вони на власному досвіді переконалися, що необхідно є мати свою власну газету, дійсно робітничу, бо та газета, яку вони разом з іншими робітниками збудували й досі утримували, своїми нападами й чорними клеветами на чесних робітників перевисшила навіть найбільш реакційну й найбільш брукову капіталістичну пресу!⁵³

На другій сторінці «Від редакції до читачів», газета з'ясовує свої завдання і цілі:

«... Правда буде вести боротьбу за робітничі й фермерські класові інтереси. Вона буде боротися проти капіталістичного визиску й за остаточне повалення капіталізму та за встановлення соціалізму. Вона буде поборювати всяке угодованство з буржуазією. „Правда“ стоїть за повну свободу слова, зборів і преси. За скасування 98 секції кримінального закону, за повну легальність комуністичної партії та всіх інших робітничих організацій (політичних і економічних). Вона буде боротися проти всякої політичної реакції й наростаючого фашизму та загрози війни... Ми за оборону Радянського Союзу перед нападом капіталістичних держав. Ми за оборону визвіл поневолених народів зпід панування імперіялістичних держав. Ми за рівність і незалежність усіх народів...»⁵⁴

Газета поступово переходить на чисто соціалістичні позиції. Подає новини зі світу та з українського життя в Канаді. У 1939-40 роках, після окупації більшовиками західньо-українських земель, газета широко коментує підбольшевицьку дійсність. У ч. 6 з 13-го березня 1940 року містить статтю «Сян не західній кордон України», в якій обговорює справу нового кордону між УРСР і Генеральним Губернаторством. Містить ряд статей на мистецькі й літературні теми. У ч. 7 з 20-го березня 1940 року поміщено на першій сторінці світлину з концерту українських національних організацій у Торонто в користь «Канадського Червоного Хреста», а над світлиною заголовок «Маніфестація торонтонських українців за Канадою у війні».

⁵³ «Правда», Вінніпег, рік I, ч. 1, 15 лютого, 1936, стор. 1.

⁵⁴ «Правда», Вінніпег, рік I, ч. 1, 15 лютого, 1936, стор. 2.

У цьому концерті брало участь 15 визначних українських організацій міста Торонто. В ч. 9 з 17 квітня 1940 року друкує статтю «Московська пропаганда під українською маскою», в якій розкриває фальшиву московсько-большевицьку пропаганду про Україну. Газета коментує воєнні події в Західній Європі. Виступає проти гітлерівського насильства. Подає низку статей з історії Канади. В політичному житті Канади підтримує партію ССФ.

Газета перестала виходити в червні 1940 року.

45. *Вузол*; журнал пластової молоді. Рік 1, 1952 — Рік 2, ч. 6, травень-липень 1953 || Торонто, Пластовий Журналістичний Гурток при Станиці в Торонто. 40 стор., 28×22 ц, ілюстр. квартальник, циклоstileве видання. Редагувала колегія: Обкладинка роботи пл. сеньйора Б. Баляса. Ілюстрації: Н. Мудрик, Е. Хоростіль, В. Темнюк і І. Павлів. Ціна окремого числа 30 ц.

Перше число вийшло вліті 1952 року. У статті п. н. «Від себе про себе» редакція «Вузла» так з'ясовує мету й завдання журналу:

«Названо його „Вузол“, мовляв пластова скромність і глибока символіка. Мовляв, читач матиме змогу асоціювати наш „Вузол“ з „Гордієвим вузлом“, із вузлами, про які згадував Іван Боберський, ну і взагалі з усякими завузленими справами... Після піврічної праці ми вступили в другий видавничий рік. А тепер святкуємо наш ювілей одnorічної праці... Аж після того, як власними силами і з власної ініціативи був зорганізований журналістичний курс, аж тоді ми збагнули, що журнал наш видаємо на те, щоб: мати форум на т. зв. семінарійні вправи і вправи (помилки), ширити культ пошани до українського друкованого слова і друкованої думки, бути дзеркалом правопорядків у Станиці... А якщо це була журналістична праця, то ми вжурналили 6 чисел „Вузла“ і одно число „Вузленяти“, а решту відкладаємо на потім».⁵⁵

«Вузол» містить статті на виховні теми, пластові гри і забави, таборування. Поетичні та прозові літературні спроби самих пластунів, матеріяли з історії України, історії пласту. Завдяки легкому, гумористичному стилеві, журнал приємно читається.

46. *Вуйко*; сатирично-гумористичний двотижневик. Рік 1, ч. 1, травень 1924 — ч. 14, 1925 || Вінніпег. Видавець, редактор і ілюстратор: Я. Майданик. 6-8 стор., 38×25 см, ілюстрований двотижневик. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло 1924 року. Журнал виходив 1-го і 15-го кожного місяця з багатими ілюстраціями та карикатурами. Редагований українсько-канадським жаргоном з домішкою інших слов'янських мов, чи мовних діалектів. Вживані такі слова як: «заш-

⁵⁵ «Вузол», Торонто, рік 2, ч. 3 (6), травень- червень-липень 1953, стор. 2.

топуйтеся», «видихатися», «гелів» (гел), «банувати», «рацію», «антраментом» та багато інших.⁵⁶

Журнал перестав виходити в 1925 році, а від 1927-1929 років виходив як додаток до «Канадійського Українця». Перше число вийшло 31 серпня 1927 року. В новому виданні теж находимо вульгаризми: «Кохані свині! кажім сюда і туда, але не будьте санамагом Галіціянами, ані поляками».

47. *Гарапник*; ілюстрований сатирично-гумористичний журнал. Рік 1, 1921-1935 || Едмонтон, Ендрю, (Альберта). Видавав: Тома Томашевський. 8-16 стор., 30×22 см., ілюстрований місячник. Редактор: Тимко Лупка (псевдо), Т. Томашевський, О. Григорович. Річна передплата \$ 1.00.

«Гарапник» почав виходити в 1921 році. В ньому, крім Томашевського, співпрацював О. Григорович. Григорович не тільки дописував, але теж ілюстрував журнал. До «Гарапника» виготовляли ілюстрації також Я. Майданик і Левко Снайчук, здібний самоук-карикатурист. Журнал виходив з перервами до 1935 року.

При кінці 1922 року журнал тимчасово перестав був виходити.⁵⁷

Журнал подає новини з робітничого і фермерського життя, широко коментує робітничі страйки, які спонтанно вибухали в час економічної депресії в Канаді. В сатиричній формі, з карикатурами, інформує про життя українців у Канаді.

Голос Избавителя. Гляди: Голос Спасителя.

48. *Голос Інституту*. Рік 1, ч. 1, травень 1963 — Саскатун, Інститут Петра Могили. 4 стор., 28×22 см, ілюстр. місячник, циклостилеве видання. Редагує Колегія. Передплати не подано. Висилається для членів Інституту.

Перше число вийшло в травні 1963 року⁵⁸ на циклостилї в українській і англійській мовами. Журнал — це дзеркало життя Інституту. У ньому — статті та звідомлення про діяльність Інституту. До бюлетеню дописують самі «бурсаки», які живуть в Інституті, про життя-буття, про осяги в науці, спорті та суспільно-громадському і церковному житті. На своїх сторінках він містить список жертводавців та їхні біографічні дані.

⁵⁶ «Вуйко», Вінніпег, рік I, ч. 2, 15 травня 1924. Рік I, ч. 1. серпень 1927, стор. 7.

⁵⁷ «Наш Поступ», Едмонтон, ч. 2, 20 листопада 1922, стор. 1.

⁵⁸ «Голос Інституту», Саскатун, рік I, ч. 1, травень 1963.

49. *Голос Карпат*; орган Робітничого Освітнього Карпатського Товариства. Рік 1, ч. 1, серпень 1932-1933 || Торонто, Робітниче Освітнє Карпатське Товариство. 4 стор., 46×30 см, місячник. Редагує Колегія. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло в серпні 1932 року як «газета, присвячена інтересам трудящих виходців із Лемківщини, Бойківщини та Гуцульщини».⁵⁹

Часопис виходив раз у місяць. На першій сторінці клич: «Робітники всіх країн — єднайтеся!», отже — газета соціалістичного напрямку. Протягом першого року часопис виходив друком, а в 1933 році — на циклостилї. Подає вісті зі світу, зокрема звідомлення про політичні процеси в Польщі проти українських селян на Лемківщині. Виступає проти церкви й духовенства. Містить статті про соціальний стан українців-селян під Польщею, коментарі про становище робітництва в Канаді й ЗСА (саме тоді в Канаді була економічна криза) та історичні статті про Лемківщину.

Після циклостилевої форми видання в 1933 році газета перестала виходити.

Голос Лемківщини. Гляди: Лемківські Вісті.

50. *Голос Молоді*; орган Молодих Українських Націоналістів. Рік 1, ч. 1, листопад 1947-1954 || Вінніпег, Видають Молоді Українські Націоналісти Канади. 18-48 стор., 27×21 см, ілюстр. місячник, в українській і англійській мовах. Головний редактор: Тарас Цірка. Редактор українського видання: Б. Боцюрків, англійською: Лев Коссар. Річна передплата \$ 2.50.

Перше число як окремий місячний журнал вийшов в листопаді 1947 року. «Голос Молоді» виходив як окрема сторінка «Нового Шляху» від осені 1943 року. Її редакторами були: В. Гладун, Г. Ожоган, Р. Погорецький та В. Романів. Нова сторінка МУН в «Новому Шляху» появляється що два або три тижні. Її двомовність, рівень та підхід відбивають процеси, що приходять у лоні МУН, куди поступає щораз більше молодих віком уродженців Канади, з меншим знанням української мови та з дещо іншими поглядами й зацікавленнями як у першої генерації мунівців.

В листопаді 1947 року «Голос Молоді» вийшов як окремий місячник, розміром 4 сторінки великого формату, з англійською й українською секціями, які до 1949 року редагували — В. Романів, П. Юзик, і Т. Цірка, (англ. секція) та М. Наконечний, Б. Бо-

⁵⁹ «Голос Карпат», Торонто, рік I, ч. 3, жовтень 1932. Рік 2, ч. 1, січень 1933.

цюрків та М. Мицик (українська секція). Про усамостійнення журналу находимо в додатку «Нового Шляху» таке вяснення:

«Від листопада „Голос Молоді” виходить раз в місяць, як окреме видання. Для передплатників „Нового Шляху”, „Голос Молоді” висилається за доплатою 50 ц, а для тих, що не передплачують „Новий Шлях”, передплата на „Голос Молоді” виносить \$ 1.00 рік... „Голос Молоді” буде виходити дальше в двох мовах: українській і англійській. Пишучи по українськи, тоді цю молодь самочинно відпихаємо від українського кореня і руху. Пишучи по англійськи, ми цій молоді даємо повні інформації про українську справу, нарід, культуру, історію і т. п. Ми зуміємо виплекати в душі молоді пошану до себе, до свого роду й народу».⁶⁰

Від вересня 1949 року до січня 1954 року «Голос Молоді» редагують: Л. Коссар (англ. секція) та Б. Боцюрків (українська секція). У цьому періоді шукань і експериментів, «Голос Молоді» кількакратно міняє формат, об'єм, плян і періодичність (місячник 1949-1950 та 1953-1954, кварталник 1951-1952), шукаючи такого змісту, підходу й форми, які поєднали б високоякісність із доступом до найширших кіл української молоді Канади й ЗСА. У роках 1949-1958 «Голос Молоді» наголошує більше виховну як інформативну ділянку. Містить цікаві й актуальні матеріали з життя і праці української молоді в Канаді й діяспорі. Друкує статті на виховні і світоглядові теми, присвячує більше місця ідеологічно-виховній проблематиці, літературі й мистецтву, популярно-науковим статтям, зокрема з українознавства. Наголошує і пропагує ідею визволення українського народу. Голосить засади українського націоналізму, активної служби Богові і Україні.

Недостача фондів та виїзд редакційних сил з Вінніпеґу приводять в 1954 році до припинення появи Голосу Молоді».

51. *Голос Молоді*; орган Союзу Української Молоді Канади. Рік 1, ч. 1, жовтень 1946 — рік 2, ч. 8, травень 1947 || Ванкувер, СУМК, Відділ Ванкувер. 8 стор., 28×21 см, місячник, ілюстр., циклостилеве видання. Редактор: о. С. П. Симчин. Передплати не подається, хоч згадується, що предплатники були по цілій Канаді, на схід до Монтреалу, а на південь до Каліфорнії.

Майже чвертьстоліття після першої невдалої спроби ванкуверський відділ Союзу Української Молоді Канади перебрав ініціатику колишнього піонера в тому напрямку, часопису «Правда і Воля», що видавав у 1920 році Т. Томашевський у Ванкувері. Іні-

⁶⁰ «Голос Молоді», Крайової Референтури МУН Канади. Додаток «Нового Шляху», рік 18, ч. 3, 18 жовтня 1947, стор. 4.

ціятивна група молодих постановила видавати СУМКівський місячник, що цікавив би не лише членів, але і не-членів.

Перше число «Голосу Молоді» вийшло в жовтні 1946 року, на вісьмох сторінках листового паперу на циклостилі. Різдвяне (4) число вийшло на 29 сторінок. Зміст журналу різноманітний. Одним з найважливіших завдань було знайти й удосконалювати письменницькі сили членів СУМК, інформувати ширший загал українського громадянства про діяльність організації, обмінюватися думками з іншими відділами в Канаді.

До журналу дописували самі молоді члени СУМК. Характерне те, що за постановою редакції, статті мусіли бути писані тільки українською мовою. Під наголовком «Тим що дописують» зустрічаємо такі інструкції...» Кожна допись мусить бути в українській мові. Дописи писані не по українськи не будуть переведені!»

Журнал містить статті про діяльність 108 Відділу СУМК ім. Симона Петлюри у Ванкувері; про українську традицію, звичаї, літературу, історію, музику і т. п. Молодь пробує свої поетичні сили, містить поезії, сторінку жартів та гумору. Тут теж стрічаємо історичний нарис Ванкуверу і Бритійської Колумбії.

Через брак відповідних приладів, а навіть циклостилю, Відділ СУМК мусів припинити видавання свого органу в травні 1947 року.

52. *Голос Півночі*; гумористичний журнал. Рік 1, 1944-1959 || Судбури, Онт. Видавали Молоді Українські Націоналісти в Судбурах (МУН). 13 стор., 28×23 см, місячник, циклостилеве видання, українською і англійською мовами. Редактори: Тарас Підвербецький і Іван Стефура. Передплати не подано, мабуть вислався для членів безплатно.

Воєнні роки 1939-45 позначаються деяким послабленням пресої діяльності МУН, зокрема наслідком відходу старшого членства до канадських збройних сил та міграції до індустриальних центрів. У 1941 році припиняється сторінка МУН у «Новому Шляху» і цю прогалину тимчасово заповнюють льокальні газетки окремих відділів МУН, т. зв. мунівська преса. До таких льокальних газеток належить і «Голос Півночі».

Журнал призначений для внутрішнього вжитку членства УНО і МУН у Судбурах. Містить вістки про діяльність цих організацій, різні організаційні повідомлення та новини з життя українців у Судбурах.

Невідомо коли журнал перестав виходити, мабуть виходив недовго, бо вже в 1959 році не виходив.

53. *Голос Правди*. 1934. Вінніпег, Видавали баптисти. Довго не виходив.⁶¹

54. *Голос Правди*. 1938. Торонто. Видавали Свідки Єгови, 4 стор.⁶²

55. *Голос Правди*; одинокий демократичний український місячник в Канаді. 1937-1960 || Едмонтон. Видає і редагує „священик” російської місії М. Н. Цепенда. 20-28 стор., 23×16 см, місячник, циклостилеве видання. Річна передплата \$ 1.50.

«Голос Правди» зразу виходив в Смокі-Лейк, Альберта, три рази в місяць. Видавала його Видавнича Спілка Голос Правди. Видавцем був Д. Данилюк, а редактором М. Н. Цепенда. Газета виходила на 4—8-ох сторінках, формат 21×13 см. Пізніше видавництво перенесено до Едмонтону і формат зменшено до 23×16 см. Величина і формат мінявся.

«Голос Правди» приніс, мабуть, більше лиха як користі для українського суспільства в Канаді. Але тому, що газета була редактована українською мовою, призначена для українського читача та реклямувала себе як «Одинокий демократичний український місячник в Канаді», тому слід також розглянути його «демократичність».

Редактор і видавець М. Н. Цепенда належав спершу до російської місії і не признавав України, а потім перейшов до комуністів і під зверхність московського Патріярха. Він є адміністратором Російської Православної Церкви, яка підлягає Москві.

Газета прокомуністична, піддержує большевицьку політику. Виступає проти українських національних інтересів, проти української церкви. Але за це містить на своїх сторінках «Послання Митрополита Сергія», який виступає як заступник патріярха, митрополит Московський і Коломенський.⁶³

В статті «Ватикан і українські фашисти»,⁶⁴ вона переносить брудну московську лайку до Канади. В час воєнних подій на перших сторінках газета містить вісті з фронтів, з особливим наголосом на перемог Червоної Армії.

Гостро виступає і засуджує роботу КУК. У статті «Куківські викрутаси» находимо таку характеристику:

«КУК, або простіше об'єднані бувші профашистські українські національні організації, на своїм Конгресі, який недавно відбувся у Він-

⁶¹ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 130.

⁶² Негрич, О., цит. прим. (по англійськи), стор. 226.

⁶³ «Голос Правди», Едмонтон, ч. 30 (123), 15 липня 1943, стор. 3.

⁶⁴ Ч. 208, 17 липня 1946, стор. 4.

ніпегу, офіційно виступили проти найбільшого союзника Британії і Канади, а це Рад. Союзу.

З усіх цих союзників, найголовнішу роль грає Рад. Союз. Найважливішим і найсильнішим союзником Канади, Британії й США є Рад. Союз!

Що ми в Канаді ще знаходимося під демократичною властю — будь що будь, і що не стались ще рабами фашизму і його кліки яку проповідували як раз оці Куківці, — це завдячі також цьому союзникови, а його ім'я, Рад. Союз!...

Тому, що всі допомагають, без різниці віри, націй, навіть рас, КУК спромігся офіційно заявити на своїм Конгресі, що він бажає і жадає відділення українського народу від Рад. Союзу. Ця заява КУК і його жадання говорять самі за себе, що КУК відкрито веде пропаганду проти Рад. Союзу, як союзника Британії і Канади...»⁶⁵

В іншому числі «Правди» редактор і видавець подає характеристику КУК такими епітетами:

«Ви чули про КУК-а. Се є збір політичного хаосу, папська тарадайка походу на Україну і заведення там папської віри, Рутенії чи якогось подібного ГИЦА!...

...запам'ятайте, що в КУК-у, при КУК-у, поза КУК-ом, „сидя і стоя” моц завзяті „світочі” української нації, і то ще не аби якої, а моц Православної — нації. Вони такі моц православні, що навіть не признають українця за українця, як що він НЕ Є православним! Дарма, що він українець...»⁶⁶

56. *Голос Спасителя*; релігійний місячник. Рік 1, ч. 1, квітень 1923 — Йорктон, Саск., Видають Отці Редемптористи. Редактор: о. М. Щудло ЧНІ; співредактор: о. Р. Хомяк, ЧНІ. 20-64 стор., 23×15 см, місячник. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число вийшло в 1923 році під назвою «Голос Ізбавителя», його редакторами були: о. Йосиф Бала, о. Кирило Лотоцький та інші. Журнал міняв формат і сторінки, розмір першого річника 21×15 см., сторінок 20, в 1933 році 23×17 см., 30 сторінок. Річна передплата теж мінялася, залежно від загальної економічної ситуації: в 1923 році — \$ 1.00, 1954 — \$ 2.00, 1967 року — \$ 3.00.

«Голос Ізбавителя» виходив до лютого 1928 року., а відтак видання припинено. Відновлено його аж в листопаді 1933 року під зміненою назвою, — «Голос Спасителя». Про це в першому числі таке вияснення:

«Пять літ тому були ми примушені припинити видавання „Голосу Ізбавителя”. Рідко коли хто тішиться таким сердечним попертям, як тішились ми через чотири повні роки, коли наше видавництво сяло по

⁶⁵ «Голос Правди», Едмонтон, ч. 3, (123), 15 липня, 1943, стор. 3.

⁶⁶ «Голос Правди», Едмонтон, ч. 9, 1958 р., стор. 2 і 23 (обкладинка).

Українському Католицькому світі скромні зерна живої, Вічної Правди.

Сотки листів посипалось до нашої Редакції зі скаргами, з просьбами, щоби продовжати, зі сердечними чувствами болю. Та годі було.

Під цю хвилю оставини змінилися до тої міри, що ми порішили своє видавництво знова отворити. Під легко зміненою назвою наш Канадійський Місіонар знова розійдеться по Українських Католицьких хатах і лиш одного ми бажаємо: Щоб він тішився тими самими симпатіями, що колись, і щоб він був для наших читачів гостем, котрий приносить зі собою Божий мир і благословення».⁶⁷

В пізніших роках (1961) журнал включав додаток англійською мовою, замість «Довідника Голосу Спасителя», який перестав виходити в 1961 році (ч. 1-2 ще вийшли).

«Голос Спасителя» це журнал місійно-релігійного характеру, який наголошує релігійно-церковну тематику, менше національну чи суспільно-громадську. Про мету і завдання журналу знаходимо в першому числі «Голосу Ізбавителя» таке звернення: «Нашим дорогим братам Українцям у Канаді», де сказано:

«Вже появилась наша, або скорше Ваша, часопись. Бож це для Вас, Дорогі Братя в Канаді, вона появилась. Це Ваша часопись та одиноко для Вас посвячена . . .

Вона буде для Вас тим, що голосить її назва: Голосом Ізбавителя, бож вона буде Вам повторяти науку Ваших Отців, тих висланників Ісуса Христа в Його св. Церкві.

Ся Часопись буде продовжати спасительну працю Ваших місіонарів. Вона передасть Вам під іншим видом їх науку і pomoже Вам в той спосіб лекше та відважніше ступати правдивою дорогою, котра веде до Бога . . .

Завдяки нашій часописі, Ви будете мали багато новинок, що пригадувати вам муть сільце де ви перебули молоді літа свого життя, дороги церковці ваших сіл . . .»⁶⁸

Журнал місійного характеру, на своїх сторінках містить Біблійні оповідання Старого і Нового завіту. Життя святих, історію церкви, «Веселий кутик». Подає календар на кожний місяць, церковний устав. Сторінка «З Церкви та світу» подає новинки-хроніку з церковного та світського життя. Багато місця журнал присвячує для молоді, і то в дуже доступній формі та з ілюстраціями. Подає історію українських святих та дещо з української історії та літератури.

57. *Гомін України; Суспільно-політичний тижневик*. Рік 1, ч. 1, 15 грудня 1948 — Торонто, Видавнича Співка „Гомін України” з обмеж. порукою. 16 стор., 51 × 36 см, тижневик. Головний редактор: В. Солонин-

⁶⁷ «Голос Спасителя», Йорктон, рік I, ч. 1, листопад 1933, стор. 1

⁶⁸ «Голос Ізбавителя», Йорктон, рік I, ч. 1, 1923, стор. 1-2.

ка, співредактори: О. Матла, д-р Богдан Стебельський, І. Вараниця. Відповідальний за Видавництво: І. Бойко. Річна передплата \$ 7.00.

«Гомін України» це неофіційний орган Ліги Визволення України. Ініціаторами і основниками «Гомону України» були: Святослав Фроляк, д-р Роман Малащук, Іван Бойко, Григорій Джура, інж. Антін Івахнюк та Іван Еліяшевський.

Перше число появилось з датою 15 грудня 1948 року. 10 серпня 1949 року газета була передана Організаційному Бюрові Ліги Визволення України, яке постало в цьому році як громадська організація крайового характеру.

На початку відповідальним за Видавництво був С. Фроляк, редакційну колегію очолював М. І. Сосновський, опісля Р. Рахманний, згодом знову М. І. Сосновський (до серпня 1954 року). До редакційної колегії входили такі редактори: В. Безхлібник, П. Волянник, д-р М. Гута, інж. Кравців.

Газета виходила спочатку раз на два тижні, а 3 вересня 1949 року «Гомін України» став тижневиком. У тому ж році було зорганізовано Видавничу Спілку «Гомін України» з обмеженою порукою в Торонто, а 10 серпня 1949 року газету перебрала «Ліга Визволення України».⁶⁹

Від липня 1953 року газета почала виходити на 12 сторінках. У перших роках підзаголовок газети був «Український незалежний тижневик», а згодом «Суспільно-політичний тижневик».

Це газета націоналістичного напрямку, яка підтримує і продовжує ідею визвольної боротьби українського народу, поборює комуністичну пропаганду та розкриває її шкідливість для України й Канади. Діяльність «Гомону України» відразу належно оцінила большевицька Москва. На доручення Кремлю газету заатакував у травні 1951 року М. Бажан, підкреслюючи в довгій статті на сторінках «Радянської України», що «Гомін України» — «хоче посіяти в серцях закордонних українців недовіру і нелюбов до нашого брата — великого російського народу».

Завдання часопису з'ясовані в статті «До наших читачів»:

«Поява цього часопису не є випадкова. В Канаді бракувало друкованого слова, що оформлювало б політичну думку українського громадянства згідно з вимогами часу і що ставило б проблематику українського визвольного руху та української державности чітко, відважно і в належній ширині. Потреба такого часопису почалась відчувати особ-

⁶⁹ Малащук, Роман, «Наша Газета» — Гомін України, — в *Альманасу Календар «Гомону України»*, Торонто, 1958 р., стор. 40.

ливо по війні і чим раз дальше прибирала гостріші форми. Ця потреба власне зродила „Гомін України”.⁷⁰

Газета старається охопити усі ділянки українського організованого життя як у Канаді і в діяспорі. На першій сторінці містить редакційні статті на актуальні теми з політичного, господарського чи культурного життя. Рубрика «У кількох рядках» приносить телеграфічні вісті зі світу. Окрему увагу часопис присвячує проблематиці визвольної боротьби українського народу. Розкриває підсоветську дійсність, порушує суспільно-політичні справи, історичні теми, мистецтво, літературу, театр, виховання молоді й інші проблеми українського громадського життя. У розділі «По сторінках преси» газета подає огляд цікавіших матеріалів з різних пресових органів. Подає новини з українського й світового спорту. У розділі «З українського життя» з'ясовано всі визначніші події в українському житті в діяспорі. У розділі «У поневоленій Україні» подається картину з життя українців в УССР. «У Канаді і про Канаду» — це матеріали на різні теми, головню з історії, економічного життя, культури, літератури й політики в Канаді. В рубриці «Хроніка подій тижня», подається короткі новини з цілого тижня. На сторінці «З життя ЛВУ» газета широко описує діяльність окремих відділів ЛВУ в Канаді.

Тепер «Гомін України» — це газета, яка появляється кожного тижня на 16 сторінках друку. Газета присвячує багато уваги не лише питанням інформативно-політичної роботи, але й справам поглиблення і збагачення мистецько-культурного життя української спільноти, не випускаючи із поля зору й справ виховання доростаючого покоління. Для цієї мети «Гомін України» відступив окремі сторінки для справ літератури і мистецтва. Від 1954 року виходить окремий додаток «Література і Мистецтво, місячний додаток «Гомону України», під редакцією д-ра Б. Стебельського на 4-ох сторінках. «Трибуна Сумівця»; орган Спілки Української Молоді в Канаді, появилася в 1953 році і друкується кожного місяця як окрема сторінка «Гомону України» (тепер не виходить). «Жіноча сторінка ЛВУ» появляється від 1953 року кожного місяця. «Вояцька Ватра; Сторінка Товариства к. вояків УПА в Канаді і ЗСА», — від 1956 року кожного місяця. «Студентська Думка; Сторінка Головної Управи Товариства Української Сту-

⁷⁰ Фроляк, С. «До наших читачів» в «Гомін України», Торонто, рік I, ч. 1-2, 15 грудня 1948.

діючої Молоді ім. Миколи Міхновського». «Юнацький Світ» —
Сторінка Юнацтва СУМ.

В рубриці «Надіслані книжки і журнали», подає бібліографічний опис видань, які одержало Видавництво. Газета поміщує численні торговельні оголошення українських професіоналістів та торговців

Різноманітність громадсько-політичних, культурних і молодіжних проблем знаходить своє віддзеркалення й обговорення на сторінках «Гомону України», що свідчить про ширину праці цього часопису.

58. *Господар*; місячний ілюстрований журнал для фермерів, 1924 — Вінніпег, Видавці і редактори: Н. Паньків і Д. М. Ільчишин. 20 стор. 20×15 см, ілюстр., місячник. Річна передплата \$ 1.50. Вийшло кілька чисел.⁷¹

59. *Дзвін*; орган Українського Католицького Студентського Кружка при Бурсі БУК в Саскатуні. Рік 1, ч. 1, липень 1940 || Саскатун. Видав Студентський Кружок. 24 стор., 22×15 см.⁷²

60. *Дзвін*; часопис для українського народу. Рік 1, ч. 1, листопад 1941-1942 — Торонто, Видавництво „Дзвін”. 4 стор., 38×28 см, тижневик. Редактор і управитель: Іван Ліліцак. Річна передплата \$ 1.50.

Перше число вийшло в листопаді 1941 року. Газета подає політичні вісті зі світу та звідомляє про воєнні події, а особливо коментує німецьку політику на окупованих українських землях. містить статті з історії України. Під час другої світової війни подає список поляглих та окремі відзначення українських вояків у канадській та американській арміях. На третій сторінці «Рідні вісти», на четвертій «Куток гумору».⁷³ У 1942 році появляється в «Дзвоні» низка звідомлень та коментарів про поразку й відступ німецьких збройних сил на східньому фронті.

Газета соціалістичної орієнтації. У канадському політичному житті підтримує партію ССФ.

«Дзвін» перестав виходити невідомо коли, в 1942 ще виходив.

61. *Дзвінок*; діточий місячний журнал. Рік 1, 1918 || Вінніпег, В-во „Канадійський Русин”. 32 стор., 25×17 см, місячник. Вийшло лише кілька чисел.⁷⁴

⁷¹ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 130

⁷² Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 133.

⁷³ «Дзвін», Торонто, рік I, ч. 3, 29 листопада 1941; ч. 5, 27 грудня 1941, рік 2, ч. 10, 28 березня 1942; ч. 11, 4 квітня 1942.

⁷⁴ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 129.

62. *Діточий Світ*. Рік 1, ч. 1, червень 1924 || Вінніпег. Видавець: С. М. Дорошук, управитель Йосиф Богоніс. 32 стор., 21×15 см, ілюстр. місячник. Редактор: С. М. Дорошук. Річна передплата \$ 1.50.

Вийшло лише кілька чисел.⁷⁵ В «Українському Голосі» з дня 25 червня, 27 серпня, 12 листопада 1924 року були відозви і заклики до українського громадянства підтримувати цей дитячий журнал.

25. 6. „Діточий Світ”: «Вийшло перше число небувалого ще в Канаді видавництва, журнал для самих дітей. Називається сей журнал „Діточий Світ” і виходить раз на місяць...

27. 8. „Діточий Журнал”: стаття С. М. Дорошука про потребу дитячої літератури в українській мові, як кожний чинник виховання;...

12. 11. В справі дитячого журналу „Діточий Світ»: І. Г. Сирник закликає громадянство до піддержки й передплати дитячого журналу, який почав недавно виходити в Вінніпезі; він пише: „В Канаді ми тішимося свободою вільного розвитку, а все таки діточа нива стоїть неорана. Щоби сю прогалину вирівняти, за старанням кількох одиниць, почав виходити в Вінніпегу діточий журнал „Діточий Світ». Сей журнал має бути провідною зіркою українським діточкам...»⁷⁶

Не зважаючи на всі зусилля вдержати цей діточий журнал, «Діточий Світ» перестав виходити. Напевно вийшло більше як три числа, бо стаття І. Г. Сирника була поміщена в листопаді; журнал тоді ще виходив.

63. *До Висот*; Журнал старшого пластунства. Рік 1, ч. 1, листопад 1963 || Торонто, Видає Старше Пластунство Америки і Канади. 20 стор., 25×20 см, місячник. Редактор: З. Мазуркевич. Співредактор: Я. Келебай. Річна передплата \$ 2.50.

Перше число вийшло в листопаді 1963 року. Це зв'язковий журнал між старшим пластунством Америки і Канади. Подаючи інформації з окремих станиць про працю та пластування, журнал нотує відбуті прогулянки та дає поради, куди такі прогулянки робити. Опис джемборі, пластовий гумор, рецензії на книжки з українською тематикою.

В першому числі з'ясовано завдання журналу:

„До Висот” журнал не тільки для старшого пластунства, але це мозок і нерви його. Тому не будемо займатися дрібничковими критиками чи не цікавими описами ще менше цікавих прогулянок. Ми маємо точне завдання і ясну причину для існування. Редакція буде писати про те,

⁷⁵ Негрич, О., цит. прим., ст. 225 (по англійськи) подає, що вийшло лише три числа.

⁷⁶ Войценко, О., *Літопис українського життя в Канаді*, том 2, Вінніпег, 1963.

що старше пластуство повинно читати, а не конечно те, що воно хоче читати... Ми знаємо, що Пласт буде тільки так довго Пластом, як довго він буде служити українській спільноті...

... Ми будемо давати реалістичні з'ясування ситуації, обставин, оточень, до яких наш Пласт мусить пристосуватись, щоби залишитися живим органом...»⁷⁷

64. *Домашній Приятель*. Рік 1, 1909-1911 || Торонто, видавала баптистська громада. Редактор: пастор Іван Калесніков. В 1911 році на місце „Домашнього Приятеля» прийшла інша газета „Свідок Правди”.⁷⁸

65. *Дороговказ*; орган вояцької думки і чину (Продовження «Бюлетеня» СБУВ у Канаді). Рік 1, 1959 || Торонто, Генеральна Управа Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді. 24 стор., 26×19 см, ілюстрований двомісячник. Редактор: І. Липовецький. Річна передплата \$ 3.00.

«Дороговказ» — це продовження «Бюлетеня Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді». Журнал виходив від 1959 року як кварталник у тому самому розмірі й з цією самою тематикою. Від 1-го лinya 1964 року «Бюлетень Союзу Бувших Вояків у Канаді» змінив назву і виходить як «Дороговказ» — орган вояцької думки і чину. Про зміну назви находимо таке повідомлення в журналі:

«Видавши 19-те число „Бюлетеня СБУВ” ми замкнули 5-тилітній період його існування і перейшли на назву „Дороговказ”...»⁷⁹

«Дороговказ» містить статті учасників українських визвольних змагань, спомини та переживання старшин і вояків, які в різні часи і в різних формаціях боролися за ту саму мету — Українську Самостійну Соборну Державу. Це багатий матеріал для історика українських визвольних змагань, а особливо для історика українських збройних сил, починаючи 1914 роком. Вони ведуть читача через фронтові події, перемоги і поразки, через табори полонених, через океан на вільну канадську землю, де бувші українські вояки нашли свободу.

Приїхавши до Канади, вони здали зброю, але не здали ідеї, за яку вони воювали та присягали. Бувші українські вояки організуються у ветеранські організації для продовження розпочатого діла в час першої світової війни. Вони об'єднуються в загальну ветеранську організацію «Союз Бувших Українських Вояків у Канаді».

Журнал містить добірний матеріал, а головню дуже рідкісні знімки, які для історика і молодшого покоління мають велике

⁷⁷ «До Висот», Торонто, рік I, ч. 1, 1963.

⁷⁸ «Християнський Стяг», Саскатун, рік I, ч. 3, липень-вересень 1955.

⁷⁹ «Дороговказ», Торонто, ч. 1-2 (12-20), липень-жовтень 1964 р., стор. 21

значення. «Дороговказ» на своїх сторінках інформує про діяльність Станиць та Союзу, містить хроніку «відлітаючих журавлів».

66. *Думка*; український популярний тижневик.⁸⁰ Рік 1, ч. 1, серпень 1932 || Торонто, Видавнича Спілка „Думка” 4 стор., 56×38 см, тижневик Редактор: Федь Чепига. Річна передплата \$ 1.50.

Перше число вийшло при кінці серпня 1932 року. На першій сторінці телеграфічні повідомлення, вісті зі світу, вісті з України. Зустрічаємо тут передруки статей з галицько-української преси, а саме з «Українського Голосу» (Перемишль). Газета визнає національно-визвольний принцип, ширить ідеї культурного, політичного й економічного об'єднання всіх українців для досягнення державної самостійності України. На останній сторінці містить торговельні оголошення з українським кооперативним кличем «Свій до свого», і куток жартів.

Мабуть наприкінці 1932 року газета перестала виходити.

67. *Еклезія — Церква*. Рік 1, ч. 1, березень 1951-1964 || Монреал, Видає Редакційна Колегія монреальського Деканату. 5 стор., 28×22 см, ілюстрований місячник, циклостилеве видання. Редактори: о. Михайло Гаврилюк, о. Іван Гаврилюк. Передплати не подано.

Перше число вийшло в березні 1951 року. Ініціатором видання був о. Михайло Гаврилюк. Журнал виходив кожного місяця з малими перервами і в грудні 1961 року був відновлений о. Іваном Гаврилюком.

Тому, що журнал видає Монреальський Деканат Української Католицької Церкви, журнал обмежений для цього Деканату. З приємністю треба ствердити, що це журнал релігійно-національного характеру для всіх українців.

Журнал містить новини не тільки з релігійного життя, але також із суспільно-громадського, культурного, економічного, політичного та радіє успіхами українців у діаспорі. Тут находимо новини з Української Католицької Митрополії в Канаді, Єпархії Східної Канади, Монреальського Деканату та з життя українців у Монреалі, включаючи всі організації Монреалу. Журнал містить опрацьовані статті про український обряд, Традицію, культуру, визначних провідників українського народу та церкви, історію Української Церкви. На сторінках коментується і появляється св. Письмо та християнську любов.

⁸⁰ «Думка», Торонто, рік I, ч. 2, 3 вересня 1932; ч. 7, 8 жовтня 1932.

68. *Епархіяльний Вісник*. Рік 1, 1924 — Рік 4, ч. 7, червень 1927 || Вінніпег, Видавав єпископ Н. Будка. Друкувався в оо. Редемптористів у Йорктоні, Саск., а опісля у Вінніпезі в друкарні Української Народної Видавничої Спільки. 4-16 стор., 23×15 см, місячник. Редактор: Єпископ Никита Будка. Передплати не подається, мабуть висилався даром.

«Епархіяльний Вісник» — це національно-український вісник для українців-канадців. Він порушує не тільки актуальні справи Української Католицької Церкви в Канаді, але й підносить справи загального характеру, які відносяться до українців канадців. Єпископ Н. Будка наголошує кожен ділянку: релігійно-церковну, суспільно-громадську, виховну, шкільництва; багато місця присвячує Українській Католицькій Церкві в Канаді та молоді. Для нього справа нової батьківщини Канади — є також дорогою, про що переконують нас його писання з нагоди 60-ліття Конфедерації Канади, яке відбулося в 1927 році. У статті-заклику «В справі Діамантового Ювілею» Єпископ Н. Будка закликає українську спільноту Канади гідно відсвяткувати 60-ліття Конфедерації. Ось слова його звернення:

«... Українці жиючі в Канаді, прибрані діти і тут уроджені користають нині з того добробуту Батьків Конфедерації і разом з другими народностями, що для них Канада стала прибіжищем і місцем ліпшої долі, мають повне право і святий обов'язок взяти чинну участь у сім Діамантовім Ювілею Канади. Ми тут живем лише у другій половині 60-ти літ, але за тих 30 літ ми не даром здобули тут горожанство, але причинились поважно до будови Канади у її нинішній формі і силі. Свого рекорду не потребуємо встидатися і святкуючи Ювілей Канади ми святкуємо його зі свідомістю, що ми ту велику спадщину по Батьках Конфедерації, Канаду, що нас до себе приняла, помогли будувати і ми її любимо не словами, а ділами, тяжкими ділами питомими нашої твердій вдачі, не лише в час мира, але і тоді, коли Канада потребує своїх синів під оруже...

На богослуженнях в часі Ювілею, заряджую прочитання сего листа до всіх Вірних і доручення інструкції і служби благодарственной, та: Тебе Бога хвалим по Службі Божій. Вірних завзиваю взяти живу участь у всіх парадах і забавах Ювілейних, особливо звернути увагу на шкільні діти, щоби вони винесли з сего Ювілею як найбільше користи і веселости, стали надією ліпшої Канади.

Най Бог благословить

— Никита Епп.»⁸¹

В останньому числі «Вісника» єпископ повідомляє своїх вірних про поганий стан свого здоров'я такими словами:

⁸¹ «Епархіяльний Вісник», Вінніпег, рік 4, ч. 7, 1927, стор. 2, 5.

«Від чотирох літ погіршувалося моє здоровля, а в останніх кількох місяцях так далеко, що я вже не міг сповняти своїх обов'язків і старався, як міг здоровле поправити, но надармо. За порадою лікаря виїжджаю до Рочестер, до клініки Дра Мея і зроблю, що там скажуть, що потрібне...»⁸²

Цього самого року (1927) єпископ Н. Будка виїхав до Львова, а «Єпархіяльний Вістник» перестав виходити.

69. *Євангелист*; Орган Християнського Місійного Видавництва. Рік 1, ч. 1, листопад 1957 — Торонто, Християнське Місійне Товариство. 22 стор., 21×13 см, ілюстрований місячник. Редактори: пастор М. В. Деркач, пастор В. Кузів і П. Шелестовський співредактор. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число вийшло з датою листопад 1957 року як «релігійний журнал-місячник П'ятидесятників у Східній Канаді». Журнал обмежений до одної релігійної секти. Проповідує спасення українських душ тільки в них. Закликає український нарід до покаяння. «Євангелист» подає пояснення Євангелії, звіти з діяльності П'ятидесятників у Східній Канаді та інформує про працю п'ятидесятників в інших країнах.

Завдання журналу з'ясовані в першому числі у статті «Рідний і довго ожиданий благовісник».

«Коли це перше число, що з ласки Божої і при його помочі являється на світ, як новонароджене в Христі, знайде до Вашої хати, прийміть його і привітайте, як рідного і довго ожиданого благовісника. Його завдання — сповняти волю нашого Господа Ісуса Христа...»

„Євангелист” хоче познайомити з тим пляном як найбільше число зпосеред українського народу, що йшовши за своїм особистим пляном, котиться широкою дорогою у вічну загибель. Ставши на цій широкій дорозі наш „Євангелист” кликатиме могутнім голосом: Покайтесь! Наверніться на правний шлях, яким є Христос! Він же сказав нам: „Я дорога, правди і життя...”

Наш „Євангелист” закликатиме до покаяння український нарід словами Євангелії, яку залишив нам наш Спаситель, а яку покрила плісня віків „Наука” людського розуму змішала слова життя з словом смерті...⁸³

Журнал опрокидує вчення інших християнських церков.

70. *Євангельська Правда*. Рік 1, 1940 — Торонто, Видає проповідник Михайло Фесенко. 24 стор., 22×16 см, ілюстрований місячник. Редагує комітет. Річна передплата \$ 3.00.

⁸² «Єпархіяльний Вістник», Вінніпег, рік 4, ч. 7, 1927, стор. 2, 5.

⁸³ «Євангелист», Торонто, ч. 1, листопад 1957, стор. 1.

«Євангельська Правда» виходить від 1940 року. Спочатку — це орган Українського Євангельського Об'єднання в Канаді. Формат 37×28 см., на 8 сторінках. Річна передплата \$ 1.00, пізніше передплату підвищено до \$ 2.00, а опісля змінено на журнальний формат з передплатою \$ 3.00. Від 1950 року остання сторінка друкувалася англійською мовою.

Журнал не тільки призначений для євангеліків. Це релігійно-просвітний та суспільно громадський журнал. «Євангельська Правда» присвячена поширенню євангельської релігії, пояснює науку Апостолів та Євангелію. Містить теж статті на громадсько-політичні теми, окремі твори українських класиків. Головне те, що не опрокидає науки інших християнських церков, а зокрема українських.

71. *Євангельський Вістник*. 1929 || Вінніпег. Видавав Союз Українських і Російських Баптистів Західньої Канади. Місячник. Редактор-провідник Ів. Кмета Єфримович. Вийшло мабуть чотири числа.⁸⁴

72. *Євангельський Ранок*; український християнський місячник. Рік 1, ч. 1, 15 квітня 1905 — Торонто, Детройт, Українське Євангельське Об'єднання в Північній Америці. 16 стор., 28×21 см, ілюстрований місячник. Додаток англійською мовою «The Ukrainian Christian Herald» на 4 сторінки. Редактор: пастор В. Боровський. Річна передплата \$ 3.00.

Це спільне канадсько-американське видання, яке під цією назвою виходить від 1960 року.

«Євангельський Ранок» має довгу історію свого існування, починаючи 1905 роком.

Основником його був Іван Бодруг, який працював у «Канадійському Фармері» і належав до «серафимської церкви». «Канадійський Фармер» не піддержував серафимства і стояв осторонь просвітеріянства, й тому І. Бодруг відійшов з редакції й став видавати в 1905 році часопис «Ранок», «Релігійну часопись для русского народа». Перше число вийшло 15 квітня 1905 року у Вінніпезі, як тижневик на 4-ох сторінках, формат 53×35 см.

Після того, коли І. Бодруг порвав із серафимством, «Ранок» стає органом Незалежної Грецької Церкви. В 1920 році «Ранок» з'єднався з газетою методистської церкви «Канадієць», що виходив в Едмонтоні, і після того прийняв назву «Канадійський Ранок». В його піднаголовку було подано «Часопис присвячений поширенню євангельсько-християнської думки й освіти». Газета виходила

⁸⁴ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 131. Негрич, О., цит. прим., стор. 225.

два рази в місяць на 8-ох сторінках, формат 38×23 см., річна передплата \$ 1.00 до \$ 1.50. В 1930-их роках виходила тижнево. Редакторами були: проповідник І. Бодруг, Ю. Ситник, М. Глова, д-р О. Сушко, Д. Пирч, З. Бачинський, М. Карабут, М. П. Березинський, д-р О. Гонтер, д-р І. А. Кормі, проповідник Іван Роберт-Ковалевич, Л. Стандрет, а тепер є В. Боровський.

Завдання часопису фараacterизує проповідник Ів. Роберт-Ковалевич у 50-ліття його існування.

«50-ліття „Канадійського Ранку”, 1905-1955; основатель „Канадійського Ранку” і його перший редактор пастор Іван Бодруг».

«Цього року припадає 50 літ, коли другий з найстарших українських часописів в Канаді „Канадійський Ранок” побачив перший раз світ у місті Вінніпегу... Треба знати, що від самого початку до тепер „Канадійський Ранок” ніколи не був виключно релігійно-церковним часописом. Правда його перше і головне завдання все було і є тепер — ширити серед українського народу світло Християнської Євангелії, але поруч з цим він все дбав і дбає про освітньо-культурний та соціально-економічний бік своїх читачів, а теж безкомпромісово обстоює змагання українського народу до свого самостійного державного життя на своїй рідній землі».⁸⁵

Отже, — не виключно церковно-релігійний часопис. Газета інформує про українське життя в цілості, а зокрема в Канаді. Містить уривки з кращих літературних творів українських письменників і поетів. Широко пояснює Євангеліє, маючи за мету поширювати євангельсько-християнську думку й освіту. Ставить собі за завдання об'єднати духовно до співпраці всіх українських євангеліків реформованого визнання в Північній Америці, ширити євангелізм між рідним народом в Україні та відродити там Українську Реформовану Церкву.⁸⁶

73. *Живе Слово*. Рік 1, ч. 1, квітень-травень 1948 || Сван Рівер, Ман., Християни Євангельської Віри в Канаді. 18 стор., 22×18 см, ілюстрований двомісячник, циклоstileве видання. Редактор: Іван Д. Гарбенко. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло з датою квітень-травень 1948 року друком, 12 стор., формат 29×22 см, мовами: українською, англійською, російською. Пізніші числа виходили на циклоstile в зменшенім форматі, а в останніх роках — тільки англійською мовою. Журнал струнко релігійний, одної домінації євангелістів інтернаціонального характеру.

⁸⁵ «Канадійський Ранок», Вінніпег, ч. 839-840, 15 листопада 1955 р. стор. 3.

⁸⁶ «Канадійський Ранок», Вінніпег, ч. 833-834, 1-15 серпня 1955, стор. 6.

Про інтернаціональний характер журналу, числі у вступному слові:

«... Журнал „Живе Слово” є Інтернаціонального характеру, і видається в трох мовах, українській, русській, і англійській...

... Далі Журнал „Живе Слово” є Інтердіномінаціональний.. Ми готові мати сполуку зі всіма істинними Християнами і дітьми Божими, котрі придержуються фундаментальної науки Слова Божого. Не дивлячись на назву їх діномінації, ми віримо, що час є вже короткий і пізний отже візьмімся за працю серед нашого народу...»⁸⁷

74. *Життя і Слово*. Рік 1, 1948-1949 || Торонто, „Добра Книжка”. 200 стор., (продовжуються), 25×17 см, кварталник. Головний редактор: Олександр Мох. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло 1948 року «Життя і Слово» — це журнал католицько-релігійного характеру. У першому числі поміщено програмову статтю п. н. «Чого хочемо в нашому журналі», де читаємо:

«... Хочемо дати місце правдивій українській праці... Хочемо допомогти витворенню нових українських письменницьких талантів... Хочемо наблизити українське громадянство до правдиво великої культури європейського католицького Заходу... Хочемо змістом нашого журналу формувати світогляд благородної людини... Хочемо змістом нашого журналу прояснювати українське життя у світлі християнської правди...»⁸⁸

Журнал передруковує уривки з св. Письма й розділ з «Історії України» о. Т. Коструби. Містить матеріали про життя й творчість митрополита Андрея Шептицького, низку оповідань та поезій. Звертає увагу пердрук статей з «Альманаху української католицької літератури», що його приготували до друку оо. Василіяни в Жовкві ще в 1939 році, а також окремі статті з «Антології українського католицького письменства», яку через воєнні події не видано. «Життя і Слово» містить теж уривки з енциклік Папи Пія XII та новини з українського католицького життя в Канаді. Відділи «Книжки і Люди» та «Огляд української католицької літератури» інформують про нові, зокрема католицькі, видання.

Життя і Школа. Гляди: *Рідна Школа*.

75. *Жіночий Світ*. Рік 1, ч. 1, січень 1950 — Вінніпег, Організація Українок Канади ім. Ольги Басараб. 26 стор., 28×22 см, ілюстрований місячник. Редакторка: Стефанія Бубнюк. Річна передплата \$ 5.00

Перше число вийшло в січні 1950 року як окремий журнал, офіційний орган Організації Українок Канади. «Жіночий Світ» вихс

⁸⁷ «Живе Слово», Сван Рівер, рік I, ч. 1, квітень-травень 1948, стор.

⁸⁸ «Життя і Слово», Торонто, літо 1948 р., стор. 6.

див доти як окрема сторінка в «Новому Шляху», про що сказано в першому числі:

«... В 1949 році закінчено період 15-ліття діяльності ОУК, з роком 1950 наступає нова фаза дальшої діяльності. Вступаючи в цей новий відтинок часу, ми розпочинаємо його із випуском 1-го числа „Жіночого Світу“, українського жіночого місячника, якого предтечою була сторінка в „Новому Шляхові“ під тою самою назвою. Ця сторінка так само переступила 15-тиліття свого існування, продовженням її буде тепер жіночий журнал, присвячений питанням педагогіки, медицині, мистецтву, нашій історії, культури, літератури та сучасним актуальним проблемам, що цікавлять наших жінок».⁸⁹

Першою редакторкою «Жіночого Світу», була Калина Кандиба-Лазор, а опісля д-р Ніна Синявська. Вже другого року пост редакторки перебрала теперішня редакторка Ст. Бубнюк, яка вложила найбільше праці та розбудувала журнал.

В 1954 році започатковано сторінку англійською мовою для тих молодих українок, що народилися далеко від рідної землі і не навчилися рідної мови. Сторінка появляється майже в кожному числі «Жіночого Світу» та інформує про різні події з українського життя.

Журнал має дитячу сторінку («Дитячий Світ») з цікавим матеріалом для дітей.

«Жіночий Світ» сприяє розвиткові української культури, обслуговує українське жіноцтво в діаспорі, допомагає виховувати молоде покоління в дусі національної свідомости, знайомить з досягненням української літератури та мистецтва, з українською народною творчістю та традиціями. Інформує про визначні події в житті українського жіноцтва на громадському та культурному полі. Дає поради в питаннях медичних, правних, господарчих, куховарських та інших. Інформує про діяльність окремих Відділів Організації Українок Канади.

«Жіночий Світ» став для організованого жіноцтва трибуною живого слова для всіх галузей українського жіночого життя у вільному світі.

Журнал цікавий і для загалу. Його різnorodна тематика, охоплена окремими розділами, та мистецьке оформлення здобуває симпатії читача.

76. *Заморський Вістник*; ілюстрований місячний журнал. Рік 1, ч. 1, січень 1920 || Торонто, Робітничка Книгарська і Видавнича Спілка. 30

⁸⁹ «Жіночий Світ», Вінніпег, рік I, ч. 1, січень 1950.

стор., 30×23 см, ілюстрований місячник. Редакційного складу не подано. Річна передплата \$ 2.50.

Перше число вийшло в січні 1920 року Про ціль і завдання журналу в ньому сказано ось що:

«Заморський Вістник» — це одинокий на цілу Північну Америку ілюстрований місячний журнал. Містить в собі попростому виложену науку, якої тепер так бракує нашим робітникам і фермерам, пояснюючи ту науку многими образками. є дорогоцінним помічником тих, що себе просвічують. Містить в собі зрозуміло для всіх написані виклади слідуючих наук: Астрономія, Геологія, Географія, Аритметика, Альгебра, Геометрія, Механіка, Історія культури, Фізика, Пояснення незрозумілих слів. Опис народів, Головніші події в історії людства, Життя звірят і рослин. Ради про здоровля, Господарські поради. Як виховувати дітей і багато іншого. Є журналом для родин, бо надається до читання жінці і дітям. Подає огляд політичних подій, що стались протягом кожного місяця.⁹⁰

На перших сторінках у відділі «Політичний огляд» коротко подані звідомлення з політичного життя й воєнних дій в Україні й у світі. Знаходимо в журналі передрук «Нарису історії українсько-руської літератури» Івана Франка. Журнал містить багато перекладного матеріалу. Журнал проіснував мабуть недовго (деякі джерела подають, що всього вийшло 4 чисел), бо вже в 1926 році не було жодних українських видань у Східній Канаді.

У дописі з Торонто з 8 жовтня 1926 року п. н. «Українські часописи в Канаді» стверджено м. ін.:

«Українці в провінції Саскачевані, в Онтаріо і Квебеку не мають своїх місцевих часописів політично-економічно-просвітних, мало того, що повинні би їх мати і могли би їх удержати. Нема ані одного часопису з образцями для молоді».⁹¹

77. *Запорожець за Дунаєм*; вістник української фільмової Студії Василя Авраменка. Рік 1, ч. 1, 1938 || Вінніпег, Василь Авраменко. 20 стор., 25×18 см. Вийшло лише одно число.⁹²

78. *За Рідну Церкву*; офіційний бюлетень Централі Комітетів Оборони Обряду, Традицій і Мови Української Католицької Церкви у ЗДА і Канаді. Рік 1, ч. 1, липень 1966 — Торонто, Централі Комітетів Оборони Обряду, Традицій і Мови Української Католицької Церкви в ЗДА і Канаді. 16-90 стор., 21×14 см, ілюстрований двомісячник. Головний редактор: д-р Петро Біланюк, Технічний редактор: Григорій Головатий. Річна передплата \$ 2.50.

⁹⁰ «Заморський Вістник», Торонто, рік I, ч. 4, квітень 1920.

⁹¹ Вн. Рс. «Українські часописи в Канаді» в *Ілюстрованому Календарі «Канадійського Українця»*, Вінніпег, 1927, стор. 126.

⁹² Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 133.

Перше число вийшло в липні 1966 року у Торонто, як офіційний бюлетень Комітету Оборони Обряду і Традицій Української Католицької Церкви в Канаді. Такі Комітети були створені і в ЗСА. В 1967 році вони об'єдналися та створили свої Централі, які прийняли журнал «За Рідну Церкву» за свій офіційний бюлетень.

Комітети постали в Канаді і ЗСА як засіб збереження традиції, української мови, українського обряду та Української Католицької Церкви. Деяка частина священників і єпископів сприяють латинізації Української Католицької Церкви; вони запроваджують т. зв. «новий стиль», тобто григоріянський календар і англійську мову в релігійні практики. Вони ігнорують постанови Собору Єпископів та розпорядження Верховного Архієпископа, Кардинала Йосифа Сліпого, в посланні якого читаємо:

«... З одної сторони ми повинні пильно вистерігатись всіх речників англійщення, латинщення чи взагалі засмічування нашого обряду всякими чужими, нам непотрібними, а то й шкідливими, практиками...»⁹³

В посланні засуджено також нові назви, висунені англізаторами і латинізаторами, а саме «Візантійський обряд» й «Католицька Церква візантійського обряду», що мали на меті заперечити Українську Католицьку Церкву, яка, на їхню думку, може носити будь-яку назву, але не «Українська».

У першому числі з'ясовано ціль Комітету:

«Офіційна платформа Комітету Оборони Обряду і Традицій Української Католицької Церкви в Канаді, прийнята одногосно на засіданні Президії у дні 2 червня 1965 р. в Торонті

1. Назва і визначення. Офіційною назвою нашої організації є Комітет Оборони Обряду і Традицій Української Католицької Церкви в Канаді. Наш Комітет — це зорганізований, релігійно-церковного характеру збір практикуючих мирян Української Католицької Церкви, що на підставі свого покликання до світського апостоляту і до активної співучасті у поширюванні Божого Царства на землі і скріплюванні надприродної дії Святої Вселенської Церкви для спасіння світу, добровільно почали існувати як одне зорганізоване тіло, щоб боронити і плекати св. обряд, права і традиції рідної Української Католицької Церкви, як частини Вселенської Церкви, а також як найважливішого елементу духової спадщини Українського Народу...»⁹⁴

Журнал редагований в християнським дусі. Статті наукового характеру базовані на церковному праві для Східніх Церков, соборових декретах, спільних рішеннях українських католицьких єпископів, історії і традиції Української Католицької Церкви.

⁹³ «Наша Мета», Торонто, ч. 7, 12 лютого 1966, стор. 4.

⁹⁴ «За Рідну Церкву», Торонто, ч. 1, липень 1966, стор. 3.

Журнал засуджує всякі самочинні зміни, запроваджені деякими священиками чи єпископами, включно з календарем.

Д-р П. Біланюк, головний редактор бюлетеню пише про важливість юліянського календаря в Українській Католицькій Церкві так:

«Українська Церква, тобто всі українські християни, мусять присвятити особливу увагу збереженню старого, тобто юліянського календаря. Це тому, що календар і власний літургійний рік є одним з основних елементів окремішности і незалежности нашого обряду і нашої церкви. Це також, як бачимо, один з тих скарбів, що зберігають нашу Церкву від зникну». ⁹⁵

Бюлетень містить петиції вірних до єпископів проти священиків, які самочинно заводять новий стиль, впроваджують англійську мову в релігійні практики та не підпорядковуються постановам. Публікується також копії листів до єпископів, які осталися без відповідей, та документація, що служить обороні обряду, традиції й мови в Українській Католицькій Церкві.

79. *Західні Вісти*; одинокий український тижневик в Альберті. Рік 1, 1928-1929 || Едмонтон, Альберта Гералд Лтд. 8 стор., 58×43 см, тижневик. Редактор: В. Ю. Кисілевський. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло у вересні 1928 року. У піднаголовку сказано, що це «одинокий український тижневик в Альберті», що не означає, що перед тим не було української преси в Альберті. В 1928 році з економічних причин перестав виходити «Наш поступ», що його видавав Т. Томашевський.

Газета має суспільно-політичний характер. Вона приносить вісті про життя українців у Канаді і на рідних землях. У рубриці «Вісті з українських земель», чи «Вісті з рідного краю», подає інформації про життя, політичні події, суспільно-економічні обставини буття українців на рідних землях, а особливо в Західній Україні. Газета широко коментує кожну фазу українського життя в Канаді. «Вісті з Едмонтону» приносять новини про організаційне життя та суспільно-громадську працю українців Едмонтону. «Відомості для фермерів», це господарсько-економічна сторінка, що подає ринкові ціни для фермерських продуктів.

Для розваги своїх читачів газета має сторінку «Сміх і жарти», куток українського фолкльору, привезеного з рідних земель та витвореного вже українськими поселенцями в Канаді.

⁹⁵ Біланюк, Петро. *Українська церква, її сучасне й майбутнє*. Торонто, 1966 р., стор. 8.

Газета присвячує також увагу українському студентству. «Студентський відділ» подає статті з історії України, літератури, географії, культури і т. п.

«Вісті з Спархії» приносять поважний матеріал з життя Української Католицької Церкви в Канаді. На окремій сторінці — «Церква і релігія» — статті на релігійні теми, порядок Богослужень в Едмонтоні й околиці.

В грудні 1929 року газету купила як свій орган Українська Католицька Церква в Канаді, і змінила назву на «Українські Вісті».

80. *Збірник Матеріалів Наукової Конференції К НТШ*. Рік 1, ч. 1, 1950 — Торонто, Канадське Наукове Товариство ім. Шевченка. 120-185 стор., 21×14 см, річник, Редактори: проф. д-р Євген Вертипорох, д-р Богдан Стебельський і проф. Володимир Біберович, редактор англійських текстів. Ціна окремого числа \$ 2.00.

Канадський Відділ НТШ був заснований в Торонто 1949 року. 21 липня 1949 року відбулися установчі загальні збори, а 1 жовтня обрано першу Управу, яку очолив проф. д-р Е. Вертипорох.

Перед новозаснованим Товариством стояли нелегкі завдання. Невідоме на канадському ґрунті, воно мусіло закріпитися і задокументуючи потребу свого існування. На перших засіданнях Управа намітила план праці, який і досі з деякими змінами відповідає завданням Товариства.

В січні 1955 року на місце відділів НТШ постають крайові автономні товариства, а в Канаді постало Канадське Наукове Товариство ім. Шевченка з осідком у Торонто.

Для зв'язку з членами розсилано бюлетені, повідомлення про наукові сесії і конференції.

Зв'язок з громадянством підтримувано за допомогою преси, для якої КНТШ влаштувало пресові конференції.

Брак фондів не дозволяв Товариству видавати друком свої матеріали. Щойно в 1950 році в січні для зв'язку з членством і громадянством появився перший бюлетень за редакцією д-ра Івана Теслі, а згодом д-ра Матея Гути, на циклостилї, 17 сторінок. Другий бюлетень появився в 1951 році (32 сторінки), а третій в 1952 році (18 сторінок). Всього вийшло три циклостилєві випуски Бюлетеню К НТШ. Ці бюлетені інформували про працю Товариства, про доповіді, виголошені на наукових конференціях і сесіях.

У 1953 році, з нагоди 80-ліття НТШ, завдяки прихильному ставленню видавництва «Гомін України», Управа НТШ видала друком, за редакцією д-ра Матея Гути, Четвертий Бюлетень на

164 сторінок, з матеріялами 4-ої Наукової конференції. П'ятий бюлетень появився під новою назвою «Збірник матеріялів з 5-ої Наукової Конференції НТШ Торонто», на 192 стор.⁹⁶

«Збірник Матеріялів Наукових Конференцій К НТШ» виходить кожного року. Він інформує членство і громадянство про наукову працю окремих Відділів, його членів та містить доповіді, виголошені на наукових конференціях. Деякі числа мають резюме доповідей англійською мовою.

81. *Звено*; український тижневик. Рік 1, ч. 1, 27 квітня 1934 || Торонто, Видавець: І. Н. Корчинський. 4 стор., 32×24 см, тижневик. Редактор: І. Н. Корчинський. Річна передплата \$ 1.00

Перше число вийшло 27 квітня 1934 року в Торонто. Мета часопису з'ясована в першому числі так:

«Випускаємо наше перше число часопису „Звено” в малім форматі, з надією, що в короткім часі зможемо його побільшити. Потреба такого сталого часопису в Східній Канаді є досить пекучою справою. Сподіємося, що Українське громадянство прийме цей часопис з зацікавленням, а ми доложимо всіх старань, щоби він виходив стало, точно і як найкорше в більшім форматі.

В першій мірі це часопис місцевий, маючи на меті обслуговувати Українців і українські національні організації в місті Торонто і околиці. Стояти він буде на засадах християнських та пропагуватиме патріотизм взглядом Канади і України. Його персонал не вірить в аполітичний патріотизм і правдивість всіх вір, але бажає на цих сторінках відноситися толерантно до всіх українських угруповань з виїмком большевицьких. Проти шкідливого большевицько-комуністичного руху між Українцями він буде стало вести борбу...»⁹⁷

«Звено» подає на своїх сторінках новини з канадського й українського суспільно-політичного, культурного, економічного, спортивного життя. Газета пропагує економічне об'єднання українських торговельно-промислових сил. Подає новини з українського організованого життя в Торонто. Поміщує статті на культурні, виховні та робітничі теми. Подає короткі вісті зі світу, і містить листи з України. «Звено» з кінцем року перестало виходити.*

82. *Зоріння Нової Доби*; Вістник присутности Христа. Рік 1, ч. 1, серпень 1937 — Вінніпег, Заряд Стоварищення Учеників Біблії. 16 стор., 29×22 см, ілюстрований місячник. Редагує колегія (з трьох): Никола Філь, Йоан Ольховий, Володимир Гречук. Річна передплата \$ 2.00.

⁹⁶ «Збірник матеріялів 5-ої наукової конференції НТШ — Торонто», Торонто, ч. 1 (5), грудень 1954.

⁹⁷ «Звено», Торонто, рік 1, ч. 1, 27 квітня 1934.

* Газета виходила ще в жовтні, ч. 27, стор. 2, 1934 р.

Перше число вийшло в серпні 1937 року і до грудня 1952 року журнал виходив як двомісячник. Він 1953 року появляється кожного місяця. Журнал релігійного характеру, присвячений поясненню Біблії. Про це сказано на другій сторінці кожного номера:

«Цей журнал служить головно на це, аби подавати пояснення Біблії, а видаваний є через Товаришення Учеників Біблії, котре заложене є в тій цілі, щоб поширювати правдиве знання для Християнина. Рівнож видаване ще і в іншій цілі, а іменно, щоб допомогти народу Божому не тільки досліджувати Біблію, але оголошувати конвенції, їх справоздання, лекції через радіо, публічні виклади і літературу в відповідній порі. Наші так звані „Берейські лекції“ є студією і розбиранням „Викладів св. Письма“ видане цим товариством, котре було зорганізоване за часів Пастора К. Т. Рассела.

Цей журнал боронить єдиної і правдивої підстави надії Християн, котру загально всі відкинули, іменно Викуп. Відкуплення дорогоцінною кровю „чоловіка“ Ісуса Христа, що дав себе на викуп, (яко заступник) за всіх...

Цей журнал є незалежний від всяких партій, сект або віроісповідань, які натворили собі люди; а старається кожне своє слово підпорядкувати під волю Богу в Христі, яку уділяє, щоб зрозуміти його слово. Наше становиско не є догматичне, але певне, бо що знаємо, це творимо, маючи сильну віру в Божі обітницї, які є певні...»⁹⁸

82^a. Зоря; Одинока українська часопись у Вхідній Канаді. Рік 1, ч. 1. 11 серпня 1914 — Монреал, Видавнича Спілка ім. М. Драгоманова. 8 стор., табloidного формату, тижневик. Редактор: Іван Бодруг. Річна передплата 1 дол. Вийшло п'ять чисел.*

«Зоря» — це перший український тижневик у Східній Канаді. (з черги це — друге періодичне видання на Сході). Перше число вийшло 11 серпня 1914 року в Монреалі. Підзаголовок газети подає, що це «Одинока українська часопись у Вхідній Канаді». «Зоря» подає, що в цей час у Монреалі було вже понад 20 000 українців. Відчувався брак українського друкованого слова. Ініціатива видання часопису вийшла з Читальні ім. М. Драгоманова: На засіданні 2-го серпня 1914 року було вибрано видавничу управу, до якої ввійшли: Григорій Мостовий, Яків і Іван Випрук, Северин Костирський, Микола Колпецький, Дмитро Волощук та пастор Іван Бодруг, який був редактором часопису. Газету видавала Видавнича Спілка ім. М. Драгоманова. Часопис мав бути загально український, інформативний. Про характер організатори домовились наперед,

⁹⁸ «Зоріння Нової Доби», Вінніпег, рік 32, ч. 3, березень 1968.

* Марунчак, М. Студії до історії українців Канади. Вінніпег, УВАН, 1969 т. 3, стор. 58-58.

щоб «політичної краски, ані релігійних диспут та личних сварок» не містити. Часопис почав виходити на початку Першої світової війни. «Зоря» закликає українців, щоби в ніяких демонстраціях не брали участі і повинувались всім розпорядкам місцевих властей. Це був перший український загальний суспільно-громадський тижневик у Східній Канаді. Як довго появляється «Зоря» — важко устійнити. Мабуть появилос'я п'ять чисел, бо Перша світова війна була перешкодою перших реалізаторів українського друкованого слова в Східній Канаді.

83. *Зоря Правди*. 1930. Видавали адвентисти (суботники) у Каледж Гайтс, Альберта. Невідомо, як довго газета виходила, та як часто. Ближчих інформацій неможливо було отримати.⁹⁹

Інститутські Вісті, Торонто. Гляди: *Вісті Інституту св. Володимира*.

84. *Інформативний Бюлетень Пластової Станиці в Монреалі*. Рік 1, ч. 1, 1965 — Монреаль, Пластова Станиця. 12 стор., (пересічно 28×22 см, кварталник, циклостилеве видання. Редакційного складу не подано.

Журнал служить для внутрішнього вжитку монреальських пластунів. Зміст різноманітний і цікавий. Журнал подає широкі інформації про працю Пласту в Монреалі. Містить офіційні повідомлення Пластсприятю. Заохочує пластову молодь до участі в літніх таборах. Кожний пластун найде щось цікаве і повчальне, а саме: з історії Пласту, про його визначних провідників. Коментуються принципи Пласту, його методи праці та виховна система. Відмічуються історичні події українського народу. На сторінках журналу пластуни мають змогу пробувати своїх літературно-поетичних сил.

85. *Інформативний Листок Об'єднання Українських Ветеренарних Лікарів*. Рік 1, ч. 1, 1950 — Саскатун, Об'єднання Українських Ветеренарних Лікарів. 30 см, 25×17 см, кварталник.¹⁰⁰

86. *Інформатор Української Стрілецької Громади в Канаді*. Рік 1, ч. 1, 1955 — ч. 76, 1963 || Вінніпег, Торонто. Головна Управа Української Стрілецької Громади в Канаді. 8-12 стор., 28×22 см, місячник, циклостилеве видання. Редактор: інж. М. Селешко.

«Інформатор», це внутрішній орган УСГ, він є зв'язковим чинником між Головною Управою і членством.

Українська Стрілецька Громада в Канаді постала в 1928 році. Її створили колишні вояки українських збройних сил, щоб в нових

⁹⁹ Лобай, Данило, цит. прим., стор. 138.

¹⁰⁰ Федиський, Олександр, *Бібліографічний покажчик української преси поза межами України, за 1966 рік*. Клівленд, Огайо, 1967, стор. 38-39.

умовах організовано продовжувати боротьбу за визволення українського народу, щоб помагати Україні в її боротьбі за волю.

В перших роках існування УСГ у Канаді виходив журнал «Стрілецькі Вісті», ще перед тижневиком «Новий Шлях», а опісля «Інформатор», для членів. Це хроніка з життя УСГ, де кожна організаційна клітина знаходить своє відображення у формі звітної проробленої праці.

На сторінках «Інформатора» подається хроніку з діяльності, а саме: нові члени, заплачені вкладки, пожертви на видання журналу. Журнал точно інформує про інші фонди, що існують при УСГ, слід згадати такі: Фонд Петлюра-Коновалець, Інвалідський фонд, Фонд генерала Грекова, Український визвольний фонд. Імена всіх жетводавців поміщені на сторінках журналу. В рубриці «З життя українських ветеранів» зустрічаємо новини про діяльність інших ветеранських організацій в Канаді і діяспорі. Під назвою «Відлітають сірим шнуром . . .» журнал подає некрологи членів, які померли. Це для історика важливі джерельні дані. Тут зустрічаємо також короткі статті про визвольні змагання та ті військові формації, які продовжували збройну боротьбу українського народу.

Українська Стрілецька Громада входить до складу Українського Національного Об'єднання як братня організація.

87. *Інформаційна Служба Союзу Українського Студентства Канади.* Рік 1, ч. 1, червень 1959 — Монреаль, Союз Українського Студентства Канади. 2 стор., 36×22 см, циклостелевого видання. Редакція: Референт преси й публікацій.

Інформативний бюлетень СУСК подає вістки про працю СУСК та його складових організацій: студентських клубів, громад та ідеологічних товариств. Інформує про конгреси українського студентства Канади.

Шкода, що бюлетень перестав появлятися. Своїми інформаціями та статистичними даними він захоплював до більш активної праці. На Четвертому Конгресі Українського Студентства Канади, що відбувся в лютому 1960 року в приміщеннях Мекгільського університету, брали участь студентські товариства і клуби з таких осередків: Монреаль — шість товариств (приблизно 140 членів), Оттава — одне товариство (32 членів), Торонто — чотири товариства (130 членів), Гамільтон — одне товариство (15 членів), Вінніпег — п'ять товариств (195 членів), Саскатун — два товариства

(130 членів), Едмонтон — два товариства (206 членів), Ванкувер — два товариства (63 членів).

Понад 900 студентів були зорганізовані в товариствах, які належали до СУСК, та були заступлені на Четвертому Конгресі.¹⁰¹

Інформаційний Листок Кредитової Кооперативи Північного Вінніпегу. Гляди: *Бюлетень Кредитової Кооперативи Північного Вінніпегу.*

88. *Історія наших Днів*; новини Історичної Секції УВАН в Канаді. Рік 1, ч. 1, грудень 1965 — Вінніпег, Українська Вільна Академія Наук. 5 стор., циклоstileве видання.

В пляні було видавати бюлетень два рази в рік.¹⁰²

89. *Кадило*; гумористично-сатиричний місячник. Рік 1, ч. 1, 10 січня 1918¹⁰³ || Торонто, Видавець: П. Крат. 8-12 стор., 46×30 см, ілюстрований місячник. Редактор: П. Крат, співредактор: М. Буртняк, карикатурист: В. Малофій. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло 1-го січня 1918 року. Журнал політичної сатири, скерований головно проти Української Держави. Все підпадає гострій сатирі, що не соціалістичне. «Кадило» виступає проти церкви, духовенства, релігії та всього, що національно українське. У ньому знаходимо карикатури із зневажливою сатирою на державних мужів, Папу Римського, духовенство, церковно-релігійні традиції, звичаї, тощо, а навіть карикатури з глузливим змістом про проголошення української державности в 1918 роках.

Мова вульгарна. Журнал виходив недовго, бо в 1918 році прийшла урядова заборона чужомовних видань.

90. *Каменярі*; студентський журнал товариства „Каменярі” при Інституті ім. Петра Могили в Саскатуні. Рік 1, ч. 1, 1918 — Саскатун, Товариство „Каменярі”. 17 стор., (пересічно), 28×22, двомісячник. Редактор: Володимир Стельмащук. Передплата на шкільний рік \$ 2.00.

Перше число вийшло в 1918 році. Журнал виходив два рази в місяць. Першими редакторами були студенти: С. В. Савчук, головний редактор, співредактори: Ю. Стечишин, А. Вавринюк, М. Чорнейко, А. Арабська, С. Б. Микитюк.

Інститут ім. П. Могили засновано в 1916 р. В 1917-18 шкільнім році зорганізовано студентський гурток «Каменярі» і прийнято

¹⁰¹ «Інформаційна Служба СУСК», Монреал, ч. 8, 6 березня 1960.

¹⁰² «Ukrainian Canadian, 1965» Winnipeg, 1966, p. 30.

¹⁰³ «Кадило», Торонто, рік I, ч. 1, 10 січня 1918.

* Д. Лобай подає, що «Кадило», пізніше «Кропило», виходив у Вінніпегу в 1915-1916 рр. Й. Г. Лозинський подає 1918 р. Виходив 1-го і 15-го кожного місяця, зразу у Вінніпегу, а опісля в Торонті.

статут, що був поміщений в першому числі журналу 15 січня 1919 року. Мета товариства: організувати українське студентство для піднесення патріотичного духа. Засоби подані в точці 4-їй г. «Через видання журналу «Каменярі» котрого видавництво і адміністрацію рішають перші загальні збори кожного року...»¹⁰⁴

Студентське товариство видало збірку чисел «Каменярі» за 1919 рік друком, постанову про це поміщено в шостому числі:

«... На своїм посліднім засіданню члени кружка „Каменярі” рішили видрукувати збірку чисел нашого журналу „Каменярі” за рік 1919, і випустити між український загал...»¹⁰⁵

В збірнику зібрано 6 чисел. Він має 208 сторінок друку.

Журнал містить статті про життя студентів в Інституті та всі його організаційно-студійні справи. На сторінках журналу знаходиться своє віддзеркалення українська література, поезія, культура, звичаї та суспільно-громадське життя українців у Канаді. Студенти випробовують свої літературно-поетичні здібности.

Ціль і завдання журналу найкраще з'ясує сам редактор:

«Наше видання „Каменяр” пробує давати студентам, членам організації „Каменярів”, нагоду випробувати і плекати свої сили в письменстві. Теперішні студенти не мали досі доброї нагоди ті свої сили випробувати, бо вони не мали власного часопису, за який би самі відповідали. Ми віримо, що цей журнал дасть їм таку нагоду і що студенти оцінять цю нагоду та радо її використають, пишучи до цього свого журналу про всі свої потреби, молодечі думки і наміри. Ця нагода для молоді стає надзвичайно важною справою, бо за кілька років ми студенти станемо провідниками нашої української справи, та охоронцями нашої культури. Щоб ми дійсно підтримували і дальше плекали нашу культуру, мусимо самі мати глибокі знання з українознавства, а головню плинно володіти українською мовою. Ми сильно хочемо, щоб цей журнал, хоч у малій мірі, допоміг нашій молоді в цьому...»¹⁰⁶

91. Канада; часопись просвітна, економічна і політична. Рік 1, ч. 1, 2 вересня 1913 — рік 2, ч. 68, 24 грудня 1914 || Вінніпег, Руська Видавнича спілка в Канаді. 8 стор., 53×36 см, тижневик. Редактори: Н. В. Бачинський і Іван Слюзар. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло 2 вересня 1913 року на 8-ох сторінках. Вже в 1914 році газета появлялася на 4-ох сторінках. Д. Лобай, а за ним О. Негрич і Й. Г. Лозинський подають, що це орган «Консервативної партії». «Український Голос» з дня 10 вересня 1913 року подає таку новинку:

¹⁰⁴ «Каменярі», Саскатун, рік 2, ч. 1, 15 січня 1910, стор. 29.

¹⁰⁵ «Каменярі», Саскатун, рік 2, ч. 6. 1 квітня 1919, стор. 201.

¹⁰⁶ «Каменяр», Саскатун, 23 грудня 1964 р., стор. 1.

«... Поява нового українського часопису „Канада”, що його видає „Руська Видавнича Спілка” за фінанси консервативної партії; на думку редакції новий часопис протриває як ліберальний орган — „Канадійський Фармер».¹⁰⁷

Інше джерело подає подібне твердження, а саме:

«Уже вийшло перше число давно заповіданої нової української часописи „Канада”. Часопись ся ставить як речниця консервативної партії поміж канадійськими українцями...»¹⁰⁸

В першому числі видавці визначають свою політику та завдання газети:

«В „Канаді” побіч стать політичних і просвітних, та вісток і вказівок на поли економічним будемо містити всякі дописи з нашого народного життя, та взагалі вісти з цілого світа...»

Часопись „Канаду” видає спілка, яка носить назву „Руська Видавнича Спілка в Канаді”, яка є основана на однодолярових уділах (шейрах).¹⁰⁹

Газета подає новинки зі світу, Канади та з України. Широко коментує воєнні події на українських землях в перших роках першої світової війни, піддержує визвольні змагання українського народу.

Поміщує державні розпорядки і закони воєнного часу, а зокрема ті, які відносяться до бувших австрійських громадян. Подає фахові поради для фермерів, гумористику та дещо з української літератури. В канадській політиці виступає проти ліберальної партії.

Газета перестала виходити з Кінцем 1914 року.

92. *Канадієць*; релігійно-моральний тижневик. Рік 1, ч. 1, 1912 — рік 5, ч. 46, 29 листопада 1916 || Едмонтон. Видавала англійська Методиська Церква. 8 стор., 38×28 см, тижневик. Редактор: М. Белегай. Передплати не подано.

Газета почала виходити на початку 1912 року¹¹⁰ як двотижневик (4 сторінки, розмір 55×38 см). Визначений в піднаголовку характер — «народно-моральний двотижневик».

«Канадієць» на своїх сторінках подає новини зі світу, Канади, а головно з Альберти. В нотатці «Господарство» подає ціни на збіжжя та фермерські продукти. Містить короткі літературні оповідання та новини з західньо-українських земель. В час першої світової війни подає огляд фронтних подій. Більше місця присвячено

¹⁰⁷ Войценко, О., *Літопис українського життя в Канаді*, Вінніпег, 1961 р., Том I, стор. 59.

¹⁰⁸ «Новини», Едмонтон, рік I, ч. 45, 5 вересня 1913.

¹⁰⁹ «Канада», Вінніпег, рік I, ч. 1, 2 вересня 1913.

¹¹⁰ «Канадієць», Едмонтон, рік I, ч. 12, 15 липня 1912; ч. 19, 1-го листопада 1912, рік 5, ч. 46, 29 листопада, 1916. Д. Лобай подає 1909 рік, а Й. Г. Лозинський 1910 р.

релігійно-полемічним статтям, виступає проти Української Греко-Католицької Церкви в Канаді. Головне завдання газети — ширити чужий протестантизм серед українців у Канаді. У рубриці «Читання на неділю» пояснює Біблію.

Газета перестала виходити наприкінці листопада 1916 року. Д. Лобай, а за ним і О. Негрич, подають, що «Канадиєць» в 1920 році з'єднався з газетою «Ранок», що виходила у Вінніпегу, і з того часу виходить під назвою «Канадійський ґанок». Насувається питання: як неіснуюча газета, яка перестала виходити в 1916 році, про що твердять самі автори, могла з'єднатися з «Ранком».

«Канадиєць» не здобув членів для англійської Методистської церкви в Альберті; господарі відмовили фінансову піддержку і газета перестала виходити в листопаді 1916 року.

93. *Канадійський Епархіяльний Вістник*. Рік 1, 1940 || Вінніпег. Виходив кілька разів до року для українського-католицького духовенства. В ньому друкувалися Єпископські Послання і розпорядження, Дієцезальна хроніка й доклади священників. Розмір — 23×16 см¹¹¹

Канадський Русин. Гляди: *Канадський Українець*.

94. *Канадійський Українець*; передовий український греко-католицький тижневик в Канаді, посвячений інтересам працюючих людей. Рік 1, ч. 1, 27 травня 1911 — Рік 21, ч. 10, 11-го березня 1931 || Вінніпег, Вест Канада Поб. Ко. 8 стор., 56×39 см, тижневик. Редактори: першим редактором був Микола Сироїдів, опісля д-р Ол. Сушко, Ів. Петрушевич, о. Мирон Залітач, о. Петро Олексів, Роман Кремар, Ів. Рудачек, Т. Ю. Марцінів, Андрій Загарійчук, В. Босий, В. Біберович. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло 27 травня 1911 р., як «Канадійський Русин», тижневик на 8 сторінок. Появу українського католицького часопису завдячуємо єпископові Лянжевінові, який опікувався і допомагав першим українським поселенцям у Канаді.

В цей час, в 1911 році, українці в Канаді вже мали свою пресу, яка обслуговувала інші ділянки, а саме: суспільно-громадські, робітничі, загально національні, а головню різного роду протестанти і ін. релігійні секти видавали свої часописи, щоб здобути українців.

Першим, хто звернув увагу на konieczність появи української католицької преси для українських поселенців в Канаді був Митрополит Андрей Шептицький, який перший раз відвідав українців у Канаді в 1910 році. Митрополит Шептицький поробив перші кроки, щоб українців католиків забезпечити рідною національною пресою.

¹¹¹ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 133.

З приїздом єпископа Н. Будки до Канади в 1912 р. (19 грудня), газета стає органом Української Католицької Церкви в Канаді.

Хоч газета називалась «Канадійський Русин» (це були такі обставини, за яких вимагалось довшого часу, щоб переконати українських селян, що вони не «русини», а українці), у своїх статтях для окреслення людей з України газета вживала завжди термін «український», а не «русин», чи «руський».

Перша світова війна, відновлення Української Держави — все це сприятливо відбулось на кристалізації української нації. Дня 15 квітня 1919 року газета змінила свою назву на «Канадійський Українець».¹¹² Спочатку газета виходила як двотижневик на 8 сторінках, а згодом, як тижневик до 1931 року.

«Канадський Українець» — це національна релігійна газета для українців у Канаді. Газета подає в рубриці «Новинки» огляд міжнародних подій. У «Вістях з старого краю», широко описується соціально-економічний і політичний стан українського народу. «Вісти з Канади» приносять читачам новинки з кожної ділянки канадського життя, пояснюють державні розпорядки, політичну структуру канадських партій та державний устрій. Газета присвячує багато місця українським справам в Канаді, головню таким, як рідне шкільництво, самоосвіта, українські організації, товариства та їх завдання, вияснює роботу чужих українцям релігійних сект, закликає до батьківської віри. Містить передруки цікавіших статей з галицької преси. В час визвольних змагань на Україні, газета широко коментує боротьбу українського народу за незалежність та дає моральну піддержку і закликає до матеріальної піддержки.

Газета перестала виходити 11 березня 1931 року, про що було подане «Важне оголошення», такого змісту:

«Національна преса повідомляє отсим, що видання „К.У.“ буде з нищнім числом припинене на неозначений час.

„Канадійський Фармер“ буде від тепер виходити двічі на тиждень і теперішні передплатники „К.У.“ будуть його діставати взаміну за „К.У.“ без ніякої доплати».

Григорій І. Курдидик, президент, В. Біберович, головний редактор».¹¹³

95. *Канадійські Новини*. Рік 1, ч. 1, 14 жовтня 1932 || Саскатун, Канадійські Видавці. 4 стор., 61×46 см, тижневик. Редактор: Роман Кремар. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло 14 жовтня 1932 року. Газета загально-національного напрямку. Подає новини зі світу, Канади та загально

¹¹² «Канадійський Українець», Вінніпег, рік 8, ч. 16, 15-го квітня 1919 р.

¹¹³ «Канадійський Українець», Вінніпег, рік 21, ч. 10, 11 березня 1931.

про суспільно-громадське життя українців у Канаді. Для фермерів подає ринкові ціни на сільсько-господарські продукти.

В редакційній статті подано напрямні п. н. «Замітка на часі»:

«... Не думаєм заходити в ніякі релігійні контроверзії і дописей порушуючих такі справи містити не будемо...»¹¹⁴

Всього вийшло декілька чисел.

☛ *Canadian Ukrainian Review*. Гляди: *Ukrainian Canadian Review*.

96. *Канадійська Січ*; орган українських гетьманців-монархістів в Канаді. Рік 1, ч. 1, 15 квітня 1928 — Рік 3, ч. 5-6, 15 серпня 1930 || Вінніпег, Обозна Команда Січей Канади. 4 стор., 46×30 см, місячник. Редактор: Володимир Босий, головний обозний, Д. М. Ільчишин — референт преси і пропаганди. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло 15 квітня 1928 року¹¹⁵ (8 сторінок) і заплановано видавати як двотижневик. Друге число вийшло 1 червня 1928 року вже на 4-ох сторінках. Дальше газета виходила раз в місяць на 4-ох сторінках з англійською секцією при кінці 1929 року.

Січова Організація в Канаді постала 1924 року. Це одна з найсильніших у той час українська національна організація в Канаді.

Газета подає новинки зі світу, з українського організованого життя в Канаді, статті і передруки з української літератури, поезії, історії.

«Офіційальна часть» відноситься до організованого життя «Січей». Тут находимо накази, розпорядки, дозволи, заяви, рішення та звіти з діяльності окремих відділів. Газета поширює і пояснює гетьмансько-монархістичну ідею, базовану на теорії В. Липинського. «Січі» та їх орган користувалися популярністю серед українського загалу в Канаді.

97. *Канадійські Вісти*. Рік 1, 1913-1914 || Вінніпег. Видавав Ф. Доячек (з походження чех, власник Руської Книгарні), газетного формату. Редактори: Д. Демянчук і Максим Пасічняк. Редакція була в українських руках.

98. *Канадійські Новини*. Рік 1, 1930¹¹⁶ || Вінніпег. Видавала Консервативна партія під час федеральних виборів. 4 стор. 43×31 см, текст в українській і англійській мовах. Вийшло тільки 6 чисел.

99. *Канадійський Горожанин*. Рік 1, (21) ч. 1, (27), 10 вересня 1954-1955 — Торонто, „Канедіен Мозаїк”. 8 стор., 55×40 см., тижневик. Редактор:

¹¹⁴ «Канадійські Новини», Саскатун, рік I, ч. 1, 14 жовтня 1932.

¹¹⁵ «Канадійська Січ», Вінніпег, рік I, ч. 1, 15 квітня 1928; ч. 2, 1-го червня 1928, рік 3, ч. 5-6, 15 серпня 1930.

¹¹⁶ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 131.

В. Босий, управитель, — І. Н. Корчинський, фінансовий секретар — д-р А. Молодецький. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число вийшло 10 вересня 1954 року, з врахуванням попереднього тижневика «Український Робітник». Про зміну назви говорить заява видавництва:

«Щоби оминати баламутства з приводу подібностей назв, назву цього часопису, попереднього відомого як „Український Робітник” (а пізніше як „Український Християнський Робітник”), змінено на „Канадійський Горожанин”. Торонто, 30 серпня 1954 р. Видавці».¹¹⁷

Формально газета є продовженням гетьманських видань, але ідеологічно стоїть осторонь від поширювання гетьманських ідей. Тому газету зараховуємо як окреме видання.

Першу сторінку займають статті на актуальні політичні теми та вісті зі світу і з українського життя в Канаді.

З приїздом нової української еміграції до Канади «Канадійський Горожанин» поставив собі шляхетну ціль: познайомити нових поселенців з Канадою. Тому газета поміщує ряд інформативних статей про Канаду. У циклі статей «Будівничі канадійської держави» подано короткий нарис історії цієї країни та силуетки її визначних мужів, які своєю працею розбудували Канаду. «Пізнайте Канаду» — це інформативні матеріали про суспільно-політичне, культурне й господарське життя канадців. У канадському політичному житті газета підтримувала Ліберальну партію, яка тоді була при владі. В українському громадському житті підтримувала газета Комітет Українців Канади, а справами України цікавилася менше. Обороняла справу допущення еміграції до Канади, наводила багато прикладів про осяги новоканадців у різних ділянках. Газета перестала виходити в 1955 році.

Канадський Ранок. Гляди: Євангельський Ранок.

100. *Канадійський Фармер*; передовий український просвітньо-інформативний тижневик. Рік 1, ч. 1, 12 листопада 1903 — Вінніпег, „Нешенел Паблішерс Лимітед”. Управитель і власник — Чарлес Е. Доячек (з походження чех). 12 стор., 57×41 см, тижневик. Головний редактор: М. Р. Шкавритко, редактор-помічник: Іван Овечко, співредактор: А. Курдидик. Річна передплата \$ 6.00.

«Канадійський Фармер» це один з найстарших українських часописів у Канаді й другий на американському континенті, що виходить безперервно до сьогодні кожного тижня.

Перше число вийшло 12 листопада 1903 року. Українських піонерів того часу турбували найбільш справи церкви, школи і преси.

¹¹⁷ «Канадійський Горожанин», Торонто, рік 21, ч. 27, 10 вересня 1954.

Хоч українці в Канаді користали з газети «Свобода», що виходила в ЗСА, та з галицької преси, то кожний відчував, що українська газета в Канаді має свої специфічні завдання. Коли «Канадійський Фармер» появилася, загаль привітав його з великим ентузіазмом. Вже в 1902 році Кирило Ґеник при кожній нагоді писав і говорив про потребу «видавання народно-руської часописи, котра би стояла на сторожі прав і стерегла інтереси канадійських русинів».¹¹⁸

Створення газети на канадійському ґрунті в тому часі не було легкою справою. Не було фахівців, не було українських черенок у Канаді. Ініціативу видавати газету в Канаді дали тодішні українські інтелігенти та суспільно-громадські діячі з Західньої України. В вересні 1903 р. оформилася була видавнича спілка, т. зв. «Північно-Західня Видавнича Спілка», що мала на думці видавати часопис. Ініціаторами були: Кирило Ґеник, Іван Негрич, Іван Бодруг, Теодор Стефаник, Йосиф Дима. Спілку засновано на паях, але паїв не вистачало, щоб приступити до видавання газети. Кирило Ґеник, який працював державним урядником і був прихильником ліберальній партії, що була тоді при владі, отримав фінансову допомогу для Видавництва. Так появилася перше число «Канадійського Фармера». В першій транскрипції часопис мав назву: «Канадський Фармер», часопись для руского народа в Канаді, виходить кожного тижня в четвер і куштує: в Канаді на рік 1 дол., в Сп. Державах на рік 1 дол., в Австрії 1.50». В початках часопис виходив на 4-ох сторінках друку, розмір 50×33 см., а від 23-го листопада 1917 на 12-ох сторінках. Наклад часопису — понад 3000 примірників. У першому десятиріччі набір роблено руками.

Першим редактором «Канадійського Фармера» став Іван Негрич, який водночас був членом першої дирекції. Потім слідували інші: Осип Мегас, Зигмонт Бачинський, Аполінарій Новак, Онуфрій Гикавий, Гнат Пляцко, Юліян Ситник, Василь Кудрик, В. Біберович, Т. Дацьків, д-р К. Андрусишин, знову О. Гикавий, а потім М. Г. Гикавий, П. Пігічин, а тепер М. Р. Шкавритко та Іван Овечко.

Першим складачем-друкарем був фаховий друкар зі Львова Йосип Косовий, що його дирекція спровадила зі ЗСА.

1-го листопада 1914 року видавництво перебрав чеський емігрант Френк Доячек. 1928 року видавництво купив Григорій Курдик; в січні 1932 року Ф. Доячек відкупив видавництво знову і був власником його аж до смерти в 1951 р. Після його смерти видавництво перейшло на власність його сина Чарльса Доячека.

¹¹⁸ «Календар-Альманах Канадійського Фармера», Вінніпег, 1966, стор. 28.

Хоч газета не є власністю українця, редакція і характер її був завжди національно-український. Такі ствердження зустрічаємо в «Канадійському Фармері» з нагоди 50-ліття його існування. Там читаємо:

«... Як часопис незалежний і самостійний в повному розумінні того слова, він давав і далі дає такий провід і такий напрям, який приносить найбільшу користь найбільшій кількості нашого народу в Канаді. Він був першим понести між своїх людей прапор канадійського горожанства, а рівночасно й світло національного освідомлення...

Сьогодні Канадійський Фармер стоїть на порозі другого півстоліття служби своїм народам. Від його початків до тепер зайшло немало змін у світі й в житті українського народу.

Однак Канадійський Фармер дашьше стоїть на тому самому вільному й незалежному становищі, щоб далі йому служити».¹¹⁹

З цієї самої нагоди в привіті Комітету Українців Канади сказано:

«... З особливою сатисфакцією бажаємо ще підкреслити, що Канадійський Фармер допомагає об'єднуючим стремлінням Комітету Українців Канади. Він обстоював нелегкі завдання і цілі, до яких стремить КУК, та допомагає до внутрішньої єдності української спільноти для добра Канади й України...»¹²⁰

В 1907 році на сторінках Канадійського Фармера вживаються вже назви «українці, українські», замість дотогочасних «русин, рускі».

У своїх редакційних статтях газета закликає до творення самостійних організацій, до будівництва шкіл, до науки, до збереження духових цінностей і релігійності та до живої участі в політичному житті Канади. Були це роки піонерські, коли українські поселенці, в більшості селяни, опинилися серед бурхливих хвиль чужого моря, без інтелігенції. Цю роллю мусіла перебрати перша українська преса, до якої належить «Канадійський Фармер».

Газета не змінила своєї лінії та ідеології та взяла на себе ще один додатковий відтинок — поборювати комунізм у Канаді і в Україні.

«Канадський Фармер», це один з українсько-національних тижневиків, що тематично охоплює майже все українське життя в Канаді, в Україні та в діаспорі. Виходить на 12 сторінках з багатими ілюстраціями та має окремий додаток п. н. «Літературно-мистецький і науково-історичний відділ» (4 сторінки).

¹¹⁹ «Канадійський Фармер», Вінніпег, рік 51, ч. 48, 13 листопада, стор. 4.

¹²⁰ «Канадійський Фармер», Вінніпег, рік 51, ч. 48, 13 листопада, стор. 4.

Перша сторінка це редакційні статті про важливіші проблеми української визвольної політики та про світову політику. «Новини тижня» подають найновіші вістки з світа, головню політичні. Друга і третя сторінки, присвячені українським актуальним проблемам п. н. «Хроніка українського життя» та «Лицем до молоді», з'ясовують найновіші події з українського життя в Канаді і в Україні, висвітлюють большевицьку дійсність, в якій живе і бореться український народ. Четверта сторінка («На актуальні теми» і «Читаючи в пресі») подає читачеві українське становище і опінію інших політиків до актуальних політичних проблем. У рубриці «Читаючи в пресі» газета подає уривки з інших українських газет, які займають становище до українських проблем. Дальші сторінки — це «Трибуна Читачів», де поміщується листи до редакції з опінією читачів, подається родинна хроніка. Сторінка «Торонто-Онтаріо» приносить новини з провінції Онтаріо і Квебеку. «Вісті з Манітоби» подають новини з Манітоби. На інших сторінках — «Саскачеван, Альберта» — подається новини та поради для українських фермерів. «Літературно-мистецький і науково-історичний відділ», це українська наука, література, поезія, етнографія, пісня, мистецтво, культура, як духовий корм українського читача. «Жіночий відділ» присвячений українській жінці-матері. Тут пишеться про українські звичаї, традиції, поміщуються статті про діяльність української жінки. Остання сторінка присвячена фермерам, робітникам та економіці. Раз в місяць появляється т. зв. «Фоторами актуальних подій», тобто світ за місяць в ілюстраціях.

101. *Карпатська Січ*; бюлетень Братства Карпатських Січовиків. Рік 1, ч. 1, березень 1950 — Рік 5, 1956? || Торонто, Братство Карпатських Січовиків. 8 стор., 30×20 см, ілюстрований місячник. Редактори: Михайло Шіпош, д-р Степан Росоха. Річна передплата \$ 1.00.

Братство Карпатських Січовиків засновано 1949 року в десяту річницю проголошення самостійности Карпатської України. В одинадцятую річницю, тобто, 1-го березня 1950 року, вийшло перше число «Карпатської Січі». Перші два числа вийшли на циклостилї, третє число появилося друком, дальше бюлетень виходив на циклостилї.

Журнал у більшості присвячений подіям у Карпатській Україні в 1938-1939 роках та ілюстрований світлинами з тих часів. Подано теж основні закони Карпатської України, схвалені Союмом 15 березня 1939 року.

Бюлетень містить організаційні повідомлення Братства. Зав-

дання бюлетеню проголошено у програмовій статті «У що вірить і за що змагається Карпатська Січ»:

«Карпатська Січ несе освіту і культуру між наш нарід та помагає налаштувати господарське піднесення нашої країни, помагає налаштувати загальний добробут і опікується біднотою. Помагати народові підвестися до свідомости й добробуту — ось у це вірить і за це змагається „Карпатська Січ“... „хто думає так, як ми — хай стає в наші ряди...»

Це слова відозви «Карпатської Січі з 7-го жовтня 1938 р. Ті ідеали дальше продовжує Братство Карпатських Січовиків у вільному світі».¹²¹

У бюлетені подається звіт про діяльність чужомовної преси про події 1938-39 років і вісті з сьогоднішньої Закарпатської області.

У 1958 році, журнал перестав виходити.

102. *Католицька Акція*; місячний орган Централі Українців Католиків Едмонтонської Єпархії. Рік 1, 1950-1962 || Едмонтон, Централія Українців Католиків Едмонтонської Єпархії. 4-8 стор., 28×23 см., місячник. Редактор: д-р Богдан Казимира. Річна передплата \$ 1.00.

Журнал тематикою і засягом обмежений про що сказано в піднаголовку. Містить статті на релігійно-церковні теми, новини з українського католицького життя, зокрема з Едмонтонської Єпархії. «Католицька Акція» багато місця присвячує релігійному вихованню дітей та молоді. Має теж окрему жіночу сторінку. Першим редактором був Б. Казимира, після його виїзду з Едмонтону невідомо хто був редактором.

Журнал перестав виходити мабуть в жовтні 1962 року; всього вийшло 126 чисел.

103. *Клич*. Рік 1, ч. 1, січень 1935-1937 || Едмонтон. Видавництво „Клич”. 16-30 стор., 38×28 см, місячник. Редактор: А. Г. Глинка. Річна передплата \$ 2.00.

«Клич» — це політично-економічний журнал українців у Канаді. На обкладинці подано напрямні журналу:

«Клич», місячник, одинокий український журнал у Канаді. Пробує і плекає ідею з'єднання українського народу. Докладає всіх зусиль, щоб виробити тенденцію в українського загалу до спільних порозумінь радше чим до розходжень. Відносно української і канадської політики займає надпартійне становище. Строго проти большевизму. Працює в цілі загального освідчення й піднесення українського загалу на вищий економічний рівень. Не творить жодної організації».¹²²

¹²¹ «Карпатська Січ», Торонто, рік I, ч. 3, вересень 1950.

¹²² «Клич», Едмонтон, рік 2, ч. 4-5, травень-червень 1937.

«Клич» є дзеркалом українського життя в Канаді, точно і вірно інформує про події на рідних землях, рівночасно широко коментує світові політичні події. Журнал закликає українців до співпраці, виступає проти побороювання одних одними. Гостро виступає проти комунізму та закликає створити спільний фронт проти большевизму. Містить статті з української літератури, історії, а також українсько-канадські поезії. Містить теж статті англійською мовою для ознайомлення інших співгромадян з українською проблематикою та культурою. Приносить новини зі світу та України.

Невідомо точно коли журнал перестав виходити, в червні 1937 року вийшло мабуть останнє число.

104. *Комар*; журнал гумору і сатири. Рік 1 (8), ч. 1, 15 жовтня, 1949, рік 2 (9), липень 1950 || Вінніпег, Видавнича Спілка. 8 стор., 32×25 см, ілюстрований двотижневик. Редактор: Мирон Левицький. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число в Канаді вийшло 15 жовтня 1949 року. Це продовження журналу «Комар», який виходив у Львові. Тому в 1949 році зазначено 8-ий рік видання в Канаді — це рік перший його появи.¹²³

До травня 1950 року журнал видавав Іван Тиктор, а опісля «Видавнича Спілка». Як сказано в піднаголовку «Журнал гумору і сатири», а головно сатира з карикатурами політичного характеру, що віддзеркалюють гірку дійсність в Україні під большевицькою окупацією. Тут теж знаходимо політичну сатиру і гумор на українське життя в діаспорі.

Ціль журналу з'ясована в першому числі такими словами:

«Дозвольте, Дорогі Читачі, спершу пригадати Вам, бо ж ми з Вами давно знайомі: я той самий „Комар”, що перед війною прилітав до Вас у Канаду з Рідних Земель. Може, трапилося мені тоді і декого з Вас вжалити, тож пробачте, прошу: така вже вдача комарина і такий фах кусливий.

Жив я сім років на Рідних Землях у видавництві І. Тиктора, аж поки у Львові не прийшла в 1939 р. зміна клімату: сонце сталінської конституції прижарило так, що я — хоч і які комарі на спеку видержливі — не витримав. Як бачите, навіть комареві в царстві Сталіна годі витримати (щож тоді про людей говорити?). Отож я втік на захід і став емігрантом. Зі страху перед репатріацією сидів досі тихо. Той „Комар-Іжак”, що бренів в Німеччині, то не був я. Врешті завдяки шляхетній допомозі людей мені пощастило ступити на канадійську землю. На цій вільній землі я передусім вільно віддихнув, а опісля випростував свої

¹²³ «Комар», Вінніпег, рік 8, ч. 1, 15 жовтня 1949.

крила, нагострив жало і ... ось маю честь привітати Вас у моєму першому числі.

Як бачите з мого вигляду, я не змінився. Не змінилося і моє завдання: кусати й жалити безпощадно всіх ворогів — зокрема і насамперед большевицьких людоджерів у Москві і їхніх лизоп'ятенків по всьому світу, а також тих, наших же українських людей, що своє особисте ставлять понад загальне і — свідомо, чи несвідомо — шкодять українській справі.

Але змінилося дещо в нашій внутрішньо-українській „політиці”, тому не від речі буде з'ясувати моє становище до цих змін.

Отож моя „політична платформа” така: „Комар” це комар, і тому ані бекати, ані мекати не може. Таке моє становище до, так би мовити, найбільш наявних політичних угруповань. Щож до інших, то я ще не встиг зорієнтуватися. Побачимо.

Моє ставлення до суспільних, культ-освітних і жіночих товариств та установ — наскрізь позитивне, але я колотиму моїм жалом теж і суспільні, культосвітні і жіночі органи, коли вони на це заслужать...»¹²⁴

Журнал добре редагований та з ілюстраціями-кариатурами, своїм жалом засягав усі шари українського суспільства, почасти дуже слушно і своєчасно. Приятелі гумору і сатири втратили приємність і насолоду. В Канаді вийшло 13 чисел.

Кропило. Гляди: Кадило.

105. *Кубанський Край*; кубанський культурно-освітний часопис. Рік 1, 1951 — рік 7, 12. 1. 1963 || Торонто. Видає пастор М. Фесенко. 16-32 стор., 22×15 см, місячник. Редагує комітет. Річна передплата \$ 2.00.¹²⁵

Журнал присвячений кубанцям, видаваний українською і російською мовами, а на останніх двох сторінках англійською мовою пояснює канадське право, історію Канади та знайомить з визначними діячами Канади.

«Кубанський Край» містить вісті про громадське життя кубанських козаків, статті на теми з історії козацтва, зокрема ж кубанського, про звичаї та демократичні традиції козацтва, що беруть свій початок із Запорізької Січі. Приносить новини з рідної Кубанщини та викриває загарбницьку політику Москви. Журнал містить ряд поезій та споминів про Кубань, поборює комунізм і захищає ідею самостійності Кубані.

Останнє число вийшло на Великдень 1963 року.

106. *Лемківські Вісті*; український часопис, присвячений справам лемків у краю, за океаном і в цілому світі. Рік 1, 1958 — Торонто, Голов-

¹²⁴ «Комар», Вінніпег, рік 8 (1), ч. 1, 15 жовтня 1949, стор. 2.

¹²⁵ «Кубанський Край», Торонто, рік 12, ч. 1, 1963.

на Управа Організації Оборони Лемківщини. 8 стор., 58 × 38 см, місячник. Редактор: Юліян Бескид-Тарнович. Річна передплата \$ 3.00.

Газета попередньо виходила у ЗСА під назвою «Голос Лемківщини», а в 1963 році перенесено до Торонта і змінено назву на «Лемківські Вісті».

Це українсько-національний часопис, присвячений справам Лемківщини та лемкам в цілому. В горі на першій сторінці клич: «За об'єднання усіх українських етнографічних земель у вільній Українській Державі». Газета широко коментує та протестує проти насильного виселення лемків з їх прадідівських земель, нищення залишків української культури та питомої лемками архітектури. Тут публікується всі протести вислані Організацією Оборони Лемківщини до державних політиків та церковних достойників. Подається свідчення осіб, історичні документи про знущення польської адміністрації та спеціальних армійських загонів над лемками. В газеті друкуються спомини учасників УПА, що в повоєнні роки стояла на сторожі української волості Лемківщини, що не увійшла в склад московської імперії після другої світової війни. Виходці з Лемківщини знаходять найновіші новини і листи від своїх земляків, які були насильно виселені до Польщі.

Часопис подає довголітню історію Лемківщини та її визначних мужів, яких Лемківщина дала українській нації протягом тисячолітньої історії. Крім рідних земель, газета присвячує багато місця лемкам в Канаді і ЗСА, які зорганізовані в Організації Оборони Лемківщини та її Відділах.

«Лемківські Вісті» містять дещо з української літератури, поезії, культури та спомини про Лемківщину. Газета подає важливіші політичні події зі світу.

Можемо сказати, що це — «Літопис Лемківщини».

107. *Лемківщина-Закерзоння*; український національний часопис. Рік 1, ч. 1, 15 вересня 1949 — рік 5, ч. 2, 1953 || Торонто, Організація Оборони Лемківщини. 8 стор., 46 × 38 см, двотижневик. Редактор: Юліян Бескид-Тарнович. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число появилoся 15 вересня 1949 року, як двотижневик. Ціль газети:

«Висвітлити ряд історичних документів, як Польща і Москва нищили українське населення на княжій Лемківщині, зорганізувати уродженців Лемківщини, яких у США і Канаді є поперх 250.000, зокрема освідомити тих, що не знають — чиї вони діти, а саме, що вони не діти Москви, але України».¹²⁶

¹²⁶ «Лемківщина-Закерзоння», Торонто, рік I, ч. 4, 31 жовтня 1949.

Газета подає короткі вісті з світу, політичний огляд, новини з українського життя; широко коментує і протестує проти насильного переселення українців з Лемківщини польським комуністичним урядом; містить статті на історичні й літературні теми. У цьому часописі поміщені також спомини про Лемківщину відомої української діячки Олени Кисілевської.

Останнє число «Лемківщини» вийшло на Великдень 1953 року (рік 5, ч. 2. [37], 1953). Часопис перестав існувати через фінансові труднощі.

108. *Літопис Волині*; науково-популярний збірник волинезнавства. Рік 1, ч. 1, 1953 — Вінніпег, Інститут Дослідів Волині за поміччю Т-ва волинян у Торонті і Вінніпегу. 96 стор., 23×16 см, ілюстрований річник. Редагує Колегія: М. Боровський, — головний редактор, М. Подворняк — техн. редактор, С. Радчук — відповідальний редактор. Ціна \$ 2.00 за число.

«Літопис Волині» — це збірник матеріалів про Волинь і яולי-няків. Збірник видає Інститут Дослідників Волині, яке було осно-ване в Житомирі 1900 року, що його перші друковані праці появи-лися в 1902 року.

Понад 50 років довелось волинякам чекати на віднову праці по-передників поза Батьківщиною в Канаді, основуючи 1950 року Ін-ститут Дослідів Волині у Вінніпезі. При інституті є згуртовані най-кращі сили волинян та вчених із сумежних областей України.

Інститут Дослідів Волині перекинув таким чином поміст у ми-нуле і пов'язав сучасне покоління з починами духа народу на рід-них землях.

Перше число вийшло 1954 року як піврічник. До 1953 року існу-вало два окремі збірники. Інститут дослідів Волині у Вінніпезі ви-давав збірник «Волинь у боротьбі за волю України», а Товариство «Волинь» у Нью-Йорку видавало кварталник «Волинь». Цих два товариства об'єдналися для одної мети, про що і сказано в першому числі «Літопису Волині»:

«... Досвід виявив, що двох видавничих осередків забагато і не-обхідно їх об'єднати. Отже домовилися видавати спільно «Літопис Во-лині» — піврічник, поважний змістом, догідного формату, задуманий як праця всіх скупчень волиняків.

Місце друку вибрано Аргентину завдяки співпраці нашого земляка-видавця в Буенос-Айресі.

Наша мета — зібрати і зберегти від знищення ті матеріали про Во-линь, які ще збереглися в нас, а які на наших землях нищаться, науково і об'єктивно висвітлювати питання, що торкаються Волині, об'єднати земляків, помагати їм морально і матеріально.

Ми свідомі, що без допомоги всіх волиняків не можемо досягнути мети, а тому звертаємося до земляків та всіх українців і працівників пера, які мають матеріяли зв'язані з Волинно, Холмщиною і Забужжям — передати їх у наші руки для використання.¹²⁷

В 1966 році у видавництві наступили деякі зміни, а саме «Літопис» рішено видавати в зменшеному об'ємі і то раз на пів року на 40-ох сторінках (ціна \$ 1.50), або раз на рік, сторін 96 в ціні \$ 2.00¹²⁸

109. *Life Beacon*. Рік 1, ч. 1, 15 березня 1966 — Мондер, Алта, Отці Василіяни (в Канаді) 16 стор., 28×22 см, ілюстрований місячник англійською мовою. Головний редактор: о. Б. Дрібненький, ЧСВВ. Річна передплата \$ 2.00.

Це релігійно-церковний журнал оо. Василіян в Канаді, пристосований до змін постанов Ватиканського Собору.

Новий журнал англійською мовою має заступити англійськомовний додаток до журналу «Світло», що далі виходить тільки українською мовою.

Користаючи з реформ у Католицькій Церкві, а теж з більшої свободи в католицькій журналістиці, де більше відверто можна дискутувати церковно-релігійні проблеми не тільки священикам, але і вірним, Отці Василіяни в Канаді почали видавати 15 березня 1966 року новий англійськомовний журнал для українців-католиків, народжених у Канаді.

Ціллю журналу є виміна думок українського католицького духовенства та вірних на церковно-релігійні теми, збереження української традиції і передача її в таких формах, щоб її змогло прийняти молоде покоління українців-католиків.

В журналі пояснюється реформа Ватиканського Собору. Статті з релігійно-церковного та культурного життя українців у Канаді, силуети визначних клясиків української літератури.

У першому числі з'ясовані причини видавання нового журналу. Одну з тих причин подаємо в оригіналі:

"... Another worthwhile challenge rite, or rather its relevance to our generations born in this country. We hold it to be a very important issue and a very difficult one too. We believe that in its present day environment our rite must not only be reserved — but made to be more profoundly appreciated. By comparison, it would have been futile for the Vatican II Council to strive to preserve the faith in the modern world without arranging to make it more relevant to modern man..."¹²⁹

¹²⁷ «Літопис Волині», Вінніпер, ч. 1, 1953 р., стор. 1.

¹²⁸ «Літопис Волині», Вінніпер, рік 8, ч. 8, 1966, стор. 92.

¹²⁹ «Life Beacon», Mundare, Alta, Vol. 1, No. 1, March 15, 1966, p. 2.

110. *Логос*; богословський квартальник. Рік 1, кн. 1, січень-березень 1950 — Йорктон, Саск. Видають Отці Редемптористи Східнього Обряду. 80 стор., з додатком: Гомілетичний Додаток до Логосу». 16 стор. 25×17 см, квартальник. Редактор: о. С. С. Шавель, Ч.Н.І. Річна передплата \$ 5.00.

Перше число журналу вийшло на початку 1950 р. у Ватерфорді, Онт. Видала його Колегія професорів Духовної Семінарії Отців Редемптористів. Основником і першим редактором був теперішній митрополит Української Католицької Церкви в Канаді — Кир Максим Германюк, Ч.Н.І. Опісля редактором був о. Володимир Маланчук, ЧНІ, теперішній єпископ для українців католиків у Франції. Самий редакційний склад говорить про високий науковий рівень журналу. Ціль і завдання журналу подано в статті «Від Редакції»:

«Перед нашими читачами перше число богословського квартальника „Логос”. Це періодик призначений для українського католицького духовенства в Канаді, Америці й інших краях. Його завдання інформувати своїх читачів про актуальні питання з ділянки богословських наук та душпастирського життя. Різні отже сучасні проблеми з Догматики Моральної, Святого Письма, Історії Церкви, Літургії, Патрології, Аскези, Містики, Філософії, Християнської Археології, Католицької Акції і дотичних ділянок знайдуть на його сторінках своє місце й те висвітлення, що дають його нині компетентні дисципліни. Бажання його ініціаторів є допомогти, по змозі своїх сил, нашим Отцям духовним вдержати все живим, а то й побільшити, їхнє зацікавлення богословськими науками, щоб могли в цей спосіб все досконаліше реалізувати той ідеал, що його начеркнув Христос своїм апостолам, коли сказав: «Ви є світло світу».

Потреба якогось богословського періодика дається в нас сильно відчувати ще від часу, коли безбожний комунізм знищив на Україні нашу Католицьку Церкву, поневолив наших Владик, та запроторив у Сибір найкращих наших священиків і вірних нашої Церкви.

Під цим жорстоким ударом завмерла в нас і богословська наука: „Богословія, Записки Ч.С.В.В.”, „Добрий Пастир” перестали виходити...»¹³⁰

Перше число було присвячене українським Владикам-Мученикам за Христову Віру і український народ на засланні.

Журнал є богословським науковим виданням, але, крім богословських наук, у ньому друкуються матеріали з історії української Церкви та її визначних синів, матеріали з української археології, етнології, мистецтва, малярства, тощо. На сторінках «Хроніка» подається важніші події з українського життя в діаспорі. «Логос» подає теж рецензії на релігійні чи атеїстичні видання.

¹³⁰ «Логос», Ватерфорд, Онт., Т. I., кн. 1, січень-березень 1950 р., стор. 3.

Кожне число має т. зв. «Гомілетичний додаток», де появляються св. Літургія, молитви, проповіді, Євангеліє, Правди Віри й ін.

У 1956 р. видавництво поренесено до Йорктону, Саск., де воно продовжує працювати й досі.

111. *Матеріяли*; до збірки на фонд Українського Пластового Дому в Торонто.¹⁸¹ Рік 1, ч. 1, 15 березня 1950-1951 || Торонто, Діловий Комітет. 4 стор., 30×22 см, місячник. Редагував Василь Софронів-Левицький.

«Матеріялів» листок перший вийшов з датою 15 березня 1950 р. На першій сторінці зліва пластова емблема. Саме в той час Український Пласт у Торонто робив заходи, щоб набути Пластовий Дім; тому й рішено видавати «Матеріяли», щоб у них публікувати інформації, звіти та списки грошових пожертв на купівлю дому.

У першому «Листку» надруковано комунікат Крайового Пластового Проводу у справі Пластового Дому. На виховні пластові теми пише в цьому «Листку» почесний член Пласту Канади, В. Софронів-Левицький. У третьому «Листку» поміщено заклик Почесного Громадського Комітету для придбання Пластового Дому і дальші списки грошових пожертв.

Після придбання дому «Матеріяли» перестали виходити.

112. *Мета*. Рік 1, ч. 1, грудень 1959 — Роблін, Ман. Видає Колегія св. Володимира. 4-12 стор., 30×23 см, ілюстрований місячник. Редакційна колегія студентів. Передплати не подано.

Перше число вийшло в грудні 1959 року. Журнал друкується українською і англійською мовами. Колегія св. Володимира є під зарядом Отців Редемптористів. «Мета» це журнал студентів і внутрішній орган Колегії. Журнал відзеркалює життя студентів, їхню працю, активність, розвагову сторінку, спорт. Подає пояснення св. Літургії Східнього Обряду та історію Отців Редемптористів української вітки. Містить статті з історії України та української літератури, статті про звичаї та традиції.

113. *Ми і Світ*; український магазин. Рік 1, (в Канаді) червень 1955 — Торонто, Видає: Микола Колянківський. 96 стор., 19×14 см, ілюстрований місячник. Редактор: М. Колянківський. Річна передплата \$ 4.00.

Перше число вийшло в Канаді в червні 1955 р. Історія журналу починається ще в Німеччині, в місцевості Міттенвальд, у таборі для втікачів, де в червні 1950 р. появилось перше число журналу «Ми і Світ». З огляду на брак фондів після випуску п'яти чи-

¹⁸¹ «Матеріяли», Торонто, ч. 1, 15 березня 1950; ч. 2, 15 квітня 1950; ч. 3, 15 травня 1950; ч. 5, 1 лютого 1951.

сел журнал почав виходити неперіодично. У квітні 1951 р. видання перенесено до Парижа, де журнал виходив теж неперіодично до січня 1955 р. В лютому 1955 р. Микола Колянківський переїхав до Канади і тут (від червня) журнал появляється постійно, як місячник. Видавництво має численних співробітників у різних країнах українського поселення, тому журнал, як тематикою, так і територіальним засягом охоплює вільний світ. У редакції працюють тільки Микола й Ольга Колянківські.

Журнал популярний, своєю тематикою охоплює всі галузі людського надбання. У журналі знаходимо статті на історичні й літературні теми з українського та чужинецького життя, новини з мистецтва, політичні коментарі на актуальні теми, тощо. У шпальті «Сучасне» є новинки з України й з еміграції. Крім цього в магазині є ще чимало різних відділів з усяких ділянок життя, як ось філіятелистика, спорт, мода, медицина, техніка, а також торговельні оголошення.

114. *Мій Приятель*; журнал для українських дітей Канади й Америки. Рік 1, ч. 1-2, січень-лютий 1949-1967 || Вінніпег, Централь Українців Католиків Канади. 16 стор., 24×18 см, ілюстрований місячник. Редактор: о. Семен Іжик. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло за січень-лютий (ч. 1-2) 1949 як подвійне, а опісля журнал виходив кожного місяця, крім вакацій. Спочатку річна передплата була \$ 1.00, потім \$ 1.50 й \$ 2.00.

У першому числі було звернення до дітей, в якому говорить-ся про те, що буде писати «Мій Приятель».

«Любі мої Приятелі!

Кожна українська дитина: хлопчик чи дівчинка, це мої любі Приятелі. Без різниці, чи Ви живете тут у Канаді чи Америці, чи ген далеко за морем в Європі — Ви всі мої приятелі. Я Вас люблю і бажаю Вам добра.

Буду кожного місяця приходити до Вас на приятельську розмову. А знаєте про що ми будемо розмовляти? Про нашого найліпшого Приятеля Ісусака, про Старий Край Україну — звідки походять Ваші батьки. Про нашу Батьківщину, в якій ми родилися і живемо. Будемо оповідати про пригоди славних лицарів героїв. А також розказувати будемо собі веселі байочки й казочки. Рівнож будемо вчитися по-українськи читати й писати. Для розваги будемо розгадувати загадки й контести.

Любі Приятелі цей журнал є призначений для Вас і він є Ваш...¹³²

«Мій Приятель» це справді «дитячий приятель». Брак такого

¹³² «Мій Приятель», Вінніпег, ч. 1-2, січень-лютий, 1949 р.

дитячого журналу відчувалося вже давно. Старшим він може пригадати «Дзвіночок», що виходив у Львові.

Журнал редагується у дуже приступній формі і він скоро полонив душу української дитвори. «Мій Приятель» на кожний місяць і кожному пору року має відповідні оповідання, казки, вірші, тощо. Він друкує оповідання пов'язані з життям природи в Україні. В більшості це не видумка, а правдиві пригоди багатьох авторів. Ось деякі назви оповідань: «Перші гості», «Для дітей», «Сирота», «Під горіхом», «На дубовій гірці», «Розкопана комора», «Велика кривда», «В снігову заметіль» та багато інших.

В українському національному житті «Мій Приятель» звертається за історичним календарем до певних осіб, дат, історичних подій, пристосовує до них свої оповідання, поезії, життєписи, казки та історію.

Це справді дуже цікавий дитячий ілюстрований журнал. Журнал стоїть дійсно на висоті свого завдання. Чиста й гарна українська мова є зокрема важливою для українських дітей. Добірні уривки дитячої літератури, гарні мистецькі ілюстрації та важливе в дитячій літературі розуміння душі дитини, — все це знаходимо в журналі «Мій Приятель».

Від січня 1968 р. «Мій Приятель» виходить як місячний додаток до «Поступу» з окремою нумерацією сторінок (9 стор.). Менше ілюстрацій та зміна тексту.

115. *Місійні Вісти*; орган Місійного Товариства св. Йосафата. Рік 1, ч. 1, квітень 1945 — Портедж ля Прері, Ман., Місійне Товариство св. Йосафата. 8 стор., 36×27 см, квартальник. Редактор: о. В. Дзюрман. Газету члени діставали даром.

Місійне Товариство св. Йосафата оснував архієпископ Василій Ладика 10 вересня 1942 р., він же став першим головою цього Товариства.

В першому числі у «Вступному Слові» о. Мирона Кривуцького, подано ціль і завдання газети:

«... Цей квартальник буде містити звідомлення з діяльності цього добродійного товариства та статті, що будуть змальовувати нашу релігійну народню працю в греко-католицькій нашій Дієцезії в Канаді...

На нас звернені очі всієї української еміграції в Європі. До нас своїх братів вони простягають свої руки, просячи помочі в своїм невідрадінім положенні...»¹³³

Невідомо, як довго газета виходила.

¹³³ «Місійні Вісти», Портедж ля Прері, рік I, ч. 1, квітень 1945.

116. *Місія України*; орган Спільки Визволення України. Рік 1, ч. 1, травень-червень 1957 — Торонто, Головна Управа Спільки Визволення України. 32 стор., 28×22 см, ілюстрований кварталник. Редагує колегія; Політичний Відділ СВУ. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло за травень-червень 1957 р., на 24 сторінках, ілюстроване, на книжковому папері. Спочатку виходив як двомісячник. Раніше СВУ видавала «Бюлетень СВУ». Про зміну назви журналу повідомлено в ч. I, «Місії України»:

«Замість „Бюлетеня СВУ”, видаємо журнал „Місія України”... Із поширенням і розбудовою Спільки Визволення України надто скромний „Бюлетень СВУ” ніяк не міг задовольнити потреб нашого членства і тому Президія Головної Управи Спільки Визволення України, замість „Бюлетеня СВУ”, перейшла до видання журналу під назвою „Місія України”.¹³⁴

На обкладинці журналу містяться ілюстрації визначних постатей України (Володимир Великий, Тарас Шевченко, академік Сергій О. Єфремов, М. Павлушков й ін.). На другій сторінці обкладинки подано зміст журналу й умови передплати. На першій сторінці тексту поміщено тризуб та клич: «За віру християнську, за землю українську, за прадівську славу!»

Завдання журналу схарактеризовано так:

„Місія України” — це журнал, у якому висвітлюються головні провідні проблеми процесу визволення України від московсько-комуністичного наїзника та будова власної Незалежної Соборної Держави».

Журнал містить спомини про діяльність Спільки Визволення України та судовий процес цієї організації. Друкуються статті з історії України, а особливо з визвольних змагань 1918-1921 рр. На його сторінках зустрічаємо також літературні твори, статті на літературно-мистецькі теми, спомини, коментарі про актуальні українські справи, політичні новини зі світу, про діяльність СВУ, тощо. На останній сторінці торговельні оголошення.

«Місія України» виходить до сьогодні.

117. *Молода Україна*; журнал Української Демократичної Молоді. Рік 1, ч. 1, 1 листопада 1951 — Торонто, Центральний Комітет Об'єднання Демократичної Української Молоді. 24 стор., 28×21 см, ілюстрований місячник. Редактор: М. Гавриш. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число вийшло 1-го листопада 1951 р., формат газетний, сторінок 8, у 3-х шпальтах.

У березні 1952 р. ч. 2 (3) «Молодої України» появилoся у формі ілюстрованого журналу як орган ОДУМ у США й Канади. Спра-

¹³⁴ «Місія України», Торонто, ч. 1, травень-червень 1957, стор. 22.

ви видавничі перебрало Об'єднання Демократичної Української Молоді. У числі 3 за травень-червень 1953 р. зазначено:

«Журнал ОДУМ редагує Колегія, головний редактор Б. Олександрів (псевдо), заступник М. Дальний, адміністратор В. Павлюк, мистецький співробітник М. Дмитренко».

Обкладинка журналу ілюстрована. На другій сторінці обкладинки з лівого боку вгорі емблема ОДУМ, а під нею списки представників «Молодої України», жертводавців на пресовий фонд і т. п.

«Молода Україна» на сторінці «Вісті з Поневоленої Батьківщини» приносить новини з відповідними коментарями з України. Тут знаходимо статті на літературні й мистецькі теми, твори українських та чужих письменників і поетів, критичні огляди, рецензії, фейлетони, гуморески, а також статті на виховні теми. У відділі «Одумівська хроніка» журнал подає звіт про діяльність відділів ОДУМ. Відділ «З науки й техніки» інформує про найновіші наукові й технічні досягнення.

Журнал заплановано для молоді і не тільки для читача, але й співучасника, творця власного журналу. На практиці було не так. Старші писали, друкували, видавали, а молодь залишилася споживачем. Про це є згадка М. Дального під наголовком «Сто чисел», такого змісту:

«Випускаючи перше число „Молодої України“, тодішня редакція оптимістично писала: «Ідея видавати наш журнал виникла з насущної потреби мати бодай одну молодечу українську газету редагору так, щоб у ній були не тільки випадкові передруки, або неграмотні оригінали, але справді цікаві для молоді матеріяли з усіх ділянок життя, з усіх частин широкого світу, з думками: не лише позиченими, а й власними».

Даючи сьогодні до рук читачів соте число „Молодої України“, редакція з жалем мусить ствердити, що надії основників ОДУМ-у й одумівського органу не здійснились і досі».¹³⁵

Мило вражає мистецьке оформлення журналу та відсутність торговельних оголошень.

118. *Монітор*. Рік 1, ч. 1, 18 березня 1932 — червень 1932 || Вінніпег, Видавнича Співка «Монітор». 4 стор., 28×21 см, тижневик. Редактор: А. Захарійчук.

«Монітор» — тижнева газета, присвячена українському організованому життю у Вінніпезі, подає місцеві новини з ділянки

¹³⁵ «Молода Україна», Торонто, рік 13, ч. 100, січень 1963.

суспільно-громадського життя українців у Вінніпезі, різного рода розвагові імпрези, спортові новинки та торговельні оголошення. Газета відмічає історичні дати та визначних синів України (ювілей І. Мазепи, життєпис Т. Шевченка та інші).

Свої напрямні газета з'ясовує в слові «До читачів», ось так:

«Переняті думкою о згоді і любові, редакція хоче інформувати українців Вінніпегу про громадське життя, щоб через те зміцнити співпрацю. Перш всего, будемо подавати в тижневику „Монітор” програми, оголошення, рецензії українських національних організацій у місті Вінніпегу і передмістях».¹³⁶

Із слова «До читачів» бачимо, що газета служить місцевим інтересам і кращій координації суспільно-громадської праці українців у Вінніпегу і околиці. Мабуть такої газети було потрібно, бо відомо, що на цю саму дату нераз заплановано три, чотири, а то й більше імпрез, що унеможливило присутність на всіх.

Газета перестала виходити влітку 1932 року.

119. *Montreal Protokol*. Рік 1, 1955 — Монреал, Молоді Українські Націоналісти. 6 стор., 28×23 см, місячник, циклостилеве видання, англійською мовою. Редагувала Редакційна Колегія. Призначений для членства МУН.

Журнал загально-інформаційного значення для членства МУН у Монреалі. На першій сторінці вгорі емблема українських націоналістів. Бюлетень містить коментарі на актуальні політичні теми, новини з українського організованого життя в Монреалі, цикл статей з праісторії та історії України, звідомлення про діяльність МУН та про їхню участь у збірних національних імпрезах у Монреалі.

Журнал виходив не довго, в 1957 р. журнал вже не виходив, але тяжко устійнити точну дату припинення появи.

120. *Монреальський Інформатор*; господарсько-інформаційний місячник. Рік 1, ч. 1, липень 1958 || Монреаль, Видавництво „Монреальський Інформатор”. 23 стор., 22×18 см, ілюстрований місячник, циклостилеве видання, зі сторінкою: „Місячний Бюлетень Української Національної Кредитової Спільки в Монреалі”, 4 стор., Редактор: Б. Мельник і П. Сомчинський. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число появилося в липні 1958 р. як ілюстрований місячник. У цьому числі, у статті «Від Редакції» так з'ясовано завдання й мету видавництва:

«Ми вважаємо, що годі вже мовчати й спокійно приглядатися тій аномалії, що нею є існування 20-тисячної української громади без свого пресового органу. Це ж справді сумне, щоб у нашій добі найвищого роз-

¹³⁶ «Монітор», Вінніпег, рік I, ч. 1, 18 березня 1932.

витку техніки така численна громада українських емігрантів, що перебуває в Монреалі, цілими роками залишалась без свого часопису. Тому ми й випускаємо сьогодні цей господарсько-інформативний бюлетень, віддаючи його на службу цілій українській громаді нашого міста і околиці.

Завдання ж нашого бюлетеня скромніші:

- Служити за джерело господарської інформації для цілої нашої Монреальської Громади;
- інформувати про культурно-організаційне та товариське життя різних відламоків нашої громади;
- плекати всі ці цінності, що сприятимуть як найтіснішому об'єднанню нашої спільноти...»¹³⁷

Бюлетень інформує монреальську громаду про суспільно-громадське, культурно-організоване, церковно-релігійне, молодечо-виховне, спортове та економічно-торговельне життя українців Монреалу.

Журнал коротко відмічає українські національні річниці та історичні події. Публікує адреси українських організацій та громадських установ, професіоналістів та приватних підприємств.

Українська Національна Кредитова Спілка в Монреалі в своєму «Бюлетені» інформує своїх членів про стан Кредитівки, подає статті на економічно-господарські теми та про канадську економіку.

На останніх сторінках «Монреальський Інформатор» друкує торговельні оголошення українських підприємців у Монреалі.

121. МУН-BEAMS; бюлетень-місячник Молодих Українських Націоналістів. Рік 1, ч. 1, липень-серпень 1955-1967 || Торонто, Домініальна Екзекутива МУН у Торонто. 16 стор., 23×15 см, ілюстрований місячник, циклостилеве видання, англійською мовою. Редактор: Андрій Григорович. Журнал поширюється тільки серед членства.

Перше число вийшло з датою липень-серпень 1955 року. Редагувала колегія у складі: Б. Климаш, Н. Бундза, Т. Стефурак. Мистецьке оформлення й фотографії у виконанні Ярослава Кота.

Бюлетень подає інформації про діяльність у Канаді, зокрема в Торонто. Містить статті про українську культуру, літературу, мистецтво, твори українських письменників у перекладі на англійську мову, пояснення історії України, а також матеріали про українські народні танці. Подає теж огляд політичних подій з відповідними коментарями.

Журнал перестав виходити мабуть в 1967 р.

¹³⁷ «Монреальський Інформатор», Монреал, рік I, ч. 1, липень 1958, стор. 1.

122. *На Варті*; журнал української молоді. Рік 1, ч. 1, серпень 1949-1952 || Торонто, Краєвий Комітет Спільки Української Молоді в Канаді. 30-40 стор., 25×17 см., ілюстрований квартальник. Редагує: Колегія. Відповідальний редактор: Лев Гусин. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число вийшло в серпні 1949 р. Журнал редагувала колегія у складі: Л. Гусин, Б. Гірник, В. Кушмелин, Б. Гошовський, д-р П. Шкурат. Чолові співробітники: д-р Д. Донцов, проф. Г. Ващенко, д-р В. Янів, Б. Кравців, о. Я. Бенеш та інші. Мистецьке оформлення: Н. Руссова, В. Баляс і Е. Козак.

В 1949 р. формат журналу був 30×23 см., сторінок 16. В 1950 р. наступили деякі технічні зміни.¹³⁸ Формат змінено на 25×17 см., число сторінок збільшено до 32-40. Над заголовком поміщено клич «Бог і Україна» та сумівський привіт «Честь України — готов боронити!»

Журнал присвячений вихованню молоді. Він допомагає молоді зберегти її національне обличчя, бореться проти комуністичної п'ятої колони в обороні інтересів України й Канади, закликає молодь під прапор Христа і стоїть на сторожі українських християнських традицій. Інформує про життя української молоді в Канаді й інших країнах. Містить статті з української історії, літератури, культури, суспільно-громадського, політичного життя. Визначні українські педагоги і соціологи часто дають свої статті на виховні теми

Після 20 років існування СУМ у Канаді, можемо сказати, що сумівська преса вплинула додатньо на зорганізування молоді у рядах СУМ-у.

У 1952 р. журнал перестав виходити. За чотири роки його існування вийшло 24 числа.

Центральна сумівська преса виходить в Європі, в Канаді вже 15 років виходить «Юнацький Світ та сторінка юнацтва СУМ» як місячний додаток до газети «Гомін України».

123. *Народне Господарство*; економічний місячник. Рік 1, ч. 1, листопад 1934 — Рік 3, ч. 6, жовтень 1936 || Вінніпег, Українська Економічна Організація „Ланцог”. 32 стор., 22×15 см., ілюстрований місячник. Редакторського складу не подано. Річна передплата \$ 1.50.

Перше число журналу вийшло в листопаді 1934 р. п. н. «Торговельно Промисловий Вістник», про що говориться в слові «Від Видавництва»:

¹³⁸ «На Варті», Торонто, рік 2, ч. 4, квітень 1950 р.

«... Речником цієї великої ідеї, від листопада, 1934 року, був Торговельно Промисловий Вістник, який цього місяця, з виданням цього збірного числа, кінчить перший рік свого існування...

Початок економічної організації „Ланцюг” ставимо 16-го грудня 1934 р. Того дня відбулися перші сходи гуртка вінніпегських українців, яких зацікавила поява першого числа Торговельного Промислового Провідника.¹³⁹

В 1935 р. назву журналу змінено з «Торговельно Промисловий Вістник» на «Народне Господарство».

Треба зазначити, що 16 вересня 1935 р. у Вінніпезі відбувся Перший український економічний з'їзд у Канаді. На з'їзді було 120 делегатів різних професій. Слід припускати, що цей з'їзд мав рішальний вплив на зміну назви журналу.

Цілі, які ставить перед собою місячник, подані в слові «Від Видавництва»:

«Цілею нашого місячника і господарської літератури було і буде:

1. Усвідомити українському народові, хто його приятель, а хто ворог.

2. Розірвати заслони, якою закрили наші економічні вороги дорогу, що вела наших предків до добробуту.

3. Збудити з 600-літнього сну, підчас якого вороги нашого добробуту жирували на нашому організмі...

4. Відживити нашу рідну традицію.

5. «Народне Господарство» одиноке свого рода видавництво, яке висвітлює хитрі та підступні способи, якими наші економічні вороги загарбали наше колись так розвинене народне господарство.

Журнал взяв на себе тяжкий обов'язок обороняти українські господарські станиці перед ненаситними ворогами нашого добробуту. «Народне Господарство», голосить народові визволення з економічного ярма і пропагує економічну свідомість між українським народом».¹⁴⁰

Журнал ставить собі завдання розбудити між українцями в Канаді зацікавлення економічними проблемами та вказати на приклади, як можна дійти до поліпшення господарського життя. За приклад «Народне Господарство» наводить такі українські економічно-торговельні і промислові товариства в Галичині, як «Дні-

¹³⁹ «Народне Господарство», Вінніпег, рік 2, ч. 12, грудень 1935.

¹⁴⁰ «Народне Господарство», Вінніпег, рік 2, ч. 12, грудень 1935.

стер», «Земельний Банк», «Народня Торгівля», «Сільський Господар», «Маслосоюз», «Центросоюз» та багато інших.

Журнал пропагує ідею кооперації, і заохочує тих, що мають капітал, до приватних підприємств. Подає фахові поради для фермерів, ціни на фермерські продукти, плекання і консервування городини. Висвітлює теж економічну політику Канади. Містить адресар українських торговельно-промислових станиць, а в рубриці «Українська преса» реєструє українські періодичні видання в Канаді.

124. *Народня Газета*; часопись українського трудового народу в Канаді. Рік 1, 1940 — рік 2, 25 квітня 1941 || Вінніпег. Видає Спілка „Народня Газета”. 8 стор., 57×45 см, тижневик. Головний редактор: О. Г. Гикавий і Володимир Босий. Управитель д-р М. І. Мандрика. Річна передплата \$ 2.00.

«Народня Газета» почала виходити в 1940 р. замість комуністичного щоденника «Народна Газета», що виходила у Вінніпезі від вересня 1937 р.

Під час другої світової війни в літі 1940 року, канадський уряд закрити у Вінніпезі видавництво, що видавало «Народну Газету», і вона перестала виходити.

Але пізніше в тій самій друкарні закритого видавництва почав друкуватися тижневик «Народня Газета» з іншим, протикомуністичним змістом. Адміністратором був д-р М. І. Мандрика, який також працював у редакції. Крім нього, в редакції деякий час працювали: Андрій Загарійчук, О. Гикавий, д-р Т. Дацків і Володимир Босий, як один з головних редакторів. Він в цей час жив у Монреалі, і пересилав передові статті до редакції.

Про історію цієї газети Петро Кравчук подає іншу, вигідну йому версію:

«Недопустивши до видання дійсної „Народної Газети”, урядові чиники робили спробу при допомозі ренегатів і українських націоналістів видавати *фальшиву* „Народню Газету”, щоб заманити бувших передплатників українських прогресивних газет у свою ланку. Вони розсилали свою брудну газетку безплатно на адреси передплатників закритих газет. Вони не жаліли грошей на цю ганебну газетку. Але вони перерахувались: українські робітники і фермери, виховані українською прогресивною пресою на протязі 30 років, проявили великий рівень свідомості і політичної зрілості — вони зразу розпізнали вовка в овечій шкурі. Вони масово почали відсилати цю газетку „видавцям”. Пани, які фінансували це діло, побачили, що не виплачується шкура за виправку, зав'язали свої грошові мішечки і заперестали давати долари націоналістичним нездарам і ренегатам...

Після ганебного провалу спроби видавати т. зв. „Народню Газету”, урядові чинники продали друкарню Робітничо-Фармерського Видавничого Товариства, яка коштувала \$ 75.000, за безцін українським фашистам з „Нового Шляху” — лише за 9.500,—.¹⁴¹

П. Кравчук нарікає, що «Новий Шлях» купив друкарню «за безцін», але це було українське народне добро і воно тільки перейшло з одних рук у другі руки.

«Народня Газета» на першій сторінці подає короткі політичні новини з світу та воєнних дій. В нотатці «Новини з тижня», коротко подається новинки з столиць держав та рішення урядів. Газета містить статті з української літератури, історії, культури та організованого українського життя в Канаді. Для фермерів подає статті на робітничо-фермерські теми, ціни на фермерські продукти, фахові поради. Інформує робітників про їх права та соціальне забезпечення.

На сторінці «Вісти з Західної України», широко коментує події в Західній Україні під большевицькою окупацією. Тут теж поміщує листи з України.¹⁴²

На останній сторінці подається місцеві новини та торговельні оголошення.

125. *Наш Вік*; український незалежний часопис політики, культури, економіки та громадського життя. Рік 1, ч. 1, 9 квітня 1949 — рік 4, (ч. 89) 2 лютого 1952 || Торонто. Видає Видавництво „Наш Вік”. Видавець: Іван Гладун. 8 стор., 56×38 см, тижневик і двотижневик. Редактор: Дмитро Кислиця. Річна передплата \$ 2.50.

Перше число вийшло в квітні 1949 р. як двотижневик (в 5-му числі зазначено): «Тимчасово виходить раз на два тижні».¹⁴³ Пізніше часопис виходив кожного тижня. «Наш Вік» оголосив, що він перший на американському континенті надпартійний і надконфесійний часопис, який стоїть на загальнонаціональних українських позиціях і діє під гаслом єднання всіх національно-творчих сил. Веде нещадну боротьбу проти московського імперіалізму, червоного й білого, та підтримує Українську Національну Раду.

На першій сторінці під заголовком «З подій тижня» містить політичні вісті зі світу та з українського життя. Публікує також

¹⁴¹ Кравчук, Петро, «П'ятдесят років служіння народу», Торонто, «Українське Життя» 1957 р., стор. 142-143.

¹⁴² «Народня Газета», Вінніпег, рік 2, ч. 9, 26 лютого 1941.

¹⁴³ «Наш Вік», Торонто, рік I, ч. 5, 4 червня 1949, стор. 1.

статті на економічно-кооперативні теми. Одна сторінка присвячена літературі й мистецтву. Тут газета містить твори українських письменників, поетів та рецензії на нові твори. У розділі «З місцевої хроніки» подається новини з українського життя в Торонто. Остання сторінка «На теми будня» містить новини з спортивного життя і торговельні оголошення.

Від травня 1950 р. часопис виходив як двотижневик, про що повідомлено в числі 19: «Тимчасово виходить раз на два тижні».¹⁴⁴

На початку 1951 р. «Наш Вік» перестав виходити з фінансових причин, пізніше знову появилось кілька чисел, але на 89-му числі з датою 2 лютого 1952 р. часопис закінчив своє існування.

126. *Наш Контакт*; інформаційний орган Кредитового Кооперативного Руху. Рік 1, 1954 — Віндзор, Онт., „Українська Кредитова Спілка” у Віндзорі, Онт., спільно з іншими українськими кредитівками в ЗСА. 12 стор., 30×23 см, двомісячник, українською й англійською мовами.¹⁴⁵ Редакційного складу не подано. Для членів висилається безплатно.

Журнал виходить від 1954, містить матеріали на загальні кооперативно-економічні теми, подає новини з українського господарського життя, інформує про завдання кредитової кооперації, поміщує звіти й балянси окремих кооператив, як теж звіти з їхніх загальних річних зборів. Остання сторінка заповнена торговельними оголошеннями.

127. *Наш Поступ*; український тижневик присвячений просвітно-культурним і економічним справам українського народу в Західній Канаді. Рік 1, листопад 1922-1929 || Едмонтон, Канадійсько-Українська Друкарська Спілка. 4 стор., 53 × 36 см, тижневик. Редактор: Т. Томашевський, д-р Теодор Дацків. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число появилось в листопаді 1922 р. як двотижневик. До березня 1924 р. видавав його і редагував Т. Томашевський.

З розвитком часопису він заангажував на редактора Я. Н. Крета, після переходу Крета на працю до «Канадійського Фармера», якийсь час був редактором «Нашого Поступу» д-р Т. Дацків, а Т. Томашівський співредактором і управителем часопису.

Від грудня 1926 р. ч. 154 появилось на 8-ох сторінках, але вже 1927 р., знова газета появляється на 4-ох сторінках.¹⁴⁶

Газета стоїть на національних позиціях, виступає проти большевицької політики в Україні та комуністів у Канаді. Прино-

¹⁴⁴ «Наш Вік», Торонто, рік 2, ч. 19 (42), 6 травня 1950.

¹⁴⁵ «Наш Контакт», Віндзор, рік 3, ч. 12, січень-лютий 1956.

¹⁴⁶ «Наш Поступ», Едмонтон, рік 5, ч. 154, 1 грудня 1926.

сить новини з України (на цей час, після української програної на дипломатичному відтинкові, вони були багаті), подає вістки з світу та з Канади. Для фермерів ногує найновіші ціни на фермерські продукти. Виступає в обороні українського народу на рідних землях.

29 грудня, 1926 р. «Наш Поступ» появилсь в двох кольорах. Було це різдвяне число газети (рік 5, ч. 158). Це перше кольорове число української газети в історії української преси в Канаді.

Томашевський видавав газету з малими перервами до 1929 р. Щойно економічна депресія поклала кінець видавництву.

На місце «Нашого Поступу» прийшли пізніше «Західні Вісті».

128. *Наша Будучність*; орган Українського Католицького Юнацтва в Альберті. Рік 1, 1945 — рік 2, 1946 || Мондор, Алта. Українське Католицьке Юнацтво в Альберті. 16 стор., 23×15 см, місячник, видаваний в двох мовах; в англійській і українській. Редакторського складу не подано. Річна передплата 50 ц.

Журнал містить статті на виховні та релігійно-церковні теми. Подає короткі замітки з української літератури, історії і культури. Він теж інформує членів і читачів про діяльність УКЮ в Альберті.

Коли журнал перестав виходити — невідомо.¹⁴⁷

129. *Наша Громада*; місячник релігійного, культурного і громадського життя. Рік 1, ч. 1, березень 1957 — Гамилтон, Онт., Видавниче Братство „Віра”, при Українській Православній Громаді св. Володимира. 8-16 стор. 26×18 см, ілюстрований місячник. Редагує: Редакційна колегія; управитель: М. Павлишин. В 1957 р. журнал висилавсь безплатно.

Журнал ілюстрований, обкладинка роботи мистця Матушевського. Перше число вийшло в березні 1957 р. на 8 сторінках. Хоч журнал заплановано видавати місячно, то часами появлявсь як двомісячник. А в 1958 р. у 12 числі маємо деяке вияснення від Редакції такого змісту:

«Перерва у видаванні «Нашої Громади» сталася в наслідок технічних труднощів, зокрема, в зв'язку з перенесенням друкарні громади з приватного дому до приміщення при парафіяльній залі. Згідно з рішенням заряду громади св. Володимира, надалі наш журнал виходитиме раз на два-три місяці...»¹⁴⁸

Характер журналу церковно-релігійний та суспільно-громадський. Містить статті в справі св. Віри, писання Отців Церкви та

¹⁴⁷ «Наша Будучність», Мондер, рік 2, ч. 3, березень 1946. (Пізніших чисел не стрічав у бібліотечі оо. Василіян у Мондері).

¹⁴⁸ «Наша Громада», Гемилтон, ч. 12, лютий-березень 1958, (обкладинка).

уривки з св. Письма. Найбільше уваги присвячує громадсько-організаційним та парафіяльним справам православних українців у Гамилтоні. Ось що писала про цей журнал торонтонська газета «Вільне Слово» (10 серпня 1958 р.):

«... Ще цікавіше було нам ствердити, що „Наша Громада” дорівнює, а може й перевищає з деякого погляду подібний до неї місячник „Віра й Культура” з Вінніпегу, який славиться нападами на українців греко-католиків і відсуджує їх взагалі від українства дарма, що ніякий журнал такої справи не рішає. На кожний випадок, „Наша Громада” поважний і цікавий журнал і можемо тільки побажати йому успіху в його праці серед тих, для кого він призначений».

Журнал звертає особливу увагу на справи релігійного виховання та релігійну освіту шкільної дітвори. «Наша Громада» на своїх сторінках теж відмічає національні дати та визначні поста-ті України, в більшості православних.

Останні дві сторінки друковані англійською мовою, а також містить торговельні оголошення.

130. *Наша Держава*; орган консервативно-державницької думки. Рік 1, ч. 1, 17 липня 1952-1955 || Торонто, Видавнича Спілка „Наша Держава”, 8 стор., 57×45 см, двотижневик. Редактор: Михайло Гетьман. Річна передплата \$ 3.00.

У 1951 р. в Союзі Гетьманців-Державників наступив двоподіл, наслідком чого появилася друга газета гетьманського напрямку — «Наша Держава».

Перше число вийшло 17 липня 1952 р. В цьому числі помі-щена така «Заява»:

„Наша Держава”, появляючись у світ, заявляє свою вірність Бритій-ській Короні й її сучасній Представниці — Королеві Єлисаветі II-ій, — як також заявляє свою всесторонню піддержку, в межах законів Кана-ди, Верховному Керманичеві Гетьманського Руху, Його Світлості ЯВП Гетьманичеві Данилові.

За В-чу Спілку:

М. Гетьман — Голова (в. р.)

Ол. Петренко — писар — Скарбник (в. р.).¹⁴⁹

На 4 сторінці того самого числа подано напрямні газети п. н. «Під цим знаком перемога»:

«Посилаємо Вам, наші Шановні Читачі, — Приятелі й Противники — оце перше число Органу Консервативно-Державницької Думки „Наша Держава”. Для пояснення назви нашого Органу: Наша Держава — це Канада; Тризуб — це знак, що ми помагатимем усіми нашими

¹⁴⁹ «Наша Держава», Торонто, рік I, ч. 1, 17 липня 1952, стор. 1.

силами нашій рідній Батьківщині, Україні, здобути Волю-Незалежність; Хрест на ньому — це знак, що Орган наш стоятиме на християнських засадах. Зачали ми видавати наш Орган не тому, щоб була ще одна „газета”, а тому, що органу преси, який висвітлював би консервативний напрямок думання, між українськими канадійцями від довшого вже часу нема. А треба, щоб був.

Всі існуючі органи української преси в Канаді, це менш, або більш, органи преси напрямку т. зв. „поступового”. Це б то напрямку, що звертає увагу більше на будуччину, минуле, творчу традицію нашу, — заведуючи. Поступовці наші — це: революціонери, або просто „демократи”. Їх органи преси стараються пристосувати нас до вселюдського поступу. Це, на нашу думку, добре. Але декотрі з них восприймають насліпо того поступу й пересаджують на український ґрунт, не перевірили, чи можуть вони на українськiм ґрунті прийнятись. А це, на нашу думку, недобре. І ми хочемо нового, але хочемо його будувати на старих, що виявились творчими, — основах . . .»¹⁵⁰

Часопис захищає християнсько-національні принципи та ідею української монархії. На першій сторінці подає новини зі світу й вісті з українського життя в Канаді та статті з канадської історії, економіки і т. п.; на наступних — господарсько-політичний огляд життя в Україні. Друкує ряд політичних статей і вияшень у справі розколу в організації. Багато місця присвячує ідеологічно-організаційним справам. Подає огляд української літератури, друкує статті з історії України та її визвольних змагань.

У 1955 році газета перестала виходити, а її місце зайняла «Батьківщина», що виходить досьгодні.

131. *Наша Зоря*; інформативний і ілюстрований журнал для українців у Бритійській Колюмбії. Рік 1, ч. 1, квітень 1960* — Ванкувер. Видавець: І. Н. Корчинський. 14 стор., 28×23 см, ілюстрований місячник, видається українською й англійською мовами. Редактори: І. Н. Корчинський. Річна передплата \$ 3.00.¹⁵¹

Журнал присвячений поширенню української культури і вихованню добрих громадян серед українців у Британській Колюмбії.

«Наша Зоря» приносить новинки з українського життя в Канаді, а зокрема подає хроніку з культурної діяльності українців у Ванкувері, ноує новини з ілюстраціями про українців у Бритійській Колюмбії.

¹⁵⁰ «Наша Держава», Торонто, рік I, ч. 1, 17 липня 1952, стор. 4.

* Не відомо чи журнал ще виходить, автор не одержав відповіді на свого листа щодо цієї справи.

¹⁵¹ «Наша Зоря», Ванкувер, рік I, ч. 3, липень 1960.

132. *Наша Інформація*; бюлетень Товариства Українських Підприємців і Професіоналістів (ТУП) у Торонті. Рік 1, ч. 1, жовтень 1952 — Торонто, Товариство Українських Підприємців і Професіоналістів. 7 листків, 28×22 см, місячник, циклостилеве видання. Редагує Канцелярія ТУП. Висилається для членів даром.

На першій сторінці першого числа маємо звернення голови ТУП, Івана Ілащука, такого змісту:

«На переломі цього ділового року Ви, Високоповажані Члени Товариства Українських Підприємців і Професіоналістів, та ширші кола громадянства заставили нас ще більше посилити діяльність, щоб:

- а) затіснити наші зв'язки із собою та іншими організаціями,
- б) розгорнути якнайширшу статутову діяльність в ім'я наших, усім нам спільних ідеалів,
- в) спопуляризувати якнайширше ім'я нашої організації, а тим самим і всіх наших членів не тільки серед канадійсько-української спільноти, але й серед інших національностей.

Ось, виконуючи ці Ваші вимоги, до Вас приходять цей наш Бюлетень, що має бути нашим зв'язковим та інформатором і через який вітаю Вас усіх, бажаю Вам усім успіхів у праці та закликаю Вас усіх стати у спільну лаву одинокої нашої фахової організації — Товариства Українських Підприємців і Професіоналістів».¹⁵²

«Наша Інформація» виходила кожного місяця для інформації членів ТУП, українських установ і преси. Перший номер вийшов тиражем 400 примірників. На день 10 жовтня 1952 р. всіх членів було 102, загальна кількість українських професіоналістів і підприємців у Торонті становила тоді приблизно 500.

Журнал інформує про працю Товариства, кількість членів, нотуючи нових членів. Закликає вступати в члени Т-ва. Дає ширші інформації про нові фірми та нових професіоналістів. Подає нові адреси українських підприємств. З'ясовує користі, які має українське суспільство з цього, бо підприємці підтримують культурні ініціативи. Ширше інформує про досяги українських кредитівок.

Точно не відомо, коли журнал перестав виходити, бо вже в 1966 р. виходили «Вісті».

133. *Наша Культура*; науково-популярний місячник української культури. 1951-1953 || Вінніпег. Видає: Митрополит Іларіон (д-р І. Огієнко). 19 стор., 25×18 см, місячник. Редагує: Науковий комітет — Головний редактор: Митрополит Іларіон. Річна передплата \$ 2.50.

¹⁵² «Наша Інформація», Торонто, рік I, ч. 1, 1952, стор. 1.

«Наша Культура» це — продовження місячника «Слово Істини», який виходив 1947-1951 рр. В журналі подається науковий матеріал в доступній для кожного читача формі. Багато цінних статей з богослов'я, історії Церкви, історії України, археології, української літератури, мовознавства та з історії культури.

Заголовна сторінка ілюстрована і містить визначніші події з українського життя п. н. «Хроніка нашого культурного життя». Сторінки нумеровані подвійно, цебто кожна колонка (сторінка з двох колонок). Журнал містить рецензії на інші українські видання.

Від листопада 1953 р. назву змінено на «Віра і Культура».

134. *Наша Мета*; український католицький часопис. Рік 1, 8 жовтня 1949 — Торонто, Видавнича Спілка „Наша Мета”, 8 стор., 55×41 см, тижневик. Редактор: о. Петро Хомин. Річна передплата \$ 4.00.

Перше число вийшло 8 жовтня 1949 р. Першим редактором був проф. Біберович, адміністратором — д-р О. Бойко. Від 1950 року редакцію перебрав о. П. Хомин. Членами редакції були деякий час Ярослав Чума, а потім Микола Колянківський. Від 1959 р. працює в редакції о. М. Сиротинський. Після д-ра О. Бойка перебрав адміністрацію п. Гринівець.

Мета часопису — оборона Української Католицької Церкви, основана на християнській ідеології, піднесення ідеї українського католицизму, пропагування чистоти Східнього Обряду в українській церкві, поширення ідеї Світового Апостоляту.

На першій сторінці часопис містить «Короткі Вісті» та новини про світові події. Публікує статті на актуальні теми з церковного, релігійного, політичного й громадського життя. На наступних сторінках мають місце «Церковно-релігійні вісті», новини з церковно-релігійного життя, проблеми і політика Католицької Церкви, а особливо Української Католицької Церкви після Другого Ватиканського Собору. Газета інформує про працю українських католицьких організацій. Друкуються теж статті з поясненням Св. Письма, статті з історії України, літератури, мистецтва, громадського життя та політики.

«Наша Мета» відступала сторінку для Канадійської Федерації Товариств «Обнова»; окрему сторінку має ЛУКЖ (під назвою «Сторінка Ліги Українських Католицьких Жінок»), що виходить раз на місяць. Ця сторінка присвячена справам української жінки та подає вістки про діяльність ЛУКЖ.

Торонтські «Вісті» писали про «Нашу Мету» ось що:

«...Перші числа цього часопису роблять дуже приємне враження щодо якості матеріялу, а головню редакційних статей, які відзначаються спокійною об'єктивністю і правильним підходом до деяких проблем нашого життя. В розподілі часописного матеріялу видно досвідчену редакторську руку... Її може читати кожний українець, що знайде добрий матеріял та толеранцію до некатоліків».¹⁵³

Часопис містить торговельні оголошення українських підприємств і професіоналістів. Це єдиний український католицький тижневик у Східній Канаді, який здобув собі широке признання серед української спільноти. До православних українців відноситься толерантно.

«Наша Мета» належить до «Міжнародної Унії Католицької Преси».

135. *Наша Сила*; дво-тижневий журнал. 1912-1913 || Вінніпег. Редагував: Іван Слюзар.¹⁵⁴

В «Українському Голосі» находимо згадку про цей журнал такого змісту:

«Новий часопис: Вістка про появу у Вінніпегу місячника п. н. „Наша Сила”, що ставить собі за ціль «давати критичний огляд тутешньої преси, виказувати похибки і так зблизити і гуртувати роз'єднані сили для спільної народньої праці».¹⁵⁵

136. *Наша Трибуна*; бюлетень Українсько-Канадійського Т-ва Прихильників Визвольної Боротьби України. Рік 1, 1953 — рік 3, 1955 || Торонто, Головна Управа Т-ва. 8 стор., 30×20 см., річник. Редагувала колегія під проводом Романа Рахманного. Ціна окремого числа 15 цм.¹⁵⁶

Перше число появилoся з датою липень 1953 р. як річник. «Наша Трибуна» присвятила свої сторінки визвольному рухові в Україні. Вона подає інформації про діяльність Української Головної Визвольної Ради, Організації Українських Націоналістів-Революціонерів та Української Повстанчої Армії. Бюлетень містить теж ряд полемічних статей та заяв Головної Управи, які відносилися до розколу в Закордонних Частинах Організації Українських Націоналістів та постання т. зв. «Двійки». Бюлетень інформує також про працю і організацію поодиноких клітин Товариства.

Всього вийшло три числа.

¹⁵³ «Вісті», Торонто, рік I, ч. 2, листопад 1949, стор. 4.

¹⁵⁴ Негрич, Оленка, цит. прим., стор. 230.

¹⁵⁵ «Український Голос», Вінніпег, ч. 28, 9 липня 1913 р.

¹⁵⁶ «Наша Трибуна», Торонто, рік I, липень 1953; рік 2, травень 1954; рік 3, квітень 1955.

137. *Наше Життя*; місячник культури і громадського життя. Рік 1, ч. 1-3, 1941 || Вінніпег, Товариство Української Культури, 64 стор., 24×16 см, місячник. Редагує колегія: Головний редактор: А. Господин. Річна передплата \$ 2.50.

Товариство Української Культури постало в 1941 р. при читальні «Просвіти» у Вінніпезі. Товариство видавало місячник «Наше Життя» різноманітного і цікавого змісту. Вийшло всього три числа.

У журналі статті на різні теми, а головню про українську культуру. Кожна ділянка культурного і суспільного життя канадських українців знаходить своє висвітлення в журналі. Тут статті з української літератури, поезії, драматургії, історії, української держави. У журналі знаходять свою трибуну українські канадські письменники і поети, де вони поміщують свої твори. Робітники знаходять дещо про робітничі справи, ширші кола — про соціальне, культурне і економічне життя української спільноти в Канаді.

Журнал подає огляд книжок та рецензії. На останніх сторінках, в рубриці «Кореспонденція», редакція містить листи читачів та відгуки на новий журнал. Ось уривок з одного такого листа:

«Дітройт, Міш. 22-го січня. Першу книжку, місячник „Наше Життя” прочитала в цілости. На мій погляд наравду цінний здобуток в нашій українській літературі . . . Перше число заслуговує на признання, бо в ньому порушені справи великої ваги . . . мати українську лічницю в Вінніпегу це був би не-аби-який здобуток . . . Раджу улаштувати поїздки в Злучених Державах на сю ціль . . .

Бажаю успіху в цій так важній і користній праці. А. Г. Б.»

В іншому листі від передплатника з Калгар, А.Е.Б, читаємо:

Книжка прекрасно надрукована, чистою, гарною українською мовою . . . Як зеркало відсвітлює українське життя в Канаді, присвячення описам із нашого життя, це прямо святощі! . . .¹⁵⁷

Невідомо, чому журнал перестав виходити після третього числа.

138. *Наше Слово*; український місячник, присвячений ширенню освіти. Рік 1, жовтень 1933-1935 — Ошава, Онт., Просвітне Товариство ім. Тараса Шевченка при Українській Пресвітерській Церкві. 18 стор., 28×23 см, місячник, циклоstileве видання. Редактор: проповідник Лука Стандрет. Річна передплата 50 ц.

¹⁵⁷ «Наше Життя», Вінніпег, рік I, ч. 2, лютий 1941, стор. 61-62.

Перше число вийшло в жовтні 1933 р. На заголовній сторінці клич-цитата з Шевченка: «Не вмiрає душа наша, не вмiрає воля. I неситий не виоре на днi моря поля. Не скує душі живої i слова живого, Не понесе слави Бога, Великого Бога» (Кавказ).¹⁵⁸

Журнал містить статті на актуальні політичні теми, у більшості передруки з інших українських пресових органів. Подає новини з українського пресвітерського руху в Канаді. Відділ «Ошавська Хроніка» містить короткі повідомлення та новини з Ошави. У «Кутку гумору» стрічаємо народні присвiв'я, жарти, гуморески.

Журнал перестав виходити в 1935 р.

139. *New Canadian*; місячний ілюстрований журнал в англійській мові. 1929-1930 || Вінніпег, Нешенел Прес. 12 стор., 43×38 см, ілюстрований місячник.

В журналі багато писалося і поміщувалися фотографії з українського життя в Канаді.¹⁵⁹

140. *New Canadians*. Рік 1, ч. 1, 2 грудня 1937-1939 || Торонто, „Нью Канадієнс Паб. Ко.” 8 стор., 56×38 см., тижневик англійською мовою. Головний редактор: Михайло Петрівський; співредактор І. Корчинський, управитель В. Будра. Річна передплата \$ 2.00

Перше число появилось 2 грудня 1937 р. Газета призначена для новоканадців та служить інформатором для англomовного читача про окремі етнічні групи в Канаді, а особливо групи слов'янського походження. Часопис присвячує багато місця українській меншості, яка є найчисленнішою серед слов'янських. Поміщує також статті про інші етнічні групи, напр., польську, словацьку, чеську, македонську й ін. У першому й другому числах є звітлення про візит гетьманича Данила Скоропадського в Канаді, у другому — велика стаття п. н. «Українка королевою Франції».¹⁶⁰

Газета містить статті про українську літературу, пісню, звичаї (особливо — різдвяні). Знаходимо тут короткі статті зі світу, статті про політичну ситуацію та підготовку до другої світової війни, а зокрема про загрозу гітлеризму. Газета містить також переклади проф. В. Кірконела, переклади творів визначних українських письменників і поетів англійською мовою. У квітні 1938 р.

¹⁵⁸ «Наше Слово», Ошава, рік I, ч. 1, жовтень 1933.

¹⁵⁹ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 131.

¹⁶⁰ «New Canadians», Toronto, V. 1, No. 2, December 24, 1937, p. 3.

дійшло до зміни в редакційному складі. Тоді змінено й зовнішнє оформлення. Газета прибирає форму ілюстрованого журналу (35×25 см, сторін 16, на 4-ох шпальтах). Редагує колегія. Управитель — В. Будра. Журнал виходив раз на місяць, на першій сторінці додатковий підзаголовок «A Journal of Understanding».

Його 5-те число за липень 1939 р. присвячено візитові до Канади короля Юрія VI. На 6-ій сторінці числа поміщена стаття М. Петрівського: «New Canadian War Hero Presented to King» з великою світлиною, як король вручає «Хрест Вікторії» українцеві Пилипові Коновалеві — першому новоканадцеві, що одержав найвище військове відзначення в цій країні.

141. New Opion. Рік 1, ч. 1, 1944 — серпень 1955 || Вінніпег, Торонто, Українсько-Канадійське Об'єднання Ветеранів. 20 стор., 25×18 см, ілюстрований квартальник українською і англійською мовами. Редактор: Богдан Панчук. Річна передплата \$ 3.00.

Публікації Українсько-Канадійського Об'єднання Ветеранів мають довгу історію, починаючи від 1944 р. Назви цих видань мінялися, але видавець і мета залишилися без змін. Опис починаємо від останньої назви «Ню Опініон»; а історію і розвиток та зміни подано від початку.

Під час другої світової війни кількість українців-воjakів канадійської армії становила 40.000 осіб. Більшість з них перебувала за океаном. У Лондоні формується «Українсько-канадійське об'єднання активної служби за океаном». В 1944 р. Об'єднання почало видавати журнал «News Letter», який висилано всім українцям-воjakам канадської армії, де б вони не були розміщені. Українські станиці були зорганізовані в Лондоні, Манчестері, Парижі, Брюсселі й Римі. Після війни постало в Канаді «Українсько-Канадійське Об'єднання Ветеранів». Створена українцями, колишніми воjками канадської армії, ця організація продовжує видавати журнал у Канаді. Від 1946 р. журнал виходить у Вінніпезі. В 1948 р. назву журналу змінено на «The Opinion». Під цією назвою журнал виходив біля трьох років. Останнє число вийшло в грудні 1949 р.¹⁶¹ У Вінніпезі журнал редагували: А. Яремівич, П. Юзик, В. Павлюк і І. Юзик.

У 1950 р. Домініяльна Екзекутива Українсько-Канадійського Об'єднання Ветеранів, переходить до Торонта й тут журнал по-

¹⁶¹ Juzyk John, «A Revie of UCVA Newsletter and Opinion», in *News Letter*, Toronto, V. 2, No. 6, June 1954, p. 4.

чав виходити знову під первісною назвою «News Letter» — 1953. Це журнал-місячник, друкований англійською мовою з українською проблематикою. Редагувала журнал колегія в складі: Б. Панчук, д-р П. Смильський, д-р Ю. Луцький, д-р В. Ю. Кисілевський. У пізніших роках частину журналу друкують українською мовою. Відповідальним редактором англійської частини була М. Несівка, а української — В. Шелест і П. Бігус. Формат 25×17 см., сторінок 24. Річна передплата \$ 3.00, окреме число 25 центів.

У 1954 р. Українсько-Канадійське Об'єднання Ветеранів на Крайовій Конвенції в Оттаві вирішено прийняти назву журналу «Opinion», починаючи нумерацію в хронологічному порядку від першого числа 1944. Новий «Opinion» вийшов в січні 1955, рік XI, ч. 1.

«Opinion» — це добре редагований, ілюстрований універсальний журнал англійською мовою. Крім новин про організаційну працю окремих Відділів, подає статті з історії України та з історії українського поселення в Канаді. Статті опрацьовані на підставі державних документів. Виступає в обороні українського народу в Україні та діяспорі. Містить доповіді й промови українських парламентаристів, виголошені на сесіях парламенту чи сенату. Тут зустрічаємо дописи й статті фахівців українського мистецтва й літератури. Журнал не публікує жодних торговельних оголошень, бо організація фінансово сильна й може втримувати журнал власними засобами.

У серпні 1955 р. (рік XI, ч. 6-7-8) журнал перестав виходити, а замість нього вийшов «Бюлетень» Союзу Українсько-Канадійських Ветеранів Українського Відділу Канадійського Легіону ч. 360 у Торонто. Від 1964 р. виходить «Вояцька Думка» як окрема сторінка у «Вільному Слові», яку редагує Б. Панчук.

Про зміни, які пройшли в цих виданнях, подається в журналі 1955 р.¹⁶² Додаткові зміни подає Богдан Панчук, один з організаторів і редакторів цих видань.

«Ветеранський журнал в англійській мові. Під час війни Союз Українських Канадійських Вояків видавав в Лондоні військовий неперіодичний журнал в англійській мові під назвою „ЮУКСА Ньюзлеттер” (Новинкарський лист СУКВ).

По закінченню війни, повернувшись до Канади і переорганізувавшись з Союзу Вояків у Союз Ветеранів, цей журнал продовжувався

¹⁶² «Opinion», Toronto, Vol. XI, No. 2, February 1955.

у Вінніпегу, а згодом у Торонті як „Опініон” (Погляд) і знову „Ньюз-леттер”. Відповідальна за видання була юридично Домініяльна Екзекутива СУКВ, а практично члени українського відділу Канадійського Легіону у Вінніпегу ч. 141, а згодом Відділ ч. 360 у Торонті. Домініяльний З’їзд 1962 року вирішив відновити цей журнал як кварталник в англійській мові під назвою „Нью Опініон” (Нова Думка). Передплата \$ 3.00 на рік, або \$ 1.00 за примірник. Перше число журналу вийде з кінцем січня ц. р.»¹⁶³

Перше число як пізніше вийшло за січень-квітень 1964.

142. *New Review; A journal of East-European History, Founded by Semen O. Pidhainy.* Рік 1, ч. 1, листопад 1961 — Торонто, Видає Олександра Підгайна англійською мовою. 64 стор., 23×15 см, кварталник. Редактор: Олег С. Підгайний, М. Младеновіч, Н. Липовецький. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число вийшло в листопаді 1961 р. Ініціатор журналу — Семен Підгайний і його син Олег. Журнал видавала Світова Федерація Українців бувших політичних в’язнів советського режиму. Журнал виходив що два місяці на 32 сторінки. В першому числі з’ясовано цілі видання: Тому, що світові загрожує комунізм, московський і китайський, журнал викриває їхню облудну пропаганду, зокрема наголошуючи московський комунізм, що 50 років поневолює Україну і інші народи. Мета журналу остерегти вільний світ перед цією страшною загрозою для цивілізації, релігії та цілого людства. Домагається звільнення України, Балтійських країн та інших народів, і вимагає дати цим народам можливість і право вільного розвитку.

Журнал — англійською мовою, а його матеріали підібрані й джерельні, базовані на фактах, без пропаганди чи агітації. Співробітники журналу — фахівці в своїх ділянках, видатні науковці чи професори канадських університетів. Журнал ґрунтовно обговорює кожну ділянку московської політики в Україні та інших поневолених народів.

Він містить статті з історії революції, російсько-большевицької дипломатії, наукового, суспільного, економічного та релігійного життя поневолених комунізмом народів.

Це науково-дослідний журнал на високому рівні; має доступ до університетів та студіюючої молоді, яка вивчає проблеми Східної Європи, часто насвітлювані істориками в неправдивому світлі, де історичні факти достосовані до політики.

¹⁶³ «Вояцька Думка», (додаток «Вільного Слова» ч. 1, 25 січня 1964 р., стор. 1.

143. News Bulletin. Рік 1, ч. 1, листопад 1953 — Вінніпег, Клуб Українських Професіоналістів та Промисловців. 4 стор., 24×15 см, місячник англійською мовою. Редактор-секретар: Ю. Берко. Для членів безплатно.

Перше число появилось в листопаді 1943 р., в 10-ту річницю постановня Клубу, п. н. «Бюлетень Клубу Українських Професіоналістів та Промисловців». Число підготував теперішній посажник Вінніпегу, Степан Дзюба.

Бюлетень має виключно інформативний характер для членів. Подає вістки про діяльність Клубу та звітування Управи, нотує нових членів та їхні адреси. Інформує про досягнення окремих членів.

News Letter. Гляди: New Opinion.

144. Неділя; орган Русько-Українського Братства св. Йови Почаєвського в Канаді. Рік 1, ч. 1, березень 1932-1933 || Вінніпег, Русько-Українське Братство св. Йови Почаєвського в Канаді. 16 стор., 38×23 см, місячник. Редакційного складу не подано. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло в березні 1932 р. На першій сторінці в горі з лівого боку клич: «От Хати до Хати», з правої: «З Рук до Рук». В цьому числі — «От Редакції» — читаємо:

« Народ без газети, то чоловік без язика» Редакція жалується, що 300,000 православних у Канаді не мають своєї преси. Ціль „Неділі” говорити і писати правду о св. Вірі, на основі св. Письма і історії Церкви. Доказати сектярські блуди і обман».¹⁶⁴

Це москвофільська газета, яка не тільки піддержувала російське православ'я, але кожную фазу суспільно-громадського життя підпорядковувала Росії. Братство постало з галицьких і буковинських москвофілів, які виїхали до Канади головно після першої світової війни. Газета поборює Українську Католицьку, також і Українську Православну Церкви, осуджуючи «свистунів» за те, що відцуралися назви «Русь», а прийняли термін «український».

Газета широко розписується про єпископа Адама Филиповського з нагоди його приїзду до Канади. При цій нагоді невідомий автор статті подає коротку історію Церкви в Галичині. Признає «одностайність» русинів з Галичини з «прочим руским народом», але обстоює галицькі традиції в церкві. Висловлює надію, що відносини поправляться, бо Адам Филиповській сам уродженець Галичини (з містечка Руда, жидачівського повіту...).

Цикл статей п. н. «Історія Руси». Автор Іван Руснак довів свою «Історію Руси» тільки до св. Володимира і Ольги. Тут нічо-

¹⁶⁴ «Неділя», Вінніпег, рік I, ч. 1, березень 1932, стор. 1.

го нового не сказано. Щойно в 6-м числі в статті «Москалі — Українці», автор нарікає, що непотрібно постала злоба між москалями і українцями:

«А хто ж є москаль? Москаль є рідний брат Українця... Україна, се часть землі в Росії... В Галичині, то небіжка німецька Австрія при помочі покійного Сембратовича зукраїнізувала все майже духовенство а особливо Базилян-монахів... Хто освободив Сербів, Болгар з під турецького ярма? Не той Москаль?...»¹⁶⁵

«Неділя» містить статті на релігійно-церковні теми, закликає вірних своєї Церкви до участі в богослуженнях, містить біблійні проповіді та нотатки про стан православної церкви. Виступає проти Греко-Католицької Церкви в Галичині. Закликає фермерів організуватись в «Горожанські Клуби», щоб опісля домогтись від уряду зниження податків. Газета містить деякі патріотичні поезії в москвофільському дусі.

145. *Недільна Школа*; місцевий листок для українських православних дітей. Рік 1, 1926-1927 || Вінніпег. Видавець о. С. В. Савчук. 4 стор., 23×15 см, місячник. Редактор: о. С. В. Савчук. Річна передплата 50 ц.

Виходив понад рік.¹⁶⁶

146. *Нива*; релігійний місячник Української Католицької Церкви. Рік 1, 1920 || Вінніпег, Українська Католицька Церква св. Володимира і Ольги. 32 стор., 21×15 см, місячник.

Перше число вийшло в січні 1920 р. Обкладинка ілюстрована: Христос-Сівач. Журнал чисто релігійно-церковного характеру. Пояснює Божі і Церковні Правди Віри, св. Письмо, окремі молитви, церковні гимни, пісні до кожних свят. Пояснює засади Католицької Церкви. Містить проповіді та пояснення Служби Божої. Напр., «Наука о Службі Божій» о. Анастазія Левицького, «Святий союз євангельських чеснот», о. А. Іванишина. Вияснює різниці між церквами: «Різниця між католицькою і схизматицькою церквою». «Одна віра» і інші. Містить також новини з церковного життя у Вінніпезі й околиці, подає вістки про діяльність церковних товариств. Містить звідомлення про концерти-академії в честь кращих синів України (напр., «В 59-ті роковини смерти Кобзаря Тараса», І. Діброва).

Журнал виходив один рік.

147. *Нова Громада*; часопись для робочого люду, центральний орган Федерації Українських Соціалістів в Канаді злученої з Соціалістичною

¹⁶⁵ «Неділя», Вінніпег, рік I, ч. 6, серпень 1932.

¹⁶⁶ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 130.

партією Канади. Рік 1, ч. 1, 4 лютого 1911 — вересень 1912 — Едмонтон, Робітнича Видавнича Спілка під контролею Центрального Заряду Федерації. 4 стор., 53×38 см, тижневик. Редактори: Роман Кремар, Тома Томашевський, Іван Семотюк, Ілля Кириак. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло 4 лютого 1911 р. «Нова Громада» це політичний тижневик, що його видавала «Федерація Українських Соціалістів Канади», яка стояла в гострій опозиції до іншого соціалістичного часопису, що виходив у Вінніпезі — «Робочий Народ». Останній орієнтувався на інтернаціонал, «Нова Громада» була більш національної орієнтації.

Першим редактором газети був Роман Кремер. Газета подає новини зі світу і Канади, а головню — присвячує увагу робітничим справам. Вона намагається вдержати його при народі, з якого робітник вийшов. У політиці піддержує соціалістів та Соціалістичну партію Канади. Газета подає дещо з української літератури та історії. Для розваги має куток гумору.

Часопис перестав виходити у вересні 1912 р. На зміну «Новій Громаді» прийшли «Новини» без партійної закраски.

148. *Нова Ера*; ілюстрований місячник, одинокий український журнал самоосвіти і науки в Канаді і Злучених Державах. Рік 1, 1931 — рік 9, 1939 || Канора, Саск., Видавництво „Нова Ера”. 16 стор., 23×17 см, ілюстрований місячник. Редактор і видавець Никола Левчук. Річна передплата 50 ц.

«Нова Ера» — це популярний журнал, який проіснував дев'ять літ, і був дуже поширений в цей час, коли багато інших видавництв мусіли припинити свої періодичні видання під час економічної кризи. У відозві видавця з 1937 р. читаємо:

Вже семий рік як „Нова Ера” сіє свіже, здорове, вибране зерно культури, поступу, єдності і братерської згоди...

„Нова Ера” є безпартійним журналом, і тому не поміщує ніяких релігійних ані політичних сварок. За-те, „Нова Ера” завше стоїть по стороні правди і справедливости, та взиває всіх українців світа, до єдности, та до боротьби за все, що є наше рідне і нам дороге! . . .»¹⁶⁷

Журнал для всіх, або як сказано в публікації — «Журнал для української родини». Містить багато ілюстрацій, найновіші новинки, винаходи, домашні і кухарські поради, цікаві карикатури та т. зв. «фоні пийпер», — додаток для молоді з карикатурами. «Нова Ера» містить українські поезії та літературні уривки, оповідання, хемічні і лікарські рецепти, формули. В 1937 р. було за-

¹⁶⁷ Відозва видавця з 1937 р. «Фотографічна оферта».

пляновано поміщувати «Сторінку фотографії», бо тоді видавництво шукало за передплатниками.

Як останнє вийшло число 7/12, 1939, рік 9.

149. *Нова Часопись*; незалежна українська просвітна газета в Канаді. Рік 1, ч. 1, березень 21, 1934 || Торонто. Видавець: Д. Т. Лазар, 16 стор., 28×22 см, тижневик. Редактор: Д. Т. Лазар. Річна передплата в Торонто \$ 2.50, та провінції \$ 3.—

Перше число — на циклостилі — вийшло 21 березня 1934 р. На першій сторінці клич: «Україна понад все». У цьому першому числі редакція з'ясовує цілі й завдання нової газети у «Слові від Редакції»:

«...„Нова Часопись” є зовсім новим і незалежним органом, який має служити всьому українському народові й поперати все, що є українське, своє й рідне. Щоби це якслід виконати, часопись є безпартійна, бо партійна преса служить звичайно лише якійсь одній партії, а одна партія — як це само слово говорить — не є Весь український нарід, а лише частина. Також партійні часописи дуже часто не містять, що не є в їх користь і рівнож побороють, або виступають ворожо і нетолерантно супроти других партій, котрі також мають якусь рацію й причину до існування.

Це вироблює нетерпимість — якої в нас, Українців, так багато, поділ і розбиття одноцілності національного фронту та лише поглиблює всякий непотрібний роздор. Цего серед Українців є так багато, що ми рішилися уникнути партійних спорів, взятися до національної й конструктивної роботи. Через те в нас дасться також болючо відчувати брак недостачу незалежної преси, яка дала би можливість кожному українцеві без уваги на партійну приналежність отверто й беззастережень висказати свої погляди, як це робиться в більше культурних народів.

Друге, ця часопись буде служити лише чисто українським й щиро національним і культурним справам, ідучи по лінії щирого українського націоналістичного патріотизму й маючи на увазі все лише добро нашої поневоленої Неньки-України.

В Торонто й околиці, а радше в цілій східній Канаді, нема розвинутої української преси й ми маємо на цілі виповнити цю прогалину...

Інші народи в Торонто мають свої часописи, а українці доси не змогли спромогтися на стале видавництво...»¹⁶⁸

Це загально українська газета без політичної закраски, але культурного характеру. У рубриці «З мандрівки по закордонній пресі» газета містить короткий огляд пресових новин. Публікує теж передруки рецензій з англомовних газет про українські культурні виступи та театральні вистави в Канаді й ЗСА. Газета

¹⁶⁸ «Нова Часопись», Торонто, рік I, ч. 1, 21 березня 1934, стор. 6.

має окрему сторінку гумору й сатири. У відділі «Торонтонські Вісті» газета містить новини з громадського та суспільно-культурного життя українців у Торонто.

«Нова Часопись» не втрималась довго — вийшло лише декілька чисел.

150. *Нове Життя*. 1940 р.¹⁶⁹

151. *Новий Край*; часопись Товариства Руських Фармерів в Канаді, Вістник господарства і науки. Рік 1, 1910-1913 || Ростерн, Саск., Видавець: Петро Швидкий. 8 стор., 56×36 см, тижневик. Редактор: Осип Мегас. Річна передплата \$ 1.50.

Перше число появилось мабуть у серпні 1910 р. Зберіглося ч. 6 з датою: рік I, ч. 6, вересень 1910.

В 1910 р. газета виходила три рази в місяць, про що в газеті пишеться так:

„Новий Край”; орган Товариства Руських Фармерів в Канаді, є одинокою хліборобською часописею в Канаді. Виходить три рази на місяць. Передплата \$ 1.50».¹⁷⁰

На першій сторінці клич: «Ширіть Новий Край по всіх усядах Канадійської Русі-України!».

Пізніше газета виходила тижнево на 4-ох сторінках. Це справді фармерська газета українців-фармерів. Газета дає фермерам практичні поради, як достосуватися до нової хліборобської системи. Впроваджує нових поселенців до життя в новій країні, пояснює канадську конституцію, права й обов'язки громадянина. Подає новини з світу та України. Широко коментує соціально-економічний стан селянства в Галичині.

Газета заохочує фермерів ставати членами Товариства Руських Фармерів у Канаді, передруковує статут цього Товариства. Для ілюстрації наведено окремі точки статуту, які були опубліковані в часописі «Новий Край»:

«Витяг зі Статуту Товариства Руських Фармерів у Канаді»:

1. Назва організації має бути: Товариство руських фермерів в Канаді.

Ціль організації:

2. Заснувати читальні і просвіти кружки по кольоніях. Піддержувати між народом народню свідомість і народнього духа.

3. Заснувати елеватори, спілки і штори (крамниці) по кольоніях.

4. Помагати членам і їх родині в разі конечности.

5. Видавати народну фермерську часопись.

6. Друкувати просвітні книжки і перевід на руську мову.

¹⁶⁹ Негрич, Оленка, цит. прим., стор. 231.

¹⁷⁰ «Новий Край», Ростерн, Саск., рік I, ч. 6, вересень 1910.

7. Боронити прав руських поселенців і фермерівських інтересів.

8. Кольонізувати добрі державні землі своїми людьми . . .

2:2. В часі виборчої роботи товариство має скликати надзвичайне віче усіх делегатів в цілі обговорення політичної ситуації і ставлення руських кандидатів до виборів у руських дістріктах. В тій цілі має бути зорганізований політичний комітет.

2:3. Товариство не вяже ся з ніякою партією а має все бути чисто народним в політичнім житті».¹⁷¹

«Новий Край» перестав виходити 26 лютого 1913 р. через не-достачу фондів.

152. *Новий Літопис*; кварталник суспільного життя, науки й мистецтва. Рік 1, 1961 — рік 5, 1965 || Вінніпег, Видавниче Т-во «Новий Літопис». 80 стор., 23×16 см, ілюстрований кварталник. Редактор: д-р Юрій Мулик-Луцик. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число появилось в останньому кварталі 1961 р. Обкладинка кольорова роботи мистця М. Битинського. Це журнал універсального характеру, з особливим підкресленням українського й канадського секторів. Присвячує увагу різним ділянкам життя: суспільно-громадській, науковій, літературній і мистецькій.

Журнал добре редагований з підібраними статтями про минуле України. Журнал знайомить читача з теперішнім станом культурного розвитку в Україні та українців у вільному світі. Журнал не цікавиться політичними подіями, а звертає увагу виключно на суспільно-культурне та літературне життя. Співробітники журналу — відомі українські науковці в діяспорі. «Новий Літопис» містить статті з української літератури, культури, історії, мистецтва, спомини визначних діячів української культури. Окремі статті прикрашує портретами.

Для кращого розуміння вартости журналу, який перестав виходити, назвемо деяких його співробітників: д-р Павло Маценко, д-р С. Я. Парамонов, проф. П. К. Ковалів, д-р Роман О. Климкевич, о. д-р С. Сас, о. Д. Соловей, д-р Яр. Славутич, о. д-р С. В. Савчук, Оксана Лятуринська, проф. Євген Онацький, д-р В. Трембіцький та інші діячі української культури.

Журнал містить хроніку українського життя та огляди й рецензії на найновіші українські наукові видання.

Шкода і велика втрата для молодшого покоління, що журнал перестав виходити.

¹⁷¹ «Новий Край», Ростер, Саск., рік I, ч. 6, 30 вересня 1910, стор. 5. Отці Василяни в Мондері мають рік I, ч. 6, вересень 1910 — рік 4, ч. 2, 20 січня 1913 р.

153. *Новий Шлях*; український тижневик. Рік 1, ч. 1, 30 жовтня 1930 — Вінніпег, Торонто, Українське Національне Об'єднання Канади (Інкорп.), стор. 12, 57×40 см, тижневик. Редактори: інж. Антін Добрянський (Вінніпег), Василь Левицький (Торонто). Річна передплата \$ 6.00.

Перше число вийшло 30 жовтня 1930 р. в Едмонтоні, як тижневик на 4-ох сторінках, п. н. «Новий Шлях»; українсько-економічний тижневик. На першій сторінці з правого боку клич «Боріться — поборете». Газету видавала Видавнича Спілка «Нового Шляху».

Першим редактором був Михайло Погорецький з невеликими перервами до 1964 р. Першим управителем був Василь Гультай. Газета друкувалася у друкарні Івана Солянича, який і був першим друкарем газети, згодом — П. Кузик.

Після визвольних змагань 1918-20 рр. опинилась в Канаді нова хвиля вихідців з України, у більшості учасників визвольних змагань, які боролися за право бути господарем на своїй Рідній Землі. Поява «Нового Шляху» та заснування Українського Національного Об'єднання в Канаді були логічним наслідком того історичного процесу, що проходив в Україні, де проходив процес перекоування народу в націю. В першому числі подано напрям, завдання та цілі нового часопису:

«... Наш часопис буде старатися, щоби кожний член української нації в Канаді відкладав на хвилю свої вузкопартійні окуляри, як наша далека Вітчизна кликатиме помочі, він буде старатися, щоби весь український загаль у Канаді піддержував морально й матеріально тих наших братів у рідному краю, які ведуть політичну чи фізичну визвольну боротьбу із ворогами, що загарбали українські землі; він буде старатися, щоби канадійські українці, горожане Великої Бритійської Імперії були дійсно свідомими британськими горожанами та щоби брали активну участь у кожній ділянці канадійського політичного та соціального життя, а не лише, як досі — йшли на сліпо та несвідомо в хвості будьякої політичної чи іншої організації, бо так їм хтось приказав, чи туди пхнув...

Ми віримо, що наш клич «помагаймо в потребі нашим заокеанським братам, що бажають звільнити Вітчизну з ворожої неволі» — не остане голосом «вопіючого в пустині», але пригадає кожному членові української нації на цій землі, що треба сповнити повинність зглядом своєї нації та далекої Вітчизни.

Ми віримо, що ми, канадійські українці, вміємо не лише провадити завзяту партійну боротьбу межи собою, але що зуміємо гідно і всі як один дати поміч борцям за Волю України та зможемо постояти за свої права на цій землі...»¹⁷²

Це є напрямні, яких газета додержується до сьогодні.

¹⁷² «Новий Шлях», Едмонтон, рік I, ч. 1, 30 жовтня 1930, стор. 2.

На першій сторінці впадає в око стаття «Ляцький терор шаліє на Західній Україні», в якій описується польська пацифікація над українським населенням.

Від 19 листопада 1931 р. (рік 2, ч. 47) газета появилася на 8-ох сторінках. В лютому 1932 р. Головна Управа Української Стрілецької Громади у Вінніпезі припинила видавати свій місячник «Стрілецькі Вісті», переймаючи одну сторінку в «Новому Шляху», де в рубриці «Стрілецькі Вісті» поміщуються матеріали, важливі зокрема для членства УСГ.

Коли з'явилась нагода набути будинок і друкарню в Саскатуні її використано: Вже 8 червня 1933 р. «Новий Шлях» почав виходити в цій друкарні (рік 6, ч. 23, 1953).

Цього самого року створено Українську Студентську Націоналістичну Організацію. «Новий Шлях» відводить окрему сторінку для «Студентського Відділу — УСНО», де друкуються дописи на студентські й молодечі теми.

В 1934 р. при Українському Національному Об'єднанні в Канаді твориться масова виховна організація молоді — «Молоді Українські Націоналісти» (Націоналістична Українська Молодь). «Новий Шлях» знову виходить на зустріч потребам молоді й у 1935 р. відступає сторінку для «Відділу МУН». Збільшуються сторінки газети і вже від жовтня 1936 р. газета виходить на 12-ох сторінках. Пізніше, у передвоєнний час, газета переходить на 8 сторінок, а потім виходить два рази в тиждень. Від листопада 1941 р. видавництво перенесено до Вінніпегу і газета виходила три рази в тиждень (Рік 12, ч. 91, 29 листопада 1941).

Жіноча організація «Організація Українок Канади» часто поміщувала свої статті на жіночі теми в «Новому Шляху». Вже від 1942 р. виходить окрема сторінка «Жіночий Світ», тоді ж запроваджено «Діточий куток». «Жіночий Світ» стає трибуною для всього українського жіноцтва, веде акцію Канадійського Червоного Хреста «допомоги воякам за морем», гаряче пропагує творення «Комітету Українок Канади», а згодом всю увагу спрямовує на допомогу рідним землякам на скитальщині. Від 1950 р. «Жіночий Світ» стає окремим журналом-місячником.

Із збільшенням об'єму газети, збільшується і редакторський склад. До редакції приходять нові люди з новими ідеями. Володимир Мартинець, інж. А. Добрянський, Онуфрій Івах, Дмитро Кислиця, д-р Степан Росоха, Роман Маланчук, д-р Павло Маценко, Анатоль Курдидик, Василь Левицький та інші.

В 1950 р. газета знову виходила два рази на тиждень, а згодом — тижнево. Тепер «Новий Шлях» має два редакційні бюро, у Вінніпезі і в Торонто. Газета nadalше виступає в обороні українського народу, поборює російський імперіялізм та большевицький комунізм. Містить новини зі світу, України та широко коментує життя українців у Канаді. В рубриці «Вісті з Торонто й Онтаріо» подає новини з суспільно-громадського та культурного життя українців в Онтаріо. «Культурна Хроніка» відмічує коротко культурні події з українського життя в діаспорі. «Говорить Молодь», це статті молодих авторів. «Куток для Жінок» обговорює всякі жіночі проблеми. Газета широко коментує працю УНО і БО. «Вісти з українських земель» приносять новини з України. «Економічні Вісти» це статті на економічно-господарські теми. Газета містить також статті з української літератури, історії культури.

154. *Новини*; часопис для українського народу в Канаді. Рік 1, ч. 1, 7 січня 1913-1821 || Едмонтон, Українська Спілка «Новин». 4 стор., 58×18 см, три рази в тиждень. Редактори: Р. Кремар, Данило Якимів, Мирослав Стечишин, Т. Томашевський. Річна передплата \$ 2.00 — 2.50.

Перше число вийшло 1 січня 1913 р. (показове число). «Новини» — це орган Народної організації в Альберті, виходить кожного тижня в середу. В пізніших числах піднаголовок змінився на «Фармерсько просвітна часопись в Канаді».¹⁷³

«Новини» виходили спочатку як тижневик, а вже незабаром, мабуть від жовтня 1913 — двічі на тиждень, згодом тричі на тиждень. Від травня 1915 р. газета появлялася знову як тижневик, а під кінець 1915 р. перестала виходити. Опісля Народний Дім в Едмонтоні перебрав «Новини» й видавав їх з перервами аж до 1921 р.

Перше число «Новин» принесло вістку про приїзд до Канади Єпископа Н. Будки. Про це «Новини» писали:

«Руський Греко Католицький єпископ в Канаді».

«Інтронізація в Вінніпегу... На днях приїхав до Вінніпегу руський греко-католицький єпископ Пр. Никита Будка. В особі єпископа Никити дістали канадійскі Русини Греко католицької церкви талановиту енергійну та характерну людину, котра зуміє вдержати лад та порядок у своїй єпархії, заведе в народі згоду та правдиве пізнане обовязку християнського імени».¹⁷⁴

В перших числах вживано термінів «руський», чи «руска», а вже в числі сьомому вживається термін «українець», «український».

¹⁷³ «Новини», Едмонтон, рік I, ч. 8, 5 березня 1913; рік 3, ч. 43, 22 квітня 1915.

¹⁷⁴ «Новини», Едмонтон, рік I, ч. 1, 7 січня 1913.

Тут маємо повідомлення про приїзд Єпископа Н. Будки до Едмон-тону такого змісту:

«Український Єпископ Преосв. о. Н. Будка гостем в Едмонтоні». «Перший український єпископ в Канаді наділений юрисдикцією що до всіх українців-католиків в Домінії і зовсім не залежить від французької гієрархії... До тепер підлягали юрисдикції латинських єпископів в даних провінціях...»¹⁷⁵

Газета подає новини зі світу, з України, а головню широко коментує передвоєнну атмосферу в Європі. Приносить новини з канадського життя, про стан українських фармерів в Альберті. В цей час була актуальною справа, т. зв. двомовних шкіл у степових провінціях. Часопис заохочує українців до організування рідного шкільництва. Гостро виступає проти москвофільства. Приділяє увагу жалюгідному станові української літератури в Канаді. Це ма-буть перша газета в Канаді, що в числі 5, 12 лютого 1913 р. оголо-сила Літературний конкурс з шістьома нагородами. Перша нагоро-да \$ 100.00 за найкращу повість з життя українських людей в Ка-наді. Друга \$ 50.00 за найкращу розвідку про українців у Канаді. Третя за українські школи в Канаді.

У военний час газета широко описує военні дії на українських землях.

155. *Нові Дні*; універсальний ілюстрований місячник. Рік 1, 1950 — Торонто, Видавництво «Нові Дні». 32 стор., 28×22 см, ілюстрований місячник. Редактор: Петро Волиняк. Річна передплата \$ 4.00.

Перше число появилось в Торонто на початку 1950 р. Це про-довження тижневика тієї самої назви, що виходив у Зальцбурзі від 1945 р. як перший український часопис, що почав появлятися друком в Європі після другої світової війни.¹⁷⁶

«Нові Дні» — це місячник літератури, мистецтва і громадсько-го життя. Цей місячник видає і редагує Петро Волиняк. Співробіт-ники його є видатні українські письменники, критики та вчені з різних країн, як ось: Іван Багряний, Т. Осьмачка, У. Самчук, Д. Гуменна, Яр Славутич, В. Чапленко, Ю. Шерех, В. Ревуцький, В. Гаєвський, Ів. Розгін, Є. Сластиненко, М. Химич та інші. Треба до-дати, що і сам видавець-редактор підписується або новим прізви-щем, або своїми ініціалами. яких вживає часто для полемічних статей чи критики. П. Волиняк заступає та пропагує погляд по-треби «культобміну» з підсоветською Україною.

¹⁷⁵ «Новини», Едмонтон, рік I, ч. 7, 26 лютого 1913, стор. 1.

¹⁷⁶ Волиняк, Петро, Торонто, лист з 3 лютого 1958 р.

Журнал містить твори з української літератури, поезії, спомини, статті на літературні й історичні теми та есеї про визначних діячів української історії. Подає огляд українського громадського життя в Канаді, дуже часто гостро критикує своїх політичних противників. Подає також новини з літературного й мистецького життя в радянській Україні, містить поезії та оповідання українських підсоветських письменників та поетів. Друкує критичні статті й рецензії на найновіші українські видання та мистецькі імпрези, театральні вистави, тощо.

Журнал є приватною власністю П. Волиняка, однаке УРДП Багряного, СУЖЕРО та ОДУМ знаходять повну підтримку на сторінках «Нових Днів». Журнал, як і більшість українських канадських видань, поміщує торговельні оголошення.

156. *Обнов'янин*; періодичне видання Канадійської Федерації Товариства Українських Студентів Католиків «Обнова». Рік 1, ч. 1, березень 1955 — Вінніпег, Саскатун, Канадійська Федерація Товариств Українських Студентів Католиків «Обнова». 32 стор., 25×18 см, ілюстрований кварталник в українській і англійській мовах. Редагує колегія. Ціна окремого числа \$ 1.00.

Перше число вийшло у Вінніпезі за берень 1955 р. на 64 сторінках. Пізніше видавництво перенеслось до Саскатуну, а потім повернулось знову до Вінніпегу. Журнал від 1957 р. виходить на 32-ох сторінках.

Журнал призначений для української університетської молоді в Канаді. Це спільний форум всіх українських католицьких студентів. Напрямні журналу подані в першому числі п. н. «Вступне Слово»:

«Журнал має бути речником українського католицького студентства Канади; зв'язком із іншими українськими католицькими (і взагалі українськими) студентами світу; та середником, при помочі якого зростало би почуття єдності і взаємного зрозуміння поміж українським католицьким студентством Канади та, відтак, цілого світу».¹⁷⁷

До редакційної колегії входять по одному редакторові з кожного відділу «Обнови» в Канаді, тому журнал широко інформує про працю кожного відділу. Подає вістки про працю інших студійних ідеологічних товариств і студентських клубів у Канаді. Приносить новини з інших держав, де тільки діє «Обнова». «Обнов'янин» містить матеріали з «Студійних днів Обнови», короткі статті з української літератури, історії, народної творчости та статті про укра-

¹⁷⁷ «Обнов'янин», Вінніпег, рік I, ч. 1, березень 1955, стор. 5.

їнську католицьку церкву та її провід. Журнал публікує рецензії на українські видання, окрему сторінку присвячує «Листам до Редакції».

157. *Oko Switu*; ілюстрований журнал-магазин. Рік 1, ч. 1, липень 1950 || Монреаль, Видавництво «Світ». 12 стор., 37×28 см, ілюстр., двомісячник. Головний редактор: Ростислав Шульгин. Фотографічна редакція — І. Вахнянин. Мовна редакція — Роман Іщук. Річна передплата \$ 4.00, окреме число 25 ц.

Запляновано видавати журнал двічі в місяць, але вийшло тільки одне число з датою 31 липня 1950 р. Журнал містить світлини з культурного життя українців у Канаді; з українського мистецтва, театру, архітектури, тощо. Окрема сторінка присвячена для гумору, моди та спорту.

Opinion. Гляди: *New Opinion*.

158. *Our Viewpoint; a commentary on current affair*. Рік 1, 1959-1968 || Оттава, Студіюм Ресерч Інститут, Інформейшен Сервіс. 4 стор., 28×21 см, місячник англійською мовою. Редактор: Михайло Сосновський, Любомир Жила. Висилається даром для дипломатичних станиць і канадських політиків.

Журнал почав виходити ще в 1959 р. в Торонто, а від 1965 р. виходить в Оттаві. Спочатку на циклостилї, а опісля друком. В перших числах подано, що бюлетень присвячено східньо-європейській проблематиці та Советському бльокові.

У відновленому бюлетені, в травні 1965 р. подано мету журналу, та сказано, що бюлетень виходить від 1959 р. з деякими перервами. Тут подано три точки як напрямні журналу:

1. Давати коментарі на політичні новини і факти, які відносяться до Східньої Європи і Советського бльоку.

2. Насвітлювати позицію поневоленої України та її боротьбу за визволення wraz з іншими поневоленими народами.

3. Коментувати канадську та інших країн вільного світу політику стосовно советського бльоку. Належно інформувати канадців про аспірації поневолених Росією народів та вказувати на загрозу російського імперіялізму для вільного світу. Змагати до ліквідації комуністичної тиранії та російської кольоніяльної імперії. Це принципи за які боряться народи Східньої Європи та советської Азії.¹⁷⁸

Бюлетень подає також резюме французькою мовою. Тут находимо коментарі до політики комуністичного Китаю та В'єтнаму.

¹⁷⁸ «Our Viewpoint», Ottawa, V. 3, No. 1 (7) May 15, 1965, p. 1-2.

Подається вістки про діяльність і конференції АБН. Для глибшого зацікавлення бюлетень подає рецензії на публікації, які відносяться до проблем Східної Європи, советського чи китайського комунізму та їхньої політики.

159. *Расе*. Рік 1, ч. 1, листопад 1954-1956. || Торонто, Видавнича Спілка Нью Таймс. 32 стор., 28×23 см, ілюстр. місячник англійською мовою. Редактори: Лев Косар, М. Несівка, Н. Ріпецький, Михайло Дмитренко. Річна передплата \$ 2.00-3.00.

Перше число появилoся в листопаді 1954 р. Це ілюстрований місячник-магазин, друкований англійською мовою з українською тематикою. Мистецьке оформлення: М. Дмитренко і Мирона Левицького.¹⁷⁹

Журнал містить статті та ілюстрації з українського мистецького й літературного життя (напр., про скульптуру О. Архипенка), сатирично-політичні карикатури Мирона Левицького, ілюстрації з українського народного мистецтва з поясненнями Емілі Остапчук, статті на політичні теми (зокрема про становище поневолених народів під большевицькою окупацією), загальний перегляд політичних подій у світі. спортові новини та торговельні оголошення.

Мабуть у 1956 р. журнал перестав виходити.

160. *Пасіка*; ілюстрований місячний журнал. Рік 1, ч. 1-2, 1924 || Вінніпег, Видавці: Н. Паньків й Д. М. Льчишин. 16 стор., 21×15 см, ілюстрований місячник. Редактори: Н. Паньків і Д. М. Льчишин.

Журнал заохочує і дає практичні поради, як розводити пасічництво та які з нього користі. — Вийшло лише два числа.¹⁸⁰

161. *Пастирські Листи* (Послання) Преосвященного Єпископа Кир Никити Будки, єпископа Канадійських Українців. Рік 1, 1913-1927 || Вінніпег, Єпископська Канцелярія. 10-15 стор., 22×15 см.

Перші «Пастирські Листи» були не нумеровані, появлялися постійно з різних нагод; з 1913 р. вживано терміну «Єпископ Канадійських Русинів», потім змінено на «Українців».

«Пастирські Листи» єпископа Н. Будки це не тільки листи чи «послання» в справі віри і церкви. Його листи охоплюють цілу українську проблематику в Канаді. Такі «послання» дістав кожний священник-парох й вони були читані в церкві. Це були напрямні для кожної ділянки піонерського життя. Перший пастирський лист, виданий 20 квітня 1913, п. н.: «О потребі організації».¹⁸¹ Ін-

¹⁷⁹ «Расе», Toronto, Vol. 1, No. 1, November 1955; Vol. 2, No. 2, May 1955; No. 3, June 1955, No. 4, July-Aug. 1955.

¹⁸⁰ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 130.

¹⁸¹ Будка, Никита, Єпископ, «Лист пастирський», Вінніпег, 20 квітня 1913.

ший Пастирський лист, з датою 11 травня 1913, «Лист пастирський о 1600 літнім Ювілею наданої свободи Церкві»; пастирський лист з дня 26 листопада 1913 р. поміщує Декрет Конгрегації розширення віри для східніх обрядів. Декрет має чотири відділи:

1. О Єпископі руського обряду. 2. О руськім сьвященстві. 3. О вірних Русинах, і 4. О супружах поміж вірними мішаного обряду».¹⁸²

Тут Греко-католицьку церкву та її єпископа проголошується незалежними від римо-католицьких єпископів. Всі Пастирські листи — це частинна історія праці єпископа Н. Будки в Канаді.

162. *Пластовий Вісник*; офіційний бюлетень Крайової Пластової Старшини в Канаді. Рік 1, 1949 — Торонто, Крайова Пластова Старшина в Канаді. 8-18 стор., 18×21 см, ілюстр. місячник (від 1951 неперіодично). Редагує: Редакційна колегія. Ціна одного примірника 10, 20 ц.

Перше число вийшло в 1949 р. як циклостилевий місячник. Від 1951 р. журнал появляється неперіодично, що й зазначено в його підзаголовку: «Офіційний Бюлетень Крайової Пластової Старшини в Канаді, появляється неперіодично».¹⁸³

У періодичному «Пластовому Віснику» на першій сторінці поданий зміст. В «Урядовій частині» поміщені звіти з діяльності, повідомлення, розпорядження, обіжники, тощо. «Інструкційна частина» — це вишкільні інструкції для пластунів-новаків, юнаків.

У відділі «Загальне» поміщуються статті на виховні теми, статті з ділянки української культури, народнього мистецтва і т. п. Відділ «З пластового життя» інформує про завдання та обов'язки пластуна, старшопластунські проблеми, тощо. Крім того є ще відділи пластового гумору з ілюстраціями, «Вісті зі скавтового світу», листування редакції, огляд пластових видань і ін.

Це журнал виховного характеру, а після введення неперіодичности, більш інформаційного характеру, призначений для внутрішнього вжитку.

163. *Пластовий Шлях*; орган пластової думки. Рік 1 (8), січень 1966 — Торонто, Головна Пластова Булава. 68 стор., 22×15½ см, кварталник. Редагує: Редакційна колегія. Відповідальний редактор: пл. сен. Юрій Пясецький; в. о. головного редактора: пл. сен. Осип Бойчук. Річна передплата \$ 5.00.

¹⁸² 26 листопада, 1913, стор. 3.

¹⁸³ «Пластовий Вісник», Торонто, ч. 1 (22), 25 серпня 1951; ч. 2 (44), 1 травня 1958.

Перше число вийшло в Канаді в січні 1966 р. як продовження цього ж видання з попередніх років.

Історія «Пластового Шляху» є цікавою як життя і часи його творців і читачів. Канадське видання «Пластового Шляху» це вже третє видання в його історії. Перші три числа появились як дво-місячник в 1930 році у Львові в час найбільшого розквіту Пласту на рідних землях.

Появу «Пластового Шляху», що в тих умовах мав на меті втримати ідейну єдність Пласту, припинила заборона польської влади, яка вважала динаміку пластового руху загрозливою для безпеки держави.¹⁸⁴

В 1950 р. в Європі на скитальщині з моральною допомогою українській молодій людині приходиться відновлена поява «Пластового Шляху». Від 1950 до 1954 року появилось чотири числа.

На американському континенті приходиться до третього відновлення «Пластового Шляху».

Журнал подає вістки про діяльність Пласту в діаспорі та про всі пластові проблеми. Для ознайомлення молодшого покоління з українською проблематикою поміщується статті про суспільно-громадські справи. Присвячується багато місця національному вихованню та рідношкільним справам.

На сторінках «Трибуна молодих», поміщується дописи на різні теми пластової молоді. Тут ми маємо історію Пласту, що має за собою п'ятдесят років існування, бібліографічний показник пластових видань, і про Україну чужими мовами. листи до редакції.

«Пластовий Шлях» є присвячений для сеніорів і старшого пластуна. Тому статті є добірні, більш філософичного та ідеологічного напрямку. В останньому часі, згідно з опінією редакційної колегії, «Пластовий Шлях» буде містити статті на різні, теж загально-громадські теми, про що так заявила Редакційна колегія:

«Якщо зміст надісланої статті виявиться контроверсійним, одночасно із тією контроверсійною статтею має появитися друга стаття, що на світлюватиме дане питання з протилежного боку».¹⁸⁵

В журналі «Пластовий Шлях» за кожен ділянку є відповідальний редактор.

164. *Поступ*; інформаційний журнал для науки й розваги. Рік 1, ч. 1-4, 1956 || Вінніпег, Видавець: Петро Пігічин. 32 стор., 22×15 см, місячник. Редактор: Петро Пігічин. Річна передплата \$ 2.50.

¹⁸⁴ «Пластовий Шлях», Торонто, рік I (8), січень 1966, стор. 1.

¹⁸⁵ «Пластовий Шлях», Торонто, ч. 4 (15), жовтень 1967, стор. 67.

Перше і друге числа за січень і лютий 1956 — циклоstileві. Дальші числа (3 і 4) появилися друком; ілюстрована обкладинка з портретами Т. Шевченка й І. Франка.

Оформлення журналу добре; на обкладинці — дані про журнал та зміст числа.

В піднаголовку подаю, що «Поступ» (є журналом для науки й розваги), але зміст не науковий, а популярний, більш для розваги та самоосвіти.

«Поступ» містить статті з різних ділянок життя: літератури, історії, техніки, медицини, гумору, і т. п. Тут зустрічаємо рецензії на українські видання та окремі статті, які появилися в українській пресі.

В третьому числі видавець окреслює завдання і цілі журналу так:

«... Ціль нашого журналу зовсім інша. Поступ — це в першу чергу дуже особистий журнал. Журнал для кожного, без огляду на його релігійні чи політичні переконання. Він має поширити загальний світогляд читача, поглибити його думку, придбати йому більше знання...

Наш журнал ми назвали Поступ. Цю назву ми вибрали тому, що головною віссю, кругом якої буде обертатися увесь зміст журналу, буде відзеркалення постійного поступу як цілого людства, так кожної індивідуальної людини, в його і її безнастанному змаганні за краще Завтра, в невтомному поході до призначеної йому і її Творцем мети...

Вкінці, ми плянуємо зробити журнал Поступ джерелом натхнення для його читачів, помічником в їхньому щоденному житті, щоб він став заохотою до шукання і стимулом до досягнення щасливішого й повнішого життя».¹⁸⁶

З невідомих причин журнал закінчив своє існування на 4 числі.

165. *Поступ*; український інформаційний бюлетень Бритійської Колумбії. Рік 1, ч. 1, березень, ч. 4, червень 1950 || Ванкувер, Видавництво «Поступ». 16 стор., 24×17 см, ілюстр. місячник, циклоstileве видання. Редактор: А. Ільницький.

Після другої світової війни до Ванкуверу прибула більша кількість українців. З їх прибуттям зродилася думка видавати газету загально-інформативного характеру. Вступне слово до першого числа журналу «Поступ» з'ясовує провідну ідею так:

«Наше завдання є інформувати вірно загал українського громадянства про події серед нашого суспільства з життя громадсько-політичного, культурного, мистецького, економічного, та плекати засади християнської моралі і толеранції... Буде органом неперіодичним, побудованим на понадпартійній базі, без різниці релігійної чи групової приналежності...»¹⁸⁷

¹⁸⁶ «Поступ», Вінніпег, рік I, ч. 3, березень 1956, стор. 2.

¹⁸⁷ «Поступ», Ванкувер, рік I, ч. 1, березень 1950.

Хоч у вступнім слові є зазначено, що журнал буде появлятися неперіодично, то від першого до останнього числа він виходив регулярно.

Журнал льокального характеру; інформує український загал Ванкуверу про внутрішні події, культурні імпрези, про діяльність місцевих товариств і організацій. Подає новини з провінції та веде хроніку українського організованого життя в Британській Колумбії.

Із фінансових причин журнал на четвертому числі припинив своє існування.

166. *Поступ*; український тижневик. Рік 1, ч. 1, 27 лютого 1959 — Вінніпег, Видавнича Спілка «Поступ». 4-8 стор., 55×38 см, тижневик, з окремою секцією англійською мовою на 4 стор. «Прогрес». Редагує: колегія під управою о. Семена Їжика. Річна передплата \$ 5.00.

Перше число католицького тижневика «Поступ» вийшло 27-го лютого 1959 р. В цьому числі маємо звернення Кир Максима «Митрополит до своїх вірних», такого змісту:

«Ось Вам Дорогі Браття й Сестри, газета, на яку Ви вже так довго чекали. Даючи її Вам у руки, ми сповняємо один із найважніших обов'язків нашого пастирського уряду. Бо з нею, ми посилаємо Вам світло Божої правди, Навчання Христової Церкви й поучення, як бути вірними дітьми своєї Церкви й українського народу та корисними громадянами Канади... Вона говоритиме Вам про Канаду й Україну, про велику й славу історію українського народу й про велике наше майбутнє в Канаді. Всі важливі питання нашого релігійного й національного життя будуть старанно розглядані на її сторінках. Наші парохії, всі організації й інституції будуть постійним предметом її зацікавлення. Вона буде тим важливим лучником, що буде об'єднувати всі наші сили й їх спрямовувати до одної великої цілі...»¹⁸⁸

«Поступ» — це національно-релігійний часопис, що виступає в обороні українського народу та його церкви. «Поступ» насвітлює всі життєві проблеми зі становища християнської віри й моралі. Приносить у кожному числі вісті з України та про Україну, вісті з життя українців у вільному світі, а зокрема з поодиноких провінцій Канади. Приносить новини з Архиепархії та цілої Митрополії. Подає порядок Богослужень у Вінніпегу. Тут находимо статті на церковно-релігійні теми. Газета стає в обороні християнської релігії, української Церкви та її вірних на рідних землях. Виступає проти комунізму і безбожництва. Газета цікавиться теж проблемою виховання молоді і на цю тему поміщує ряд статей. В тиж-

¹⁸⁸ «Поступ», Вінніпег, рік I, ч. 1, 27 лютого 1959.

невику насвітлюється українську літературу, культуру, історію та історію української церкви.

У першому періоді головним редактором був Роман Данилевич, співредактором — о. С. Їжик. Пізніше до редакції прийшов Анатолій Курдидик і М. Міхневич.

Від 1960 р. «Поступ» веде окрему англomовну секцію п. н. «Прогрес» на 4-ох сторінках, зі сторінкою для молоді. Англomовна секція з українською тематикою є присвячена для українців-канадців, які вже не знають української мови, а теж для інших національностей, щоб їх інформувати про українську проблематику.

Українське Католицьке студентське товариство «Обнова» користалася з сторінок «Поступу» і в 1960 р. «Обнова» мала в газеті свою окрему сторінку. Українське жіноцтво, яке є зорганізоване в ЛУКЖ, має свою сторінку п. н. «Сторінка ЛУКЖ». Тут жінки містять статті про українську жінку, про її змагання для суспільства та народу. Крім організаційних справ, читач найде багато цікавого матеріалу з української культури, літератури, звичаїв, традиції та виховання.

Після припинення діточого журналу «Мій Приятель», «Поступ» починаючи з січня 1968 р., видає окремий додаток п. н. «Мій Приятель» — журнал для українських дітей, місячний додаток «Поступу».

У рубриці «Тиждень у політиці світу» газета подає найновіші вістки з політики.

167. *Поступ*; часопис для українського народу в Канаді. Рік 1, ч. 1, липень 1915, рік 3, ч. 70, липень 1917 || Мондер, Алта, Мондерська Видавнича Спілка. (Тома Томашевський). 4 стор., 55×38 см, тижневик. Редактор: Тома Томашевський. Річна передплата \$ 1.50.

Перше число вийшло в липні 1915 р. Першим редактором газети був Дмитро Яремко. Після нього редагував тижневик Мирослав Стечишин, а вкінці Тома Томашевський.

Це загально-національна газета. Сторінки її переповнені новинами з фронтів першої світової війни, а особливо широко описує вона побут російської армії в Галичині. Подає новини з світу та з Канади. На сторінці «Вісти з старого краю», приносить найновіші новини з українських земель в роках першої світової війни. Газета широко інформує своїх читачів про суспільно-громадське життя українців у Канаді. Приносить поради фермерам та нотує ціни на фермерські продукти.

«Поступ» орієнтується на ліберальну партію Канади; його жертвенно піддержував Й. С. Мек Калум, альбертський посол з Мондери.

«Поступ» від 15 червня 1917 р. перейшов на власність фермерської організації «Союз Канадських Українських Фермерів», про що пишеться в газеті п. н. «Замість вступного слова», таке:

«Від тепер наше фермерство в Канаді буде мати свою власну часопись, свого вірного заступника фермерських інтересів якого цілею єсть, піднести наше фермерство, просвітно, економічно і політично, та щоб наше фермерство піднести на рівний уровень з фермерами інших народностей в Канаді».¹⁸⁹

Як «Поступ» перейшов на власність фермерської організації, змінився також піднаголовок: «Поступ; фермерська часопись, орган «Союза Канадійських фермерів». Редактором дальше залишився Т. Томашевський, зміст газети не змінився.

Газета перестала виходити в липні 1917 р.

Правда, Вінніпег. Гляди: Вперед, Торонто.

168. *Правда і Воля*; українська часопись для працюючого люду. Рік 1, ч. 1, стор., 18, 1920 — Ванкувер, українське Видавниче Товариство «Правда і Воля». 4 стор., 47×31 см, тижневик. Редактор: Тома Томашевський. Річна передплата \$ 2.00.

«Правда і Воля» — найстарший український часопис, що появився у Ванкувері. Перше число вийшло 22 квітня 1920 р. за старанням Т. Томашевського.

Газета мала соціалістичний напрямок і поставила в основу своїх завдань служити українському народові в поширенні освіти і вказувати шлях робітникам в боротьбі за кращі життєві умови.

На першій сторінці газета приносить новини зі світу, зокрема з України, де ще продовжувалися воєнні дії.

Подає новини з життя українців у Британській Колумбії та з інших осередків українського поселення в Канаді. Широко коментує робітничі рухи, страйки та домагається встановлення шестигодинного дня праці в копальнях. В загальному обстоює інтереси робітництва та піддержує соціалізм.

У статті «Замість вступного слова» подається загальні напрями часопису:

«Пристаючи до видавання часописи «Правда і Воля», уважаємо злишнім, мучити своїх читачів, сяжневим вступним словом, та оправданням і выводами; нащо, пощо, для чого, і пр. і пр. появилась часопись...

¹⁸⁹ «Поступ», Мондер, рік 3, ч. 60, 15 березня 1917, стор. 2.

Розкинені в погоні за насущим в числі 30.000 ми Українці в Бритиш Колумбії, під зглядом просвітньої роботи стоїмо, чи не найгірше.

Нема у нас ані своїх товариств, ані читалень, ані драматичних кружків, як це діється в робітників інших, націй. Забули, що світ належить, до тих, що вміють самі собі бути ковалями долі, що живуть новим свобідним життьом, вміють боротися із всіми життєвими перешкодами, рабством і темнотою.

Виходячи з того заложення, що нам треба пробудитись; треба встати з того летаргічного сну, треба обтріпатись від тої недбайливости, якою приколисує робітників песимізм, і зневіра в власні сили, горстка людей в Ванкувері і кольонії, зорганізували Видавниче Товариство в цілі видавання тут, на далекому Заході Канади, часописи, яка от це і перед вами.

Будучи свідомими того, що аби широкі маси працюючого люду могли освободитися з рабства, мусять насамперед освободитися з кайдан темноти; мусять пізнати всю тую несправедливість, якою опутаний нинішній світ; мусять пізнати правду.

Доложіть же Товариші труду, щоби Правда і Воля, пробивались в найдальші закутини сірих робочих мас!¹⁹⁰

Проти газети повели наступ «Українські Робітничі Вісти» з Вінніпеґу, які приписували собі монополъ на провід серед українського робітництва в Канаді.

Видавництво почало занепадати і після 18-ох чисел газета перестала виходити, а редактор Т. Томашевський переїхав до Альберти видавати «Фармерське Слово».

199. *Правда і Воля*; часопись українських робітників, фермерів і всіх працюючих в новім краю! Орган Українського Народного Дому у Вінніпеґу та союзних з ним народніх організацій в Канаді. Рік 1, 1929-1932 || Вінніпеґ, Українська Кооперативна Спілка. 4-8 стор., 45×30; 56×38 см, тижневик. Редактор: д-р М. І. Мандрика. Річна передплата \$ 2.00.

На першому році видання (1929) газета мала розмір 45×30 см., сторінок 6-8; в другому формат збільшено (56×38 см.), але сторінки зменшено до чотирьох. На першій сторінці в горі з правого боку гасло: «В Єднанні Сила», або «В Єдності Сила!».

Газета почала виходити в січні 1929 р. На першій сторінці в рубриці «Останні вісти» газета подає найновіші новини з світу, новини з робітничого життя, страйки, безробіття в Канаді. В рубриці «З робітничого життя» — находимо новини з життя українських робітників у Канаді, а особливо освідомлюючі статті про т. зв. «Товариство Український Фермерський Дім» у Вінніпезі, що

¹⁹⁰ «Правда і Воля», рік I, ч. 1, 22 квітня 1920, стор. 1-2.

стараються притягнути українського робітника до «робітничої організації». Тут же під назвою «ТУРФДім» маємо вияснення про «Товариство Український Фармерський Дім» та їхню опіку над робітниками:

«Возьмім так звану організацію „Т-во Укр. Роб. Фар. Дім”, яка себе зачисляє до робітничої організації, і лідери її вічно горляють, що тільки вона заступає інтереси робітників. Однак заступництво тих інтересів полягає тільки в крикливому шумі та наріканню на всіх і на все, причім ці лідери намагаються причепити своїм противникам марку запроданости буржуазії, світовим імперіялістам і т. п. В той самий час вони вислугуються по собачому московській владі, та приймають від неї все, що тільки вона накаже, хотяй ті накази далеко розходяться з соціальними засадами робітництва взагалі та українського зокрема, тим більше на канадійській землі, де нормальні обставини від нас вимагають не дурення себе і других раз світовою революцією, большевицьким раєм, то знова загрозою світової війни, хотяй тої війни і не думає їм ніхто вивідати».¹⁹¹

Таку характеристику подає соціалістично-робітнича українська газета про большевицькі агентури в Канаді серед збаламученого й обдуреного українського робітника і фермера.

Газета багато місця присвячує подіям на рідних землях: арештам та політичним процесам проти учасників визвольних змагань в Галичині та про примусову колективізацію на Наддніпрянщині. Газета закликає піддержувати «Комітет оборони українських політичних в'язнів» та взиває до пожертв для «народніх мучеників».

На сторінці «З життя народніх організацій» міститься матеріяли про життя організацій та про їхню працю.

Під час економічної кризи газета перестала виходити як тижневик, а перейшла на місячник. Видавництво перебрало «Українське Трудове Об'єднання в Канаді». «Правда і Воля» стала його офіційним органом. В січні 1932 р. появилос'я перше число місячника на 24 сторінках, формат 26×18 см. Редактором залишився М. І. Мандрика. Вийшло лише декілька чисел.

170. *Правда Народу*; одинокий руский місячник в Едмонтоні, присвячений для православного народу в Канаді. Рік 1, ч. 1, березень 1929 || Едмонтон. 4 стор., 56×38 см, місячник. Редактор: священник Александр Кизюн. Річна передплата \$ 1.50.

Перше число вийшло 20 березня 1929 р. Газета друкована фонетикою. В числі з'ясовано мету газети так:

«... Ціль «Правди Народної» єсть звернена на тое: аби ми спільними силами, пізнанням один других, могли себе переконати і научувати вза-

¹⁹¹ «Правда і Воля», Вінніпег, ч. 40, 9 жовтня 1929, стор. 3.

їмно... «Правда Народа» видається на средствах Православних Русских Священників і Народа в Канаді...

Чому «Правда Народа» друкується фонетикою. Газета видається спеціально для людей живючих в Канаді головню для наших Православних Русских фармерів, котрих переважаюче число походить із Буковини. Невелике число з Галичини, а дуже малий процент із Росії, полудневих Губернів».¹⁹²

Із цитати бачимо звідки походили ті «русські фармері». Це були українці з Галичини і Буковини; православні з Буковини, а москвофіли з Галичини, що їх російські батюшки взяли під свою «опіку».

Газета почала виходити в той час, коли проходив спір та судові процеси між «єпископом» Арсенієм і «єпископом» Адамом. Газета стояла по стороні Арсенія. Крім вістей зі світу і Канади, решту сторінок заповняли полемічні статті на церковні теми.

Невідомо, як довго газета виходила.

Православний Вістник. Гляди: *Вісник*; український православний часопис.

171. *Приятель України*; 1922. Оттава. Невідомо хто видавав і як довго газета виходила.

«Український Голос» з 27 вересня 1922 р. подає вістку про появу першого числа українсько-англійської газети п. н. «Приятель України». Водночас редакція критикує видавців, що не проголошують осіб, відповідальних за видання, заявляючи про себе тільки, що вони «The Friend of Ukraina Ltd. No 39».¹⁹³

172. *Проблеми*; суспільно-господарський інформатор. Рік 1, ч. 1-2, 1965 || Торонто, Українська Видавнича Спілка «Горизонт». 16 стор., 29×20 см, місячник. Редагує: Редакційна колегія. Головний редактор: В. Дідюк. Річна передплата \$ 3.00.

Перший номер журналу вийшов в січні 1965 р. Журнал присвячений суспільно-господарським справам і служить як інформатор в господарській ділянці для українського загалу. Завданням і ціллю журналу є викликати між українцями в Канаді і поза нею ще більше зацікавлення економічними проблемами, знайти та вказати на прикладах, як ще краще дійти до поліпшення українського господарського життя. Журнал ставить за примір розвиток кооперації в світі і в Україні.

¹⁹² «Правда Народа», Едмонтон, рік I, ч. 1, 29 березня 1929.

¹⁹³ Войценко Ольга, *Літопис українського життя в Канаді*. Вінніпер, 1963. рік, том 2, стор. 245.

На сторінках журналу дискутується аспект створення в Канаді «Української Господарчої Ради» як дорадчого чинника в господарсько-економічній ділянці. На сторінці «Що нового в Торонті», є новини з різних ділянок українського життя в Торонто. В рубриці «Голос читача» поміщується листи, дописи, інформації, без огляду на те, чи редакція погоджується з висловленими думками.¹⁹⁴

Появилось всього два числа.

173. *Проблиск*. Рік 1, ч. 1, листопад 1936 — Мондер, Алта, Видають Брати Схолястики ЧСВВ. 30-40 стор., 25×18 см., кварталник, циклостилеве видання українською та англійською мовами. Редактор української частини — брат Ігнатій, англійської — брат Йосиф. Журнал для внутрішнього вжитку.

В початках журнал виходив раз в місяць на 8-х сторінках в Гримсбі, Онт., потім на 12 сторінках, тільки в українській мові. Згодом журнал появлявся квартално і мав англійську частину п. н. «Аврора».

Характер журналу — освітньо-релігійний. Крім статей з церковно-релігійної тематики та монастирської хроніки, містить статті з української літератури й історії та з історії Церкви. Подає вісті з українського релігійного життя в Канаді й на Україні. Друкує низку статей на теми виховання української молоді.

174. *Промінь*. Рік 1, 1927-1930 || Вінніпег, Видавництво «Промінь». (32) стор., 23×16 см, ілюстр. місячник. Редактор: С. М. Дорошук. Ілюстратори: Анна Т. Мороз, О. Т. Даркович і Анна Пунак. Річна передплата \$ 1.50.

В підзаголовку журналу написано, що це: «Перший і одинокий ілюстрований журнал для української молодіжи в Канаді і Злучених Державах».¹⁹⁵

Безперервна нумерація сторінок творить наприкінці року комплект в одній книжці (понад 400 сторінок). Журнал справді заслуговує на особливу увагу своїм опрацьованим змістом, ілюстраціями на кожному пору року та з різних нагод. Обкладинка і перша сторінка з цілосторінковими ілюстраціями (прим. число 6, 1928). На обкладинці — дівчина читає книжку, довкола неї проміння сонця. Кожний номер журналу присвячений якомусь гаслові, напр., «Нарід котрий мало читає, нічого в світі не вартує!»; «Найбільший

¹⁹⁴ «Проблеми», Торонто, рік I, ч. 1, січень 1965.

¹⁹⁵ «Промінь», Вінніпег, рік 3, ч. 4-5, квітень-травень 1929.

народній діяч і письменник, Борис Грінченко сказав таке: «Щоб нарід був німим то вчіть його чужою мовою, або не вчіть нічого!».

Журнал містить цікаві дитячі оповідання, поезії, загадки, пісні, казочки, це все з відповідними ілюстраціями. Заохочує дитвору належати до дитячих організацій. У статті «Що діти повинні робити» читаємо:

«... Організувати своє товариство, придбати свою бібліотеку, мати дискусії, хор, представлення, змагання з другими українськими діточими товариствами, поміщувати дописи в журналі Промінь».¹⁹⁶

Для дитячих дописів у журналі є відведена окрема сторінка — «Відділ наших дописувачів», — на якій дитвора поміщує свої листи та запитання. Видавництво заохочує дітей до читання українських книжок. Тому на другій сторінці обкладинки в рубриці «Читайте найновіші книжки» — журнал подає список книжок для дітей і молоді. Журнал містить теж торговельні оголошення українських підприємців. В 1930 р. журнал перестав появлятися.

175. *Промінь*. Рік 1, ч. 1, січень 1960 — Вінніпег, Союз Українок Канади. 32 стор., 28×22 см, ілюстр. місячник. Редакторка: Наталія Когуська. Річна передплата \$ 4.00.

Перше число вийшло в січні 1960 р. В ньому маємо коротку історію періодичних видань Союзу Українок Канади. Тут сказано:

«Поява цього першого числа журналу це не перше видання Союзу Українок Канади, який вистояв при громадській роботі 33 роки і зріс у силу, це продовження, чи зміна форми нашого часопису — до цієї пори ми мали одну сторінку раз у тиждень в «Українському Голосі» п. н. «Сторінка Союзу Українок Канади», яка була редагована організацією через 32 роки. Переходимо отже зі сторінки на журнал.

Сьогоднішнього часу, зі зростом організації сторінка не є вистачальною. Потребуємо більше місця, щоб розгорнути нашу думку, щоб обговорити та розв'язувати наші проблеми, щоб плекати між молодшим жіноцтвом гордість свого походження і скеровувати їх на дорогу служіння народнім ідеалам...»¹⁹⁷

Журнал обіймає різні ділянки життя українців, не тільки жіноцтва: суспільно-господарське життя, події в світі, культура, література, мистецтво, здоров'я, виховання, історія, плекання почуття гідності свого походження серед молодшого покоління. Журнал має англomовну частину для тих, хто не володіє українською мовою, щоб таких зацікавити українською справою, пізна-

¹⁹⁶ «Промінь», Вінніпег, рік 2, ч. 6, 1926, стор. 169.

¹⁹⁷ «Промінь», Вінніпег, рік 1, ч. 1, січень 1960.

вати красу і багатство культури свого народу. Плекає ідею організованості української жінки. Це ті основні напрямні, які плекає «Промінь».

Журнал містить статті з української літератури, історії, мови, образотворчого і театрального мистецтва, поезії, оповідання, портрети визначних постатей і т. п. Має окремий «Відділ для дітей», в якому обговорюється дитяча література, публікується оповідання, казки, пісні та поезії з ілюстраціями. Містить звіти про провінціальні з'їзди Союзу Українок Канади. Сторінка «Громадська і родинна хроніка» подає новини з громадського і родинного життя українців у Канаді. Тут дописи про весілля, христини, ювілеї та про переведення збірок на різні фонди. На сторінці «Річні звіти відділів», звітується про працю окремих відділів Союзу Українок Канади. В рубриці «Домашнє господарство» — поради для господинь, а зокрема куховарські поради та приписи. Журнал містить також рецензії на нові публікації. Торговельних оголошень не міститься, фінансова база — передплати та пожертви на прес-фонд.

176. *Просвіта*. 1929. Вінніпег.¹⁹⁸ Ближчі інформації неможемо дістати.

177. *Рання Зіронецька*; журнал мондерських Схолястиків. Рік 1, ч. 1, 15 листопада 1932, рік 2, ч. 7, 1933 || Мондер, Брати Схолястики. 4 стор., 28×20 см, місячник, писаний рукою в двох колюмнах. Редагувала колеґія: Головний редактор: брат Нестор Фецица, співредактори: брат Йосиф Сеньків і брат Маркян Пасічник. Для внутрішнього вжитку.

Перше число вийшло 15 листопада 1932. Головна вага «Ранньої Зіронецьки» в тому, що вона була першою спробою журналістичної діяльності братів Схолястиків. Містить статті на церковно-релігійні теми, нариси про життя святих Католицької Церкви, хроніку Мондерського монастиря та поетичні спроби.

Був це початок видавничої праці братів Схолястиків, за яким пішли «Проблиск», а згодом «Світло». Вийшло всього 7 чисел.

Ранок. Гляди: *Євангельський Ранок*.

178. *Рідна Церква*; бюлетень Брацтва Оборони Рідної Церкви. Рік 1, ч. 1, серпень 1935-1940 — Вінніпег, Брацтво Оборони Рідної Церкви. 8-16 стор., 38×28 см, (місячник). Редакторського складу не подано. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло в серпні 1935 р., на 14 сторінках. У цьому числі з'ясовано мету і завдання газети.

¹⁹⁸ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 131.

«Цим числом починаємо видавання «Рідної Церкви», як неперіодичного бюлетеня Брацтва Оборони Рідної Церкви». Була думка видавати цей бюлетень тільки на 4 сторінки нинішнього формату (17×11 цалів), але показалося, що перше число мусить вийти на 14 сторін...

Тому просимо всіх вірних Української Православної Церкви в Канаді й Америці, які стоять на становищі автокефалії, соборноправности і правосильности в нашій Церкві канонів Першого Всеукраїнського Собору в Києві, 1921 р., складати і збирати також на пресовий фонд «Рідної Церкви...»¹⁹⁹

Хоч бюлетень заплановано видавати неперіодично, то обставини змінилися і до 1940 р. бюлетень появлявся періодично, але не завжди на тій самій кількості сторінок.

Часопис був органом Брацтва Оборони Рідної Церкви, яке по-стало 21 липня 1935 р. В редакційній статті першого номера подається дещо про Брацтво:

«Заложення Брацтва Оборони Рідної Церкви... В неділю 21 липня Брацтво Оборони Рідної Церкви мало свої перші збори, на яких промовляв п. В. Свистун про причини розколу в нашій Церкві... Сподіємося, що другі громади, яким дорога наша Українська Автокефальна Православна Церква підуть слідом парохії при Соборі в Вінніпегу, ухвалять резолюції з осудом Семого Собору, (що відбувся в Саскатуні, 30. червня до 3. липня 1935), як нелегального і з домаганням Надзвичайного Собору, а також заснують в себе відділ Брацтва... Наша парохія гаряче закликає всі українські православні парохії в Канаді й Америці піти за проводом п. В. Свистуна рятувати нашу церкву від залежности від чужих...»²⁰⁰

«Рідна Церква» обороняла позиції Української Автокефальної Православної Церкви в Канаді (популярно її звали Свистунівська церква), яка визнавала Митрополита Київського, Василя Липківського, а від 1924 р. після Четвертого Собору — архієпископа Йоана Теодоровича, який був з ієрархії митрополита Липківського. Бюлетень веде полеміку й боронить позицій Української Автокефальної Православної Церкви перед тодішнім «Православним Вістником», органом Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Нотує всі спори, сварки, суспенди священників Консисторією Греко-Православної Церкви в Канаді; судові процеси, що тягнулися до 1940 р.²⁰¹ В 1940 р. найвищий суд Канади розглянув церковні спори українців-православних і видав рішення, після якого всі судові розправи припинилися.

¹⁹⁹ «Рідна Церква», Вінніпег, рік I, ч. 1, серпень 1935, стор. 4.

²⁰⁰ «Рідна Церква», Вінніпег, рік I, ч. 1, серпень 1935.

²⁰¹ «Рідна Церква», Вінніпег, рік 5, ч. 1, липень 1940.

179. *Рідна Школа*; журнал культури й виховання. Рік 1, ч. 1, грудень 1955-1960 (березень) || Торонто, Об'єднання Українських Педагогів при співучасті українського організованого вчительства у вільному світі. 32 стор., 23×16 см, ілюстрований місячник. Редагує колегія. Відповідальний редактор д-р В. Луців. Річна передплата \$ 2.50, для членів Об'єднання \$ 1.50.

Перше число появилось в грудні 1955 р. п. н. «Учительське Слово», як орган Об'єднання Українських Педагогів у Канаді. Редагувала його колегія в складі: д-р В. Луців, Іванна Петрів, С. Фодчук і мовний редактор І. Нелин. Формат 28×22 см, сторінок 16. Числа 1-6 циклостелеві, щойно ч. 7 (за червень 1956) вийшло друком. На першій сторінці (обкладинка) журналу, редакція звичайно поміщувала світлини визначних українських письменників, поетів і діячів культури.

В квітні 1958 р. назву змінено на «Рідна Школа», про що є повідомлення в першому числі такого змісту:

«Об'єднання українських педагогів Канади дає оце в руки української читацької громади, зокрема батьків, виховників і нашої молоді журнал «Рідна Школа». Появляється він замість донедавного, майже виключно професійного «Учительського Слова» і, продовжуючи його ідейну спрямованість, поширює свою тематику і круг діяння на все українське громадянство, сповнене глибокою увагою до справ національного виховання молодого покоління в умовах життя поза межами Рідної Землі...²⁰²

«Рідна Школа» — це журнал культури й виховання для української молоді людини в діаспорі. Він в більшості присвячений рідношкільним справам у Канаді й інших країнах поселення українців. Містить статті з педагогіки й методики навчання, дописи на виховні теми, інформації про організацію українського шкільництва у вільному світі, матеріали з літератури, культури, мовознавства, історії, огляди українських традицій та звичаїв. Має теж сторінку для молоді — «Сторінка юних читачів» — де міститься дитячі оповідання, поезії, казки та пригоди. Сторінка «Життя й праця у Рідній Школі» приносить інформації про рідношкільні справи окремих місцевостей. Під назвою «Серед книжок і журналів» читач знайде рецензії на окремі видання для молоді.

На жаль, у березні 1960 р. в українській пресі появилвся комунікат Об'єднання Українських Педагогів про тимчасове припинення видавництва «Рідної Школи».

²⁰² «Рідна Школа», Торонто, рік 4, ч. 1 (22), квітень 1958, стор. 2.

Редактор В. Луців виїхав до ЗСА і щойно при кінці 1962 року відновив незалежне видання п. н. «Життя і Школа».

180. *Рільник*. 1913. Вінніпег. Видавець і редактор: Володимир Пиндиківський. Малога газетного формату, двотижневик. Виходив мабуть один рік.²⁰³

181. *Робітничі Вісти*. Рік 1, 1933-1937 || Торонто, Видавниче Товариство «Робітничі Вісти». 8 стор., 40×33 см, двомісячник. Редактор: В. Босович і М. Оленюк. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число появилось в 1933 р. Це була газета соціалістичного напрямку, точніше — орган української групи комуністів-троцькістів. На першій сторінці гасло: «Пролетарі всіх країн — єднайтеся!» Газета підтримувала Українську Селянську Партію в Західній Україні; подавала політичні новини зі світу; друкувала вісті з СРСР за большевицькими джерелами, коментувала полеміку політичних партій в Західній Україні, подавала фермерсько-робітничі новини з Канади й ЗСА.

У липні 1936 р. введено в «Робітничих Вістях» «Літературний Відділ, де м ін. був поміщений відкритий лист групи західньо-українських письменників, які були об'єднані в організації «Робітничий Квартал». Лист був адресований до «Центрального Бюро Міжнародної Асоціації Письменників для Оборони культури» і висланий на руки Ромен Роляна й Андре Мальро. Він писаний у справі українських радянських письменників і політичних діячів-самостійників, яких в 1933 році була знищила большевицька Москва. Підписали листа Андрій Темера й Микола Гончар від імені «Робітничого Кварталу».²⁰⁴

У літературному відділі газети були огляди української радянської і західньо-української літератури та статті про визначних українських письменників.

«Робітничі Вісти» виходили до 1937 р.

182. *Робітничє Слово*; поступова часопись для працюючого люду. Рік 1, 1915-1918. || Торонто, Робітнича Видавнича Спілка Кооперативна. 4 стор., 58×38 см, тижневик. Головний редактор: Іван Стефаніцький, співредактор Гр. Мак і П. Крат. Річна передплата \$ 1.50.

«Робітничє Слово» — це продовження двотижневика «Свідома Сила», перше число якого вийшло при кінці 1915 р. в Торонто. Це газета соціалістичного напрямку, з гаслами: «Рівність, братерство, щастя і любов всього народу — се соціалізм. Ти проти сего?»²⁰⁵

²⁰³ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 128.

²⁰⁴ «Робітничі Вісти», Торонто, рік 4, ч. 12 (61), 1 липня 1936.

²⁰⁵ «Свідома Сила», Торонто, рік 2, ч. 1, 5 лютого -916.

Перше число під новою назвою «Робітниче Слово» вийшло 22 червня 1916 р. (Рік 2, ч. 8, 1916).

У статті «Робітничої Видавничої Спілки в Торонто» так з'ясовано мету часопису:

«Видавати часопись «Робітниче Слово» наразі тижнево, а відтак, коли буде змога, то частіше, для поширення клясової свідомости і соціалістичної науки між робітниками, щоби витворити з них одну велику свідому своїх власних інтересів семью, якої ціллю має бути боротьба за кращій суспільний лад».²⁰⁶

Це була газета, яка поширювала серед українського робітництва соціалістичну пропаганду. У час першої світової війни вона виступала проти війни. Газета містить ряд таких соціалістичних гасел, як: «Хай живе клясова боротьба!», «Хай живе соціалізм — ціль боротьби робочої кляси!», «Проч з війною!», «Долів капіталістичний лад!».

Часопис подає вісті про робітничі страйки, заворушення, тощо. «Робітниче Слово» довго не існувало, бо як вже відомо, у 1918 р. канадський уряд закрав усі українські соціалістичні і комуністичні видавництва.

183. *Робучий Народ*; орган Української Соціал-Демократичної Партії в Канаді. Рік 1, ч. 1, травень 1909, 28 вересня 1918 || Вінніпег, Українська Соціалістична Видавнична Спілка. 4 стор., 61×46 см, тижневик. Редактори: Мирослав Стечишин, Павло Крат, Євген Гуцайло, Іван Стефаніцький, Матвій Попович, Данило Лобай. Річна передплата \$ 0.50-2.50.

Після того, як перестав виходити «Червоний Прапор», український соціалістичний рух сповільнив свій розвиток, бо втратив друкований орган, що пропагував соціалістичні ідеї серед українців у Канаді. Але цей стан тривав недовго, бо вже в травні 1909 року почала виходити газета українських соціалістів у Канаді і ЗСА. Іншою соціалістичною газетою була газета «Робучий Народ». Вона виходила спочатку на 4 сторінках малого формату раз на місяць. Річна передплата 50 ц. Першим редактором «Робучого Народу» був Мирослав Стечишин.

Газету видавала Українська Соціалістична Спілка, яка ставила своїм завданням випускати газету і книжки.

Починаючи з березня 1910 р. «Робучий народ» — орган Федерації Українських Соціал-Демократів, почав виходити два рази на місяць у збільшеному форматі. Річна передплата \$ 1.50, в 1912 р. \$ 2.00.

²⁰⁶ «Робітниче Слово», Торонто, рік 2, ч. 8, 22 червня 1916.

о Від 1 січня 1911 року газета почала виходити тричі в місяць, а з 20 вересня 1911 — тижнево. З початком липня 1915 р. «Робучий Народ» знову виходив місячно. Видавництво повело пресову кампанію і від 1 січня 1917 р. газета почала знову появлятися щотижня.

У 1911 р. доходить до поділу в рядах соціалістичної партії. В Едмонтоні почала виходити друга соціалістична газета «Нова Громада», яка стала центральним органом Федерації Українських Соціал-Демократів в Америці, з її редактором Романом Кремаром (Солодуха).

20 вересня 1911 р. Українська Соціалістична Видавнича Спілка перестала існувати, а створилося нове видавництво п. н. «Видавництво Робучого Народу», що проіснувало до січня 1914, тобто до часу, коли видавництво перейшло на власність Федерації Українських Соціал-Демократів.

«Робучий Народ» — газета соціалістичного напрямку, але не комуністичного. Обороняє права робітників і фермерів. Для фермерів було відділено окрему сторінку п. н. «Фармерська Сторінка» (1912 р.?). Газета широко коментує робітничі заворушення, страйки та безробіття. Вона пропагує соціалізм, веде полеміку з соціалістами-народовцями. Подає новини з робітничо-соціального життя українців у Галичині. Тоді набрали розголосу такі справи, як Мирослава Січинського, вбивство Адама Коцка та ряд робітничих заворушень. Перед першою світовою війною і в воєнні роки приносить новини з фронтів та виступає проти війни.

З 1917 р. комуністи повели акцію з метою перебрати контроль над газетою, 26 грудня 1917 р. газета помістила статтю В. Леніна «Політичні партії в Росії». З того часу газета перейшла на службу большевиків, але це не тривало довго, бо вже 28 вересня 1918 р. канадський уряд закрав видавництво.

184. *Розбудова*; господарсько-суспільний часопис. Рік 1, ч. 1, 7 квітня 1956-1958 — Торонто, Видавнича спілка «Розбудова» при співпраці Об'єднання Українсько-канадійських Підприємців і Професіоналістів у Торонті і Комісії Технічного Товариства в Канаді. 4 стор., 57×41 см, двотижневик. Редактор: Сосновський М. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число появилося 7 квітня 1956 р. в дещо іншому вигляді, а саме: розмір 42×29 см., 8 сторінок, річна передплата \$ 1.00. — Щойно з початком 1957 р. зайшли зміни щодо формату і передплати.

Крім головного редактора газета мала ряд співробітників, а саме: В. Безхлібник, Яр. Гарасевич, Б. Кальба, Ю. Карманін, К. Мулькевич, мгр. Онищук, Л. Сенишин, Я. Чума та інші. Фото-репортажі — С. Кутувий. Управитель — П. Микуляк, згодом Євген Штендера.

Завданням видавництва було об'єднати всі існуючі видання чи публікації господарського характеру в одно репрезентативне господарське видання.

У статті «До наших передплатників і прихильників» читаємо:

«...Видавнича спілка «Розбудова» ставить собі на меті одночасно збільшити формат і частоту появи часопису «Розбудова» та урізномордити й поглибити його зміст. В плані є: забезпечити кожноразом нашим читачам огляд суспільно-господарської ситуації в Канаді, США та інших країнах Заходу; обговорити суспільно-господарські проблеми України в теперішньому, минулому й майбутньому; особливу увагу присвячувати суспільно-господарським проявам, змінам внутрі т. зв. советського бльоку й нейтральних країн, загрожених большевизмом. Зрозуміло, що і політичних питань неможливо обійти мовчанкою, але «Розбудова» обговорюватиме світові й національні політичні проблеми передусім з економічного пункту бачення...»²⁰⁷

Газета у своїй видавничій політиці дотримувалася накресленого плану. «Розбудова» на своїх сторінках інформує українське суспільство про досягнення українських підприємців і професіоналістів. Подає аналізу канадської економічної політики, можливості кредитів, перспективи розвитку окремих галузей промисловости. В цей час у Канаді існувало обмеження кредитів, наслідком чого деякі підприємства фінансово потерпіли. Газета широко коментує економічну, політичну і суспільну ситуацію в Україні. Часопис присвячений господарсько-економічній проблематиці. Подає також новини з суспільно-громадського життя українців у Канаді. Містить фотографії з супровідними статтями українських підприємців і професіоналістів, дає низку торговельних оголошень.

Був це єдиний господарсько-суспільний часопис у Канаді. Газета перестала виходити в 1958 р.

185. *Розбудова Держави*; бюлетень Зарева. Рік 1, 1949, ч. 10, 1958 || Монреаль, Торонто, Провід Зарева (Політичний Відділ). 32-64 стор., 28×21 см, квартальник. Редагує колегія: Головний редактор д-р Марко Антонович. Мовний редактор — проф. Іван Винницький. Річна передплата \$ 2.00.

²⁰⁷ «Розбудова», Торонто, рік 2, ч. 1, 1 січня 1957, стор. 1.

«Розбудова Держави» виходить від 1959 р. В пізніших роках зайшли деякі зміни: додано підзаголовок «Академічний журнал, кварталник — орган студійних комісій «Зарева». Першим осідком видавництва був Монреаль, пізніше Торонто, а згодом Денвер, Кол. (ЗСА). Наступили зміни у форматі, (23×15 см.). Головним редактором став д-р Б. Винар.

Головні напрямні журналу не змінилися, він і далі має націоналістичний (ОУН-М) ідеологічний і політичний характер. Завдання «Зарева» і його журналу з'ясовано на сторінках журналу «Розбудова Держави» ось так:

«... Ідучи цим шляхом, «Зарево» перебрало на себе завдання — в міру своїх скромних можливостей — розробляти проблематику, що зв'язана з розбудовою держави в найширшому розумінні цього слова. Саме реалізація плянів комісій «Зарева» лежить у цьому напрямку й тому ми вибрали собі цей тяжкий і непопулярний шлях фахової підготовки кадрів до державного будівництва».²⁰⁸

«Зарево» виступає як ідеологічне націоналістичне студійне товариство. Слід підкреслити, що «Зарево» не об'єднує всіх націоналістичних студентських товариств, це тільки одна з націоналістичних груп (ОУН-М).

Журнал містить добре опрацьовані статті на ідеологічно-виховні, та політичні теми, статті з історії України, зокрема про певні періоди будови держави, з історії політично-філософської думки. Видвигає теж проблеми совєтської політики супроти України та аналізує також інші суспільно-політичні рухи.

Поважним недоліком журналу слід вважати його однопартійний характер і надто гострий тон у полеміці з політичними противниками. Наслідком того іноді навіть загально-національні проблеми зводяться в інтерпретації «Розбудови Держави» до міжпартійної розгри сил. Прикладом цього може послужити, м. ін. стаття головного редактора журналу п. н. «Ідеологія Д. Донцова й сьогодишній світогляд української молоді».²⁰⁹

Крім статей ідеологічно-політичного змісту журнал містить теж статті на літературні теми. Рубрика «З книжок і журналів» подає рецензії на твори державно-політичного характеру. У відділі «З діяльності Зарева» подаються інформації про організаційну працю «Зарева» в різних країнах українського поселення.

В 1958 р. журнал перестав виходити.

²⁰⁸ «Розбудова Держави», Монреаль, рік 3, ч. 1 (4), осінь 1951, стор. 1.

²⁰⁹ «Розбудова Держави», Монреаль, рік 3, ч. 1 (4), осінь 1951, стор. 6.

186. *Русский Голос*. Рік 1, 1913 || Едмонтон, Вінніпег. Видавав галицький москвофіл Василь Черняк. 4 стор., великого формату, тижневик. Редактор: Віктор Гладкий і сам Василь Черняк.²¹⁰

187. *Самодопомога*; економічно-кооперативний кварталник. Рік 1, ч. 1, квітень 1956 — Вінніпег, «Карпатія» Кредитова Кооператива. 8 стор., 36×26 см, ілюстр. кварталник. Редакційного складу не подано. Висилається безплатно для членів.

Перше число вийшло в квітні 1956 р. Газета присвячена розбудові української кооперації в Канаді, а головню — кредитових спілок, які існують майже в кожній більшій місцевості українського поселення.

«Самодопомога» подає історію росту українських кооператив у Канаді, не тільки ощадних (Кредитівок), але теж споживчих, промислових, виробничих, асекураційних та інших. Газета наводить приклади з розвитку української кооперації в Галичині та інших державах.

Кредитова кооперація серед української спільноти в Канаді це поважний чинник. Об'єднує вона понад 50.000 українців. Кредитові кооперативи також несуть поміч іншим українським організаціям, церквам, науковим інституціям, українській студіючій молоді, зокрема тій, яка студіює україністику.

На сторінках «Самодопомоги» крім звітів кредитової кооперативи «Карпатія», подається також короткий огляд діяльності інших кооператив у Вінніпезі, їх ріст та досягнення. Заохочує українську спільноту вступати в члени, розбудовувати своє економічне життя в Канаді.

188. *Самостійна Україна*. 1948-1949 — Вінніпег, Організація державного Відродження України. 28 стор., 28×22 см, місячник. Редакторами у Вінніпезі були: Богдан Боцюрків, інж. Володимир Мартинець і інші.

«Самостійна Україна» це журнал культури, політики і суспільного життя. Журнал виходив у Вінніпезі тимчасово. В 1948 р. видавництво було перенесено до Вінніпегу з Чікаго, а вже на початку 1950 р. журнал продовжував виходити в Чікаго, де появляється і досі.

189. *Свідок Правди*. Рік 1, 1909-1925 || Торонто, Баптистська Громада. Першим редактором основоположником та видавцем був пастор Іван Колесніков. Журнал виходив кожного місяця з перервами до 1925 р.

²¹⁰ Негрич, Оленка, цит. прим., стор. 234.

Перше число вийшло в 1911 р. Було це продовження «Домашнього Приятеля», що виходив від 1909 р.²¹¹

Свідома сила. Гляди: *Робітничче Слово*.

190. *Світ і Життя*; ілюстрований журнал. Рік 1, ч. 1, березень ч. 3, травень 1953 || Торонто, «Арістос». 16 стор., 32×24 см, ілюстр. місячник. Редактори: Б. Ромен-Домазар і Юліян Бескид-Тарнович. Ціна окремого числа 25 ц.

Заплянований як місячник — перше число, присвячене Шевченкові, вийшло в березні 1953 р. На першій сторінці портрет Шевченка в молодому віці, на другій автограф «Заповіту», а на третій аквареля Шевченка «Вид на Кара-Тау з долини Аназар».

Це журнал культури, літератури, поезії, архітектури, мистецтва та спортивного життя. Подає новини з українського життя в Канаді та Україні.

«Світ і Життя» добре редагований журнал, але мабуть по кількох числах закінчив своє існування через недостачу фінансових засобів.²¹²

191. *Світло*; український католицький місячник. Рік 1, ч. 1, 1 травня 1938 — Торонто, Отці Василяни. 48 стор., 28×21 см, ілюстр. місячник. Головний редактор: о. Орест Купранець, ЧСВВ. Редакційна колегія: оо. Євген Білик, Іриней Назарко, Себастьян Шевчук, Василь Ваврик — всі ЧСВВ, і ред. Олександр Мох. Річна передплата \$ 3.00

Перше число вийшло в травні 1938 р. в Мондері як «Український релігійний двотижневик на 8 сторінок». Редакторами його були оо. Марко Романович, А. Трух, Іриней Назарко.

Вже в першому числі є подані головні напрямні журналу:

«... Це український релігійний часопис в Канаді... Він буде головною займатися лише релігійними справами. Його завдання буде виробляти здоровий світогляд, скріпити віру, мораль й так класти або зміцнити основи під справжнє добро й щастя одиниць і цілого українського народу в Канаді. Наш часопис буде подавати слова Божої правди, що містяться в книгах св. Письма, буде викладати правдиву науку віри, обичаїв і красоти...»²¹³

Восени 1949 р. друкарню оо. Василян переносять до Торонто. Туди ж переїжджає редакція й адміністрація журналу. «Світло» продовжує виходити в Торонто, але вже як журнал ілюстрований, на книжковому папері; до 1955 р. — як двотижневик, від 1955 р. —

²¹¹ «Християнський Стяг», Саскатун, рік I, ч. 3, липень-вересень 1955, стор. 9.

²¹² «Світ і Життя», Торонто, рік I, ч. 1-3, березень-травень 1953 р.

²¹³ «Світло», Мондер, рік I, ч. 1, 1 травня 1938, стор. 2.

як місячник. Його редакторами у Торонто були: оо. д-р М. Соловій, Н. Свірський і В. Сорока — всі вони ЧСВВ.

У Торонто журнал мав вже англомовну частину для тих читачів, що не знають української мови. Від 1966 р. «Світло» виходить тільки українською мовою. Для англомовних читачів оо. Василіяни видають окремий журнал п н.: «Life Beacon».

«Світло» містить статті на теми християнської віри, церкви й обряду, зокрема Української Католицької Церкви, подає вісті про важливіші події в світі, боронить УКЦ перед нападами сектарства та безбожництва. Найважливіші завдання «Світла» подані в статті «Ювілейний похід Світла»:

«... Найважливіша прикмета «Світла» та, про яку говорить сама його назва світло. Бо ж саме тому наше «Світло» прийшло 20 років тому на світ, щоб давати своїм читачам світло на їх життєвій дорозі, щоб вони бачили, куди йти до своєї найвищої остаточної мети — Бога...»²¹⁴

Журнал містить матеріяли з історії Української Католицької Церкви, історії України та матеріяли про тих визначних діячів, що працювали для добра Церкви й народу. Публікує також твори українських письменників і поетів. Присвячує багато місця парафіяльним школам та дітворі. У відділі «Нові видання» рецензує українські й чужомовні літературні та мистецькі твори.

«Світло» — це одне з кращих українських католицьких видань у Канаді. У церковно-релігійному житті українців католиків відіграє поважну виховну роль.

192. *Світло і Голос Правди*. Рік 1, 1937 — Вінніпег, «Зоріння» і Стів. Учеників Біблії. 32 стор., 22×16 см, ілюстр. дворічник. Редактори: Нікола Філи, Йоан Ольховий, Володимир Гречук і В. Литвин. Висилається даром, коли пришлють 5-центову марку на пересилку.

Журнал присвячений поясненню Біблії, подає біблійні оповідання з ілюстраціями.

Редактор журналу, В. Гречук, в своєму листі подає такі інформації про журнал:

«... Що до газетки „Світло і Голос Правди” імена редакторів є ті самі. Ці газетки були видавані кожного другого року, опісля кожного п'ятого року будемо також друкувати нову в році 1968. Наш матеріял походить з англійських книжок, які були написані через С. Т. Роселла від року 1879 до року 1916. Ми тлумачимо з англійського на українське...»²¹⁵

²¹⁴ «Світло», Торонто, рік 21, ч. 1 (421), січень 1958, стор. 2.

²¹⁵ Гречук, В., Лист з 14 жовтня 1967 р., в справі видання «Зоріння Нової Доби» і «Світло і Голос Правди».

193. *Січ*; двотижневий орган фізичного вишколу і січового приспособлення серед українців в Канаді і Сполучених Державах. Рік 1, ч. 1, 15 березня 1939 || Монреал, Комітет фізичного Вишколу і Січового Приспособлення серед українців в Канаді і Сполучених Державах Північної Америки. 4 стор., 55×40 см, двотижневик. Редагує і адмініструє Комітет Фізичного Вишколу: Володимир Демянчук управитель. Редактор: Володимир Босий. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло 15 березня 1939 р. У цьому числі пояснено завдання газети та товариства:

«Оце перше число нашої Січі перед Вами. Видає його Комітет Фізичного Вишколу в Монреалі, який ставить своїм завданням вчити контролювати і координувати фізичне виховання Українців в Північній Америці...

Це число «Січі» виходить наразі як двотижневик і на чотири сторони...

Наша «Січ» буде лише відзеркалювати роботу Комітету фізичного Виховання. Наша «Січ» не є ніяким продовженням бувших «Січей», ані не є відновлення «Січі» з Шікаґа, чи «Канадійської Січі» з Вінніпегу. Тамті «Січі» репрезентували політичну думку, а наша «Січ» репрезентує чисто фахову — вишкіл».²¹⁶

Це газета, яка присвячена виключно тіловихованню української молоді. Подає теоритичні поради з кожної ділянки спортивного життя. «Січ» перестала виходити мабуть в 1939 р.

194. *Слово*. 1904. || Вінніпег, Видавала Консервативна Партія. Редактор: Йосип Косовий.

Це другий український часопис у Канаді. Газета друкувалася з допомогою канадської Консервативної партії. Хоч редакція складалася з українців, усе газета не здобула собі необхідної популярності й після кільканадцятьох чисел перестала виходити.²¹⁷

195. *Слово*; орган Української Незалежної Реформованої Церкви в Канаді. Рік 1, ч. 1, січень, 1950, рік 6, 1955 || Торонто, Українська Незалежна Реформована Церква в Канаді. 8 стор., 30×22 см, двомісячник. Редагує: Редакційна колегія. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло в січні 1950 р. як орган Самостійної Української Євангельської Церкви. На першій сторінці мотто Т. Шевченка: «Я на сторожі коло їх — поставлю Слово», та мотто з Євангелії: «Слово Твоє — Світильник перед ногами моїми». — П. С. 119:105.

²¹⁶ «Січ», Монреал, рік I, ч. 1, 15 березня 1939.

²¹⁷ Лобай, Данило, цит. прим., стор. 134.

В 1950 р. вийшло 6 чисел, а в 1952 році 4 числа. Третє й четверте числа вже меншого формату (28×22 см.), у формі журналу на кращому папері. У 1953 вийшло тільки 2 числа (вересень-жовтень, листопад-грудень). У 2 числі надруковано повідомлення «До Читачів Слова» такого змісту: «Слово» не виходило минулого літа, тому, що була зайшла потреба перевести зміни в його редакційному персоналі».

У 1955 р. «Слово» виходило вже як орган Української Незалежної Реформованої Церкви. Мабуть у тому ж році «Слово» взагалі перестало виходити.

Ціль газети — ширити євангельські ідеї серед українців у Канаді.

Початок євангельського організованого життя сягає своїми початками до 1900 р. Спроби існували до 1913 р., але не було визнавців і фінансів, тому євангелики мусіли припинити свою діяльність. Щойно в 1945-46 рр. в Торонто зібралась громада українців-євангеликів і вони zorganizували Самостійну Українську Євангельську Церкву. За старанням цієї громади й появилася «Слово» як орган Української Євангельської Церкви в Канаді.

В редакційній статті першого числа є подано цілі часопису:

«Нам канадійцям, чи американцям з українського роду, котрі вирости з забобонних наших старих релігій, треба поробити рахунок з нашим сумлінням. Нам треба порадитися між собою і zorganizувати собі Незалежну Християнську Церкву в Канаді...»²¹⁸

Отже, редактори вважають, що Українська православна і католицька віра це старі забобони, які прийшли до Канади з «старого краю».

В іншому зверненні п. н. «Слово до українців» читаємо:

«У нашій народі мається дуже мало одиниць, котрі б мали ясне розуміння Слова Божого. Нам його толкують чужі люди, та нераз так, аби ми вірували та жили під їхніми впливами та наказами. Уважають нас за якихось темняків, що мають навіки остатись їхніми духовно-підданими невольниками... Деякі українці навчились уже шукати Правди Божої, а другі у своїй оспалості наче запряглися остати духовними рабами чужих проповідарів та догматів і наївно думають, що вони засвоїли собі ідею дійсних українських політичних самостійників. Це облуда...»

Ми українці євангелики, що виростили з тієї облуди, даємо про себе чути і при помочі Божій, за помочою цього журналу, залочатковуємо

²¹⁸ «Слово», Торонто, рік I, ч. 1, січень 1950, стор. 7.

та організуємо між собою Самостійну Українську Євангельську Церкву...»²¹⁹

«Слово» це релігійне видання секти, яка ставиться вороже до української церкви і вірних. Часопис тлумачить Євангеліє по-своєму. Поміщує дописи і новини інших євангеліцьких громад у Канаді та в інших державах.

Важливіші співробітники «Слова»: Л. Стандрет, П. Боднар, М. Корака та Іл. Курдин.

196. *Слово Істини*; місячник духової культури й рідної мови. Рік 1, листопад 1947-1951 || Вінніпег, Видавничий Комітет Митрополитального Собору. 16 стор., 27×18 см, місячник. Редактор: Митрополит Іларіон (д-р Іван Огієнко). Річна передплата \$ 2.50.

Перше число вийшло в листопаді 1947 р. Підзаголовок журналу часто мінявся: «Народний християнський місячник Української Православної Митрополії всієї Північної й Південної Америки» (ч. 5, березень 1946), «Народний християнський місячник» (ч. 8, 1949), а число 10-11 за серпень-вересень, мало ще інший заголовок: «Місячник духової культури й рідної Церкви».

В ювілейному числі, присвяченому десятиліттю архипастирської праці митрополита Іларіона, в зверненні «До наших читачів», читаємо про самий журнал:

«З числом 36-м закінчився третій тяжкий рік праці „Слова Істини“. Вступаємо в четвертий рік своєї праці. „Слово Істини“, від самого свого початку, ще від листопада 1947-го року, коли появилoся перше його число, сіє по всьому українському світові Слово Божої Істини, щоб глибше виявити церковну Божу Правду. Щоденно до Редакції приходять листи зо всіх сторін світу, і в них завжди просять вияснення та науки. І скільки «Слово Істини» в силах, постільки воно служить Українському Народові та Його Церкві.

Крім цього, „Слово Істини“ помалу перетворилося в місячник української духової культури та рідної мови, й дало своїм читачам довгі десятки першорядних науково-популярних статей більших та менших...»²²⁰

Журнал містить статті на церковно-релігійні теми, з історії Української Православної Церкви, про соборноправність, автокефалію, рішення Соборів, про догматичний і канонічний стан Української Православної Церкви, дає пояснення св. Письма. Пише про українську історію, літературу, мову, культуру тощо.

Від 1951 р. змінено назву на «Наша Культура».

²¹⁹ «Слово», Торонто, рік I, ч. 1, січень 1950, стор. 1.

²²⁰ «Слово Істини», Вінніпег, чч. 1-2 (37-38), листопад-грудень 1950, стор. 72.

197. *Слово на Сторожі*; орган Товариства Плекання Рідної Мови. Рік 1, ч. 1, 1964 — Вінніпег, Товариство Плекання Рідної Мови. 32 стор., 23×15 см, річник. Редагує колегія. Головний редактор: д-р Ярослав Рудницький. Ціна одного числа \$ 1.00.

В першому числі журналу в редакційній статті з'ясована ціль і завдання Товариства Плекання Рідної Мови та його органу «Слово на Сторожі», що починається моттом Т. Шевченка: «Я на сторожі коло їх поставлю слово»:

«Шевченкове слово, українське слово, й врешті українська мова в цілому, мають велетенське значення для українського народу «не в Україні суцього», тобто для українських поселенців, розкинутих по широкому світі... Українська мова для цих поселенців — основний й найважливіший об'єднуювальний і освідомний чинник, великий культурний скарб і назверхня легітимація їхньої приналежності до української спільноти. Завмирає мова — завмирає національна свідомість, зникає асиміляційна відпорність, послаблюється кількісно й якісно українська субстанція, грозить мовне й ідейне винародовлення.

Українська мова в діаспорі заслуговує окремої уваги й окремого плекання... І от після довгих заходів, нарад, дискусій зорганізовано в листопаді 1964 р. в місті Вінніпезі в Канаді „Товариство Плекання Рідної Мови” — ТПРМ.

Одна з найголовніших дій нового товариства було приступити до видавання окремого журналу, присвяченого справам культури української мови...»²²¹

Мета журналу — збереження й плекання української мови в діаспорі, бо через мову, щойно зможемо зрозуміти і відчувати прояви української культури та народу, його історію, літературу та прагнення.

На своїх сторінках журнал містить всякі матеріали, що відносяться до культури української мови.

198. *Смолоскип*; журнал української молоді і студентства. Рік 1, 1950 — Торонто, Видавнича Комісія «Зарева», при допомозі Комісії Молоді ІСНО. 20 стор., 27×21 см, ілюстр. двомісячник. Редактор: Осип Зінкевич. Річна передплата \$ 2.00.

Журнал має свою історію з 1950 р. Перший етап — це сторінка в паризькому тижневику «Українське Слово». Другий етап — перехід на журнальний формат, але при «Українському Слові». Щойно 1957 р.²²² видавництво переходить до Торонто, а видавання журналу перебирає на себе спочатку Видавництво «Золоті Воро-

²²¹ «Слово на Сторожі», Вінніпег, ч. 1, 1964, стор. 1-2.

²²² «Смолоскип», Торонто, рік 8, чч. 1-3 (71-73), січень-лютий-березень, 1957.

та», а опісля «Зарево». В Торонто журнал редагувала колегія в складі: Осип Зінкевич, І. Сілецький, А. Кобилко, В. Михальчук. Відповідальні редактори були: Раїса Шило-Бакун і В. Коваль.

«Смолоскип» не тільки журнал для молоді, але в першу чергу журнал молоді. Журнал присвячений українській націоналістичній ідеології (ОУН-М) і студентству. Подає новини про організоване українське студентство в Канаді та діяспорі. На його сторінках появляються також статті з української історії, літератури й мистецтва, зокрема присвячується багато місця теперішнім поетам і письменникам в Україні.

199. *Соняшник*; ілюстрований місячник для дітей молодшого віку. Рік 1, ч. 1, 1956-1961 || Торонто, Видає: Петро Волиняк. 16-20 стор., 25×18 см, ілюстр. місячник. Редактор: Петро Волиняк. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число вийшло в січні 1955 р. Журнал містить дитячі оповідання, поезії, казки та багато ілюстрацій. Матеріал для дитвори незавжди вміло підібраний. «Соняшник» подає звітлення й світлини з дитячих виступів на концертах і академіях, що їх влаштує «Рідна Школа» у вільному світі.

Головніші співробітники: І. Багрянний, В. Ворскло, С. Риндик, Дм. Соловей. З мистців-графіків: Мирон Левицький, М. Битинський, О. Канюка. Журнал передруковує багато матеріалу з української радянської дитячої літератури. На своїх сторінках торговельних оголошень не поміщує.

200. *Спорт*; український спортовий тижневик. Рік 1, ч. 1, 7 травня 1955-1956 || Торонто, Видавнича Спілка — «Гомін України». 8 стор., 40×28 см, тижневик. Редагує колегія у складі: Лев Сенишин, Лев Гусин і О. Малецький. Річна передплата \$ 2.50.

Перше число вийшло 7 травня 1955 р. Вгорі на першій сторінці спортовий клич: «В здоровому тілі — здоровий дух». Газета виходила тільки під час літнього спортового сезону. Присвячена справам українського спорту. Ось як накреслено її завдання у програмовій статті:

«Пристапуаючи до видання „Спорту”, ми мали на думці тільки одне — дати для нашої спортової громади часопис, який міг би служити не тільки інформатором нашого спортового життя, але й своєрідним джерелом допоміжних матеріалів, потрібних для праці над собою і праці над іншими. Ми бо свідомі того, що з ділянки спорту ми маємо найменше друкованого слова...»²²³

²²³ «Спорт», Торонто, рік I, ч. 2, 14 травня 1955.

Газета містить новини з українського й світового спорту та статті про значення спорту та його розвиток. Матеріали ілюстровані фотографіями із спортивного життя.

Після літнього спортивного сезону, 26 листопада 1955 року газета на деякий час перестала виходити. У 1956 р. перше число вийшло 7 січня, а вже 14 липня цього ж року газета перестала появлятися.

201. *Спортові Вісті*; український спортовий тижневик. Рік 1, ч. 1, 12 травня — жовтень 1954 || Торонто, Видавець: К. Мулькевич. 8 стор., 38×28 см, тижневик. Редагує колегія. Головний редактор: К. Мулькевич. Ціна окремого числа 15 ц.

Перше число вийшло 12 травня 1954 р. Газета ілюстрована світлинами з українського спортивного життя та подає спортові новини з усіх ділянок українського й світового спорту. Містить окремий куток п. н. «Вільна спортова трибуна», де кожний читач може висловити свої завваги чи побажання. Часопис присвячений плеканню й поширенню ідеї спорту та спортивного духа серед української молоді, що й з'ясовано в статті «Від Редакції і Видавництва»:

«... Потреба такого журналу є більше як пекуча. Зріст кадрів української молоді на цьому терені вимагає від нас збільшеної контролю над її спортовим вихованням. Ця молодь повинна бути вихована не тільки спортивно, але й національно. Вона повинна служити інтересам української нації, помножуючи добру славу українського імени своїми перемогами і першенствами на спортових майданах... Виховуючи доброго українського спортсмена, ми добре виконаємо свій обов'язок у відношенні до нашої хвилево втраченої Батьківщини України».²²⁴

Після спортивного сезону в жовтні 1954 р. газета перестала виходити.

202. *Сторож Правди*; журнал. Рік 1, 1930-1940 || Каледж Гайтс, Алта, видавали адвентисти. 20 стор., 26×20 см, (місячник). Редактор: М. Г. Філбрик.²²⁵

203. *Стрілецькі Вісті*; орган Української Стрілецької Громади в Канаді. Рік 1, ч. 1, 20 жовтня 1930 р. — лютий 1932 р. || Вінніпег, Українська Стрілецька Громада в Канаді. 16 стор., 25×18 см, місячник. Редактор: Павло Шульга.

Перше число вийшло 20 жовтня 1932 р. В редакційній статті «Потреби нашого організованого життя» подано ціль і завдання журналу:

²²⁴ «Спортові Вісті», Торонто, рік 1, ч. 1, 12 травня 1954, стор. 1.

²²⁵ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 131.

«Зі зростом нашої організації Української Стрілецької Громади і її галузей Гуртків виринала пекуча потреба видавання стрілецького бюлетеню, якого перше число випускаємо. Нашою цілею є навіязати як найтісніші зв'язки з нашими поодинокими членами і зі всім українським громадянством, популяризувати працю для розвою української кооперації в Канаді. В нашій бюлетені містимо статті ідеологічного і організаційного характеру, не входячи в суспільно політичну полеміку і критику. Як ветерани Української Армії, стоячи на принципах творчости Української реальної збройної сили будемо поступати в дальших виданнях згідно з нашою стрілецькою ідеологією у всіх громадських справах».²²⁶

Цей журнал бувших вояків Української Армії є свого роду зв'язковим між Головною Управою, та окремими Відділами УСГ. Широко коментує події в Україні, а особливо акцію польської адміністрації проти українських націоналістів. Подає новини з українського життя в Канаді, інформує про працю своїх Відділів, закликає організувати нові.

В лютому 1932 Головна Управа Української Стрілецької Громади перестала видавати «Стрілецькі Вісти», а натомість взяла одну сторінку в «Новому Шляху».

204. *Сумківець*; кварталник Союзу Української Молоді Канади. Рік 1, ч. 1, січень 1967 — Торонто, Союз Української Молоді Канади. 36 стор., 23×16 см, ілюстр. кварталник українською і англійською мовами. Редагує колегія. Відповідальний редактор — І. Боднарчук. Технічний редактор — о. Т. Міненко. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло в січні 1967 р. В цьому числі п. н. «У щасливу путь» з'ясована ціль журналу:

«Журнал цей повинен бути сценою, на якій наша молодь висловлювала б свої думки, ділилася поглядами, задумами й турботами про справи такі близькі і дорогі нам усім, канадійцям українського походження. Журнал наш повинен служити місцем виміни інформацій про нашу діяльність у цілій Канаді... Цей журнал є для молоді, і гарно буде, як у ньому поруч старших, працюватиме молодь, щоб був він дзеркалом душі молоді.

У цьому журналі знайдете пораду старших світських і духовних провідників... Журнал виходитиме у двох мовах: українській і англійській, щоб був приступний і тій молоді, яка українською мовою слабо володіє...»²²⁷

Журнал призначений для української православної молоді, яка зорганізована в СУМК. Це загально-інформаційний ілюстрований кварталник, що подає вістки про діяльність СУМК. Всі

²²⁶ «Стрілецькі Вісти», Вінніпер, рік I, ч. 1, 20 жовтня 1930, стор. 1.

²²⁷ «Сумківець», Торонто, рік I, ч. 1, січень 1967, стор. 5.

статті англійською мовою мають українську тематику. Молодь містить свої оповідання, поезійки та описи пригод. Старші співробітники — статті з української тематики, матеріали про визначних діячів української культури, науки, мистецтва, літератури, тощо, а теж статті на виховні теми. Журнал публікує уривки з творів українських радянських письменників та поетів 60-их років.

205. *Сурма*. 1934.²²⁸

Суспільна Служба; Бюлетень Товариства Української Суспільної Опіки на Пров. Онтаріо.

Гляди:

Бюлетень Суспільної Служби Українців Канади, Відділ Торонто.

206. *Суспільний Кредит*; український двотижневик, одинокий український часопис Суспільного кредиту в Канаді. Рік 1, 1937, рік 3, 1940 || Едмонтон, Видавництво Суспільного Кредиту. 4 стор., 56×38 см, двотижневик. Редактор: А. Г. Глинка. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число вийшло в березні 1937 р. Газета призначена для українців в Альберті. Газета підтримує політичну партію Суспільного Кредиту і на цю тему містить статті українською і англійською мовами. Критикує політику інших політичних партій, широко коментуючи досягнення партії Соціального Кредиту в Альберті. Боронить інтереси українських фермерів та робітників. Подає політичні новини зі світу і Канади та інформації українського життя в Альберті. Газета перестала виходити мабуть в 1940 р.²²⁹

Торговельно-Промисловий Провідник. Гляди: *Народне Господарство*.

207. *Точило*; одинокий український місячник ілюстрований журнал гумору й сатири в Північній Америці. Рік 1, 1930-1941 || Вінніпег, Видавництво «Точило». 12-28 стор., 30×20 см, ілюстр. місячник. Редактор і видавець — С. М. Дорошук. Річна передплата \$ 1.50.

Перше показове число вийшло в січні 1930 р. В пізніших роках журнал мав англomовну сторінку.

«Точило» — це гумористично-сатиричний журнал, який представляє українське церковно-релігійне, суспільно-громадське і політичне життя в Канаді у гумористичній формі.

Мова журналу вульгарна, частково така, якою говорили перші поселенці. Журнал перестав виходити в 1941 р.²³⁰

²²⁸ Негрич, О., цит. прим., стор. 235.

²²⁹ «Суспільний Кредит», Едмонтон, рік 1, ч. XI, 26 серпня 1937; рік 2, ч. 4, 26 травня 1938; рік 3, ч. 1, 14 березня 1940.

²³⁰ «Точило», Вінніпег, ч. 10, жовтень 1932, стор. 1.

208. *Ukrainica Canadiana*. Рік 1, ч. 1, 1953 — Вінніпег, Українська Вільна Академія Наук. 32 стор., 23×16 см, річник. Редактор: д-р Ярослав Рудницький. Ціна окремого числа 50 ц.

Перше число вийшло 1953 р. як серійне видання УВАН у Вінніпезі.

Вправді «Україніка Канадіяна» не належить до української преси, як і всі інші видання УВАН, але не можна користуватися пресою без бібліографічного показника, тому включається як показник.

Це щорічні списки українських друків у Канаді. Поділена на дві частини: Перша — короткий бібліографічний опис книжок і памфлетів; друга — періодичних видань і преси. Довголітнім редактором другої частини був д-р Дмитро Сокульський (1953-1962).

Бібліографічний огляд українських видань у Канаді це цінний і корисний провідник для дослідників і любителів друкованого слова.

209. *Україна*; ілюстрований науковий місячний журнал. Рік 1, 1918 || Вінніпег, Видавець і редактор: д-р Олександр Сушко. 100 стор., 25×18 см, ілюстр. місячник. Вийшло лише два числа.²³¹

210. *Ukrainian Canadian Review*. Рік 1, 1936-1942 || Вінніпег, (Видавець правдоподібно Василь Скраба) англійською мовою. Появлявся місячно регулярно і нерегулярно. Цей ілюстрований журнал у перших роках виходив як: „Canadian Ukrainian Review”, пізніше назву змінено. Журнал перестав виходити 1943 р.²³²

211. *Ukrainian Commentary*. Рік 1, ч. 1, березень 1952, рік 7, ч. 6-8, серпень 1958 || Вінніпег, Комітет Українців Канади. 8 стор., 23×15 см, двомісячник, (часом кварталник). Річна передплата \$ 1.00.

Це англomовний журнал, що його видавав КУК як джерело інформації для англomовних співгромадян. Журнал подає новини з українського організованого життя в Канаді, інформує про діяльність КУК, його завдання та осяги. Правдиво навітлює долю українського народу під большевицькою окупацією, розвінчує московсько-большевицький імперіалізм, як загрозу для вільного людства.

Шкода, що журнал в 1958 р. перестав виходити, бо такого інформативного бюлетеня бракує.

²³¹ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 129.

²³² Негрич, О., цит. прим., стор. 225.

212. *Ukrainian Record*. Рік 1, ч. 1, січень 1960-1962 || Едмонтон, Видавнича Спілка «Українські Вісті». 8 стор., 33×30 см, місячник. Редактор: Рональд Запісоцький. Річна передплата \$ 2.00.

Це англomовний журнал. Перше число вийшло 1 січня 1960. Журнал присвячений для канадців українського походження та для англomовного загалу.

В першому числі редакція подає причину, чому журнал видається англійською мовою:

«Журнал має бути лучником між першими українськими піонерами, які привезли українську мову, культуру і традицію, а між молодим поколінням, щоб зберегти те, що їхні діди, чи батьки привезли. Журнал буде правдиво інформувати про український народ в цілості англomовних співгромадян.²³³

Журнал подає новини з українського життя в Канаді та інших державах українського поселення. Стоїть на українських національних принципах, виступає проти російсько-большевицького комунізму та інтернаціоналізму. Позитивно наświetлює здобутки українців у діаспорі. Більше місця присвячує Українській Католицькій Церкві; подає вістки про звичаї, обряди, традицію. Містить статті з української історії, літератури, культури; широко коментує українські книжкові видання у вільному світі.

Це загально-український журнал, що являється добрим інформатором для англomовних читачів.

З невідомих причин в 1962 р. журнал перестав виходити.

213. *Ukrainian Tribune and Review*. Рік 1, ч. 1-2, 1939 || Едмонтон, Видавець І. Данильчук. 16-20 стор., 30×23 см, місячник. Редактор: Іван Данильчук. Річна передплата \$ 2.00

Перше число вийшло за квітень-травень 1939, а останнє за червень 1939. Це англomовний журнал з українською тематикою. Ціль журналу — познайомити світ та інших співгромадян в Канаді з українською проблематикою, політикою, культурою, літературою, історією.

Журнал особливу увагу присвячує українському народові на рідних землях, висвітлює його змагання до незалежності і самостійності.

214. *Українська Газета*; одинокий ілюстрований ліберальний часопис в Канаді. Рік 1, ч. 1, 26 грудня 1933-1934 || Едмонтон, Українська Видавнича Спілка. 8 стор., 56×38 см, ілюстр. місячник. Редакційного складу не подано. Річна передплата 50 ц.

²³³ «Ukrainian Record», Edmonton, Vol. 1, no. 1, Jan. 1960, P. 4.

Перше число побачило світ 26 грудня 1933 р. В ньому подана платформа Ліберальної партії Канади англійською мовою. Тут находимо теж напрямні газети п. н. «Наша оферта і становище»:

«Випускаючи се перше число „Української Газети” між люди, ми поставили собі в першій мірі за ціль шанувати різні національні і релігійні погляди українського загалу в Канаді, як також українську пресу, яка є речником наших національних, релігійних і культурних угруповань...

Принимаючи ліберальні засади, не лише в політичнім, але й в інтелектуальнім сенсі, ми взяли собі за примір славнозвісних британських ліберальних мужів: Гледстона, Асквита, Ллойд Джорджа та Сер Вільфреда Лоліера, яких життєвою і політичною девізою всегда було «Live and Live». Сеї девізи будемо придержуватися й ми...

Більшість нашої української преси в Канаді орієнтується на українську ідеологію європейського покрою, а ми ставимо собі за обов'язок вкорінити й поглибити між нашим загалом в Канаді канадійську ідеологію так, як се має місце серед канадійських французів».²³⁴

Газета є речником Ліберальної партії Канади. Подає новини зі світу, з України та з українського життя в Канаді.

Друге число вийшло за січень-лютий 1934 р., на ньому мабуть газета і закінчила своє існування.

215. *Українська Нива*; орган Українського Місійного і Біблійного Товариства в Канаді. Рік 1, ч. 1, червень 1947 — Саскатун, Українське Місійне і Біблійне Товариство. 12 стор., (пересічно) 23×16 см, ілюстр. кварталник. Редактор: Яків Гомінюк. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число вийшло в червні 1947 р. На першій сторінці кожного числа подано, для кого цей журнал присвячений:

«Українська Нива; орган українського Місійного і Біблійного Товариства в Канаді присвячений для поширення та поглиблення знання Слова Божого між українським народом, та для висвітлення світових подій у світлі Святого Божого Слова».²³⁵

В останніх роках журнал виходив раз на рік, як збірні чч. 1-12.

Журнал присвячений єдиній релігійній групі євангеліків. Характер його — чисто релігійний. Широко коментує та пояснює Євангеліє, пророцтва Старого Завіту та апостольські послання Нового Завіту. Зустрічаємо дещо про діяльність Товариства, що видало і виправило Біблію Нового Заповіту П. Куліша.

216. *Українська Родина*; популярний літературно-історичний журнал. Рік 1, ч. 1, жовтень 1947, рік 3, ч. 20, серпень 1949. || Торонто-

²³⁴ «Українська Газета», Едмонтон, рік I, ч. 1, 26 грудня 1933.

²³⁵ «Українська Нива», Саскатун, рік 21, ч. 1-12, січень-грудень 1966, стор. 1.

Едмонтон, Видає Олександр Луговий. 32 стор., 23×15 см, місячник. Річна передплата \$ 3.00.

Журнал виходив спочатку як місячник, згодом деякі числа появлятися як двомісячник на 48 стор. Коли видавець переїхав до Едмонтону, там на 20 числі журнал перестав виходити.

Перше число вийшло в жовтні 1947 р. Зміст журналу відповідає його назві. «Українська Родина» містить статті на літературні теми; оригінальні праці українських авторів, повісти, оповідання, вірші, казки для дітей, гумор, життєписи визначних українців, матеріали з історії України для рідношкільної дітвори, історію української церкви та літопис історичних подій держав світу.

Автором багатьох статей є сам видавець. Цікавий цикл його статей «Історія Української Православної Церкви» від початків до найновіших часів. На кінцевих сторінках подано «Літопис подій з української історії» і «Літопис історії по державам». На останній сторінці обкладинки — умови передплати, список пожертв на пресовий фонд та гумор і сатиру з життя в ССРСР. Через брак грошей в серпні 1949 р. журнал перестав появлятися.

217. *Український Базар*; ілюстрований журнал Заморської України. Рік 1, ч. 1, лютий 1934-1935 || Торонто, Видавець: Михайло Петрівський. 30-40 стор., 28×20 см, ілюстр. місячник, українською і англійською мовами. Редактор української частини — М. Петрівський, англійської — Джан Рей Періго. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число появилося у лютому 1934 р. на доброму папері й бездоганно зредаговане. Дальші числа були друковані на циклостилї. У першому числі у «Слові від Видавництва» з'ясовано цілі й завдання видавництва:

«Вкінці діждалася Заморська Україна свого літературного журналу — цього зеркала, яке відзеркалюватиме життя нашого народу в цім новім світі — життя старої і молоді генерації. Українській громаді в Канаді треба журналу популярних українських оповідань, яким має бути наш журнал „Український Базар”. Потреба такого журналу давалася відчутти болоче вже від ряду літ. Не було в нас певного середника, який лучив би трівко молоду генерацію із старою, плекав любов до всього, що рідне, а головно, свідомість свого походження родженої тут нашої молоді, закріплював її в українськїм дусі, познайомлював із життям її батьків, історією, традиціями, літературою і змаганнями нашого терплячого, проте славного народу... Журнал наш, отже, має на меті — між іншими цілями — також подбати про це, щоби незаписані сторінки з життя нашої імїграції були відгорнуті до початків і пуста заповнена пером поетів і письменників...»²³⁶

²³⁶ «Український Базар», Торонто, рік 1, ч. 1, 1934, стор. 5.

Можна сказати, що своє завдання журнал здійснював. Він містив літературні твори визначних українських письменників і поетів, огляди звичаїв та традицій, матеріали з історії України, тощо. Для розваги містив гуморески, жарти, а також вісті з українського спортивного життя.

В англійській частині публіковано переклади творів Т. Шевченка, Г. Квітки, І. Франка, М. Шашкевича. Мабуть в тих роках було мало заінтересованих таким літературно-культурним журналом, тому видання припинено.

Український Вістник; орган Української Національної Ради в Канаді.

Гляди: *Вістник Української Національної Ради в Канаді*.

218. *Український Голос*. Рік 1, ч. 1, 16 березня 1910 — Вінніпег, Видавнича Спілка «Тризуб». 12 стор., 56×40 см, тижневик. Редактор і управитель — І. Г. Сирник. Річна передплата \$ 5.00.

Перше число «Українського Голосу» вийшло 16 березня 1910 р. Тоді в підзаголовку писалось: «Просвітно-економічна, політична, поступова часопись для українського народу в Канаді, виходить що тижня в середу (річна передплата) в Канаді \$ 2.00».²³⁷

Думку заснувати нову народню газету в Канаді дала група учителів і студентів, які прибули до Канади з Галичини. В 1907 році на учительській конвенції у Вінніпезі цю думку було піднесено й обговорено. Наслідком цих нарад 16 березня 1910 р. появилось число «Українського Голосу». Газета мала 8 сторінок і набирали її ручно. Газету видавала Українська Видавнича Спілка в Канаді, заснована на паях по \$ 25.00 та зареєстрована 1909 р. Першим редактором був Василь Кудрик, а до дирекції входили: Т. Д. Ферлей, Василь Чумер, Василь Кудрик, Володимир Карпець, А. Жилич, Гаврило Сліпченко та Ярослав В. Арсенич.

Василь Кудрик був редактором з невеликими перервами до 1921 р., коли його місце зайняв Мирослав Стечишин (до 1947 р.), а від 1948 р. повертається до редакції вже як священник Василь Кудрик, від 1948 редагування перебрав І. Г. Сирник.

«Український Голос» — це був перший часопис незалежний від партій, організацій, церкви, часопис загально-національний. «Український Голос» — перший часопис, що мав тоді відвагу стати без залишків на український ґрунт і назвати себе іменем свого народу. Він багато причинився до поширення в Канаді українського

²³⁷ «Український Голос», Вінніпег, рік I, ч. 1, 16 березня 1910, стор. 1.

національного імени серед тодішніх малосвідомих українців, які називали себе русинами, австріяками, буковинцями, галичанами, руськими — але не українцями. У перших роках існування газети вживала обидві назви («українець» і «русин»), як синонімів, щоб люди звикли до нового терміну і знали, що «русин» це країнець.

«Український Голос» зібрав поважну більшість українського населення Канади під український прапор, під одно ім'я, в одну творчу силу. На сторінках часопису обговорювалися всі справи, що їх життя накинуло новим поселенцям; справи церковно-релігійні, що тоді українців зокрема хвилювали, справи організаційні, просвітні, рідношкільні, допомога Україні, політичні акції, господарсько-фермерські робітничі. Всяка ділянка життя була предметом обговорення на сторінках цього національного часопису.

В 1918 рр. газета втрачає національний характер всеукраїнського органу, а стає виразником малої групи людей, які організували Українську Греко-Православну Церкву в Канаді. У релігійній полеміці газета заступала позиції нової організації. Від 1927 року вона стає органом Союзу Українців Самостійників.

Протягом 32 років (до 1960 р.) «Український Голос» відступив окрему сторінку для жіноцтва, яке було зорганізоване в Союзі Українок Канади. Щойно в 1960 р. жіноцтво почало видавати свій окремий журнал «Промінь».

Сьогодні «Український Голос» загально відомий тижневик на 12 сторінках, в тому 4 сторінки додатку «Література, наука, мистецтво». Газета заступає яскраві національні позиції. Виступає проти комунізму та московської колоніальної політики. На першій сторінці містить новини з Канади та українського життя в Канаді. На шпальтах «Газети Газет» цитує уривки з цікавіших статей інших українських і неукраїнських часописів. В рубриці «Вісті з Торонта» приносить новини з українського Торонта, а зокрема про діяльність православних організацій чи товариств. На сторінці «З Українського Світу» подає визначніші новини з життя українців у діаспорі. Рубрика «Вісті з Квебеку» подає вісті про діяльність українців у Монтреалі та інших містах Квебеку. На інших сторінках широко інформується про життя в Україні. Окрема сторінка п. н. «Громадська, церковна і родинна хроніка» — присвячена громадським та суспільним справам, й померлим. Сторінка «Для науки і розваги» містить літературні оповідання, спомини та новини з досягнень науки і техніки. Для фермерів відведено окрему

сторінку п. н. «Фармерські справи». Це статті на тему кращого господарювання, ринкові ціни на фармерські продукти та фахові поради для фармерів. Сторінка «Відділ для молоді», — це поезії, оповідання, пригоди, рецензії на дитячі видання, тощо. Багато місця газета присвячує українознавству, закликає батьків і молодь студіювати все, що українське-рідне. Українська література, культура та історія знаходить багато місця на сторінках газети. Окрему сторінку присвячено для «Союзу Українців Самостійників», на якій редакція широко коментує діяльність та організаційні справи цієї організації.

219. *Український Ілюстратор*; ілюстрований додаток до «Українського Робітника». Рік 1, 1949 || Торонто, Видавництво «Одеон» 4 стор., 33×26 см, місячник. Редактор-фотограф: Б. Солук. Річна передплата \$ 1.60.

Перше число появилось з датою серпень-вересень 1949 р. Світлина, пояснення й редакція Б. Солука. Мета і завдання журналу:

«Український Ілюстратор» — це незалежна, перша на американському континенті ілюстрована газета. Її завданням є показати красу, творчість та життєвий динамізм українського народу в світліні». ²³⁸

У першому числі велика світлина танцюристки Роми Прийми в народньому одязі, ілюстрації з українського церковного життя в Торонто та інші світлини з українського театру, спорту, пластового життя, тощо, а також ілюстрації з важливіших світових подій п. н. «Зі світу». Вийшло всього кілька чисел.

220. *Український Кооператор*; економічно-кооперативний часопис. Рік 1, ч. 1, червень 1937-1938 || Реджайна, Саск., Саскачеванський Пшеничний Пул. 8 стор., 28×20 см, місячник. Редактор: І. Д. Стратійчук.

Газета друкувалася на машинах «Українського Голосу». Виходила приблизно рік. ²³⁹

221. *Український Піонер*. Рік 1, ч. 1, січень 1955 || Едмонтон, Вид.: Т. Томашевський. 16 стор., 29×23 см, ілюстр. кварталник. Редактор: Тома Томашевський. Передплата за чотири числа \$ 1.00, за 6 чисел \$ 1.50, або \$ 3.00 за 12 чисел, окреме число 25 ц.

Перше число вийшло в січні 1955 р., з нагоди 50-літнього ювілею провінції Альберти (1905-1955). На обгортці світлина провінційного парламенту.

²³⁸ «Український Ілюстратор», Торонто, рік I, ч. 1, серпень-вересень 1949, стор. 4.

²³⁹ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 133.

Видавець Тома Томашевський — це піонер українського друкованого слова в Канаді, друкар, редактор та видавець багатьох українських періодичних видань. Він поставив собі за ціль зібрати матеріяли про українських піонерів. В статті п. н. «Або здобути, або дома не бути!...», він висловлює свої пляни так:

«Що такого видавництва яким являється „Український Піонер” — з цілями й завданням збирати інформації дотично початкової української іміграції в Канаді, та спогади з пройденого шляху старших піонерів; початків і розбудови освітньо-культурних, духовних, та економічно політичних ділянок у новій прибраній вітчизні — оказувалася потреба, про це наша Редакція найкраще переконалася з листів, які почали одержувати по появі цього журналу...»²⁴⁰

Журнал виконує поставлене перед собою завдання. Він містить життєписи визначніших діячів — піонерів, з різних ділянок українського життя. Самі піонери, доживаючи віку, містять свої спомини про їхні перші початки. Цей журнал присвячений оглядові життя українських піонерів у Канаді.

222. *Український Робітник*; національний робітничий тижневик, орган Організації Українських Гетьманців — Державників. Рік 1, ч. 1, січень 1934-1956 || Торонто, Видавнича Спілка «Український Робітник», 8 стор., 55×41 см, тижневик. Редактори: Іван Корчинський, Михайло Гетьман, д-р Юрій Руссов, Юліян Бескид-Тарнович, Володимир Босий, Р. Домазар, Анатоль Курдидик. Річна передплата \$ 5.00.

Перше число появилось 1 січня 1934 р. У підзаголовку зазначено, що це одна з найстарших газет у Східній Канаді. Як тижневик — вона проіснувала найдовше. Часопис ідеологічно захищає позиції українського гетьмансько-монархічного руху. Містить низку статей на історичні теми, головню з часів гетьманської влади в Україні, поширює серед українців монархічну ідеологію, передусім ідеї її теоретика, В. Липинського. Веде боротьбу з комунізмом і безбожництвом. На першій сторінці містить короткі новини зі світу й з українського життя. Багато місця присвячує організаційним справам гетьманців. Містить уривки, а то й цілі твори, визначних українських письменників. У внутрішньоукраїнських справах у Канаді газета підтримує КУК, у загальноканадських — Консервативну партію.

1954 року, з уваги на розбиття гетьманської організації на дві частини, «Український Робітник» перейменовано на «Українсь-

²⁴⁰ «Український Піонер», Едмонтон, рік I, ч. 4, вересень 1955, стор. 1.

кий Християнський Робітник», щоб підкреслити, що в рядах гетьманців нема комуністів.

Перше число нової газети вийшло 5 липня 1954 року, а вже 10 вересня 1954 р. назву знову змінено на «Канадійський Горожанин».

Про причини зміни назви говорить заява видавництва:

«Щоб оминути баламутства з приводу подібностей назв, назву цього часопису, попередньо відомого як „Український Робітник” (а пізніше як „Український Християнський Робітник”) змінено на „Канадійський Горожанин”. Торонто, 30 серпня 1954 р. Видавці».²⁴¹

Від 1955 до 1956 року газета виходила — як сказано в підзаголовку — вже як «український незалежний тижневик».

223. *Український Світ*; український незалежний часопис націоналістично-консервативного напрямку. Рік 1, ч. 1, 3 квітня 1967 — Ст. Боніфас, Ман., Українська Видавнича Спілка „Основа”. 12 стор., 43×29 см, двотижневик. Редактор і видавець: Петро Пігічин. Річна передплата \$ 5.00.

Перше число вийшло 3 квітня 1967 р. Це незалежна газета, яка не є органом церкви, товариства чи політичної партії. Газета антикомуністична, гостро виступає проти різних «культурників» з ССРСР. На першій сторінці подає короткий політичний огляд та загальні світові події. Сторінка «З українського життя» приносить новини з України, інформації з життя українців у діаспорі та огляд з українського життя в Канаді. Насвітлює певні події з історії України, а особливо з часів Козацько Гетьманської Держави та Гетьманську Державу Гетьмана Павла Скоропадського. Заступає ідею українського монархізму — гетьманату. На сторінці «Література і життя» поміщує уривки з кращих творів української літератури. Сторінка «Вільна трибуна читачів» містить листи до редакції та відповіді.

В першому числі з'ясовано напрямні і завдання газети ось так:

«Газету яку Ви отримали і читаєте, появляється заходом і коштом невеликого круга українських патріотів, які уважали, що українському громадянству на еміграції потрібна незалежна, консервативного напрямку газета, неограничена ніякими впливами бизнесового, партійного, віро-визнаневого чи якогось іншого характеру, яка не зважаючи на наступи різних ворожих сил, не пішла б на компроміси чи уступки силам противним, а то й ворожим українській визвольній справі, українській рації та українській історичній правді.

Такою газетою і буде „Український Світ”.

²⁴¹ «Канадійський Горожанин», Торонто, рік 21, ч. 27, 10 вересня 1954.

На фронтовій сторінці газети кладено гасло-заклик Івана Франка: „Правда — проти сили! Боем — проти зла"! Прирікаємо, що цього гасла будемо чесно, вірно, послідовно і непохитно придержуватись...»²⁴²

На підставі поданих напрямних можна сказати, що газета досі реалізує свої гасла.

224. *Український Танцюрист*; бюлетень Ювілейного Комітету. Рік 1, ч. 1-3, листопад-грудень 1951 || Торонто, Ювілейний Комітет для відзначення 25-річчя українського танку в Канаді. 4 стор., 28×21 см, ілюстр. двотижневик. (1 і 15 кожного місяця). Редакційного складу не подано.

Перше число вийшло 15 листопада 1951 р. Бюлетень ілюстрований. У статті «До українського громадянства м. Торонта і околиць» читаємо:

«В м. грудні 1951 р. минає 25 літ від того часу, коли артист Василь Авраменко прибув з Європи до Канади і започаткував свою першу школу українського національного танцю в Торонті. Щоб гідно відзначити і належно вшанувати цю подію, яка зробила в національній житті української спільноти на американському континенті майже цілий переворот, вже перед роком заіснував у Торонті Ювілейний Комітет...»²⁴³.

Ювілейні святкування відбулися в усіх більших українських поселеннях у Канаді.

Бюлетень містить дописи та світлини про ювілейні святкування. У другому числі з 1 грудня 1951 р. поміщена світлина з виступу українських мистецьких сил на Світовій виставці в Торонто 1927 р. Тут саме танцювальна школа В. Авраменка репрезентувала український танок.

Вийшло тільки три числа, останнє з датою 15 грудня 1951 р.

Український Християнський Робітник. Гляди: *Український Робітник*.

225. *Українські Вісті*; український католицький тижневик. Рік 1, 1929 — Едмонтон, Спілка „Українські Вісті”. 8 стор., 57×39 см, тижневик. Редактор: Василь Дикий. Річна передплата \$ 4.00

Перше число під новою назвою «Українські Вісті» вийшло 6 січня 1932 р. Про це пишеться в редакційній статті:

«Перше число „Українських Вістей”. Нинішнє число нашого часопису, перше в 1932 році, появляється під зміненим іменем, як це було заповіджено в кількох числах в грудні, 1931. З цим днем наш орган замість дотеперішньої назви „Західні Вісти” буде носити назву „Українські Вісти”».²⁴⁴

²⁴² «Український Світ», Ст. Боніфас, ман., рік 1, ч. 1, 1967, стор. 3.

²⁴³ «Український Танцюрист», Торонто, рік 1, ч.1, 15 листопада 1951, стор. 1.

²⁴⁴ «Українські Вісті», Едмонтон, рік 5, ч. 1, 6 січня 1932 р.

Тижневик «Західні Вісти» виходив в Едмонтоні від 1928 року. Наприкінці 1929 р. Українська Католицька Церква купила це видавництво і даліше видавала газету, вже як свій орган під цією самою назвою до кінця грудня 1931 року.

Від січня 1934 р. «Українські Вісти» віддають окрему сторінку для БУК п. н. «Вісник Брацтва Українців-Католиків Канади — Альбертська Секція», а пізніше для Централі БУК. Ця сторінка була тимчасова, поки БУК знову не відновив свого видання.

Від 1966 р. газета має окрему «Сторінку Саскачевану» під редакцією Анни М. Баран.

«Українські Вісти» це національно-католицький часопис, що заступає інтереси українського народу та Української Католицької Церкви. Багато місця присвячує вона українським національним проблемам, суспільно-громадським та політичним.

На першій сторінці газета містить статті-новини із загальноканадської тематики; суспільно-громадської, політичної, економічної, тощо. В рубриці «Короткі вістки» — телеграфічні новини зі світу. Друга сторінка — це релігійно-церковні та загальноукраїнські теми. Інша сторінка — «Вісті з Едмонтону» — інформує читача про організоване українське життя в Едмонтоні. На дальших сторінках подається церковний календар та порядок Богослужень в Едмонтоні й околиці. Окрема сторінка «З нашого життя в Канаді, від власних дописувачів» — це статті з життя українців у Канаді, новини родинного характеру і т. п.

«Сторінка Саскачевану» з провінційною емблемою подає новини з Саскачеванської єпархії, описує життя і події української меншини в цій провінції.

Газета містить статті з історії української церкви та її духових провідників, історії України, української літератури, культури. Багато місця присвячує релігійно-виховній тематиці, звертає увагу на виховання молодого покоління в християнсько-католицькому дусі.

Перед появою католицького тижневика «Поступ» у Вінніпезі «Українські Вісти» мали ще окрему сторінку п. н. «Вісті з Манітоби», де описувалось церковно-релігійне та суспільно-громадське життя українців у Манітобі. Газета поширена в цілій Західній Канаді. В українській політиці підтримує позиції КУК, ставиться толерантно до всіх інших релігій.

226. *Фармерське Слово*; орган українських фермерів в Альберті. Рік 1, 1921. || Едмонтон, Видавець і редактор: Тома Томащівський. Великого формату.²⁴⁵

227. *Фармерський Вістник*; орган Альбертської Фармерської Юнії. Рік 1, 1944.²⁴⁶ || Едмонтон, Альбертська Фармерська Юнія. 16-18 стор., 28×20 см, місячник. Редактор: Тома Томашевський. Річна передплата \$ 1.00.

Журнал присвячений фермерам Альберти, які були організовані в Юнії, і був дуже поширений між фермерами. Подавав новини з галузі хліборобства, новини про врожай збіжжя в Канаді, ціни на фермерські продукти, способи ефективного господарства. Для своїх членів журнал приносив новини та повідомлення Юнії, інформував про загально-економічний стан Канади.

Коли перестав виходити — невідомо.

228. *Фармерський Голос*; український двотижневик, присвячений інтересам українських фермерів і робітників. Рік 1, ч. 1, 10 грудня 1932 — рік 3, ч. 6-7, 6 квітня 1934. — Едмонтон, Спілка „Фармерського Голосу”. Управитель: Іван Солянич. 4 стор., 56×38 см, двотижневик. Редактор: Тома Томашевський. Річна передплата \$ 1.00

Перше число вийшло 10 грудня 1932 р., далші появлялися кожного 10-го й 25-го, себто два рази на місяць. Газета присвячена не тільки фермерським, але й робітничим справам. Газета появилася в час економічної кризи в Канаді. Метою її було поліпшити економічний стан об'єднаних у своїй організації фермерів і робітників. Така організація мусить мати свою пресу, яка віддзеркалюватиме потреби робітника і фермера.²⁴⁷

Газета подає новини зі світу, а головно з робітничого світу, новини з України та широко коментує штучний голод в Україні. Багато місця присвячує робітникам і фермерам, малює незавидний стан цієї класи українського суспільства в Канаді; широко інформує читача про робітничі справи в час масового безробіття, протестує проти низьких цін на фермерські продукти. Закликає робітників і фермерів об'єднуватися для оборони спільних інтересів в організації та організувати кооперативи.

Газета виступає проти большевицької пропаганди, але піддержує соціалізм.

²⁴⁵ Лобай, Д., цит. прим., стор. 136.

²⁴⁶ «Фармерський Вістник», Едмонтон, рік I, ч. 4, вересень 1944.

²⁴⁷ «Фармерський Голос», Едмонтон, рік I, ч. 1, 10 грудня 1932; рік 3, ч. 6-7, 6 квітня 1934.

229. *Федераліст-Демократ*; двотижневик вільної демократичної думки. Рік 1, ч. 1, квітень 1953-1954 || Оттава, Онт., Видавнича Спілка „Українська Громада”. 8 стор., 53×36 см, двотижневик. Редактор: д-р Федір Богатирчук. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло в квітні 1953 р. У підзаголовку читаємо: «Місячник вільної демократичної української думки». 16 сторінок, річна передплата \$ 1.00.

В цьому числі поставлено мотто Т. Шевченка: «...Возвеличу Малих отих рабів німих! Я на сторожі коло їх Поставлю Слово!» Редакція на цілій сторінці з'ясовує напрямні журналу. В одному відступі явно закликається до федерації з Росією. У зверненні до «східняків» читаємо:

«... Ми кличемо всіх наших східняків об'єднатися навкруги нашого журналу. Пишіть до нас свої спогади, листи, не соромтеся, що їх буде написано нелітературною мовою — ми радо їх виправимо. Ми хочемо, щоб наш „німий” читаць заговорив. Ми хочемо довести, що цих „німих” є не менш, а може і більш, ніж „язикатих”. Ми певні і того, що ці „німі” по нашому боці, по боці вільної демократичної думки, на боці дружби з усіма народами і, зокрема, з народом російським. Отже, східняцтво, до праці!»²⁴⁸

Друге число вийшло в червні 1953 р., як центральний орган «Об'єднання Українських Федералістів-Демократів».

Ця організація не мала нічого спільного з українською національною ідеєю; була це експозитура російських білогвардійських емігрантів. У 2-му числі, у статті «Політична плятформа ОУФД (основні пункти)» сказано:

«Газета заступає федерацію України з Росією. Федерація народів СРСР оперта на народоправстві і праві кожного народу до самовизначення і самоуправління, забезпечить українському народові політичну свободу, розвиток його творчих сил і економічний добробут».²⁴⁹

Хоч газета друкувалася українською мовою, але насправді була вона проти українського народу. Фальшує історичні дані про український народ та його державність; виступає проти Української Католицької Церкви та її духового провідника митрополита Андрея Шептицького. У статті Михайла Карпатського, написаній російською мовою, знаходимо такі вислови, як «террор украинских сепаратистов над русским населением в Карпатах и Галиции».²⁵⁰ Деякі статті писані англійською мовою.

²⁴⁸ «Федераліст-Демократ», Оттава, рік I, ч. 1, квітень 1953, стор. 1.

²⁴⁹ «Федераліст-Демократ», Оттава, рік 1, ч. 2, 15 червня 1953, стор. 1.

²⁵⁰ «Федераліст-Демократ», Оттава, рік 2, ч. 9, серпень 1954, стор. 4.

У ч. 5-6 за вересень 1953 р. на сторінці 2-ій поміщена велика світлина генерала А. А. Власова й 14 пунктів т. зв. «Маніфесту комітету визволення народів Росії» з 14 листопада 1944 р. українською та англійською мовами. Від 15 липня 1953 року газета виходила на 4 сторінках, а в 1954 р. міняє формат (33×25 см) й появляється на вісьмох сторінках.

Українська громада цим органом не цікавилася, бачила, що це шкідлива ворожа робота спрямована проти українців та проти українських державно-самостійницьких ідей. Тому «Федераліст-Демократ» наприкінці 1954 р. припинив своє існування.

230. *Хата*; ілюстрований журнал літератури, політики й сучасного життя. Рік 1, 1911 || Вінніпег, Видавець Я. Н. Крет. 16 стор., 38×23 см, ілюстр. місячник. Редактор: Я. Н. Крет. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число появилося в січні 1911 р. Разом вийшло 6 або 7 чисел.²⁵¹

231. *Хата*; тижневий часопис. Рік 1, 1912 — Вінніпег, Видавець — Лотоцький. Редактор Євген Козловський. Довго не виходив.²⁵²

232. *Християнський Вісник*; орган Українського Євангельсько-Баптистського Об'єднання Канади. Рік 1, ч. жовтень-листопад 1942 — Вінніпег, Українське Євангельсько-Баптистське Об'єднання Канади. 20 стор., (подвійні числа) 28×22 см, ілюстр. місячник. Редактор: М. Подворняк. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число датоване жовтень-листопад 1942 р. (16 стор., формат 33×24 см). До 1958 р. редактором був П. Кіндрат. Історія журналу тягнеться від березня 1923 р., коли постав Русско-Український Союз Євангельських Баптистів Західньої Канади з «Християнським Вістником», як своїм органом. Журнал мав 4 сторінки газетного формату, запланований як двомісячник з річною передплатою 50 ц. Правдоподібно вийшло тільки одно число.

Теперішній редактор, у своїй статті «Наші Ювілеї» згадує, що була спроба видавати ще один журнал, але через матеріальні труднощі треба було і цей журнал припинити:

«Десять біля 1928 року братство почало видавати іншого журналу „Євангельського Вісника“, якого редагував прибувший тоді з України брат Ів. Кмега-Єфимович. Журнал виходив двома мовами: російською й українською. Мав досвідченого редактора, мав добрих співробітників, але на жаль, наше братство було мале, нові емігранти переживали великі матеріальні труднощі. Канада також переживала тяжку депре-

²⁵¹ Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 128.

²⁵² Лозинський, Й. Г., цит. прим., стор. 128. Негрич, О., цит. прим., стор. 228.

сію, а тому братство не могло втримати свого друкованого органу. Наші віруючі знову лишилися без свого журналу.

І щойно в жовтні 1942 року народився вдруге на світ „Християнський Вісник”. Від того часу ми рахуємо його існування, святкуючи його 25-річчя».²⁵³

Основником нового журналу був Іван Шакотько, піонер евангельсько-баптистського руху на північно-американському континенті. Про ціль журналу говорять самі редактори так:

«... Скарбником „Хр. Вісника” став брат Василь Ткачук з Вінніпегу і таким чином праця над журналом пішла хоч іншою дорогою, вона виконується іншими новими людьми, але мета журналу лишилася та сама, — служити своєму братству і нести вістку спасіння тим, які ще не знають Господа. Для цієї мети журнал був заснований...»²⁵⁴

Журнал подає вістки про діяльність братства в Канаді та в інших державах. Характер — виключно релігійний, мета — ширити баптистський рух і приєднувати до нього українців не тільки в Канаді, але в інших країнах українського поселення.

До інших релігій журнал є толерантний, не заперечує їхньої науки, як це роблять інші релігійні секти. В українсько-громадському житті підтримує КУК.

233. *Християнський Стяг*; науково-теологічний орган Баптистської церкви. Рік 1, ч. 1, січень-березень 1955 — рік 2, ч. 1-2, січень-червень, 1956 || Саскатун, Баптистська Церква в Канаді. 16-32 стор., 22×15 см, ілюстр., квартальник. Редагує: Науково-Теологічний Комітет. Головний редактор — д-р К. Костів. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло за січень-березень 1955 р. на 16-ох сторінках. В цьому числі з'ясовано цілі і завдання журналу:

«... Воєнні лихоліття й катастрофи, що впали на всі частини нашої Батьківщини, викликали масову еміграцію українців, які зосередились більшими колоніями, як на американському суходолі, так і в Європейських країнах. У зв'язку з цим, а також в обличчі нових завдань, баптисти в діаспорі давно відчували пекучу потребу видавати свій власний науково-теологічний журнал. Тоді, коли баптисти державних народів мали й мають безліч okazji, засобів і форм виступати перед світом і вияснювати йому свої переконання, потреби й духові надбання, — то ми, як баптисти бездержавного народу, територіально розкинені по цілому світі, можемо виступати назовні тільки за посеред-

²⁵³ «Християнський Вісник», Вінніпег, рік 25, ч. 9-10, вересень- жовтень, 1967, стор. 2.

²⁵⁴ «Християнський Вісник», Вінніпег, рік 25, ч. 9-10, вересень-жовтень, 1967, стор 4, 6.

ництвом своєї преси, знаючи, що вона єдина говоритиме світові про те, що поміж нашим народом існує також Баптистська Церква, яке її минуле й яку роль вона сповняє в духовім відродженні нашої нації...²⁵⁵

Журнал підкреслює три важливі моменти, а саме: основи баптистської теології, історію українського баптистського руху в Україні та в Канаді та потребу об'єднання українського баптистського руху в один український союз баптистів і пов'язання його з загально українським національним організованим життям.

Всі інші баптистські чи євангелицькі журнали чи газети в Канаді обмежуються тільки до своїх релігійних практик і голосять, що тільки вони і їхня церква єдиноправильні, часто накидаються на інші українські церкви. «Християнський Стяг» таких ідей не проповідує. Це єдиний баптистський український журнал, що заслуговує на увагу.

Журнал містить статті на релігійні теми, проповіді, догматичні та історично-соціологічні розвідки, матеріали, що відносяться до історії баптистського руху в Україні, Канаді і діаспорі. Дає поради церковним проповідникам, як поширювати їхній рух, як вести гуртки молоді, збори жіноцтва, недільну школу. Подає життєписи баптистських провідників, описи конференцій, з'їздів, інформує про діяльність окремих громад, дає огляд українських видань, тощо. В громадському житті підтримує КУК.

Останнє число появилось як піврічник — січень-червень, рік 2, чч. 1-12. У цьому числі редакція закликає читачів і прихильників фінансово підтримати журнал. На цьому числі журнал закінчив своє існування.

234. *Церква і Нарід*; український православний місячник. Рік 1, ч. 1-2, квітень-травень 1949-1951 || Вінніпег, Грімсбі, Онт., видавець архієпископ Мстислав Скрипник. 16/48 (подвійні числа), стор., 25×17 см, ілюстрований місячник. Редагує колегія. Відповідальний редактор: проф. І. Власовський. Річна передплата \$ 3.00.

Перше число вийшло як подвійне (ч. 1-2, квітень-травень 1949) на 48 сторінках. Журнал виходив у Вінніпезі, а пізніше в Грімсбі, Онт. Його ініціатором був архієпископ Мстислав Скрипник.

На обкладинці журналу ілюстрація Собору св. Софії в Києві, на другій сторінці — зміст числа. Журнал містить статті на цер-

²⁵⁵ «Християнський Стяг», Саскатун, рік 1, ч. 1, січень-березень 1955, стор. 2.

ковно-релігійні теми Української Православної Церкви в Канаді й ЗСА. Подає відомості про її організаційний стан. Містить послання владик до священників та вірних. Висвітлює сучасний стан Української Православної Церкви під большевицькою окупацією. Поміщує також статті на літературні та історичні теми.

З виїздом архієпископа Мстислава до ЗСА в 1951 р. журнал перестав виходити.

235. *Червоний Прапор*; часопис для робочого люду. Рік 1, ч. 1, 15 листопада 1907 — рік 2, ч. 18, серпень 1908 || Вінніпег, Український вінніпезький відділ Соціалістичної партії Канади. 4 стор., малого формату (таблорд) тижневик. Редактори: Павло Крат, В. Головацький і Мирослав Стечишин. Річна передплата \$ 2.00.

Перше число вийшло 15 листопада 1907 р. Була це перша соціалістична українська газета в Канаді. На першій сторінці над заголовком «Червоний Прапор» етикетка «Соціалістична партія Канади». З лівого боку над заголовком — гасло: «Пролетарі усіх країв єднайтесь!», а з правого боку цитат: «Робітники в боротьбі загублять лише кайдани, а здобудуть усей світ!» На четвертій сторінці зазначається, що газету видає український вінніпезький відділ Соціалістичної партії Канади. Першим редактором був Павло Крат.

Спочатку «Червоний Прапор» виходив щотижня, потім що два тижні, згодом щомісяця.

Кравчук Петро у своїй праці «П'ятдесят років служіння народу» зараховує «Червоний Прапор» до комуністичної преси в Канаді, з чого починається «славна історія української народної преси в Канаді».²⁵⁶

Такі твердження не відповідають правді, бо з розвитком подій організатори і редактори газети не пішли до комуністичного табору, а залишилися соціалістами. Можна навести багато доказів, що «Червоний Прапор» — соціалістична газета. «Стаття від редакції» закінчувалася словами:

«...Наша газета, як орган Соціалістичної партії Канади, призначений для тієї частини канадського пролетаріату, що говорить українською мовою — поклала собі метою допомагати цій частині в її освідолованню, просвіті, та організації, в яснім розумінню вселенської ідеї

²⁵⁶ Кравчук, П., цит. прим., стор. 8.

соціалізму. „Червоний Прапор” поведе робітницькі маси в бій з безправ'ям, визиском та рабством, по руїнах капіталізму до сонця і життя»!²⁵⁷

Часопис подає огляд робітничого життя та соціалістичної діяльності на українських землях і в цілому світі. Містить популярні статті ідеологічного та інформаційного характеру, подає історію соціалістичної партії Канади, виступає проти церкви, релігії, духовенства. В Канаді закликає робітників і фермерів до організації товариств, закликає вступати в ряди соціалістичної партії, широко коментує робітничі страйки, домагається для робітників кращих умов праці, подає статті з історії Канади, щоб познайомити українських поселенців з новою батьківщиною.

У 1908 році «Червоний Прапор» перестав появлятися. Вийшло всього 18 чисел.

236. Шашкевичіяна; збірник Заповідника Маркіяна Шашкевича у Вінніпегу. Рік 1, ч. 1, листопад 1963 — Вінніпег, Кураторія Заповідника Маркіяна Шашкевича у Вінніпегу. 32 стор., 23×15 см, ілюстр. піврічник. Редагує Колегія. Відповідальний редактор: М. Г. Марунчак. Річна передплата \$ 1.00.

Перше число журналу вийшло в листопаді 1963 р. в стодвадцяті річницю смерти Поета — Пробудителя Галицької Землі. Збірник присвячений життю, творчості й культурі Маркіяна Шашкевича. Появляється в листопаді й червні, місяцях народження і смерті Шашкевича.

Ціль і завдання збірника висловлені в першому числі:

«Випускаємо в світ перше число „Шашкевичіяни” — періодичне видання Заповідника Маркіяна Шашкевича у Вінніпегу. „Шашкевичіяна” ставить перед собою широкі, а zarazом і специфічні завдання. Передовсім її сторінки будуть відкриті перед дослідниками творчості Маркіяна Шашкевича і його ролі в літературному та національному відродженні нашого народу. Важливе завдання сповнитиме „Шашкевичіяна” в плеканні культу Великого Маркіяна поза кордонами Батьківщини.

„Шашкевичіяна” підготовляє теж до передруку на своїх сторінках унікальні праці про Маркіяна Шашкевича, що сьогодні вже стали бібліографічною рідкістю.

„Шашкевичіяна” повинна стати лучником між тисячами шанувальниками о. Маркіяна, в розсіянні сущими, та такими ж на Рідних Землях і в'язати їх ідейними вузлами в одну велику родину.

²⁵⁷ Кравчук, П., цит. прим., стор. 9.

„Шашкевичіяна” стане реєстратором Архіву і Бібліотеки Маркіяна Шашкевича у Вінніпегу. Зі сторінок „Шашкевичіяни” читачі довідаються, як проходить праця над перебудовою пам’ятника та над влаштуванням Парку Маркіяна Шашкевича у Вінніпегу...»²⁵⁸

«Шашкевичіяна» присвячена виключно життю, творчості й культурі Маркіяна Шашкевича.

237. Юнак; журнал пластового юнацтва. Рік 1, ч. 1, січень 1963 — Торонто, Головна Пластова Булава. 28 стор., 28×22 см, ілюстрований місячник. Редагує колегія: пл. сен. Ольга Кузьмович, пл. сен. Любомир Онишкевич, пл. сен. Ляриса Залеська-Онишкевич, пл. сен. Тоня Горохович і пл. сен. Омелян Тарнавський. Річна передплата \$ 5.00.

Перше число появилось в січні 1963 р. Це мабуть один з найкращих журналів для української молоді в Канаді. Матеріал підібраний з кожної ділянки життя. В приступній формі пишеться про історію, літературу, мистецтво, культуру українського народу. Зміст журналу доповнюють гарні світлини. В журналі находимо статті з науки, техніки, штуки, природи, фотографії, спорту, е розваги, поради, загадки, сміховинки, жарти тощо.

На сторінці п. н. «Пізнай свій край» подається світлини визначних місць, архітектурні і культурні пам’ятки та заповідники України з поясненнями. Сторінка «Філятеліст» подає каталоги українських марок, а до цього окремі пояснення. «Поради подружки Дади», — це відповідь з змілимими порадами на листи і запити юнаків і юначок. Сторінка «Пластунам на вушко» це поради, що відносяться до доброго тону і моди та багато іншого виховного матеріалу.

В «Юнаку» широко коментується життя в пласті, прогульки, таборування, пригоди, вишкільні табори, нагороди, спортові змагання, а також хроніку, де висвітлюється теперішнє та минуле з пластового життя. В журналі Головна Пластова Булава поміщує свої об’яви, накази, повідомлення, тощо.

У першому числі подається загальна характеристика та завдання «Юнака». «Старий Вовк» представляє «Юнака» ось так:

«Довго вже чекали ми всі на наш власний юнацький журнал. І ось він тут! Ось — „Юнак” — Твій журнал, журнал для Тебе! В ньому цікаві гри і оповідання, пригоди і спорт, жарти і рисунки, поради і розваги... В ньому і про таємниці всілякі цікавого світу цього і про все, що лише цікавить Тебе... Але найважливіше: в ньому про Тебе

²⁵⁸ «Шашкевичіяна», Вінніпег, рік 1, ч. 1, листопад 1963, стор. 1.

і про Твоїх товаришів і товаришок. Бож це твій журнал і тільки те в ньому друкуватись буде, що цікаве Тобі, що захоплює Тебе!

Але тому, що це Твій журнал, Ти його редагуватимеш, Ти до нього писатимеш про своє життя, про життя свого Куреня і Гуртка, про мандрівки і табори, які Ти відбув, про все, що Тебе цікавить...»²⁵⁹

Як бачимо, журнал є для молодих і захоплює пластову молодь не тільки читати, але також видавати його, збирати матеріяли, дописувати про все, що цікавить молодих. Журнал — цікавий та здобув собі признання і популярність.

238. *Юнацтво*; домініяльний орган українського католицького юнацтва. Рік 1, 1945 — Едмонтон, Домініяльна Екзекутива Українського Католицького Юнацтва. 16 стор., 24×15 см, ілюстр. місячник, українською і англійською мовами. Редактор: Т. Карук, Марія Дембіцька. Річна передплата \$ 1.00.

Журнал видається українською і англійською мовами, належить до молодечо-виховних видань. Містить статті з виховної тематики, зокрема в католицькому дусі. Подає короткі статті з історії Української Католицької Церкви, про її обряд, традицію, стиль, а теж календар. «Юнацтво» містить статті з української літератури та культури.

До цього показника увійшли всі українсько-канадські періодичні видання, що їх можна було зібрати, від 1903 до 1967 року.

Слід згадати, що кожне більше українське видавництво, яке має свою друкарню, кожного року видає також «Календар-Альманах». Це ілюстроване, книжкового формату видання, біля 200 сторінок друку.

Кожний «Календар-Альманах» можна поділити на три частини:

Перша частина обіймає астрономічний, історичний та церковний календарі, державні свята в Канаді й ЗСА, міри й ваги в Канаді й Європі, адресар українських центральних установ у світі.

У другій загальній частині — це переважно вибрані статті, які були поміщені в газеті чи журналі. Це статті на актуальні теми з ділянки науки, політики, визвольної боротьби українського народу, української літератури, культури, історії України тощо.

У виданих досі альманахах є чимало матеріялу, що в майбутньому служитиме важливим допоміжним джерелом для дослідників окремих ділянок української культури.

²⁵⁹ «Юнак», Торонто, рік 1, ч. 1, січень 1963, стор. 1.

Третя частина — це оголошення, переважно українських купців і професіоналістів.

Підсумовуючи огляд української національної преси в Канаді, не можна оминати т. зв. «Асоціації етнічної преси», що існує в Торонто 20 років. Подібні асоціації існують теж у Вінніпезі і Ванкувері. Від березня 1958 р. ці три асоціації творять «Федерацію етнічної преси», що обіймає цілу Канаду. До федерації не належать комуністичні пресові органи.

Мета «Федерації етнічної преси» — зближення етнічних груп у Канаді та співпраця з урядовими й самоуправними чинниками, головню по лінії участі нових поселенців у канадському громадському житті, домогтися загального визнання серед урядових кіл та здобути публічну опінію.

На авдієнції в урядових чинників в Оттаві «Асоціація етнічної преси» (Торонто) вручила у 1957 р. т. зв. «Меморандум урядові», де, м. ін. сказано:

«... Кожний п'ятий мешканець не є ані англійського, ані французького походження, а є емігрантом, або нащадком емігранта з інших країн Європи. Для цих усіх людей, з яких кожний у своєму часі мав труднощі з мовою, звичаями, законами і традиціями Канади, канадійська чужомовна преса була і є провідником, перекладачем, вияснювачем, учителем та близьким приятелем, а її завдання було і є ввести імігранта в його нове оточення так безболісно і так успішно, як це тільки можливо для нього і для громадськості, з метою, щоб він став добрим і повновартісним громадянином цієї країни.

Це завдання виконує етнічна преса вже понад 50 років...»²⁶⁰

Для кращої координації спільних виступів і співпраці української вільної преси створено в Канаді Спілку Українських Журналістів Канади. Таку саму організацію створено і в ЗСА, «Спілка Українських Журналістів Америки». В 1965 на Союзівці в Кергонксоні, ЗСА, відбувся Перший з'їзд українських журналістів ЗСА і Канади. Опісля дві Спілки об'єдналися і створено Федерацію Спілки Українських Журналістів Америки й Канади.

Другий З'їзд Українських Журналістів Америки і Канади відбувся 5-6 листопада 1966 р. в Торонто. На цьому З'їзді прийнято ряд постанов і резолюцій. Деякі точки з резолюцій, що відносяться до преси, дуже корисні і потрібні, а саме:

²⁶⁰ «Вільне Слово», Торонто, ч. 9, 2 березня 1957, стор. 4.

«II З'їзд Українських Журналістів Америки й Канади ствердив, що зовнішня і внутрішня ситуація, в якій живемо, від I З'їзду 30-31 жовтня 1965 року, в Кергонксоні, Н. Й., ЗСА, майже не змінилася. Тому учасники II З'їзду повністю підтримують та підтверджують ухвали, постанови та резолюції, схвалені на З'їзді Українських Журналістів Америки й Канади.

II З'їзд Українських Журналістів Америки й Канади ствердив, що зустрічі журналістів, зокрема редакторів і співробітників нашої преси, що появляється у вільному світі та виконує важливу роль в нашій спільноті, є явищем додатнім, яке напевно причиниться до покращання і підвищення рівня і якості української преси в ЗСА та в Канаді. З'їзд уважає, що такі зустрічі слід відбувати що якийсь час і започатковану I З'їздом Українських Журналістів Америки й Канади традицію продовжувати.

II З'їзд Українських Журналістів Америки й Канади поновно стверджує, що українська преса у вільному світі є вільним речником визвольних ідеалів українського народу й одним із важливих джерел інформації про українську правду...

II З'їзд Українських Журналістів Америки й Канади закликає всіх українських журналістів притримуватися схваленого на цьому З'їзді Кодексу Етики Українського Журналіста, затіснити співпрацю в рамках Федерації Спілок Українських Журналістів Америки й Канади, що була створена на цьому З'їзді, і діяти конструктивно в нашій громаді. Зокрема З'їзд закликає всіх редакторів, дописувачів і співробітників української преси дати добрий приклад єдності та сконсолідованості, припинити явище взаємного атакування чи образливої критики і щоб наша преса не поміщувала неперевіраних вісток і статей, які шкодять доброму імені українських організацій чи поодиноких осіб та дискредитують їхню діяльність...»²⁶¹

Другий З'їзд прийняв багато інших важливих постанов, які були дуже конечними для української вільної преси. На особливу увагу заслуговує Кодекс етики українського журналіста.

Проминуло 62 роки між появою першого українського часопису в Канаді, створенням Спілки Українських Журналістів Канади і відбуттям Першого З'їзду Українських Журналістів Америки і Канади.

Подана нижче табеля ілюструє, як розвивалися українські періодичні видання в Канаді, від 1903 до 1967 р. Якщо в першій декаді було 7, то в останній — 83.

²⁶¹ «Промінь», Вінніпег, рік 8, ч. 1, січень 1967, стор. 8-9.

Декада	т.	дт.	м.	дм.	к.	пр.	р.	неоз.	Разом
1900	4	—	2	—	—	—	—	1	7
1910	11	1	5	1	—	—	—	2	20
1920	5	3	13	2	—	—	—	5	20
1930	9	4	22	1	1	—	1	5	45
1940	4	1	21	1	6	—	—	2	35
1950	5	9	39	7	12	—	5	3	80
1960	—	1	13	3	6	2	1	1	27
1967	8	4	38	8	16	2	6	1	83
Разом	46	23	153	23	41	4	13	20	

Пояснення для скорочень: т. — тижневик, дт. — двотижневик, м. — місячник, дм. — двомісячник, к. — кварталник, пр. — піврічник, р. — річник, неоз. — неозначені, — періодичні видання, які перестали виходити.

РОЗДІЛ ІІІ.

КОМУНІСТИЧНА ПРЕСА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Даючи короткий перегляд комуністичної преси українською мовою в Канаді, слід хоч коротко подати деякі дані, чому і як постала ця преса.

Петро Кравчук у своїй праці «П'ятдесят років служіння народу», зараховує «Червоний Прапор», першу соціалістичну газету, що появилася 15 листопада 1907 р., а відтак «Робучий Народ», перше число якого вийшло в травні 1909 р., до «української народної преси», цебто комуністичної, разом із всіма іншими соціалістичними часописами і журналами, що появлялися від 1919 р. до сьогодні. Вже у вступі, автор праці «П'ятдесят років служіння народу» сам себе заперечує:

«В листопаді 1957 року минає 50 років з того часу, коли вперше на американському континенті почала виходити українська соціалістична газета — «Червоний Прапор». З того часу почалося літочислення української народної преси в Канаді».¹

Із цитати автора і змісту газети бачимо, що «Червоний Прапор» — це соціалістична газета, а не комуністична. Під заголовком газети зазначено «Часопис для робочого люду». На четвертій сторінці написано, що газету видає «Український вінніпезький відділ Соціалістичної партії Канади»' Її першим редактором був соціаліст — політичний емігрант Павло Крат. Останнє 18-те число газети вийшло 8 серпня 1918 р.

На зміну «Червоному Прапорові» у травні 1909 приходять друга соціалістична газета — «Робучий Народ». Газету видавала Українська Соціалістична Спілка. Першим редактором газети був Мирослав Стечишин, також соціаліст. Від березня 1910 р. «Робучий Народ» став органом Федерації українських соціал-демократів.

За твердженням самого автора, — «Робучий Народ» щойно під кінець 1917 р. став захищати комуністичні позиції, цебто від да-

¹ Кравчук, Петро, цит. прим., стор. 3.

ти, коли газета помістила статтю В. Леніна «Політичні партії в Росії».

Звідси і висновок, що «Червоний Прапор» і «Робучий Народ» належать до соціалістичної, а не комуністичної української преси. Хоч, — за словами автора, — «Робучий Народ» став на «позицію піддержки радянської влади в Росії і на Україні», йому не залишилось багато часу ці позиції піддержувати, бо скоро він перестав виходити. Останнє число його вийшло 28 вересня 1918 року.

Історія комуністичної преси в Канаді українською мовою розпочинається щойно з появою газети «Українські Робітничі Вісті» від березня 1919 р. Газета на початку була прокомуністичною, але від 15 серпня 1924 р. офіційно стає вона на послугах комуністичної партії і московського центру. Професор В. Кіркконел у своїй праці «Сім стовпів свободи»² вчисляє всі важливіші комуністичні видання в різних мовах і називає «Українські Робітничі Вісті» першою комуністичною газетою, що появилася українською мовою.

Після большевицької революції і після загарбання України та інших східньо-європейських народів, комуністична пропаганда та її агенти простягають свої сіті на вільні народи. Вони поступово творять в різних державах гуртки комуністів, а згодом, де це було можливе — виступають й організують комуністичні партії та діють легально.

В Канаді такі комуністичні гуртки постають в 1920 рр. Спочатку вони існували і діяли нелегально. Щойно в 1921 р. на конвенції робітничих прокомуністичних організацій рішено зорганізувати Робітничу партію Канади. А вже в квітні 1924 р., на третій конвенції Робітничої Партії Канади, делегати вирішили прийняти назву «Комуністична партія Канади». Партія почала діяти у двох напрямках: легальному і нелегальному.

Метою комуністичної партії Канади було організувати робітництво й фармерство в сильні робітничо-фармерські юнії і через юнії діяти: викликати страйки, заворушення, саботажі і т. п., а вкінці повалити уряд і встановити комуністичну владу. Комуністична Партія Канади діяла через такі юнії і організації: 1) «Воркерс Юніті Ліг», що працювала між професійними юнійними ро-

² Kirkconnell, Watson, «Seven Pillars of Freedom», Toronto, Oxford University Press, 1944, p. 65.

бітниками (її завданням було розбивати некомуністичні юнії). 2) «Фармерс Юніті Ліг». Окремі вишколені московські агенти працювали між фермерами. Підмовляли фермерів не платити податків, рент і довгів. Для українських фермерів вони видавали окрему газету «Фармерське Життя». 3) «Ради Безробітних», які відомі були особливо серед тих робітників, що були на державній допомозі. 4) «Канадійська Робітнича Оборонна Ліга», що займалася підготовкою судової оборони арештованих комуністів. 5) Міжнародня Робітнича Допомога, — займалася постачанням харчів в часі страйків, голодових походів та допомагала комуністам інших країн. 6) «Друзі Радянського Союзу» (виключно пропагандивний відділ), завданням якого було показати «старшого брата», як «опікуна і приятеля» робочих світу.

Деякі факти діяльності Комуністичної партії Канади були досить голосні в Канаді перед 1930 роком. Згадати хочаб голодовий похід на Едмонтон і бійку з поліцією. Подібний похід відбувся також на Віддіпег. Відомий ще похід на Оттаву, захоплення державного допомогового бюро в Калгарах, потягів, бійка з поліцією і вбивство поліцейя в Реджайні. До того — різні страйки, включно зі збіжевим в Альберті. Все це були лише вправи канадських комуністів перед спробою повалити уряд на зразок большевицьких революцій в інших країнах.

Комуністична партія Канади легально довго не проіснувала. В листопаді 1931 р. відбувся комуністичний процес в Торонто. На процесі пред'явлено судові документи та зізнання свідків, які виявляли основні завдання партії: повалити існуючий політичний та соціальний лад засобами насильства. І. Ісаїв у статті «Більшовизм в Канаді» так характеризує процес:

«... Знову інші судові акти ствердили, що третій інтернаціонал в Москві призначив в себе окрему комісію, що мала прослідити і поширити думку про відірвання Канади від Англії і Бритийської Імперії. У лідера канадійських комуністів знайдено лист з Москви, а в ньому комуністичний інтернаціонал пише, що майно заможних фермерів має бути skonфісковане і заведена фермерсько-робітнича влада в Канаді. В тому листі було написано, щоб відмовляти фермерів від плачення податків, ренти й довгів. Також фермерів намовляти, щоб організували насильний спротив проти стягання податків.

Один із засуджених комуністичних лідерів, Том Ювен, засвідчив на тому процесі, що на випадок війни між Канадою і большевицькою Росією, канадські комуністи були б зобов'язані стати по стороні Росії проти Канади і обороняти Росію без огляду на те, хто викликав війну.

Він також признав, що канадським більшовикам була видана інструкція про те, як боротись з поліцією . . .

При кінці торонтського процесу суддя Райс сказав: Розправа в Торонто відбувалась не тільки проти вісьмох обвинувачених комуністів, але проти цілої комуністичної партії в Канаді.

Тому засуд обвинувачених означає одночасно присуд на цілу партію.

Тим присудом, отже, визначено комуністичну партію в Канаді нелегальною, а тимсамим приналежність до неї є злочином».³

В 1934 комуністична партія Канади видала брошурку англійською мовою п. н. «What the Communist Party Sands For». Брошура з'ясовує за що бореться комуністична партія та описує тактику і стратегію для членів партії. Подає і як застосовуватися і діяти під час революції. В одному розділі сказано:

"... Under the leadership of the Communist Party, the workers of Canada will proceed from struggle to struggle, from victory to victory, until, rising in a revolution, they will crush the capitalist State, establish a Soviet State, abolish the cruel and bloody system of capitalism, and proceed to the upbuilding of Socialism..."⁴

Серед таких обставин формувалися українські комуністи, які ідеологічно не знали ні соціалізму, ні комунізму. Були це в більшості робітники, чи робітники-фармери, мало свідомі, які повірили тим, що так «сильно заступалися за робітників і фермерів». Вони повірили т. зв. «своїм», цебто таким самим робітникам, які стали платними агентами московсько-більшовицької пропаганди. Багато з них було втягнуто в ряди комуністичної партії Канади. В перших роках вони творили Українську секцію Комуністичної партії Канади та деякий час навіть видавали свій нелегальний орган «Бюлетень Української Секції Комуністичної партії Канади». Їхнім обов'язком було належати до партії. Щоб охопити ширші маси українського робітництва і фермерства — вони творять ряд т. зв. «українських» організацій. Всі ці організації були і є підпорядковані Централі Комуністичної Партії Канади.

Постають такі організації: Товариство Український Фермерсько-Робітничий Дім і його секції — жіноча і молоді (Спілка Української Робітничої Молоді). Робітничо Запомогове Товариство (Асекураційне) і Товариство Допомоги Політичним В'язням на За-

³ «Бюлетень Брацтва Українців Католиків Канади», Канора, Саск., рік 4, ч. 11, листопад 1936, стор. 13.

⁴ Kirkconnell, W., op. cit., p. 41.

хідній Україні. Кожне з цих товариств мало свій пресовий орган; «Українські Робітничі Вісті» стали центральним органом ТУРФ-Дім, «Фармерське Життя» — органом фармерської частини членства, «Робітниця» — органом жіночої секції, «Світ Молоді» — органом молоді.

Комуністична преса українською мовою, яку видає групка «українських» комуністів у Канаді — це преса, що не має характеру доброї преси, а їхні редактори перебрали «Кодекс журналістичної етики» і словник московської журналістики. Це преса, яка в кожній галузі людського життя служить виключно московсько-комуністичним інтересам. Зацікавлений читач може лінію цих газет задалегідь вчитати наприклад у московській «Правді» з тою різницею, що канадські комуністичні газетки ще з більшою злобою і лайкою виступають проти прагнень українського народу та все, що національне і рідне зводять до московського «котьолка». Вони намагаються показати рядовому членові ТОУК у найчорніших барвах все те, що рідне; а господарям, які дають гроші та наказують, вислужитись і виконати доручення на сто відсотків.

Комуністична преса українською мовою не тільки виступає проти українського народу та української еміграції, вона також виступає проти канадського уряду та його політики. Як доказ хай послужить торонтський процес в 1931 р. та заборона комуністичної партії Канади.

Про її вислужницьку і ворожу політику супроти українського народу хай говорять самі факти з цієї преси від 1919 р. до сьогодні.

В яких обставинах зродилася перша комуністична газета українською мовою після першої війни в Канаді, характеризує П. Кравчук, ось так:

«Незважаючи на те, що перша світова імперіялістична війна закінчилася 11 листопада 1918 року, канадська буржуазія не дозволяла вільно розвиватися робітничим організаціям, робітничій пресі і, особливо, робітничим організаціям і робітничій пресі т. зв. «чужинців» — українців, росіян, фінляндців, балтійців і ін. Канадська реакція далі проводила терор і різними репресіями намагалася вбити саму думку про «чужинецьку» робітничу організацію або робітничу газету.

Після заборони Української соціал-демократичної партії Канади і закриття «Робочого Народу» у вересні 1918 року, українським робітникам і фермерам не вільно було зійтись на будь-кий мітинг, не вільно було нічого друкувати українською мовою — ні листівки, ні оголошення, тим більше газети. За звичайний значок — емблему УСДП або

старий номер «Робочого Народу» українському робітникові або фермерові грозила кара 5,000 доларів, 5 років тюрми, або одно і друге разом.

Але всупереч терору і репресій реакції, трудящі Канади під впливом Жовтневої соціалістичної революції в Росії і революційних зривів в європейських країнах виступали щораз одвертіше до класових боїв за свої щоденні життєві інтереси і політичні права...

Це був період, коли світова буржуазія намагалася спільними зусиллями здушити першу в світі робітничо-селянську державу — Радянську Росію і інш. радянські республіки. У цьому злочині брали участь 14 капіталістичних держав. Канадський уряд також післав свої військові частини на здушення радянської держави...»⁵

З цитати автора ясно виходить, чиї інтереси захищали комуністи в Канаді. Інтереси большевицької революції, Радянської Росії. Кравчукові і йому подібним не йдеться про інтереси України та її народу у вільній Канаді вони захищають Радянську Росію.

Лідери комуністичної партії шукали всіх способів, щоб могли видавати свою газету. При допомозі вінніпезької «Трейд енд Лейбор Каунсил» їм пощастило дістати урядовий дозвіл видавати газету. В березні 1919 р. появилася комуністична газета українською і англійською мовами (англійською мовою друковані були лише перші числа для урядової цензури) п. н. «Українські Робітничі Вісти», тижневик під редакцією Д. Лобая.

З появою «Українських Робітничих Вістей» починається історія комуністичної преси українською мовою в Канаді. Газету видавала «Вінніпегська Ремісничо-Робітнича Рада».

В 1920 році постає «Стоварищення Український Робітничий Дім». Тодіж схвалено видавати газету двічі на тиждень, що і здійснено 3 квітня 1920 р. До редакції додатково приходив Матвій Шатувльський.

Українські національні організації в Канаді раділи успіхами відновленої Української Держави. Під час Версальських переговорів 1919 р. вони зробили збірку і вислали своїх двох делегатів до Парижа.

П. Кравчук пояснює, як до цієї акції поставились «Українські Робітничі Вісти»:

«Українські Робітничі Вісти», ставши на оборону завоювань українського народу, викривали коншахти українських націоналістів, які торгували національними інтересами українського народу на міжна-

⁵ Кравчук, П., цит. прим., стор. 76.

родних ярмарках. Вони вказували широким колам канадських українців на те, як їх обманювали націоналістичні спекулянти, витягаючи з їх кишень важко запрацьований гріш на мниму «національну справу».

Українські Робітничі Вісті» охоронили багатьох канадських українців від націоналістичних махерів, які виголошували сентиментальні промови, підсолоджувані сахарином, щоб тільки втертися у довіря і потім спритно запустити свої загребущі руки у їхні кишені...»⁶

Автор нічого не згадує, як то вони випорожнювали кишені робітників, які перебували на міській та державній допомозі після стільки років праці. Не згадується і про те, скільки грошей зібрали такі організації як: Рада Безробітних, Канадська Робітнича Ліга, Міжнародня Робітнича Допомога, допомога червоним в Іспанії, а в другу світову війну Росії. Куди ці гроші, тяжко запрацьовані українськими наївними робітниками і фермерами, пішли?

Щойно в червні 1920 р. видавництво перейшло формально в руки господарів і створено Видавниче Товариство, яке перебрало видання газети.

Від березня 1924 р. газета виходила тричі на тиждень, на 4-х сторінках. Перша сторінка присвячена була канадським та міжнародним новинам, а головню — з політичного і робітничого життя. Друга сторінка — це редакційна, політичні напрямні, вказівки, кореспонденція з Європи, організаційні і робітничо-юнійні статті та дещо з советської літератури.

Четверта сторінка — це дописи та повідомлення. Починаючи від 1922 р. сторінки газети переповнені «досягненнями» большевицької революції в різних ділянках. «Українські Робітничі Вісти» від 1 січня 1935 р. стали щоденником, першим і єдиним до того часу щоденником в українській мові в Канаді. Того самого року Д. Лобай, який був першим редактором, покинув редакцію щоденника і цілком порвав з комуністичною партією та її організаціями. Редагування перебирають Матвій Шаткульський і Матвій Попович.

З розвитком газети посилюється боротьба з українськими національними організаціями та національною пресою. Про це пише Кравчук:

«Газета зводила вперту боротьбу з українськими націоналістами, які, маючи до своєї диспозиції аж 6 газет, вели брехливу кампанію

⁶ Кравчук, П., цит. прим., стор. 83.

проти українського прогресивного руху і проти Радянської України. Українські націоналісти в своїй скаженій кампанії не гребували ніякими засобами — вони скотились до ролі донощиків (шпідлів), як кожний донощик, вони вигадували різні несотворені речі, щоб приподобатися своїм хлібодавцям. На цю тему «Українські Робітничі Вісті» опублікували в згаданий рік (1928) 87 статей».⁷

Таких прикладів можна навести багато більше, з кожного числа, щоб показати, кому служила і чий інтереси захищала комуністична преса, друкована українською мовою.

«Українські Робітничі Вісті» виходили до кінця серпня 1937 року, а від 1 вересня газета змінила назву на «Народна Газета».

Інтернаціоналістам-комуністам не подобалась назва «Українські» і вони внесли пропозицію на 16-му З'їзді Товариства Український Робітничо-Фармерський Дід, що відбувся в днях 19-24 липня 1937 р., щоб змінити назву газети. В другій точці резолюцій читаємо:

«Щоб успішніше популяризувати та умасовлювати щоденну газету, змінити назву «Українські Робітничі Вісті» на таку, щоб не була сектанською, але апелювала б до загалу українського народу в Канаді. Порадним назвати її „Народна Газета”».⁸

Газета виходила даліше як щоденник та продовжувала політику «Українських Робітничих Вістей». В 1936 році до редакції приходять Петро Кравчук, Антон Білецький, Микола Гринишин.

Перед другою світовою війною Канаду відвідали визначні провідники українського націоналістичного руху. Цю нагоду комуністична преса коментувала так:

«В 1937-1939 роках пожвавили свою діяльність різні фашистські організації — групи Арканда в Квебеку, Витгикера у Вінніпегу, німецькі і італійські фашисти. З Берліна до Канади на протязі років наїжджали гітлерівські агенти і старі німецькі розвідники — Євген Коновалець, Віктор Курманович, Микола Капустянський, Омелян Сенік, Роман Сушко.

В 1938 році Канаду обїхав заходом Українського Національного Об'єднання гітлерівський шпигун Роман Сушко. Він виступав на мітингах і демонстрував гітлерівські салюти...

22 березня 1939 року «Народна Газета» відзначувала 20-річчя свого існування. По цілій країні відбулися святочні зібрання для відзначення ювілею. На зібраннях членів і симпатиків українських робітничо-фармерських організацій, передплатників і читачів української про-

⁷ Кравчук, П., цит. прим., стор. 101.

⁸ Кравчук, П., цит. прим., стор. 127.

гресивної преси промовці розповідали про славний шлях, який пройшла «Народня Газета» (попередньо «Українські Робітничі Вісті») за 20 років.

«Народна Газета» весь час вела боротьбу за економічні і політичні права народу. З того часу, коли фашизм почав свій агресивний похід «Народна Газета» високо піднесла прапор боротьби за оборону миру і демократії, проти війни і реакції...»⁹

Комуністичні газети широко розписувалися про фашистівський похід, але нічого не писали про комуністичний похід. Боролися вони «за мир, демократію і проти війни» так довго, доки Советський Союз не вступив у війну. Від тоді для них війна стала «обороною»; боротися за демократію, то значить за диктатуру московсько-комуністичної партії.

В червні 1940 р. уряд закрити всі комуністичні організації і товариства, а також і пресу. Ці події драматично характеризує П. Кравчук:

«До друкарні, в якій друкувалась «Народна Газета» і «Фармерське Життя», уврвалася поліція і опечатала приміщення, хоч не було урядової заборони Робітничо-фармерського Видавничого Товариства. Приготований до друку папер «Народної Газети» за суботу 6 липня 1940 року вже не побачив світу. На тому закінчилось існування першої української щоденної газети в Канаді.

В тому самому часі поліція опечатала Українські Робітничі Доми по цілій країні. Частину Українських Робітничих Домів уряд продав за безцін заклятим ворогам українського народу — українським фашистам з УНО, частину приватним спекулянтам...»¹⁰

Робітничі доми продано національним українським організаціям, бо ж на будову цих домів давали гроші українські патріоти. Групка московських вислужників захопила доми і все інше майно, а тих членів, які протестували — прогнали й оголосили «буржуазними опортуністами чи націоналістами». Виключено таких працівників на народній ниві, як: Д. Лобая, Т. Кобзея, О. Хоміцького, С. Хвалібогу та багато інших. Інших стероризовано й застрашувано різними погрозами, так що вони відійшли і мовчали.

Отже, ці всі робітничі доми це добро українців-канадців, а не одної вислужницької групки агентів, і тому цілком слушно передано доми їх справжнім власникам.

На кінець П. Кравчук з'ясовує заслуги цих двох комуністичних газет такими словами:

⁹ Кравчук, П., цит. прим., стор. 131-133.

¹⁰ Кравчук, П., цит. прим., стор. 141.

»За час свого існування «Українські Робітничі Вісті» (згодом «Народня Газета»), причинились до будови і закріплення українського прогресивного руху в найважливіший період його історії — в період класової боротьби, завзятої і наполегливої боротьби проти українського буржуазного націоналізму, проти фашизму і загрози світової війни...»¹¹

Комуністична група в Канаді крім газет видавала теж українською мовою журнали. Одним з цих журналів був місячник «Голос Праці»; місячний журнал для працюючого люду», перше число якого вийшло в квітні 1922 року у Вінніпезі. Журнал видавало Видавництво «Пролетарська Культура», яке було зорганізоване на третьому з'їзді «Стоварищення Український Робітничий Дім» в днях 2-6 лютого 1922 р.

Журнал ілюстрований на 32 сторінки. На першій сторінці першого числа міститься «Інтернаціонал», тодішній комуністичний гімн.

У статті «Від видавництва» подано «причини» чому і для кого видається журнал.

«„Голос Праці” почав виходити на домагання українських робітників і фермерів, зорганізованих в Стоварищенні Український Робітничий Дім.

Журнал ставить перед собою завдання: містити статті про робітничий рух, популярні статті з різних галузей науки, оповідання з робітничого життя, вірші, огляд важливіших світових подій так в робітничому русі, як і всяких інших, що мають своє значення в відношенні до робітничого руху, словом матеріал цікавий і вартісний для працюючих мас.

Кличе він працюючих до боротьби за визволення праці від капіталістичного визиску...»¹²

В журналі окремих розділ призначений для жіноцтва, п. н.: «Секція женщин-робітниць при Стоварищенні Український Робітничий Дім».

Розділ «З робітничого руху» (4 сторінки) описує різні фантастичні речі про робітничі страйки та заворушення. Інший розділ п. н. «Міжнародний робітничий рух», присвячується подіям робітничим в інших державах.

«Голос Праці» виходив до березня 1924 р. всього два роки.

¹¹ Кравчук, П., цит. прим., стор. 143.

¹² «Голос Праці», Вінніпег, рік 1, ч. 1, квітень 1922, стор. 20.

Це вже був інший спосіб комуністичної пропаганди на вищому щаблі. Це, що не публікувалося в газетах, те поміщувалося у журналі. Пропагандисти хотіли насвітлювати культурні здобутки большевицької революції. Тому в журналі були друковані твори українських радянських письменників, які оспівували «Здобутки Жовтня». В цьому журналі пописувалися також такі редактори: М. Шатульський (псевдо — М. Волинець), М. Попович (псевдо Віатор) та інші.

Щоб охопити жіноцтво, в 1922 р. створено «Жіночу Секцію Товаришення Український Робітничий Дім». В 1923 р. рішено видавати жіночий журнал: «Голос Робітниці», перше, подвійне число якого вийшло за січень-лютий 1923 р. Журнал виходив раз у місяць на 24-ох сторінках. Редактором його був Матвій Попович. Журнал видавало «Видавниче Товариство «Пролетарська Культура» у Вінніпезі.

В статті «Від редакції» подано ціль і напрямні журналу:

«Голос Робітниці» буде легкими статтями вияснювати становище жінок-робітниць в капіталістичному суспільстві.

«Голос Робітниці» буде викривати ледарок-буржуйок.

«Голос Робітниці» буде писати про класову боротьбу і участь в ній трудящих жінок.

«Голос Робітниці» публікуватиме наукові статті, щоб тим дати потрібне знання для жінок, якого їм не з їхньої вини бракує.

«Голос Робітниці» буде містити статті і дописи про організоване життя українських трудящих жінок в Канаді.

«Голос Робітниці» ставить собі за мету вірно служити інтересам трудящих жінок і пролетарській культурі...»¹³

В журналі багато місця присвячувалося вихованню дітей. Все йшло після пляну — зорганізували мужчин, жіноцтво, а опісля молодь. Пропагандисти знали, що до душі дитини можна дійти тільки через матір, тому для них видавався окремий журнал, щоб підготувати матерей, а опісля перебрати дітвору і молодь.

Останнє число «Голосу Робітниці» вийшло за лютий-березень 1924 року.

Після того відбулося злиття двох журналів: «Голос Праці» і «Голосу Робітниці» і від 15 березня 1924 р. на місце двох згаданих журналів почав виходити двотижневик «Робітниця» у Вінніпезі.

Перше число вийшло 15 березня 1924 р., а першим редактором «Робітниці» був Мирослав Ірчан — до свого виїзду в Україну. Опіс-

¹³ «Голос Робітниці», Вінніпег, рік 1, ч. 1, січень-лютий 1923.

ля редактором журналу став Михайло Ленартович. В час економічної депресії, а головню в 1932 р., журнал виходив раз у місяць. Від 1933 р. редактором був Петро Прокопчак, журнал дальше появлявся два рази в місяць. В останньому періоді журнал редагували Пилип Лисець і Петро Чайківський.

Стосовню тематики журнал не змінився, а продовжував лінію попередників.

Після економічної кризи читачі і членство ТУРФДім переконалися, що комуністичні лідери нічого не могли домогтися своїми виступами, що це тільки большевицька пропаганда; журнал траить передплатників і читачів.

16-ий з'їзд Товариства «Український Робітничо-Фармерський Дім», який відбувся в днях 19-24 липня 1937 року, схвалив резолюції в справі журналу «Робітниця» такого змісту:

«З причини зубожіння канадського народу внаслідок кризи, створились несприятливі умови для журналу «Робітниця», що виявилось в постійному зменшенні передплати і слабо розвиненому кольпортажу нашого журналу. Конференція вислухавши звіту управителя преси і дискусії делегаток, постановляє журнал «Робітниця» злити з газетою, яка видаватиметься замість «Українських Робітничих Вістей» (Народна Газета) в той спосіб, що у цій газеті буде жіноча сторінка 2 рази в тиждень, а раз в тиждень в «Фармерському Житті».¹⁴

І так в 1937 р. закінчила своє існування «Робітниця».

При Стоварищенні Український Робітничий Дім у 1923-1924 роках большевицькі «опікуни» звернули свою увагу на українську молодь, народжену в Канаді. В початках постає Спілка Української Робітничої Молоді, а вже в 1926 р. — Секція Молоді Товариства Український Робітничо-Фармерський Дім. В скорому часі почали видавати для молоді окремиий журнал «Світ Молоді; орган Секції Молоді ТУРФДім». Перше число нового журналу вийшло в березні 1927 р. у Вінніпезі; його першим редактором був Мирослав Ірчан. Журнал виходив раз у місяць на 16 сторінках. Перші 2-4 сторінки — це організаційні статті і замітки. Далі йшла «Літературна часть», в якій друкувалися твори комуністичних письменників і поетів.

Журнал мав також окремиий розділ для доросту п. н. «Нашим молодшим». Тут друкувалися короткі віршики, казки та опові-

¹⁴ Кравчук, П., цит., прим., стор. 158.

дання. Журнал — ілюстрований, світлини переважно з виступів самодіяльних та аматорських гуртків, дитячих шкіл. Особливо зверталось увагу на «щасливе і радісне» життя радянської молоді.

В 1929 р. редактором «Світу Молоді» став Михайло Ленартович, бо Ірчан виїхав в Україну.

Комуністичні агітатори-агенти своїм журналом «Світ Молоді» вже до 1930 р. добре «перевиховали» українську молодь, народжену в Канаді, батьки яких були членами чи прихильниками ТУРФДім.

В 1930 р. на Третій Конференції Секції Молоді ТУРФДім рішено змінити назву журналу з «Світ Молоді» на «Бойова Молодь», перше число якого вийшло в червні 1930 р. Першим редактором був Михайло Ленартович (до кінця 1930 р.), а опісля Іван Бойчук (Бойд). Журнал висунув перед собою такі завдання:

«Бойова Молодь» боротиметься проти капіталістичної раціоналізації і масового безробіття.

«Бойова Молодь» боротиметься всіма силами проти загрози імперіалістичної війни.

«Бойова Молодь» старатиметься вірно висвітлювати роль Радянського Союзу в класовій боротьбі.

«Бойова Молодь» вчитиме українську робітничу і бідняцько-фермерську молодь Канади боротися разом з іншою канадською трудящою молоддю проти капіталізму.

«Бойова Молодь» вчитиме українську трудящу молодь боротися проти українського націоналізму і фашизму...»¹⁵

Мету журналу висвітлено дуже ясно: хвалити політику Москви, поборювати український народ, який бореться проти тиранії комуністичної Москви. Редакторам найважливіше «боротися проти українського націоналізму і фашизму».

Вже в першому числі журнал закликає молодь активізуватися: «Вступайте в ряди комсомолу!» та кидає ряд революційних гасел. Зміна назви журналу на більш революційну, комуністичні революційні гасла та всякі пропагандивні заохочування не могли з'єднати передплатників. Журнал незабаром перестав виходити. Останнє число вийшло в липні 1932 р.

Хоч на оправдання в останньому числі подавалося дуже багато причин, чому припинено видання «Бойової Молоді», але справжньої причини для молоді редактори не подали.

¹⁵ «Бойова Молодь», Вінніпег, ч. 1, червень 1930.

Тоді, як комуністична партія Канади була легальною, що зактивізувало московських платних агентів, вони скоріше зорганізували робітництво, а опісля присвятили свою увагу фермерам. Тому 6-ий з'їзд Стоваришення Український Робітничий Дім, який відбувся в днях 26-28 січня 1925 р., вирішив видавати для фермерів газету. Перше число «Фармерського Життя» вийшло 1 квітня 1925 р. на 4-ох сторінках великого формату і виходило раз в тиждень у Вінніпезі. Першим редактором був Дмитро Пристац, а від 1929 до 1940 Михайло Сав'як.

В березні 1927 р. газета виходила на 8-ох сторінках, а вже 1932 р. через економічну кризу «Фармерське Життя» перейшло на 6 сторінок, від 1934 знову на 8 сторін.

На першій сторінці газета подає новини в трьох рубриках: «Вісті з господарського життя в Канаді», «Вісті з життя селянства на Західній Україні», «Вісті з Радянської України». У вістях із Західної України подавалося з великим перебільшенням про соціальний стан українського селянства. Що цей стан був незавидний — про це знав кожний українець. Але комуністична пропаганда промовчувала це. Редактори займали протилежне становище щодо соціального стану українського селянина на Східньо-Українських землях, в час насильної колективізації та штучного голоду, про що світова преса писала більш-менш вірно. Редактори «Фармерського Життя» оспівували «здобуття жовтневої революції» та щасливе життя українського селянства в колгоспі.

Друга сторінка була присвячена редакційним матеріалам, а саме: статті на соціальні і політичні теми з відповідними коментарями. Поради для фермерів на третій сторінці. На четвертій — дописи з фармів і «Тижневий огляд цін».

Головним завданням газети було прихилити, якщо не здобути — українських фермерів на свою сторону, або викликати в них недор'я до української національної преси, яку фермери передплачували. Про це ясно пише П. Кравчук:

«Українські націоналістичні газети» («Канадійський Фермер», «Український Голос», «Канадійський Українець») ширили серед українських фермерів брехні і наклепи проти Радянського Союзу і, зокрема про Радянську Україну. Багато українських фермерів, читаючи «Фармерське Життя», відвернулися від українських націоналістів, стали на правильний шлях — шлях боротьби за свої економічні і політичні

права, за своє визволення, за міцний союз і любов з своїм народом на Радянській Україні.»¹⁶

В цей час українська національна преса в Канаді на своїх сторінках інформувала про дійсний стан на українських землях. Це були статті з іншомовної преси, яка мала першоджерельні матеріали, статті з галицької преси, яка правильно насвітлювала трагічний стан українського народу, а особливо селянства на Східньо-українських землях, а теж листи від рідних, що найбільше викривали московсько-большевицьку пропаганду. Треба було якось заглушити голос покривдженого українського народу, викликати недовір'я до національної преси. Могло це зробити лише друковане слово. Воно і пішло під назвою «Фармерське Життя».

У червні 1940 р. уряд закрити всі комуністичні організації, а в липні «борці за демократію», а серед них і редактор «Фармерського Життя» Михайло Сов'як, були арештовані.

У вересні 1940 р. уряд закрити і видавництво «Фармерського Життя».

Після закриття комуністичних видавництв в 1940 р. московські вислужники робили всі спроби видавати свою легальну газету, але спроби їх не увінчались успіхом. Тоді вони пішли на інші витівки. В Смокі Лейк, Алта., виходила газета «Голос Правди». Її видавець прокомуніст і «священик» російської місії М. Н. Цепенда пішов на пропозиції московських вислужників, які не були розкриті й арештовані. Він прийняв на працю до редакції Миколу Гринчишина, який незабаром опанував «Голос Правди». Про цю подію пише П. Кравчук:

«Восени 1940 року з доручення керівництва активу, бувший співробітник «Народньої Газети» Микола Гринчишин став до праці в газеті «Голос Правди», яка виходила нерегулярно у місцевості Смокі Лейк, Алта. В результаті редагування Миколою Гринчишином газета «Голос Правди» набула широкої популярності серед канадських українців, збільшила свій формат, почала виходити регулярно щотижня і подесятерила свій тираж. Нарешті тисячі канадських українців одержували газету, яка в силу можливостей задовольяла їхні запити. Такий стан існував до серпня 1941 року...»¹⁷

З вибухом німецько-російської війни ситуація змінилася. Комуністичні активісти в Канаді почали організуватися. Вони ство-

¹⁶ Кравчук, П., цит. прим., стор. 172.

¹⁷ Кравчук, П., цит. прим., стор. 180.

рили «невинну добродійну» організацію «Українське Товариство Допомоги Батьківщині», то є комуністичній Росії. Головною ціллю «Товариства» було продовження легальної московсько-большевицької пропаганди в Канаді. Виринуло перше питання друкованого слова. Вже 7 серпня 1941 р. в Торонто вийшло перше число комуністичної газети «Українське Життя», тижневик на 8-х сторінках. Видавала «Канадсько-Українська Видавнича Спілка» в Торонто, а її першим редактором був Степан Мацієвич.

Завдання газети на час другої світової війни з'ясовані в першому числі так:

«Безумовно підтримувати боротьбу проти нацистської Німеччини і фашистської Італії, аж до перемоги, і безпощадно викривати всіх агентів, які діють на користь ворога.

Мобілізувати сили українського народу в Канаді для всякої допомоги Канаді і Україні в їхній боротьбі проти спільного ворога.

Відкрити сторінки «Українського Життя» для антифашистської боротьби і підтримувати кожний антифашистський рух, особливо між канадсько-українським громадянством.

Сприяти міцному зеднанню українських канадців з англійськими, французькими і іншими народами Канади.

Поборювати очернювання доброго імені українського народу, захищати його культурні традиції і досягнення українського народу в Канаді зокрема, згідно з інтересами всього канадського народу».¹⁸

Це — очевидно — були напрямні на час, коли Канада, Англія і ЗСА були у воєнному союзі з советською Росією проти гітлерівської Німеччини. Після війни лінія канадських комуністів змінювалася в парі з лінією та інтересами комуністичної Москви, а не Канади чи українського народу.

«Українське Життя» під час другої світової війни приносило новини з фронтів, а особливо оспівувало перемоги Червоної армії. Газета ширить баламутство і брехню серед частини несвідомих і застрашених українських імігрантів, закликала їх до матеріяльних пожертв на «допомогу батьківщині», при чому під «батьківщиною» треба було розуміти комуністичну Росію, бо Україна була в цей час під другим окупантом, гітлерівською Німеччиною. Найголовніше завдання газети було розкладати українську національну спільноту та ширити комуністичну пропаганду.

У всіх ділянках газета підтримувала політику ССРСР, навіть тоді, коли це було проти інтересів Канади. «Українське Життя»

¹⁸ «Українське Життя», Торонто, рік 1, ч. 1, 7 серпня 1941.

пропагувало т. зв. «Світовий мир» — черговий блахман, що його Москва хитро напускала довіреним західнім демократичним країнам. У шпальті «Міжнародний огляд» газета подає політичні події в комуністичному навісвітленні.

У пізніших роках газета виходила двічі в тиждень, а до редакції прийшов сталінівець на головного редактора — Петро Кравчук.

Сентиментальна назва товариства довго непроіснувала; вже в червні рішено змінити назву організації з «Українського Товариства Допомоги Батьківщині» на «Товариство Канадських Українців», товариство, через яке діє комуністична партія і яке відповідає та звітує перед партією.

Після закінчення другої світової війни «Українське Життя» почало гостро виступати проти української політичної еміграції. На своїх сторінках газета апелює і закликає народи Канади і ЗСА, щоб недопустити цих людей до цих країн. Обвинувачуючи їх, що це «фашисти», «гітлерівські агенти», «квіслінги», які були на службі у німецьких фашистів. Про таку «пересторогу» писав Пилип Лисень в «Українському Житті»:

«Народи обох цих країн (США і Канади — П. К.) повинні знати про наміри Українсько-німецьких націоналістів і під жодним оглядом не впустити гітлерівських українських агентів на канадську і американську землі: нехай народ судить їх на українській землі, яку вони зрадили, нехай вони разом з німцями відповідають за всі злочини, які заподіяли українському народові на його рідній землі.»¹⁹

Московські висулужники боялися, щоб політичні емігранти, які мусли залишити свою Батьківщину перед червоною комуністичною навалою не розкрили їхньої брехні в Канаді, та звірств, які доконала Москва над українським народом на рідних землях. Вони вживали різних підступів, очорнень, брехні, щоб добитися лише свого. Але їхній брехні канадський і американський уряди не повірили і політичним емігрантам дозволено приїзд на північно-американський континент.

До Канади приїхали близькі родичі, односельчани, приятелі та знайомі. Вони розказали правду про московсько-большевицькі звірства в час другої світової війни над українським народом. Другий факт, який розвіяв комуністичний туман серед прихильників, було те, що багато з тих, які вірили, поїхали в Україну

¹⁹ Кравчук, П., цит. прим., стор. 194.

відвідати рідних і вони самі повернулись до Канади — признали правду т. зв. «новоприбулим». Вони перші призналися, що вони опинилися на помилковій дорозі, вірили «своїм» провідникам і активістам, які були знаряддям у руках Москви. Захоплення перейшло, комуністи почали програвати на всіх фронтах. Найкращим показником цього були міські та провінційальні вибори, в яких їхні кандидати програли і втратили на майбутнє всі шанси бути вибраними.

В 1950 р. в Торонто відбувся 4-ий з'їзд «Товариства Об'єднаних Українських Канадців» (ТОУК). На з'їзді зокрема було підкреслено, яку то «велику і корисну роботу провели прогресивні українські газети в Канаді», про що писалося, ось так:

«Четвертий З'їзд ТОУК, зокрема, визнає і схвалює ту викривальну боротьбу, яку українські прогресивні газети провели проти «українських» паліїв війни — лідерів націоналістичного табору і переміщених до Канади воєнних злочинців українського походження, які збанкрутували вже до тієї міри, що всі свої божевільні мрії покладають на «ще одну війну» і прагнуть нового і ще більшого знищення України.»²⁰

«Українське Життя» появилoся в Торонті, було більш присвячене і поширене серед робітництва, але не задовольняло потреб фермерів і Західної Канади. Тому вирінуло питання видавати окрему газету для заходу Канади. Щойно в 1943 р. рішено видавати «Українське Слово». Перше число вийшло 20 січня 1943 р. у Вінніпезі. В підзаголовку стояло «Прогресивна газета для українського народу в Канаді». Газета виходила кожного тижня малого формату на 16 сторінках. Першим редактором був Матвій Шатульський. В першому числі подано такі напрямні газети:

«Українське Слово» виходить у світ, коли пожар світової війни запалений гітлерівським агресором, охопив усі частини світу і коли десятки країн і народів об'єдналися проти гітлеризму в боротьбі за життя...

«Українське Слово» ставить своїм завданням обслуговувати українські народні маси, головню Західної Канади, без різниці їх соціального стану, релігійних переконань та організаційних приналежностей, обслуговувати фермерів, робітників, учителів, лікарів та людей інших професій, відкривати свої сторінки для обговорення їхніх і народних проблем... нестиме слово правди й науки українському народові в цю важку історичну хвилину його життя й боротьби!... Воно буде старатися стати газетою широко-народною, демократичною, такою, як Ви її хочете...»²¹

²⁰ Кравчук, П., цит. прим., стор. 206-207.

²¹ «Українське Слово», Вінніпег, рік 1, ч. 1, 20 січня 1943.

«Українське Слово» почало виходити, коли під Сталінградом велися завзяті бої. Тому сторінки газети були переповнені вітками про перемогу Червоної армії.

Газета подає огляд міжнародних подій в новинах, в яких коментує події на фронтах. На своїх сторінках вона подає інформації про «українські народні справи»; це все, що пов'язане з активністю комуністичних організацій в Канаді під різними невинними назвами. Господарські справи — сторінка присвячена для фермерів. Інші відділи — організаційний, політичний, культурно-освітний та дописи й оголошення.

Після другої світової війни газета стає невдалою копією советських газет та все одобрює, що передтим схвалила московська комуністична партія. Газета починає воювати «за мир і дружбу народів». Всю свою увагу вона звернула проти українського народу. Про цю боротьбу газети П. Кравчук пише так:

«Газета вела наполегливу боротьбу проти українського націоналізму, який захоочуваний канадською реакцією і паліями війни, щораз більше нахабнів. Особливо в 1949-1951 роках українські націоналісти, посилені припливом т. зв. «діпістів», які втекли з рідної землі з німецькими фашистами, бо вірою і душею служили їм під час тимчасової окупації України, скаженіли і бешкетували в Канаді. М. Шатульський, який відіграв важливу роль у боротьбі проти петлюрівської імміграції після першої світової війни, з таким же самим завзяттям, з такою ж викривальною силою громив своїм гострим пером діпістських «професорів» і «докторів», які почали zalивати американський континент в згаданих роках.»²²

На інших сторінках цей самий автор, який ще 1945 році вихвалював Канаду як союзника у війні проти фашизму, за тричотири роки цього союзника називає «канадською реакцією і паліями війни».

Після припинення журналу, для Спілки Української Робітничої Молоді «Бойова Молодь» відкрито окрему сторінку п. н. «Сторінка Молоді» в газеті «Українські Робітничі Вісти». Коли почала виходити щоденна «Народна Газета», то вона мала раз на тиждень сторінку англійською мовою, в якій друкувалися матеріали Федерації Канадсько-Української Молоді і Юнацької Секції ТУРФДім. Кілька років друкувалась сторінка англійською мовою також і в «Українському Житті».

²² Кравчук, П., цит. прим., стор. 220-221.

В 1946 р. було створено т. зв. англomовний сектор «Товариства Об'єднаних Українських Канадців» для «прогресивної» молоді, що народилася та виховалась у Канаді. Було рішено видавати газету англійською мовою.

«Юкраїніан Кенейдіан» почала виходити від 1 вересня 1947 р. на 8 сторінках в Торонто; виходила раз на два тижні, а її першим редактором був Іван Вір (Вивюрський), опісля Марія Скрипник і Мич Сейго. Це англomовна газета того самого характеру, що й «Українське Життя», призначена для «українців-комуністів», що народилися в Канаді. Газету видавала «Канадсько-Українська Видавнича Спілка» в Торонто. Газета присвячує чимало уваги самодіяльності мистецьких гуртків при відділах ТОУК. Вона містить статті з історії України, літератури, мистецтва, науки тощо, але все це насвітлено під кутом вимог комунізму.

Найбільше уваги присвячує газета справами ССРСР і пропаганді російського комунізму серед канадської спільноти.

Після другої світової війни багато з т. зв. «прогресистів», членів, провідників, симпатиків, наївних робітників і фермерів, поїхали на Україну відвідати рідних, знайомих та рідні землі. Вони розчарувалися, пізнавши хто говорив правду — «буржуазні націоналісти», чи їхні плачені комуністичні агенти. Переконались, що 50 років їхньої відданої праці і весь зароблений гріш пішов на допомогу большевицькій пропаганді, щоб обдурювати інших, так як обдурено їх. Вони перестали бути активними і залишили ряди організацій. Дехто з них пробував писати про цю дешеву комуністичну пропаганду в національних часописах, а інших стероризовано, застрашено і вони рішили мовчати та доживати свого віку в спокою.

Ряди членів прорідли; не стало також передплатників комуністичних газет. Тоді «активісти» вирішили видавати тільки одну газету українською мовою, а другу англійською. Дві газети: «Українське Слово і «Українське Життя» з'єдналися в одну і викинувши зайве визначення «українське», почали видавати «Життя і Слово», яке виходить в Торонто. Для молоді залишили «Юкраїніан Кенейдіан». Так закінчився «славний» період комуністичної преси в Канаді українською мовою.

Платний актив ще сьогодні обвинувачує за всі зміни, які зайшли в ССРСР і в їхніх рядах тут в Канаді, «українських буржуазних націоналістів». В ССРСР засудили сталінську політику, але в

Канаді, його наймити усього не зробили. Вони ніколи не вияснили своїм читачам подій в Україні.

Редактори комуністичних газет та їхні провідники мали змогу бачити дійсність, бо їздили на Україну ще тоді, як звичайних «рядових» туди ще не пускали. Коли б було у них українське сумління, були б запротестували сяк чи так, як роблять інші українці в комуністичних країнах, а навіть у самій Україні.

Останніми часами процеси, які відбуваються в Україні, вплинули на деяких провідників «українських» комуністів у Канаді. Так довго, як тільки «націоналістична» преса писала про ці події, то це все можна було промовчати та ще раз назвати «буржуазних націоналістів» різними брудними лайками і черговий раз обдурити своїх членів і прихильників. Але тепер про ці події в Україні пише англomовна преса і тільки це затривожило деяких активістів; тільки тому, що вони бояться, що втратять решту своїх прихильників, а з тим і московську заплату. Вони це питання поставили у формі запитів на 12-му Крайовому з'їзді ТОУК, який відбувся в березні 1966 р. у Вінніпезі.

Про цей з'їзд Антін В. Івахнюк у своїй статті п. н. «Прогресивні редактори і Україна», ось так інформує українське суспільство:

«... Доказом цього ще один документ, що називається «Наради і ухвали дванадцятого крайового з'їзду товариства об'єднаних українських канадців, який відбувся в днях від 19 до 23 березня 1966 року» у Вінніпезі. Цю брошурку видав крайовий виконавчий комітет ТОУК у Торонті.

На Вінніпезькому з'їзді порушено теж питання «відносин між українською і російською культурою на Україні» у промові М. Оленюка. Він говорив таке: «Ми несміливо ставимось до цього питання... Тепер майже у всіх радянських установах на Україні переважає російська мова. Я друг Радянського Союзу, але вважаю, що це є велика помилка. Такий стан на Україні впливає також і на нашу організацію, бо це дає зброю в руки нашим ворогам».

Тим то названий вище промовець, як сказано в короткому з'ясуванні, «домагається певної дії в цій справі з боку організації» (стор. 28).

У цій справі «були запитання від делегатів», і редакторові П. Кравчукові доручено «пояснити наше ставлення до цієї справи» (стор. 32 і 33).

І тут цікава саме ота «прогресивна діалектика не тільки П. Кравчука, але й цілого організаційного комітету КВК».

Насамперед Кравчук говорить, що М. Оленюк «передав її в дещо істеричній і переборщений спосіб». Варто пригадати недавній 5-ий з'їзд письменників України: там О. Гончар теж говорив про «істеріку» на з'їзді. Видно, людям із українським сумлінням болять ці справи.

Далі наводимо дослівно Кравчукові слова: «Але що до національного питання на Україні були зроблені деякі помилки, особливо в площині української мови. Ми не бажаємо робити з цього питання політичної зброї, яку вживали б українські націоналісти, які перш за все зацікавлені зміною соціальної системи і, виходячи з своєї класової позиції, знищенням соціалістичного ладу...»

Іншими словами — «прогресивний провід» ховає порожнечу свого українського змісту поза такі ж самі порожні слова «інтернаціоналізму». Для нього куди важливіше, щоб його не били українські націоналісти, аніж колоніальне становище України. Для «прогресивних» редакторів — насамперед «соціалістичний лад», чи пак у московській настанові — «злиття націй», а не доля українського народу.

Ми поминаємо те, що в СРСР нема жодного соціалістичного ладу, а тільки сама пропаганда для наївних. І про це «прогресивні» редактори і взагалі «прогресивні» проводирі дуже добре знають. У супереч цьому вони далі захищають політику Москви, а не інтереси власного народу. Хочеться спитати: чому?»²³

Остання цитата дає ще один доказ кому служать і чиї позиції захищають «українські» комуністи та їх преса в Канаді.

У порівнянні з українською національною пресою, м. ін., один деталь кидається в вічі в комуністичних газетах: в українських національних часописах Канади завжди гостро відчувається невиспачальна кількість членів редакційного складу. Цієї скількості не можна збільшити, з уваги на нестачу фондів. Напр., «нормовою» для українського тижневика є два редактори. Коли ж порівняти численний штаб співробітників редакцій названих комуністичних газет і мати на увазі низьку продажну ціну тих газет, то стане ясно, що з передплат (яких, до речі, не так то вже й багато в комуністів) ніхто не в силі покрити високих коштів редакції й адміністрації. Але дива тут немає, коли мати на увазі, яку велику вагу надають комуністи своїй пропаганді й скільки фондів витрачають на свою пропагандивну пресу. Тож і на вирівняння грошових витрат канадських комуністичних газет мусять знайтися відповідні фонди.

²³ «Українські Вісті», Едмонтон, рік 39, ч. 14, 6 квітня 1967, стор. 4.

РОЗДІЛ IV.

ЗАКІНЧЕННЯ: ВИСНОВКИ ПРАЦІ

Українська еміграція до Канади та до інших держав, яка масово розпочалася на початку 19 ст., у своєму першому періоді, від 1891 до 1914 років була зумовлена невідрадними економічними й соціальними обставинами, в яких жив тоді український народ.

Дальші два періоди — мали соціально-політичні причини.

Перший етап українського поселення у Канаді кінчається з початком першої світової війни 1914 р. Для українських поселенців — це період піонерської праці в кожній ділянці щоденного життя. Це — період боротьби за існування української людини — емігранта в чужому морі. Це впершій мірі змагання і боротьба за фізичне існування поселенця і його родини, а потім уже за духове збереження.

До першого українського масового поселення у Канаді спричинилися не тільки два українські селяни з Небилова: Іван Пилипів і Василь Єлиняк, від яких урядові чинники починають літочислення українського поселення у Канаді, і які прибули 1891 р.

Промотором української еміграції та її збереження були: д-р Осип Олеськів, який вів переговори на «вершинах» з канадським урядом в справі української еміграції та її групового поселення. Другою визначною особою для перших поселенців, був Кирило Генік, як «опікун поселенців». Він став промотором українського організованого громадсько-суспільного життя. Його поручав канадському урядові д-р О. Олеськів. Кирило Генік став перекладачем та урядовцем в імміграційному уряді. Він заступався за всіх українських поселенців, з яких 50% були неграмотними. А третім був о. Нестор Дмитрів, організатор і основоположник українського церковно-релігійного життя в перші роки українського поселення. В квітні 1897 р. він приїхав до Канади, як перший греко-католицький священик, впродовж двох місяців об'їздив українські оселі, сів Слово Боже та морально піддержував го-рем прибитих перших поселенців.

Ця трійка була в постійному зв'язку від самого початку запланованої д-ром О. Олеськовим еміграційної акції галицьких селян. Можемо без перебільшень сказати, що ця трійка почала піонерську добу українського поселення у Канаді.

У цьому першому періоді оформилися основи церковно-релігійного, суспільно-громадського та рідношкільного життя перших поселенців.

Перша світова війна припиняє діяльність українських поселенців. Вони, як колишні австрійські громадяни, опинилися у «ворожому таборі» і їх неслухно переслідували урядові чинники. Незважаючи на те, що біля 10 тисяч мужчин добровільно зголосилися до канадської армії і воювали на фронтах разом з іншими канадцами, то все ж тяжко було переконати, що українці є добрими громадянами своєї нової батьківщини.

Події, які відбувалися в Україні від 1917 року, сколихнули українською спільнотою у Канаді. Безпосередньо після закінчення війни між центральними державами й альянтами українці канадці зорганізували «Українсько-Канадський Горожанський Комітет», який всеціло піддержував український народ на рідних землях у його змаганнях за самостійність. Комітет зайнявся збіркою грошей на потреби українського уряду та вислав двох делегатів, — д-ра Івана Петрушевича і Осипа Меґаса — на мирову конференцію до Парижа. Вони як делегати від згаданого Комітету заступали й обороняли українську справу. На цю українську презентацію погодився канадський уряд.

Відновлення Української Держави українці в Канаді прийняли і привітали з великою втіхою, радістю та ентузіазмом. Організовано ряд віч, домагань та протестів. Вже в 1919 році зорганізовано Український Червоний Хрест, а також організовано Позики Національної Оборони.

Україна втратила свою самостійність, а з тим охолов ентузіазм українців-канадців. Українсько-Канадський Горожанський Комітет проіснував до грудня 1922 р.

У шкільництві перші українські поселенці скористалися з акту Лоріє-Грінвея, що в Манітобі зобов'язував від 1897 р. в публічних школах, а з постановом окремих провінцій Саскачевану й Альберти, цей акт був поширений і на ці провінції. Акт забезпечував двомовність у школі, де було десять учнів, які говорили іншою

мовою, ніж англійська. Цей закон запевняв навчання в рідній мові в публічних школах.

Відкриваються учительські семінарії для українців у 1905 р., а в 1907 р. вже вийшло 28 абсолювентів. Такі вчительські семінарії поставали в інших степових провінціях. Шовіністично наставлені англійські кола виступали проти навчання українською мовою в публічних школах. І вже в 1913 р. в Альберті, пізніше в Саскачевані, а в 1919 р. в Манітобі — двомовні школи було закрито.

Після ліквідації двомовних шкіл, українці організують приватні школи, курси для навчання української мови і загальних знань з рідної культури та історії.

Організація і програма навчання в «Рідних Школах» не однакова для всіх, вона залежить від місцевих умов та від установи, що дбає про них. Найбільше «Рідних Шкіл» зорганізовано при церковних парафіях.

Крім «Рідних Шкіл» існують «курси українознавства», що більш-менш покриваються з програмою середніх шкіл. Існують також приватні цілоденні школи, початкові й середні, є теж навчання української мови в державних (публічних) школах степових провінцій.

При університетах після другої світової війни запроваджено виклади української мови, літератури та історії.

Слід згадати, що при централі КУК існує Шкільна Комісія, яка має дбати про програму і координацію праці рідного шкільництва. Але на жаль, ця Комісія не є активна, тому програма, підручники, система і рівень навчання є різні.

Першу програму доповнюють виховні інститути — бурси та гуртожитки, що в них живе середньо-шкільна та університетська молодь.

В позашкільній системі головну ролю відіграють такі молодечі організації як: МУНО, СУМК, УКЮ, СУМ, ПЛАСТ і ОДУМ, які щорічно організують вакаційно-відпочинкові табори. В їхню програму, крім відпочинкової частини, входять гутірки, лекції, семінарі з українознавства.

Другий етап українського переселення до Канади починається щойно після першої світової війни, від 1922 до 1939 років. Хоч перші повоєнні роки характеризувались сильним обмеженням іміграції (до 1925 р.), щойно в 1926 р. до Канади починають імігру-

вати українці, головню з політичних причин. Нові поселенці другого етапу різнилися основню від попереднього, як своїм складом, так і вищим рівнем освіти. Серед них стрічаємо колишніх вояків і старшин Української Армії, учителів, промисловців, професіоналістів та індустрияльних робітників. Вони поселились у містах. З їхнім прибуттям суспільно-громадська, культурно-освітня, політична, економічна, видавнича ділянки прибрали ширші організаційні форми, пов'язані з національною свідомістю і політичною орієнтацією. Постають нові форми організованого життя та організації.

В 1920-их роках прихильники гетьмансько-монархістичного руху організують спортивно-руханкові товариства т. зв. «Січі», що дали початок політичній організації Союз Гетьманців Державників, яка була популярна в Канаді.

Після створення Української Греко-Православної Церкви в Канаді, в 1927 р. православні українці створили Союз Українців Самостійників, а жіноцтво зорганізувалось в Союзі Українок Канади. Постала теж молодеца православна організація Союз Української Молоді Канади.

В другій стадії організації Української Католицької Церкви в Канаді постають католицькі організації, що працюють на принципах Католицької Акції, а саме: Братство Українців Католиків, зорганізоване в 1932 р., Католицька молодеца зорганізована в товаристві Українське Католицьке Юнацтво, а жіноцтво зорганізувалось в Лізі Українських Католицьких Жінок.

Між двома церквами виринає щось третє, приходиться націоналістична ідеологія. В 1932 р. засновано Українське Національне Об'єднання з її братніми організаціями, одною з яких є Українська Стрілецька Громада, яку заснували в 1928 р. ветерани українських армій, що після програної опинились на політичній еміграції. Жіноцтво має своє товариство, яке входить в систему УНО під назвою Організація Українок Канади ім. Ольги Басараб, а націоналістична молодеца згуртована в товаристві Молоді Українські Націоналісти (тепер Молодеца Українського Національного Об'єднання).

Після большевицької революції в Росії, комунізм поширюється на вільні держави. Вже в 1920-их роках розгорнулася комуністична діяльність в Канаді. «Українські» комуністичні агенти ширили комуністичну пропаганду між українськими робітниками і фермерами, при допомозі організації «Товариство Український

Робітничо-Фармерський Дім». Комуністична пропаганда серед українців поширилась в часі економічної депресії в 1930-их роках. У 1942 р. товариство змінило назву на «Товариство Об'єднаних Українців Канадців».

1933 р. вирінає ідея об'єднання українських організацій у Канаді. Ця історична дата припадає на 12 травня 1933 р. Створено Українську Національну Раду в Канаді. Це було українське національне представництво, яке мало в пляні продовжувати працю Українсько-Канадійського Горожанського Комітету. На жаль, через релігійні спори, ідеологічні розбіжності українців-канадців Українська Національна Рада довго не проіснувала. Аж до другої світової війни українці не мали загально-національної репрезентації.

Щойно в листопаді 1940 р. більші українські національні організації створили Комітет Українців Канади (КУК). Основниками його були: Братство Українців Католиків, Союз Українців Самостійників, Українське Національне Об'єднання, Союз Гетьманців Державників і Українська Робітнича Організація, а після війни — коли понад 40 тисяч українців були в канадській армії, — демобілізовані вояки створили Союз Українських Ветеранів Канади і приступили до КУК.

З прибуттям третьої еміграції, постало багато нових українських організацій, які з часом приступили до КУК. Найбільша з них це Ліга Визволення України, Спілка Української Молоді, Союз Українських Жертв Російського Комуністичного Терору та молодеча організація Об'єднання Демократичної Української Молоді, Пласт, Союз Українського Студентства Канади та інші.

Комітет Українців Канади сьогодні складається з 29 організацій, які репрезентують майже всі аспекти українського життя у Канаді. Значення заснування КУК велике, а в своїх наслідках при веденні розумної і активної політики далекосягле. Його можна визначити словами о. д-ра В. Кушніра — «Був це тріумф української національної сили», або «Був це історичний момент, що дав історичні наслідки». Одним з тих «історичних наслідків» було створення Світового Конгресу Вільних Українців.

В політичній житті Канади українці були активні від початків свого поселення. Вони починали з найнижчих позицій, від муніципальних справ. Перший українець Іван Сторожук був обраний в 1908 р. на голову Стюартбурнської муніципальної управи

в Манітобі. Багато українців були вибрані шкільними тростами, радними багатьох міст, а теж посадниками (мейорами) великих міст, як: Василь Гавриляк у Едмонтоні, Степан Дзюба в Вінніпезі, Михайло Петрик у Віндзорі, Петро Ратуський в Кенорі, Онт., Михайло Стар (Старчевський) в Ошаві, Онт., й інші в менших містах.

З муніципальних позицій переходять українці на провінційні та федеральні. Дотепер було 63 українців членів провінційних парламентів. Першим, що був обраний до Альбертського провінційного парламенту в 1913 році був Андрій Шандро. В Манітобі Тарас Д. Ферлей, у Саскачевані д-р Юрій Е. Драган, а в Онтаріо Іван Яремко в 1951 р.

Досі було чотири провінційні міністри й один федеральний, українського роду.

До федерального парламенту українці приходять аж в 1925 році. Першим був Михайло Лучкович з Альберти. Першим міністром до федерального парламенту був Михайло Стар (Старчевський) в роках 1957-1963, він був міністром праці, а в 1967 р. став Палатним лідером опозиції, заступаючи Діфенбекера. М. Стар був кандидатом на лідера Консервативної партії, а опісля був тимчасовим лідером опозиції в Палаті громад.

Першим українцем-сенатором був В. Вал (Волохатюк) 1955-1962, другим Іван Гнатишин 1959-1967, а третім д-р Павло Юзик.

До 1967 року було 63 українців членами провінційних парламентів.

За 75 років українського поселення у Канаді нараховуємо 79 парламентаристів українського роду, 63 провінційних, 13 федеральних і 3 члени сенату.*

Участь українців у розбудові Канади є наявна і замітна в кожній галузі життя. В піонерському періоді більшість українців займалася хліборобством, дуже малий відсоток знаходив працю в інших галузях господарства. Майже не було кваліфікованих робітників, а теж торговців і професіоналістів. Була мала група середньошкільної інтелігенції, яка в початках взялася за організацію шкільництва і суспільно-громадського життя.

* Тесля, І. і П. Юзик, «Українці в Канаді — їх розвиток і досягнення (II)» в *Український Самостійник*, Мюнхен, рік 18, ч. 11, листопад, 1967, стор. 10-11.

Коли в 1917 році минуло 25 років від часу приходу перших українських поселенців до Канади, великі простори центральної і західної Канади покрилися родючими полями, присвоєними працею українських поселенців, і дехто з канадських істориків підкреслює, що українці за чверть сторіччя зробили більше, ніж французи в Квебеку за 200 років.

Захід покrywся урожайними полями, Канада стала продуцентом хліба, змінюючи свій краєвид.

Перших 25 років українського поселення у Канаді, коли йдеться про вклад праці українського поселенця в розбудову цієї країни, треба вважати найважчими й основними. В тому часі українські поселенці здали важкий іспит і виробили для себе в Канаді право громадянства як люди вартісні, чесні й працьовиті.

Після першої світової війни українці поселяються в містах. Уже в 1926 році, приблизно 20% українського населення в степових провінціях жило по містах. Українці йдуть в дрібну торгівлю, промисел та вільні професії, але відсотково і порівняно до українського населення, це було дуже мало.

Вони дали собі раду з існуючими тоді труднощами, і не тільки домоглися успіхів самі, але матеріально, економічно і культурно поклали основи для кращого майбутнього не тільки українців, але теж і для Канади.

Українці у фермерсько-господарській продукції добилися великих досягів. Вони стали активними в промислі і в торгівлі. З цих усіх ділянок наймолодша є українська кооперація, а особливо кредитівки, які за останніх 30 років досягли великих успіхів, розбудовуючи свої мережі на цілому континенті. В кожному місті постають і діють Клуби українських професіоналістів і промисловців.

За 75 років українського поселення у Канаді, певна частина з українського хліборобського стану перетворилася на міщансько-промисловий. Він творить середню клясу і дорівнює іншим канадцам середньої кляси.

До цих успіхів багато причинилася т. зв. третя еміграція після другої світової війни.

Третя еміграція, яка відрізняється під кожним оглядом від двох попередніх зазначилася не тільки кількісним зростом української меншини, але внесла нового духа, новий фермент у життя поселенців. Вона охоплювала переважно людей, що брали активну

участь у політичному, суспільному і культурному житті. Ці нові політичні емігранти поселяються в містах та беруть активну участь у суспільно-громадському, церковному, культурному, політичному та науковому житті на місцях нового поселення. Постає ряд нових товариств і організацій. Вони подбали також про свою дітвору і молодь, яка зорганізована в молодечих організаціях.

В науковому житті Канади українці почали вибиватися щойно в 1930 роках як одиниці, що не були оформлені в окремі наукові товариства. Щойно після другої світової війни це життя оформлюється з прибуттям науковців, які були зорганізовані в Україні в наукові товариства. Вони організаційно переносять ці форми і продовжують працю цих товариств. В Канаді зорганізовано Наукове Товариство ім. Шевченка, яке очолив д-р Є. Вертипорох, і Українську Вільну Академію Наук, яку очолив д-р Я. Рудницький.

За час свого поселення українці-канадці витворили свою літературу та створили ряд видавництв, які не тільки видають періодики, а теж книжки. Українська канадська література видається українською і англійською мовами. Книжкова продукція в англійській мові пересічно виносить 30 праць продовж року. Початкуюча українська канадська література — це емоція, сентимент і туга, а в більшості це — фолкльор. Щойно з часом вона прибирає інші форми.

Українці-канадці не відстають і в інших галузях культурного вияву, вони розвинули народне мистецтво, українську пісню, музику, театр, танець, різьбу, вишивки, кераміку тощо.

Завершенням маніфестаційної української культури в Канаді було урочисте святкування 75 ліття українського поселення в 1966 р., на якому найвищі канадські достойники публічно заявили признання українцям-канадцям за їхній вклад у розбудову Канади. А також участь українців у величавих святкуваннях сторіччя Канадської конфедерації в 1967 р., а зокрема на Світовій виставці «Експо 67» у Монреалі та «День Української Молоді» 31 серпня 1967 р. в Оттаві.

Суспільно-громадське і політичне завершення українських сил у вільнім світі — це Світовий Конгрес Вільних Українців, що відбувся у Нью Йорку в 1967 р. У Конгресі з Канади брало участь 56 українських установ і організацій крайового характеру.

Усе це належить до здобутків українців-канадців за останніх 75 років їхнього поселення у Канаді.

Крім світлих осягів у кожній ділянці життя українці-канадці мають теж свої недоліки. Одним з основних недоліків це — дво-поділ, майже в кожній галузі. Розбиття і поділ церковно-релігійний вплинув від'ємно на українську меншість. Постали різні, чужі українцям, релігійні секти, які обмежилися до своєї внутрішньої праці та взаємного побороювання.

Інший поділ це — українці-емігранти й українці, які в Канаді народилися і виховалися. Це поділ в аспекті світоглядovому. Маємо діло з фактом існування двох відмінних світосприймань серед українців і, це власне є засадниче, бо з тим в'яжеться цілий ряд менших і більших питань і проблем, з якими суспільство зустрічається кожного дня.

Дуже різко дається відчувати серед емігрантів поділ політично-партійний. Вони привезли політично-партійні розходження з рідних земель. Дуже часто укр. розбіжності базовані на особистих амбіціях, і вони впливають негативно на розвиток українського суспільства та на виховання молоді в певних партійних «геттах».

Молодше покоління народжених в Канаді і вихованих українців перестає читати рідну книжку і рідну пресу, майже не вживає рідної мови. Це виявляється дуже яскраво в листах до редакції українських часописів, у такому роді «Do not send this paper anymore; old man died, nobody can read it.» («Не присилайте більше цієї газети: дідо помер, ніхто не може її читати»). Це чинники, які сприяють асиміляції. Проблема асиміляції українців у Канаді з кожним днем стає поважніша. Три важливі чинники зокрема впливають на прискорений процес асиміляції:

1. Забування рідної мови.
2. Розсіяння українських поселенців.
3. Мішані подружжя.

Мова це один з найважливіших виявів культури, бо знання мови не допускає до занепаду культури. Якщо культура користується для виявлення себе іншою мовою, тоді культура втрачає оригінальний зміст. І не лише зміст, але також вартість для тих, що забули мову, бо вони цю культуру вже не розуміють і плекати її, ні поширювати не будуть. Українська культура губить вартість для українців, що забули рідну мову, бо це забуття зв'язує їх ближче з чужою культурою.

За приклад хай послужать статистичні дані: від 1951 р. до 1961 р. знання української мови серед українців впало від 89%

до 66%. Це значить, що за десять років 23% українців забули українську мову. Хоч протягом того самого часу українська група збільшилася на 78,000. Це значить, що одна четверта цього збільшення загубило свою рідну мову. Очевидно, що ці дані ще не точні, якщо відняти інші етнічні групи, які подали українську розмовну мову як матірну, то це ще більше вийде в некористь української групи. Але ці дані показують, якою мірою українці в умовах канадського життя затрачують свою мову. Якщо брати цей приклад як мірило асиміляційного процесу, то, ясно, що в майбутньому цей процес буде збільшуватися. Причина цьому: Брак належної уваги до української мови, в першій мірі в хаті, тобто в родині, в церкві та в «рідних школах».

Інший чинник — це розсіяння українських поселенців. Досліди соціологів показують, що задержання національної мови й культури, де ця група є в меншості, вимагає групового поселення. Найкращим доказом для українців-канадців є степові провінції, де українська мова панує в домах, у церкві і школі. Там ця мова, а в тім і культура, найдовше збереглася.

Інша доля стрінула українську мову й культуру на сході Канади, де українці живуть більш розсіяно та головно в містах. Там українська мова вже в другому поколінні втрачається, а з нею — і культура.

Великий вплив на асиміляцію української групи в Канаді мають мішані подружжя. У мішаних подружжях рідна мова губиться вже у першому поколінні. Мішане подружжя допомагають занепадові етнічних груп, а цей занепад сприяє асиміляції мови і культури. Дракслер у своїй книжці «Демократія і асиміляція», твердить, що мішані подружжя визначають висоту асиміляції даної етнічної групи.

Мішані подружжя між українцями в Канаді відсотково досить високі, що призводить до більшої добровільної асиміляції української мови і культури.

Канадський уряд не заінтересований в симіляційному процесі української меншини. Як доказ може послужити факт: уряд створив у 1963 р. «Королівську комісію для справ двомовности і двокультурности». З українців до Комісії покликано д-ра Ярослава Рудницького. Перший раз в історії Канади федеральний документ вимагав не тільки з'ясування вкладу «інших етнічних груп», поза

британською та французькою, в розбудову Канади, але, що важливіше, вимагав рекомендації, як зберегти цей вклад на майбутнє.

Більшість українських голосів у переслуханні, листах і меморандумах щодо двомовності і двокультурності в Канаді стосувалася негативної настанови, а часом і навіть гостро заперечувала дві «основні раси» в Канаді. В ім'я «мозаїки культур», чи «квітника», канадські українці домагалися повної рівності для всіх груп, в тому числі й української, щоби формально-правного забезпечення української мови на рівні з англійською та французькою.

В 1967 р. вийшов перший том Рапорту Королівської Комісії, де є включені окремі рекомендації д-ра Яр. Рудницького. Проф. Яр. Рудницький рекомендує признання, крім офіційної англо-французької федеральної двомовності в Канаді, ще й інші роди канадської обласної (регіональної) двомовності, в тому українсько-англійського білінгвізму в степових провінціях Канади: в Манітобі, Саскачевані та Альберті. Згідно з його рекомендацією, українська мова мала б бути державно визнаною обласною (регіональною) мовою Канади на степових теренах, де живе більше як десять відсотків українського населення. Пропонований новий статус для української мови давав би їй великі привілеї в шкільництві (включаючи український університет на кошт федерального уряду), в радіомовленні й телебаченні, в легалізації її вживання у внутрішньо-українському житті.

Українська група в Канаді перебуває на позиціях меншості як у загально-канадському, так і провінційному відношеннях. Українська меншина в Канаді мусить опрацювати свою власну систему громадського життя, скеровану на забезпечення свого завтра й розбудови майбутнього.

Знаючи про українські завдання в Канаді і розуміючи сприятливі обставини та позицію української меншини в Канаді, український провід повинен налагодити життя і діяльність так, щоб було кому зберегти в майбутньому питоменності української духовості.

Всі ці здобутки, якими сьогодні гордяться українці в Канаді, у великій мірі треба завдячувати українській пресі

З розвитком українського життя в Канаді, а саме: Церкви, суспільно-громадського, господарсько-економічного, робітничого, культурно-мистецького, політичного, літературного і наукового

життя, розвивалася і українська національна ~~літературна~~ преса, від перших початків українського поселення.

Преса є важливим чинником у житті народу. Вона є найкращим засобом інформації, виміни думок, розповсюдження і пояснювання ідей, акцій і подій. Вона є виразником публічної opinio, загальної і свого середовища. Вона поширює світогляд та формує думку читача. Від світогляду залежить вартість людини, її становище у приватному та суспільному житті. Від світогляду залежить також вартість спільноти. Кожна сторінка друкованого слова, — це пожива, полова або отруя у виробленні та поширенні світогляду.

Сьогодні ми навіть не можемо собі уявити життя без друкованого слова, без книги, журналу чи газети.

Особливе значення має преса для українців у вільному світі. Це те, що об'єднує українців на різних континентах, нагадує про Батьківщину, скріплює віру у неминуче звільнення України, підносить почуття національної гордості за її славне минуле, виховує в ідейно-політичному відношенні.

Головне завдання української преси у вільному світі в часи добробуту і високо розвиненої цивілізації — рятувати українську людину від духового зубожіння та національної смерті. Отже, це є завдання життєве, необхідне, для того, щоб українська людина чулась повновартісною і рівною з іншими співгромадянами. Завданням преси є теж нав'язувати дружні взаємини з іншими етнічними групами в країні поселення. Заохочувати до втримування і розвитку українських національних культурних цінностей і до вкладання їх до загальної крайової культури, брати найживішу участь у всіх ділянках життя країни поселення, підносити щораз вище духово й матеріально.

Коли оцінювати українську національну пресу саме під цим кутом, то мусимо ствердити, що її завдання у суспільно-громадському житті та формуванні національно-державницького світогляду за останні кільканадцять десятирок років колосальні. Це прекрасно розуміли окупанти України і тому пильно стежили за розвитком української преси, ставляли їй постійні перешкоди, або й зовсім припиняючи її появу. Різні були умови для розвитку української преси при відсутності своєї держави: раз ліпші, раз гірші — залежно від політичного курсу в даній державі, до складу якої входили українські землі. Найгірше на українській пресі і на всьому українському житті відбилися сучасні роки, коли майже вся

українська територія опинилася під владою большевиків. У «найбільш демократичній країні світу» цілком заборонено вільне друковане слово. Вся преса в СРСР підпорядкована режимові і служить виключно як засіб для пропаганди того режиму і як засіб комуністичного виховання широких мас. Про офіційну сьогоднішню пресу в Україні можемо сказати, що вона є українською тільки по формі, тому, що друкowana українською мовою, але змістом є вона наскрізь ворожою духові і політичним змаганням українського народу.

З хвилиною, коли українці з тих чи інших причин були змушені покидати свою батьківщину і опинилися на чужині, зродилася потреба видавати українську пресу на місцях нового поселення.

Українські поселенці в Канаді в перших роках користалися галицькою та американською пресою. Ця преса не могла задовольнити їхніх життєвих вимог, тому треба було організувати свою власну.

Перших 12 років після масової еміграції перші поселенці мусіли подбати про свої найконечніші справи, — колиба, або землянка і церква. Після того приходить рідна преса. В 1903 р. вийшла перша українська газета «Канадійський Фармер», а відтак почали виходити інші.

Переглядаючи українську канадську пресу від 1903 до 1967 р., можемо ствердити, що заслуги цієї преси для українського народу і Канади великі. Адже треба взяти до уваги, що т. зв. перша еміграція до Канади, були це люди малограмотні, національно мало-свідомі, що не знали іноді навіть як окреслити свою національну приналежність. В переписі до 1921 р. майже не находимо «українець», натомість: «Галішен», «Буковінієнс», «Австріянс», «Рутенієнс», «Рашенс», «Поле», тощо. Це була дійсно етнографічна маса без одного національного почуття. Був хтось, хто виховав цю мало-свідому масу, був хтось, хто сцементував її у свідому українську меншину і надав їй форми виробленого модерного суспільства, з власними церквами, школами, культурно-освітніми, молодечими, економічними та науковими установами крайового характеру.

Зробили це українські суспільні діячі-піонери в основній мірі за посередництвом українського друкованого слова, а особливо періодичної преси, яка була доступна для кожного.

Форми еміграційного життя мінялися з припливом нових хвиль еміграції. Друга після першої світової війни, третя — після другої світової війни. З припливом нових еміграційних сил помітна розбудова громадського життя української еміграції, в тому й розбудова преси. Появилось чимало нових видань після першої світової війни, а ще більше після другої.

Українську пресу в Канаді можна поділити на такі приблизно групи

1. Національно-громадська преса. Більшість української преси в Канаді займається національно-громадськими справами, а в останньому періоді виринула преса з партійно-ідейним напрямком.

2. Преса, що заступає католицький табір. Є це періодики, що стоять на основах католицького світогляду і католицької ідеології. Вони намагаються виховати своїх читачів на свідомих українців-католиків і добрих громадян Канади. Крім вісток і статей загально-політичного характеру, вони присвячують більше уваги подіям із релігійно-церковної ділянки.

3. Преса, що заступає православний табір. Православні часописи і журнали теж багато уваги присвячують релігійно-церковним справам. На сторінках православної преси багато полемічних статей проти Української Католицької Церкви і проти інших православних церковних відламків, що постали на тлі церковно-ідеологічно-політичних розходження.

4. Українська протестантська преса. Протестантські видання більшого впливу на українське громадянство в Канаді не мають. Вони до національних справ ставилися досі досить байдуже, а в релігійно-церковних справах заступають чужий для українців світогляд. Вони мають мало передплатників і між українською спільнотою не втішаються популярністю. Дуже часто фінансовані чужими релігійними сектами, тому свої видання українською мовою можуть висилати даром, або за мінімальною заплаатою.

5. Дитячі й молодечо-виховні видання. Ця преса розвинулася після другої світової війни. Хоч були спроби раніше видавати таку пресу, але вона була короткотривала. Ця преса відіграє дуже важливу виховну роль для молоді. Порівнюючи іншу молодіжну пресу, можна сказати, що українська дитячо-молодеча преса виконує важливу й успішну функцію.

6. Літературно-мистецька преса. В цій ділянці є багато окремих журналів-місячників чи окремих додатків до тижневиків, які в той чи інший спосіб стараються задовольнити потреби українського читача. Ця преса редагована на досить високому рівні та насвітлює всі культурно-мистецькі аспекти.

7. Популярно-наукова преса. Це журнали з більш науковою тематикою, призначені для української науки та думки в вільному світі. Це літературно-історичні розвідки, звіти з наукових конференцій, доповіді тощо.

8. Розвагово-спортова преса. Це окремі журнали чи газети, або додатки до газет, які призначені для читача — любителя статей легкого жанру та спорту.

9. Робітничо-професійна преса. Це преса, що заступає робітничо-фермерські та професійні інтереси. В початках робітничо-фермерська преса була під великим соціалістичним впливом і була досить поширена в Канаді. Опісля зродилася професійна преса. Сюди належить преса українських ветеранів, купців — промисловців та професіоністів.

Українська канадська преса старається охопити всі ділянки українського життя. З цим наступає диференціація і спеціалізація, а це зв'язане з більшими фінансовими витратами. Всі недоліки випливають з недостачі фінансових засобів. Її фінансовими засобами є передплата, торговельні оголошення та пресовий фонд. Малий тираж не може дати часописам потрібного матеріального забезпечення. Через це багато з них ледви животіють, а до інших треба доплачувати. Ще інші видавництва рятують себе тим, що працівники адміністрації чи редакції виконують свою працю напівдаром. Без потрібного капіталу, кольпортерів, дописувачів та фахових журналістів видавництва не можуть дозволити собі на замовлення матеріалів, ілюстрацій, виплату нагород і авторських гонорарів, а вже не можна говорити про те, щоб вести конкуренцію з великими гарно ілюстрованими англомовними часописними виданнями, які більш притягають читача.

Крім матеріальних труднощів, які тяжко поборювати, другі ще тяжчі це — розбиття партійно-ідеологічне і церковно-релігійне, що впливає від'ємно на пресу.

Одною з основних причин є брак молодих журналістів в українських видавництвах. Майже жодне українське видавництво в

Канаді не має журналіста нижче 50-го року життя. Ця проблема зроджує питання, а хто перебере українську канадську пресу завтра? Цей брак доросту в українській журналістиці виник через байдужу поставу цілого суспільства до рідної преси, а не через погану українську пресу.

Чому бракує доросту в українській журналістиці — на це питання є ще одна причина. Деякі газети і їх редактори не мають почуття міри у полеміці з немилими собі поглядами чи середовищами. Молодь не хоче чути і не хоче бачити всіх тих сварок, паплюжень і наклепів, що трапляються на сторінках української преси. Щоб це все оминати і заохотити молодь читати і поважати рідну пресу, редактори мусять зробити деякі уступки та перевірити свої позиції і підходити до проблем у загально-національній площині, а не дивитися через окуляри конфесійні чи політичних доктрин. Вони мають пам'ятати, які користі приносить добра преса.

Добра преса це та, що стоїть на засадах християнської моралі, що є завжди об'єктивна й правдомовна. Редактори повинні писати щиро, правду, вияснювати, а не її затемнювати.

Добра преса в першу чергу має на меті добро свого народу, а не групові чи особисті користі. Має моральну відвагу виступити проти зла, що загрожує народові, бо вона це — сторож здорового духа народу.

Добра преса має глибоке почуття відповідальности та вистерігається поширювати отруту, замість духової поживи. Добра преса в найгарячійшій полеміці задержує пристойний тон, шанує думку другого, здержується від сарказму, призадумується над аргументами противника, зберігає пошану до особи, з якою веде полеміку.

До цих усіх висновків можемо додати ще один, дуже суттєвий, а саме, що в Канаді маємо забагато часописів. Краще мати менше часописів, але справді сильних під кожним оглядом. Українська спільнота є вже настільки сильна і матеріально забезпечена, що українці в Канаді можуть мати хоч один національний щоденник. Це було би ще одно досягнення української преси в Канаді.

Не зважаючи на ці вимушені обставинами недоліки, треба ствердити з признанням, що впродовж свого 65-річного існування українська преса в Канаді з честю виконує свій обов'язок. Поборюючи матеріальні недостачі, відбиваючи ворожі удари й затії, українська преса вірно й непохитно виконує призначене їй історичне завдання: повсякчасно працювати на службі рідного народу.

Від фермерських наймів і залізнодорожних заробітників до університетських кафедр і міністерських кабінетів — це довгий і важкий шлях української людини в Канаді.

На цьому шляху українського імігранта повсякчасно супроводила українська преса. Вона раділа його radoщами й боліла його болями, вона приносила йому вісті з України, вона скрізь і завжди була йому щирим дорадником та вірним другом.

За всі здобутки, за розбудову Канади українці канадці дістали признання від найвищих канадських державних мужів.

Прем'єр міністрів Канади Лестер Б. Пірсон у своїй промові в Едмонтоні, на святкуваннях 75-річчя поселення українців в Канаді, з'ясував концепцію Канади і в тому ролі української меншини. Прем'єр Пірсон вказав на ті цінності, що їх внесли українці в життя Канади, такими словами:

«Ви продовжуєте віру ваших предків, зберегли свою власну тотожність, свою культуру і установи серед канадської нації. Ви збагатили Канаду вашим вкладом у політичний, культурний, хліборобський, промисловий, професійний і виховний розвиток. Ваша любов до землі, ваше захоплення свободою — особистою і національною, ваша віра в демократію — все це висловлене в вашій поезії, ваших піснях і ваших танцях. Вони є тепер частиною спадщини Канади.

Зберігши вашу тотожність, вашу мову і традицію, ви додали цінностей, сили і кольору характерові Канади... Ваші громади мають неабиякі заслуги громадської служби, з якої скористалася уся Канада.»²

Українці-канадці є горді за признання, за свій вклад і розбудову нової Батьківщини — Канади.

² «Гомін України», Торонто, рік 18, ч. 36, 27 серпня, 1966, стор. 2.

UKRAINISCHES ZEITUNGSWESEN IN KANADA (1903 — 1967)

Zusammenfassung

Einleitung

1967 sind 100 Jahre seit der Gründung des Bundesstaates Kanada vergangen. Ein Jahr zuvor — 1966 — feierten die kanadischen Ukrainer das 75 jährige Jubiläum ihrer Ansiedlung in diesem Lande.

Dieses Jubiläumsjahr schien dem Verfasser der passende Zeitpunkt zu sein, um die Bearbeitung des längst fällig gewordenen Themas der Geschichte der Entwicklung des ukrainischen Zeitungswesens in Kanada, in Angriff zu nehmen.

Für die Erforschung des Materials wurde der Zeitabschnitt von 1903 bis 1967 gewählt. Die Untersuchungen wurden in verschiedenen Teilen Kanadas durchgeführt, besonders aber in denjenigen Gebieten, denen ukrainische Historiker bis dahin keine grössere Aufmerksamkeit geschenkt hatten. So konnten zugleich neue, interessante Tatsachen aufgezeichnet und zahlreiche bibliographische Einzelheiten festgehalten werden.

Die vorliegende Arbeit stellt eine geschichtliche Aufzeichnung einer Phase des kulturellen Entwicklungsprozesses dar — und dazu gehört auch die Entwicklung der Presse — einer aus Europa stammenden ethnischen Einwanderergruppe, die sich stets bemühte ihre Volkskultur zu erhalten und durch loyale Zusammenarbeit mit den anderen Volksgruppen Kanadas zur Bereicherung des kulturellen Lebens ihrer neuen Heimat beitrug. In manchen Provinzen Kanadas bilden die Ukrainer die zweitgrösste ethnische Gruppe, und zwar nach der englisch- bzw. französischsprachigen Bevölkerung. Schon aus diesem Grunde ist die Erforschung der Tätigkeit der Ukrainer in diesem Lande für die zukünftige Entwicklung Kanadas von großer Bedeutung.

1. Ukrainische Immigration und Ansiedlung in Kanada

Das ukrainische Volk hat eine reiche Kulturtradition und eine sehr bewegte historische Vergangenheit. Fruchtbare Boden hat die

Hauptbeschäftigung der ukrainischen Bevölkerung bestimmt; ihre grosse Mehrheit befasste sich mit der Landwirtschaft. Das war auch der Grund dafür, daß die ukrainischen Immigranten in Kanada solche Gebiete für ihre Ansiedlung wählten, die bezüglich Klima und Bodenbeschaffenheit am meisten ihrer alten Heimat ähnelten. Auch hier wollten sie Landwirtschaft betreiben.

Die erste nennenswerte Immigration der Ukrainer in Kanada begann in der zweiten Hälfte des 19. Jhrdts. Nach 1891 kamen nach Kanada grössere Gruppen, die infolge der ungünstigen Verhältnisse in der Ukraine (Übervölkerung, Behinderung in der freien Entwicklung des politischen, kulturellen und religiösen Lebens) es vorgezogen hatten ihre Heimat zu verlassen.

Es gab drei Hauptphasen der ukrainischen Immigration in Kanada: 1891-1914, 1922-1939 und 1946-1951. Es wäre falsch, anzunehmen, daß die in Kanada eingewanderte Ukrainer ausschliesslich Landwirte waren. In allen Immigrationsperioden siedelten sich hier auch Ingenieure, Lehrer, Ärzte, Juristen und andere Intellektuelle an. Zur Zeit leben in Kanada rund 500.000 Bürger ukrainischer Abstammung. Sie stellen Abgeordnete zum Federalparlament und zu den Provinzialparlamenten. Einige Politiker ukrainischer Abstammung die sich zur ukrainischen Volkszugehörigkeit bekennen, waren Mitglieder der kanadischen Federalregierung.

Sehr grossen Einfluss auf die Gestaltung des Lebens der kanadischen Ukrainer hatten die ukrainischen Kirchen; die katholische und die orthodoxe.

2. Anfänge der ukrainischen Presse in Kanada

Die Kirchen waren die Institutionen, die den Grundstein für die ukrainische Presse in Kanada gelegt haben. Die Notwendigkeit Nachrichten über die Tätigkeit der Kirche zu vermitteln und die Bemühung, das Leben der Immigranten im Geiste der ukrainischen Kirchentradition zu formen, haben das Erscheinen der vorerst sehr bescheidenen kirchlichen Informationsblätter zweckmässig gemacht.

Die ersten Zeitschriften wurden in den Zentren des ukrainischen kulturellen und religiösen Lebens, wie Toronto, Winnipeg, Edmonton, Yorkton und Mundare gedruckt, wo bereits mehrere Bücher und Broschüren in ukrainischer Sprache herausgegeben worden waren.

Mit der Zeit entstand das Bedürfnis, Zeitungen und Zeitschriften herauszugeben, die auch Inserate der inzwischen zahlreich gewordenen ukrainischen Unternehmer, aufnehmen konnten. Zur Zeit erscheinen in Kanada in ukrainischer Sprache jährlich über 100 Buchtitel. Was die Zeitungen und Zeitschriften anbetrifft, so wurden bis 1967 rund 250 herausgegeben, davon 35 periodische Ausgaben.

3. *Entwicklung der ukrainischen Presse in Kanada*

Diese bemerkungswerte Entwicklung zeugt von dem grossen Interesse der kanadischen Ukrainer an den Veröffentlichungen in ihrer Muttersprache. Die ukrainische Zeitschriften informieren den Leser über das vielfältige Leben dieser ethnischen Gruppe, sie geben den ukrainischen Autoren die Möglichkeit ihre Werke zu veröffentlichen, sie berichten über ukrainische Betriebe und Unternehmungen in Kanada. Kurz gesagt: Sie verbinden!

Es ist selbstverständlich, daß der Inhalt der Provinzzeitungen sich von dem der überregionalen Zeitungen erheblich unterscheidet. Alle verfolgen jedoch den gleichen Zweck: die Erhaltung und Pflege der ukrainischen Kultur auf kanadischem Boden.

4. *Lösungsform der Forschungsaufgabe*

Die vorliegende Arbeit gibt Auskunft über nahezu 250 Zeitschriften die in Kanada bis 1967 in ukrainischer Sprache erschienen sind.

In allen Fällen findet man folgende Daten:

a) Bibliographische Angaben:

- Name und Untertitel der Zeitschrift
- Datum der Ersterscheinung und wenn sie nicht mehr herausgegeben wird, auch das Datum des Einstellens
- Veröffentlichungsort
- Name des Herausgebers und des verantwortlichen Redakteurs
- Umfang und Art (Tageszeitung, Wochenzeitschrift usw.)
- Mitglieder des Redaktionkollegiums
- Preis der einzelnen Nummer im Abonnement

b) historische Vermerke:

Angaben über die geschichtliche Entwicklung und evtl. vorgenommene Änderungen.

5. Kritische Betrachtung der ukrainischen kommunistischen Zeitungen in Kanada

Kommunistische Zeitschriften in ukrainischer Sprache erscheinen in Kanada seit 1919. Diese Presse kann nicht als unabhängig bezeichnet werden; sie richtet sich in der Aufmachung und der Terminologie nach der sowjetischen Presse. Sie hat auch die Aufgabe, kommunistische Ideen unter den kanadischen Ukrainern zu verbreiten und zielt auf die Beseitigung der jetzigen politischen und gesellschaftlichen Ordnung Kanadas. Die konträre Stellung der kommunistischen Presse gegenüber den ukrainischen nationalen Interessen hat die totale Ablehnung der kanadischen Ukrainer zur Folge. Verschiedene Affären (Gerichtsverhandlung gegen die kanadischen Kommunisten 1931 in Toronto sowie die Enthüllungen des sowjetischen Agenten Ihor Gusenko) liessen darauf schliessen, daß einige Herausgeber dieser Zeitschriften auch nachrichtendienstlich für die UdSSR tätig waren.

6. Errungenschaften der kanadischen Ukrainer als Gegenstand der Berichterstattung der ukrainischen Presse Kanadas

Nach ihrer 75 jährigen Ansiedlungszeit in Kanada (1891-1966) können die Ukrainer auf bemerkungswerte Erfolge zurückblicken;

- nahezu 500.000 ha kanadischen Bodens wurden von den ukrainischen Einwanderern erschlossen und bebaut —
- 63 Provinzialparlamentarier, 13 Mitglieder des Federalparlamentes und 3 Senatoren waren ukrainischer Abstammung —
- Im ersten Weltkrieg kämpften in der kanadischen Armee 10.000 und im zweiten Weltkrieg 40.000 ukrainische Freiwillige bis zum Dienstgrad eines Generals —
- Über 1.000 Pfarrämter beider ukrainischer Kirchen haben die Seelsorge der ukrainischen Katholiken und der Orthodoxen inne —
- Mehr als 6.000 ukrainische Lehrer und über 200 Hochschulprofessoren ukrainischer Abstammung sind an kanadischen Schulen und Universitäten tätig —
- Rund 10.000 ukrainische Studenten besuchen kanadische Universitäten.

Ukrainische Angestellte, Arbeiter und Unternehmer sind Mitglieder eigener Berufsverbände. Ukrainische Spar- und Darlehens-

kassen verfügen über ein Reservekapital von mehr als 50 Millionen Dollar.

Ukrainische Musiker, Kunstmalers, Bildhauer und Architekten beeinflussten nachhaltig die Entwicklung der kanadischen Kultur.

In Anbetracht der aufgezeigten Gegebenheiten ist die kontinuierliche Tätigkeit der sieben ukrainischen Verlagshäuser mit 85 periodisch erscheinenden Ausgaben nicht nur möglich, sondern notwendig geworden.

THE UKRAINIAN PRESS IN CANADA (1903—1967) SUMMARY

The year 1967 marked the hundredth anniversary of the Canadian Confederation. In 1966 was the 75th anniversary of the Ukrainian settlement in Canada. Therefore a compilation of the history of the Ukrainian-Canadian press (1903—1967) at this time seems especially relevant.

Research for this project was conducted in various parts of Canada. Its aim was both historical and bibliographical.

1. The Ukrainian immigration und settlement in Canada

The earliest immigration began sporadically in the latter half of the 19th century. Massive immigration occurred in three stages — 1891—1914, 1922—1939, and 1946—1951. While most of the early arrivals were farmers, many of the later immigrants were technically trained or had academic background. Today, Canadians of Ukrainian descent number about 500,000 and can be found on every level of professional as well as political life. It is definitely a minority group that has influenced Canadian life and culture.

2. The beginnings of the Ukrainian Press in Canada

The earliest publications came out in large cultural centers such as Toronto, Winnipeg, Edmonton, Yorkton and Mundare. At present about one hundred books and pamphlets are published on Ukrainian topics in one year. Newspapers, initially an important means of communication, have been printed for many years. Today they number 35.

3. Development of the Ukrainian Press

In the time period under discussion about 250 newspapers had been printed in the Ukrainian language, — a good indication that the immigrants were interested in their new homeland. Most of these newspapers had a local character. Their purpose was to satisfy the cultural and religious needs of the newcomers. Secondly, they pro-

vided space for advertising and helped the people to integrate economically.

4. *Form and matter of study*

In the Bibliography of the 250 periodicals the following information is given:

a. Bibliographical entry:

Title and subtitle of periodical,

Date of first and last issue — except in the case of those still being published;

Place of publication,

Sponsors, with names of individuals responsible for the publication;

Pages, size and frequency of issue,

Editor or editors,

Subscription price.

b. The historical development of the periodical, changes in format and coverage, subjects, trends, and cultural significance.

5. *A critical consideration of Communist periodicals in the Ukrainian language in Canada*

In the opinion of the author the Ukrainian Communist Press in Canada has a doubtful journalistic value. He considers it as a subversive media, — a mere echo of Moscow policies.

6. *Achievements of Canadian Ukrainians*

The greatest achievements of Ukrainian immigrants have been in the field of agriculture. They have also had some influence in politics: 79 Ukrainians were in Parliament, 50,000 fought in the First and Second World Wars. There are about 1,000 parishers in Canada. Various professional organizations exist in most of the major cities. 60 Ukrainian Credit Unions with assets of over 50 million dollars service the population. As an ethnic group Ukrainians have added variety and colour to the Canadian life in general.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Баран, Степан. «Свобода» і «Діло» та їх роля. «Ювілейний Альманах Свободи, 1893-1953». Джерзі Ситі, Український Народний Союз, 1954, стор. 81-95.
- Безхлібник, Василь. Участь українців в розбудові Канади. «Альманах Календар 'Гомону України', на 1959 рік». Торонто, Гомін України, 1959, стор. 54-59.
- Вілецький, Леонід. Українські піонери в Канаді, 1891-1951. Вінніпег, Комітет Українців Канади, 1951, стор. 120.
- Боровик, Михайло. Початок української преси в Канаді. «Український Самостійник». Мюнхен, рік 12, ч. 9. вересень 1961, стор. 27-29.
- Боровик, Михайло. 50-річчя української преси в Східній Канаді. «Гомін України», Торонто, рік 17, ч. 11, 6 березня 1965, стор. 11-12.
- Боровик, Михайло. Українська преса в Східній Канаді. Оттава, 1960, 175, 5 стор. (Магістерська тема Оттавського Університету).
- Бочковський, О. І. Основи журналізму; нарис теорії журналістики (курс лекцій ч. 61). Регенсбург, Український Технічно-Господарський Інститут, 1946, 100 стор.
- Бочковський, О. І. Структура часопису; нарис архітектоніки часопису (курс лекцій ч. 64). Регенсбург, Український Технічно-Господарський Інститут, 1947, 39 стор.
- Бритійська Колумбія і українці, з нагоди 30-річчя існування 20 Відділу Товариства Взаємної Помочі у Ванкувері, 1927-1957. (Ванкувер) Товариство Взаємної Помочі, 20 Відділ, (1957), 199 стор.
- Войценко, Ольга. Літопис українського життя в Канаді. Вінніпег, Видавнича Спілка Тризуб, 1961-1969, 4 томи.
- Волинець, С. Українці з гордістю зустрічають 100-річчя Канади. «Календар-Альманах 'Українського Голосу' на 1967 рік». Вінніпег, Видавнича Спілка Тризуб, 1967, стор. 88-93.
- Гуцуляк, Михайло. Українець-співтворець кордонів Канади й Аляски, історично-географічний нарис. Ванкувер, Накладом автора, 1967, 132 стор. (Наукове Товариство ім. Шевченка. Бібліотека Українознавства, том 24).
- Гуменюк, Іван. Мої спомини; до розвитку організованого життя українців у Східній Канаді. Торонто, 1957, 60 стор.
- Дорошенко, Володимир. Українська преса у вільному світі в роках 1961 і 1962. «Свобода-Альманах, на рік 1963». Джерзі Ситі, Український Народний Союз, 1963, стор. 53-75.
- Драган, Антін. У 70-ліття «Свободи». «Свобода-Альманах, на рік 1963». Джерзі Ситі, Український Народний Союз, 1963, стор. 5-9.
- Животко, Андрій. Нарис історії української преси (курс лекцій ч. 62). Подєбради, Український Технічно-Господарський Інститут, 1937, 108 стор.
- З. Я. Участь українців в політичному житті Канади. «Альманах Календар 'Гомону України', на 1959 рік». Торонто, Гомін України, 1959, стор. 51-53.
- Золотий Ювілей Товариства «Просвіта» в Форт Вілліямі, Онт., 1906-1956; статті і спомини з нагоди 50-літньої діяльності. Вінніпег, Товариство «Просвіта» в Форт Вілліямі, 1956, 93 стор.

- Іванис, В. і Т. Гуменюк.** Українська Автокефальна Православна Церква. «В пам'ять посвячення Української Православної Катедрі св. Володимира в Торонті, 22 травня 1955 року». Торонто, Українська Православна Катедральна Громада, 1955, стор. 35-67.
- Історія української еміграції в Канаді, за час від 1890 до 1930 року.** Вінніпег, 1930, 335 стор.
- Іжик, Семен.** Перша Українська Католицька Митрополія в Канаді, 12 лютого, 1957. Вінніпег, Митрополичий Ординаріят, 1957, 183 стор.
- Казимира, Богдан.** Перший василянин у Канаді. Торонто, Українське Видавництво «Добра Книжка», 1961, 37 стор.
- Казимира, Богдан.** Українські ієрархи й Запомогове Братство св. Николая. «Альманах золотого ювілею, 1905-1955». Вінніпег, Українське Запомогове Братство св. Николая в Канаді, 1957, стор. 31-56.
- «Канадійський Фармер», ювілейне число 1903-1955. Вінніпег, рік 51, ч. 48, 30 листопада 1953, 24 стор.
- Кедрин, Іван.** «Діло» — «Рада» — «Свобода». «Свобода-Альманах, на рік 1963». Джерзі Ситі, Український Народний Союз, 1963, стор. 10-22.
- Кобзей, Т.** Роля й доля українських робітників у Канаді. «Календар-Альманах, Українського Голосу», на 1967 рік». Вінніпег, Видавнича Спілка Тризуб, 1967, стор. 113-115.
- Ковбель, Семен.** Пропам'ятна книга Українського Народного Дому в Вінніпегу. Вінніпег, Український Народний Дім, 1949, 863 стор.
- Когуська, Наталка Л.** Чверть століття на громадській ниві, 1926-1951; історія Союзу Українок Канади. (Вінніпег, Союз Українок Канади, 1952), 540 стор.
- Комітет Українців Канади, Відділ у Монреалі.** Пропам'ятна книга з нагоди відзначення 75-ліття поселення українців у Канаді і 100 ліття Канади. Монреал, 1967, 104 стор.
- Комітет Українців Канади.** Збірник матеріалів і документів у 25 ліття діяльності КУК, 1940-65. Вінніпег, КУК, 1965, 310 стор.
- Кравчук, Петро.** П'ятдесят років служіння народу; до історії української народної преси в Канаді. Торонто, В-во «Українське Життя», 1957, 248 стор.
- Кумка, Михайло.** Які часописи виходили в українській мові в Канаді. «Календар Українського Голосу, 1938». Вінніпег, Український Голос, 1938, стор. 115-123.
- Липовецький, І.** Українська еміграція в Новому Світі. «На чужині», Календар, 1947. Авгсбург, Українська Книгарня, 1947, стор. 87-91.
- Лобай, Данило.** Українська преса в Канаді. «Ювілейний Альманах для відмічення 50-ліття праці «Українського Голосу», 1910-1960». Вінніпег, Видавнича Спілка Тризуб, 1960, стор. 130-140.
- Лоза, М.** Роля еміграційної преси. «Альманах-Календар, у 10-річчя «Гомону України», 1948-1958». Торонто, Гомін України, 1958, стор. 80-83.
- Лозинський, Й. Г.** Літопис української преси в Канаді. «Календар-Альманах Канадійського Фармера, на 1966 рік». Вінніпег, Канадійський Фармер, 1966, стор. 127-137.
- Луців, Федір.** Могила Агапія Гончаренка. «Свобода-Альманах, на рік 1963». Джерзі Ситі, Український Народний Союз, 1963, стор. 108-112.
- Лучкович, М.** До 70-ліття українського поселення в Канаді. «Український Самостійник». Мюнхен, рік 12, ч. 9, вересень 1961, стор. 9-12.
- Малащук, Роман.** Наша газета «Гомін України». «Альманах-Календар у 10-річчя «Гомону України», 1948-1958». Торонто, Гомін України, 1958, стор. 36-44.

- Марунчак, Михайло. В зустрічі з українськими піонерами Альберти. 2-ге вид. Вінніпег, Вібліотека Піонера, 1965, 88 стор.
- Марунчак, Михайло Генік та о. Нестор Дмитрів, перші наші культурні діячі в Канаді. «Український Самостійник». Мюнхен, рік 19, ч. 1, січень 1968, стор. 32-35.
- Марунчак, Михайло. Перший священник у Канаді. «Календар Поступу, на 1967 рік». Вінніпег, Видавнича Спілка Поступу, 1967, стор. 87-92.
- Марунчак, Михайло. Студії до історії українців Канади. Вінніпег, Українська Вільна Академія Наук, 1964-1967, 2 томи.
- Марунчак, Михайло. Хто зорганізував видавництво і часопис «Канадійський Фармер». Календар-Альманах Канадійського Фармера, на 1966 рік. Вінніпег, Канадійський Фармер, 1966, стор. 28-34.
- Мегас, Й. З нагоди 50-річчя Канадійського Фармера. «Канадійський Фармер», (ювілейне число) Вінніпег, рік 51, ч. 48, 30 листопада 1953, стор. 9.
- Наріжний, Симон. Українська преса. «Українська культура; курс лекцій ч. 84, за редакцією проф. Дмитра Антоновича». Регенсбург, Український Технічно-Господарський Інститут, 1947, стор. 111-127.
- Нелин, Іван. Перші кроки піонерів Українського Торонта. «Календар-Альманах Українських Канадійських Підприємців і Професіоналістів, 1957». Торонто, Об'єднання Українсько-Канадійських Підприємців і Професіоналістів Торонта, 1957, стор. 84-86.
- Николяк, Дм. А. Короткий історичний нарис Українського Народного Дому в Торонто; з нагоди 35-річчя праці Товариства. Торонто, Український Народний Дім, 1953, 36 стор.
- Пропам'ятна книга з нагоди золотого ювілею (1916-1966) храму св. Архистратига Михайла в Монреалі. (Монреал, 1966), 100 стор.
- Пропам'ятна книга оо. Василіян у Канаді. Торонто, Видавництво Отців Василіян, 1953, 432 стор.
- Рахманний, Роман. Преса Української РСР: 1967. «Сучасність». Мюнхен, рік 7, ч. 2, лютий, 1967, стор. 87-109.
- Романів, Семен. Історія Українського Запомогового Братства св. Николая в Канаді. «Альманах золотого ювілею, 1905-1955». Вінніпег, Братство, 1957, стор. 134-155.
- Рудницький, Ярослав. За новий статус української мови в Канаді. «Слово на Сторожі». Вінніпег, ч. 5, 1968, стор. 15-25.
- Рудницький, Ярослав. Українці Канади і концепція двох канадських націй. «Український Самостійник». Мюнхен, рік 18, ч. 10, жовтень 1967, стор. 19-25.
- Саварин, Ніл. ЧСВВ. Українська католицька преса в Канаді, 1891-1941. «Пропам'ятна книга поселення українського народу в Канаді». Йорктон, Голос Спасителя, стор. 39-44.
- Савчук, С. В. Автокефалія Української Греко-Православної Церкви в Канаді. «В пам'ять посвячення Української Православної Катедри св. Володимира в Торонті, 22 травня 1955 року». Торонто, Українська Православна Катедральна Громада, 1955, стор. 18-22.
- Світлій пам'яті Василія — піонерів, 1902-1962. Мондер, Алта., 1963, 120 стор.
- Сокульський, Д. Ю. Українська преса в Канаді в рр. 1953-1957. «Новий Шлях». Вінніпег, ч. 44, 2 червня 1958 р. стор. 3.
- Соломика, Василь. Змагаємося за означення вартості. «Альманах-Календар, у 10-річчя 'Гомону України', 1948-1958». Торонто, Гомін України, 1958, стор. 83-90.

- Сосновський, Михайло. Вклад нової еміграції в українське життя у Канаді; думка з приводу десятиріччя появи «Гомону України». «Альманах-Календар, у 10-річчя 'Гомону України', 1948-1958». Торонто, Гомін України, 1958 р., стор. 168-173.
- Сосновський, Михайло. Українська етнічна група в Канаді — якою вона є сьогодні і які її перспективи? «Календар-Альманах Українських Канадійських Підприємців і Професіоналістів, 1957». Торонто, Об'єднання Українсько-Канадійських Підприємців і Професіоналістів Торонто, 1957, 49-55.
- Сосновський, Михайло. Українське робітництво й напрямні політики нашої спільноти в Канаді. «Альманах золотого ювілею, 1905-1955». Вінніпег, Українське Запомогове Братство св. Николая в Канаді, 1957, стор. 88-103.
- Тесля, Іван. Розселення українців у Канаді. «Альманах золотого ювілею, 1905-1955». Вінніпег, Українське Запомогове Братство св. Николая в Канаді, 1957, стор. 57-87.
- Тесля, І. і П. Юзик. Українці в Канаді — їх розвиток і досягнення. «Український Самостійник». Мюнхен, рік 18, ч. 10, жовтень, 1967, стор. 5-18; ч. 11, листопад, 1967, стор. 8-18; ч. 12, грудень, 1967, стор. 14-21, рік 19, ч. 1, січень, 1968, стор. 13-22; ч. 2, лютий, 1968, стор. 18-25.
- Томашевський, Тома. В 50-річчя першого плугатора на українській ниві в Канаді. «Канадійський Фармер», (ювілейне число), Вінніпег, рік 51, ч. 48, 30 листопада, 1953, стор. 9-10.
- Топольницький, Василь. Українська кооперація в Канаді. «Український Самостійник». Мюнхен, рік 12, ч. 9, вересень, 1961, стор. 24-26.
- Українське Національне Об'єднання Канади, Філія в Содбурах. Ювілейна книга, 25-річчя Філії Українського Національного Об'єднання в Содбурах. (Вінніпег) Філія УНО, Судбури, Онт. 1957, 104 стор.
- Фединський, Олександр. Бібліографічний покажчик української преси поза межами України за 1966 рік. Клівленд, Огайо, Український Музей-Архів, 1967, 76 стор.
- Фесенко, М. Українські євангелики в Канаді. «Український Самостійник». Мюнхен, рік 19, ч. 2, лютий 1968, стор. 26-28.
- Чумер, Василь. Спомини: переживання українських переселенців в Канаді, 1892-1942. Едмонтон (1942) 188 стор.
- Шевчук, Володимир, ЧСВВ. Українська преса у вільнім світі. «Календар Світла на 1956 рік». Торонто, Видавництво ОО. Василіян, 1956, стор. 145-150.
- Ювілейна Книга «Нового Шляху», 1930-1955; «Календар-Альманах, на 1956-1957 р.» Вінніпег, Українська Національна Видавнича Спілка, 1956, 320 стор.
- Ювілейний Альманах для відмічення 50-річчя праці «Українського Голосу», 1910-1960». Вінніпег, Видавнича Спілка Тризуб, 1960, 288 стор.
- Ювілейний збірник статей і звітів для історії і прийдешніх поколінь. Торонто, Ліга Українських Католицьких Жінок, Східньої Канади, 1957, 126 стор.
- Юзик, Павло. Завдання українців Канади «Український Самостійник». Мюнхен, рік 12, ч. 9, вересень 1961, стор. 21-23.

BIBLIOGRAPHY

- Canada. Department of Citizenship and Immigration. Canadian Citizenship Branch. Notes on the Canadian family tree. Ottawa (Queen's Printer) 1960. 137 p.
- Canada. National Library. Reference Branch. Periodicals in the social sciences and humanities currently received by Canadian libraries. Ottawa (Queen's Printer) 1968. 2 v.
- Canadian advertising rates and data; the media authority: Foreign language publications. Toronto, 1960-1968.
- Darcovich, William. Ukrainians in Canada; the struggle to retain their identity. Ottawa, 1967. VI, 38 p.
- Gibbon, John Murray. Canadian mosaic; the making of a northern nation. Toronto, McClelland and Stewart, (1938). 455 p.
- Handbuch Deutsche Presse. Herausgegeben vom Nordwestdeutschen Zeitungsverleger-Verein. Bielefeld, Deutscher Zeitungs-Verlag GMBH, (1947). 446 Seiten.
- Hunchak, N. J. Canadian of Ukrainian origin. Winnipeg, Ukrainian Canadian Committee, 1945, 164 p.
- Kaye, Vladimir J. Early Ukrainian settlements in Canada, 1895-1900 Dr. Josef Oleskow's role in the settlement of the Canadian Northwest, by Vladimir J. Kaye. Foreword by George W. Simpson. (Toronto) Published for the Ukrainian Canadian Research Foundation by University of Toronto Press, 1964. XXVI, 420 p.
- Kaye, Vladimir J. Participation of Ukrainians in the political life of Canada. „Golden Jubilee Almanac, 1905-1955“. Winnipeg, Ukrainian Mutual Benefit Association of St. Nicholas of Canada, 1957, 112-133 p.
- Kirkconnell, Watson. Seven pillars of freedom. Toronto. University Press, 1944, 226 p.
- Lower, Arthur R. M. Canadians in the making; a social history of Canada. Toronto, Longmans (1965), 475 p.
- Lysenko, Vera. Men in sheepskin coats; a study in assimilation. Toronto, Ryerson Press, (c1947) 312 p.
- Morton, William L. Manitoba: a history. (Toronto) University of Toronto Press (1957) 519 p.
- Negrych, Olenka. Ukrainian press in Canada, by Danylo Lobay; tr. and rev. by O. Negrych. (in „The Ukrainians in Canada“, by Ol'ha Woycenko, Winnipeg, 1967, Appendix A. p. 233-238).
- New serial titles, a union list of serials commencing publications after Dec. 31, 1949. New York, R. R. Bowker, 1966. 2 V.
- Prokop, P. Change and challenge in the Ukrainian ethnic group, by P. Prokop, W. Harasym and M. J. Sago. Toronto, Association of United Ukrainian Canadians, 1967. 31 p.
- Shkwarok, J. OSBM The Ukrainian settlers in Canada and their schools, 1891-1921. Edmonton, (n. p.) 1958, 157 p. (M. A. thesis).

- Stancliff, Merton W.** A comparative study of value orientations among three ethnic groups living in the province of Manitoba; report by Merton W. Stancliff, with the assistance of Mark Iutovich and Michael P. Moore. (Winnipeg)University of Manitoba, 1965. XVI. 313 p. (Mimeographed).
- Ukrainica Canadiana, 1953-1966**, ed. by J. B. Rudnycky. Winnipeg, Ukrainian Free Academy of Sciences, 1954-1967.
- Union list of serials in libraries of the United States and Canada.** 3d. ed. Edited by Edna Brown Titus. New York, H. W. Wilson, 1965. 5 V.
- Wilson, Logan and William L. Kolb.** Sociological analysis; an introductory text and case book. New York, Harcourt, Brace and Co. (c 1949) 866 p.
- Woycenko, Ol'ha.** The Ukrainians in Canada. Winnipeg, 1967, 271 p. (Canada Ethnica, 4).
- Wright, James F. C.** Ukrainian-Canadian (in Canadian Geographical Journal, vol. 25 no. 2 August 1942, pp. 74-87).
- Young, Charles H.** The Ukrainian Canadians; a study in assimilation. Edited by Helen R. Y. Reid. Toronto, Nelson, (c 1931) XIV, 327 p.
- Yuzyk, Paul.** Ukrainian Canadians; their place and role in Canadian life. Toronto, Ukrainian Canadian Business and Professional Federation, 1967. 104 p.
- Yuzyk, Paul.** The Ukrainians in Manitoba; a social history. Toronto, University of Toronto Press, 1953. XV 232 p.

ПОКАЗНИК ІМЕН

- Авраменко, В., 163, 263
 Адам, «єпископ», рос., 230
 Адамс, 18
 Александер, І., 18
 Александров, В., 54
 Андрей, єпископ, 65
 Андрусинин, К., 91, 178
 Андрухович, К., 53, 80
 Антонович, М., 241
 Арабска, А., 171
 Ардан, І., 81
 Арсенич, Я., 26, 41, 63, 66, 74, 101, 258
 Арсенін, «єпископ», рос., 230
 Архипенко, О., 223
 Асквит, 256
 Ассанчєєв, 106
- Багрянний, І., 136, 220, 250,
 Бажан, М., 151
 Базилєвський, М., 112
 Бала, Й., о., 116, 149
 Баляс, В., 143, 195
 Баран, А. М., 264
 Барвінський, В., 87, 88
 Басараб, І., 66
 Бачинський, 26
 Бачинський, З., 73, 91, 93, 160, 178
 Бачинський, Н. В., 172
 Бачинський, О. і М., 59
 Бачинський, Ю., 71, 81
 Безхлібник, В., 151, 241
 Белегай, М., 153, 173
 Бенеш, Яр., о., 195
 Березовський, А., 26
 Берко, Ю., 210
 Бєскид-Тарнович, Ю., 184, 244, 261
 Битинський, М., 128, 216, 250
 Біберович, В., 96, 97, 131, 166, 174, 175,
 178, 204
 Бігус, П., 209
 Біланюк, П., 163, 164
 Білецький, А., 284
 Білецький, Л., 19
 Білинський, А., 70
 Білик, С., о., 244
- Біліновський, 61
 Бобєрський, Ів., 143
 Богатирчук, Ф., 266
 Богдан, Ф., 129
 Богонос, Й., 63, 154
 Боднар, П., 248
 Боднарчук, А., 63
 Боднарчук, І., 252
 Бодруг, Ів., 58, 59, 60, 70, 93, 99, 159,
 160, 168, 178
 Божик, П., о., 115
 Бойко, І., 151
 Бойко, О., 131, 204
 Бойчук, І., (Бойд), 289
 Бойчук, О., 224
 Бончєвський, о., 53
 Борден, Р. Л., 36, 56
 Борис, єпископ, 65
 Боровський, В., 159, 160
 Боровський, М., 185
 Босий, В., 96, 174, 176, 177, 197, 246, 261
 Босович, В., 238
 Боцюрків, Б., 145, 146, 243
 Брунгубер, Р., 75
 Брилинський, В., 72
 Бручєзі, архієпископ, 48
 Бубнюк, Ст., 161, 162
 Будзиновський, В., 88
 Будка, Н., єпископ, 39, 40, 41, 42, 44,
 49, 50, 62, 63, 102, 137, 157, 158, 175,
 219, 220, 223
 Будра, В., 207, 208
 Бульс, отець, 102
 Бундза, Н., 194
 Бургдорф, Ів., 61
 Бурі де, граф, 41
 Буртняк, М., 171
- Ваврик, В., отець, 244
 Вавринюк, А., 171
 Вал (Волохатюк), В., 304
 Ван Горн, В., 36
 Вараниця, І., 151
 Вахнянин, А., 88
 Вахнянин, І., 222

- Ващенко, Г., 195
 Велигорський, І., 123
 Венгер, М., 72
 Вертипорох, Е., 166, 306
 Винар, Б., 242
 Винницький, І., 241
 Винницький, Л., 122
 Вівсяник, А., 61
 Вір (Вивюрський), І., 296
 Вітовський, Д., 113
 Власовський, І., 269
 Влассов, А. А., 267
 Войченко, О., 39
 Волиняк, П., 151, 220, 250
 Володимир Великий, 169, 188, 191, 211, 212
 Волянський, Ів., о., 53, 80
 Воробець, А., 63
 Ворскло, В., 250
 Вузол, 142
 Вуйко, 143
- Гаврилюк, І., о., 156
 Гаврилюк, М., 58, 70, 156
 Гаврилюк, М., о., 58, 70, 156, 237, 238
 Гаврилюк, Ф., 63, 66
 Гавриляк, В., 304
 Гавриш, М., 191
 Гадзевич, 126
 Гаевський, В., 220
 Гаклян, П., 58
 Галл, Д. Р., 23
 Ганевич, П., 69
 Гарбенко, І., 160
 Гарасевич, Яр., 241
 Германюк, М., митрополит, 48, 49, 50, 187, 227
 Гетьман, М., 112, 201, 261
 Гикавий, М. Г., 91, 178
 Гикавий, О. Г., 63, 66, 91, 178, 197
 Гикавий, П., 63
 Гірник, Б., 195
 Гладилович, А., 41
 Гладилович, Д., 87
 Гладкий, В., 243
 Гладкий, Микола, 70
 Гладун, В., 145
 Гладун, І., 198
 Гладун, О., 70
 Глинка, А., 181, 253
 Гнатишин, І., 304
 Головатий, Г., 163
- Головацький, В., 72, 94, 100, 174, 270
 Гомінюк, Я., 134, 256
 Гонтер, О., 160
 Гончар, Мк., 238
 Гончар, О., 297
 Гончаренко, А., о., 79, 80
 Горохович, Т., 272
 Господин, А., 113, 114, 129, 140, 141, 206
 Гошовський, Б., 195
 Грабар, Ольга, 87
 Гречук, В., 167, 245
 Григорович, А., 193
 Григорович, О., 105, 144
 Гринишин, Мк., 284
 Гринівець, 204
 Грицина, о., 133
 Гринчишин, М., 291
 Грінченко, Б., 234
 Грушевський, Мих., 88
 Грушка, Г., о., 54, 80, 81
 Гультай, В., 217
 Гуменюк, М., 140
 Гумінілович, Мих., 69
 Гура, М., о., 48, 68, 69
 Гусин, Л., 195, 250
 Гута, М., 151, 166
 Гуцайло, Е., 239
 Гуцуляк, М., 18
- Гарсон, С. С., 92
 Генік, К., 25, 26, 54, 55, 58, 69, 90, 98, 99, 102, 178, 299
 Германос, митрополит, 64
 Гледстон, 256
 Глова, М., 93, 159
 Голуховські, А., 13
 Гольденвайзер, 58
 Гошко, Т., 64
 Гудзманюк, М., 83
- Дальний, М., 136, 192
 Данилевич, Р., 228
 Данило, Гетьманич, 201
 Данилюк, Д., 148
 Даниляк, Оля, 124
 Данильчук, І., 255
 Даркович, О. Т., 233
 Дацків, Т., 91, 105, 178, 197, 199
 Дашинські, І., 12
 Дейлі, Т. М., 23
 Дембіцка, М., 273
 Демянчук, В., 246
 Демянчук, Д., 176

- Деляре, А., о., 48, 102
 Деркач, М. В., 158
 Джордж, Л., 256
 Джура, Г., 151
 Дзюба, Ст., 37, 211, 304
 Дзюрман, В., о., 190
 Дидик, С., о., 48, 85, 102
 Дикий, В., 263
 Дима, Й., 178
 Діброва, І., 212
 Дідюк, В., 232
 Діфенбейкер, Дж., 304
 Дмитренко, М., 192, 223
 Дмитрів, Н., о., 36, 46, 47, 54, 55, 81, 82, 83, 299
 Добрянський, А., 217, 218
 Домазар, Р., 112, 244, 261
 Донцов, Д., 195, 242
 Дорошенко, Д., 81, 89
 Дорош, Ст., 140
 Дорошук, С. М., 154, 233, 253
 Дорундяк, І., 22, 23
 Дофірат, Е., 77
 Доячек, Ч. Е., 91, 92, 97, 176, 178
 Драгоманов, Мих., 72, 168
 Драган, Ю. Е., 304
 Дракслір, 308
 Дрібненький, Б., о., 186
 Дудар, Р., 70
 Дудка, Д., 97
 Душенько, Д., 70

 Едінгер, Й., 69
 Еліяшевський, І., 151

 Єленяк, В., 20, 28, 29, 30, 37, 299
 Єлисавета II, королева, 201
 Єфремов, С., 191

 Жан, Й., о., 68
 Жила, Л., 222
 Жилич, А., 101, 258
 Жолдак, В., о., 48, 86

 Загарійчук, А., 96, 174, 192, 197
 Зайцев, М., 58
 Залеська-Онишкевич, Л., 272
 Залітач, М., о., 96, 102, 174
 Заклинський, Ів., о., 47, 69
 Записоцький, Р., 255
 Звирч, П., 32, 64, 66
 Зінк, Т., 20

 Зінкевич, О., 249, 250

 Йонг, Ч. Г., 24
 Йосиф, брат ЙСВВ, 233

 Івах, О., 218
 Івахнюк, А., 151, 212
 Ігнатій, брат ЧСВВ, 233
 Іларіон, митрополит (І. Огієнко), 92, 93, 132, 203, 248
 Ілашук, І., 203
 Ілюк, М., 43
 Ільницький, А., 108, 226
 Ільчишин, Д. М., 153, 223
 Іоан, єпископ, 65
 Ірчан, М., 287, 288
 Ісаїв, І., 279
 Іщок, Р., 222

 Їжик, С., о., 189, 227, 228

 Казимира, Б., 181
 Кальба, В., 241
 Каменецький, В., 32, 72
 Каменецький, М., 32, 72
 Каменев, Д., 54
 Кандиба-Лазор, К., 162
 Канюка, О., 250
 Капустинський, 61
 Капустянський, Мк., 284
 Карабут, М., 160
 Кардинал, Л., 131
 Карманін, Ю., 241
 Карпатський, М., 266
 Карпець, В., 101, 258
 Карук, Т., 273
 Кархут, В., 72
 Катерина II, цариця, 9
 Качала, Ст., 88
 Качмарик, К., 72
 Качор, А., 118
 Квітка-Основняненко, Г., 258
 Келебай, Я., 154
 Кизюн, А., 231
 Килимник, Ст., 128
 Кириак, Ілля, 73, 104, 213
 Кисілевська, О., 185
 Кисілевський, В. Ю., 21, 209
 Кислиця, Д., 198, 218
 Кібзей, А. Т., 64
 Кіндраг, П., 267
 Кірконец, В., 207, 278

- Кіт, Яр., 194
 Климаш, Б., 194
 Климкевич, О., 216
 Кмета-Єфимович, І., 159, 267
 Кобзей, Т., 142, 285
 Кобилко, А., 250
 Кобилянська, О., 12
 Кобринський, Дм., 114
 Ковалевич, І., 94, 160
 Ковалів, П., 216
 Коваль, В., 61
 Коваль, В., 61
 Когуська, Н., 234
 Козак, Е., 195
 Козак, М., 248
 Козакевич, В., 119
 Козловський, Є., 267
 Колесніков, Ів., 61, 109, 155, 161, 243
 Колпещький, М., 168
 Колянківська, О., 189
 Колянківський, Мк., 188, 189, 204
 Кониський, О., 88
 Коновал, П., 42, 208
 Коновалець, Є., 170, 284
 Корак, М., 248
 Кормі, І. А., 160
 Королишин, М., 112
 Корчинський, І., 26, 110, 167, 177, 202, 207, 261
 Косовий, Й., 69, 93, 98, 99, 178, 246
 Коссар, Л., 145, 146, 223
 Костирський, С., 168
 Костів, К., 268
 Коструба, Т., о., 161
 Котлярник, Н., 68, 72
 Коцко, А., 240
 Кравс, генерал, 26
 Кравців, Б., 195
 Кравців, М., 151
 Кравчук, П., 40, 41, 54, 56, 197, 198, 270, 271, 277, 282, 283, 284, 285, 286, 290, 291, 293, 294, 295, 297, 298
 Крайківський, Г., 32
 Крат, П., 72, 94, 100, 171, 238, 239, 270, 277
 Кремар, Р., 96, 103, 104, 174, 175, 213, 219, 240
 Крет, Я., 102, 105, 199, 267
 Кривецький, М., 61
 Кривіцький, Л., 126
 Кривуцький, М., о., 190
 Крижановський, Н., о., 48
 Криницький, Б., 136
 Крохмалюк, Л., 137
 Кудрик, В., 62, 63, 67, 74, 95, 101, 133, 176, 258
 Кудрин, Іл., 248
 Кузеля, З., 95
 Кузик, П., 217
 Кузів, В., 158
 Кузьмович, О., 272
 Куліш, М., 256
 Кульчицький, Ів., 63
 Купранець, О., о., 244
 Курдидик, А., 131, 177, 218, 228, 261
 Курдидик, Г., 75, 97, 178
 Курманович, В., 284
 Кутувий, С., 241
 Кушмелин, 195
 Кушнір, В., о., 114, 115, 303
 Ладика, Василій, архієпископ, 50, 114, 190
 Лазар, Д. Т., 214
 Левицький, А., о., 212
 Левицький, В., 131, 217, 218
 Левицький, М., 182, 223, 250
 Левчук, Н., 103, 213
 Лекомб, о., 48
 Ленартович, М., 288, 289
 Ленін, В. І., 100, 240, 278
 Лепкий, Б., 12
 Лещишин, Д., 58
 Липинський, В., 110, 176, 261
 Липківський, Василій, митрополит, 64, 236
 Липовецький, І., 120, 155
 Липовецький, Н., 210
 Лисань, П., 293
 Лисець, П., 288
 Лисий, П., 459, 467
 Литвин, В., 245
 Ліліцак, І., 153
 Лобай, Д., 131, 140, 141, 142, 172, 174, 239, 245, 282, 283, 285
 Лозинський, Й., 114, 131, 153, 172
 Лозинський, М., 81, 89
 Лоран Люї Сен, 91
 Лоріє, В. Сер., 34, 256
 Лотоцький, К., о., 149
 Лотоцький, 426
 Луговий, О., 257
 Лупка, Т., 144
 Луців, В., 236, 237
 Луцький, Ю., 209
 Лучкович, М., 304

Лютак, Я., 72
Лянжевін, архієпископ, 48, 96, 174
Лятуринська, О., 216

Магальяс, Ю., 69
Мазепа, Іван, 193
Мазурик, Гр., 139
Мазуркевич, З., 154
Майданюк, Я., 143
Мак, Г., 109, 238
Макар, Ст., о., 81
Макарський, Й., 69
Маковський, А., 63
Маланчук, В., о., 187
Маланчук, Р., 218
Малащук, Р., 151
Маленцький, О., 250
Малофій, Р., 171
Маляревський, І., о., 54, 55
Мальро, А., 238
Мандрика, М., 197, 230, 231
Маңчур, П., 63
Марітчак, О., 131
Маргинець, В., 218, 243
Марцінів, Т. Ю., 174
Марунчак, М. Г., 39, 271
Мастикаш, Є., 125
Матла, О., 151
Матушевський, 200
Матушевський, Ф., 88
Маценко, П., 216, 218
Маціевич, С., 292
Мегас, О., 91, 102, 178, 215, 300
Мей, 158
Мек Калум, Й. С., 104, 229
Мельник, Б., 193
Мельник, Микола, 19
Мельник, Мих., 29
Мельник, П., 29
Мельник, Ф., 29
Микитюк, С. Б., 64, 171
Микуляк, П. П., 241
Мирний, П., 12
Михайлюк, В., 250
Михаїл, архієпископ (Хороший), 65
Мицик, М., 146
Мігайчук, В., 63
Міненко, Т. О., 252
Міхневич, М., 228
Міхновський, М., 153
Младенович, М., 210
Могिला, Петро, 171
Молодечський, А., 177

Мончаленко, Макарій, «єпископ», 60
Мороз, А. Т., 365
Мостовий, Гр., 168
Мох, О., 161, 244
Мстислав, (Скрипник), архієпископ,
65, 269, 270
Мудрик, Н., 143
Мулик-Луцик, Ю., 216
Мулькевич, К., 240, 251
Мушка, Мих., 74

Навроцький, Вол., 88
Назарко, І., о., 244
Наконечний, М., 145
Негрич, І., 26, 41, 58, 59, 90, 91, 99, 178
Негрич, Оленка, 131, 172
Нелин, І., 237
Немирський, Ф., 54
Несельрод, К., 18
Несівка, М., 209, 223
Нечуй-Левицький, І., 12, 88
Николай, єпископ (російської Мисії),
53
Новак, А., 73, 91, 178

Овечко, І., 177, 178
Ожоган, Р., 145
Олег Гореславич, князь, 9
Олександрів, Б., 192
Олексів, П., о., 48, 96, 174
Оленюк, М., 238, 297
Олесків, О., 20, 21, 22, 23, 24, 25, 44,
46, 299, 300
Олійник, Ф., 61
Ольга, княгиня, 211, 212
Ольхович, Й., 167, 245
Онацький, Є., 216
Онишкевич, Л., 272
Онищук, 241
Орлик, Пилип, гетьман, 9
Остапчук, Е., 223
Осьмачка, Т., 220
Охримович, М., 124

Павлик, М., 81
Павлишин, М., 200
Павлів, І., 143
Павловський, М., 88
Павлушков, М., 191
Павлюк, В., 192, 208
Пайш, А., 29, 30
Паніщак, Ю., 29, 71

- Панчук, Б., 122, 131, 208, 209
 Паньків, Н., 153, 223
 Параманов, С., 216
 Пасічник, М., 235
 Пасічняк, М., 176
 Перепелиця, І., о., 70
 Періго, Д. Р., 257
 Петлюра, С., 89, 147, 170
 Петренко, О., 112, 201
 Петрик, М., 309
 Петрів, Іванна, 237
 Петрівський, М., 207, 208, 257
 Петрушевич, Ів., 41, 63, 96, 102, 174, 300
 Пилипас, Т., 142
 Пилипів, І., 20, 28, 29, 30, 37, 299
 Пиндиківський, В., 93, 238
 Ширч, Д., 81, 160
 Пігічин, П., 91, 178, 262
 Підвербецький, Т., 147
 Підгайна, О., 210
 Підгайний, О., 210
 Підгайний, С., 136, 210
 Пірс, Р., 203
 Пірсон, Л. Б., 37, 38, 315
 Платон, архієпископ, 56
 Пляцко, Г., 178
 Погорецький, М., 217
 Погорецький, Р., 145
 Подворняк, М., 185, 267
 Полетика, П., 18
 Поливка, Д., о., 47, 83, 84
 Полонська-Василенко, Н., 5
 Попов, К., 55
 Попович, Мт., 239, 283, 287
 Поронюк, М., 112
 Потоцький, граф, 74
 Пригорницький, Дм., 128
 Пригроцький, Г., 58
 Прийма, Р., 260
 Присташ, Д., 107, 290
 Прокопчак, П., 288
 Пулишій, В., 46
 Пулишій, М., 29
 Пунак, А., 233
 Пясецький, Ю., 224
- Радчук, С., 185
 Райс, 445
 Рассел, К. Т., 168, 386
 Ратуський, П., 304
 Рахманний, Р., 151, 205
 Ревуцький, В., 220
 Редкевич, А., о., 41, 42
- Риндик, С., 250
 Рібентроп, 454
 Ріпецький, Н., 223
 Роберт, 137
 Роблін, Д., 35
 Розгін, І., 220
 Розказов, П., 55
 Роїк, О., 17
 Ролян, Р., 238
 Романів, В., 145
 Романович, М., о., 244
 Романчич, В., 63
 Романчук, Ю., 12, 88
 Романюк, І., 19
 Романюк, Н., 66
 Росоха, Ст., 131, 180, 218
 Ру, П., о., 48
 Рудачек, І., 96, 174
 Рудницький, Я., 5, 18, 127, 249, 254,
 306, 309
 Рурик, І., 64
 Руснак, І., 211
 Руссов, Ю., 261
 Руссова, Н., 195
 Рута, П., 70
- Сабурен, А., о., 48
 Савчук, С. В., о., 62, 64, 65, 133, 134,
 171, 212, 216
 Савяк, Б. М., 63
 Савяк, Мх., 10, 290, 291
 Садовський, М., 128
 Салей, Д., 54, 117
 Самчук, У., 220
 Саранчук, Г., 58
 Сарматюк, А., о., 137
 Свистун, В., 62, 236
 Свірський, о., 245
 Святополк, князь, 9
 Святослав, князь, 9
 Сейго, М., 296
 Селешко, М., 169
 Селкірк, лорд, 17
 Сематюк, І., 104, 213
 Сембратович, кардинал, 212
 Семчук, Ст., о., 114, 116
 Сенік, О., 284
 Сенишин, Л., 240, 250
 Сен Лоран, Люї, 133
 Сеньків, Й., 235
 Серафим, «єпископ» (Уствольський
 Степан) 57, 58, 59, 60, 99
 Сергій, митрополит московський, 148

- Сивик, Ст., 129
Сидор, В., 129
Симчин, С. П., о., 146
Синявська, Н., 162
Сирник, І., 95, 154, 258
Сироїдів, Мк., 96, 102, 174
Сиротинський, М., о., 204
Сиротюк, В., 32, 72
Сиротюк, Ю., 32, 72, 73, 105
Ситник, Ю., 159, 178
Сифтон, К., 21, 34, 36, 38
Сілецький, І., 250
Сіменович, В., 80
Січинський, Мирослав, 73, 240
Січинський, Я., о., 55
Скибінський, М., о., 55
Склепович, 26
Скоропадський, Д., 207
Скоропадський, П., 113, 262
Скраба, В., 254
Скрипник, М., 296
Славутич, Яр., 216, 220
Сластиненко, С., 220
Сліпий, Йосиф, кардинал, 164
Сліпченко, Г., 32, 72, 101, 258
Слюзар, І., 172, 205
Смильський, П., 209
Снайчук, Л., 144
Сокульський, Дм., 254
Соловей, Дм., о., 216, 250
Соловій, М., о., 245
Солодуха, М., (Кремар, Р.), 104
Солонинка, В., 150
Солянка, О., 55
Солук, Б., 260
Солянич, І., 105, 217, 265
Сомчинський, П., 193
Сорока, В., о., 245
Сосновський, М., 151, 222, 240
Спірс, 36
Стадник, Т., 63
Сталін, 182
Стандрег, Л., 110, 160, 206, 248, 390
Стар (Старчевський), М., 304
Старицька-Черняхівська, Л., 89
Стебельський, Б., 151, 152, 166
Стельмащук, В., 171
Стеткевич, О., 81
Стефанік, Т., 41, 58, 69, 178
Стефаніцький, І., 109, 239
Стефура, І., 147
Стефурак, Т., 194
Стецишин, Мирослав, 32, 72, 73, 94, 95, 100, 104, 105, 106, 219, 228, 239, 258, 270
Стецишин, Мих., 32, 62, 63, 66, 72
Стецишин, Ю., 171
Сторожук, І., 303
Стратійчук, Д. Я., 63
Стратійчук, І. Д., 260
Строцький, А., о., 48, 86
Суткович, М., 64
Сушко, О., 96, 102, 160, 174, 254
Сушко, Р., 284
Томашевський, Т., 26, 31, 90, 92, 98, 103, 104, 105, 107, 130, 144, 146, 165, 199, 200, 213, 219, 228, 229, 260, 261, 265
Тарнавський, О., 272
Тарновець, Л., 129
Темера, А., 238
Темнюк, В., 143
Теодорович, Йоан, архієпископ, 64, 236
Терлецький, Ю. М., 123
Тесля, І., 12, 166
Тиктор, І., 182
Тимкевич, П., о., 54, 55
Тихон, єпископ, 55, 57
Тичковський, М., 29, 30
Ткачук, В., 268
Товт, О., 54, 55
Трембіцький, В., 216
Трух, А., о., 244
Туппер сер, Ч., 22
Тюхній, Ів., 32, 69
Тюхтій, С., 32, 69
Урбанський, 26
Устловський, Степан, 57
Устіянович, К., 88
Федуник, Я., о., 116
Фекула, М., о., 55
Феняк, В., 29
Ферлей, Т. Д., 37, 63, 67, 71, 74, 95, 101, 258, 304
Фесенко, М., 158, 183
Феціна, Н., 235
Филиповський, А., 211
Філбрик, М. Г., 251
Філяс, Платонід, о., 48, 86
Філь, Н., 167, 245
Фодчак, А., 47
Фодчук, С., 237
Фортієр, Л. М., 23
Фотій, Д., о., 128

Франко, І., 12, 88, 130, 226, 258
Франц-Йосиф, цісар, 40
Фроляк, С., 151, 152

Хвалібога, С., 142, 285
Химич, М., 220
Хомин, П., о., 204
Хоміцький, О., 285
Хомяк, Р., о., 149
Хоростіль, Е., 143
Хотовицький, А., 89

Цепенда, М. Н., 148, 291
Цимбал, П., 32, 72
Цірка, Т., 145
Цурковський, А., 81
Цюпа, В., 69

Чайківський, П., 288
Чапленко, Ю., 220
Чепига, Ф., 109, 156
Чернейко, Мих., 63, 171
Черняк, В., 243
Чеховий, К., 72
Чеховцев, Арсеній, архимандрит, 56
Чикаленко, Є., 88
Чума, Я., 204, 241
Чумер, В., 101, 258

Шавель, С. С., о., 187
Шадурський, П., 135
Шакотько, І., 61, 268
Шандро, А., 304
Шатульський, М., 283, 287, 295
Шашкевич, М., о., 258, 271, 272
Швидкий, П., 63, 102, 215
Шевченко, Т., 24, 28, 71, 79, 123, 130,
166, 191, 193, 206, 226, 244, 248, 266

Шевчук, С., о., 244
Шелест, В., 209
Шелестовський, П., 158
Шептицький, А., митрополит, 49, 50,
68, 74, 96, 102, 115, 174, 266
Шерех, Ю., 220
Шило-Бакун, Р., 250
Шілош, М., 180
Шкурат, П., 195
Шкавритко, М., 91, 177, 178
Штендера, С., 241
Шульга, П., 251
Шульгин, Р., 222

Щепановський, С., 13
Щербінін, Мих., 71
Щудло, М., 103, 149
Щурат, В., 88

Ювен, Т., 279
Юзик, І., 208
Юзик, П., 39, 145, 208, 304
Юнг, Ч., 53
Юрій, VI, король, 323

Якимів, Д., 154, 219
Якиміщак, Д., 63
Янів, В., 191
Янішевський, Є., 67
Янковський, А., 17, 18
Ярема, Д., 82, 357
Яремій, Д., 106
Яремко, Д., 228
Яремко, І., 304
Яремович, А., 208
Ярошевський, Б., 129
Ястремський, Т., 72

ПОКАЗНИК ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

- Аляска Геральд, 79
Америка, 46, 80
Американсько-Руський Вістник, 82
Астор, 112
- Батьківщина, 112, 113
Бойова Молодь, 289, 295
Боротьба за Волю, 113, 129, 130
Братський Вістник, 114
Будучність Нації, 103, 114, 115, 116
Буковина, 115
Бюлетень Братства Українців Католиків Канади, 103, 114, 116, 117
Бюлетень Братства Українців Католиків Канади (Едмонтон), 116
Бюлетень Комітету Українців Канади, 117, 118
Бюлетень Комітету Українців Канади, Відділ Монреаль, 118
Бюлетень Кредитової Кооперативи Північного Вінніпегу, 118, 119, 171
Бюлетень Наукового Товариства ім. Т. Шевченка — Торонто, 119
Бюлетень Об'єднання Українських Педагогів Канади, 119
Бюлетень Провінціального Заряду Братства Українців Католиків Саскачевану, 179
Бюлетень Спільки Визволення України, 123, 191
Бюлетень Союзу Українського Студентства Канади, 122, 123, 124
Бюлетень Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді, 120, 121
Бюлетень Союзу Українсько-Канадських Ветеранів — Відділ Торонто і Українського Відділу Канадського Легіону ч. 360, 121, 122
Бюлетень Суспільної Служби Українців Канади, Відділ Торонто, 123, 124, 253
Бюлетень Товариства Українських Інженерів і Техніків в Канаді, 125, 126
Бюлетень Української Академії Наук (у Канаді), 127, 128
- Бюлетень Української Кредитової Спільки у Форт Вільямі, 125
Бюлетень Українського Національного Об'єднання Канади — Крайова Екзекутива, 125, 126
Бюлетень Української Православної Катедри св. Володимира в Торонто, 128
Бюлетень Українського Пресового Бюра в Канаді, 126
Бюлетень Українського Технічного Товариства в Канаді, 125, 126, 127
- Виклик, 129
Відгомін, 113, 129, 130
Відродження, 130
Вільне Слово, 122, 131, 132, 141, 201, 209, 274
Віра й Культура, 132, 201, 204
Віра й Наука, 133
Вісник Господарського Приходу, 134
Вісник (УГПЦ), 133, 134
Вісник Українських Революційних Демократів, 135, 136
Вісти зі Сходу, 136, 137
Вісти (УКЮ), 136
Вісти (Інформативний Листок Союзу Українських Підприємців і Ремісників Метрополітального Торонта), 137
Вісти Інституту св. Володимира, 138
Вісти Товариства Українських Інженерів в Америці, 139
Вісти Товариства Українських Інженерів і Техніків у Канаді, 138
Вісти Українського Національного Об'єднання і Братніх Організацій, Філія Гамільтон, 138
Вісти Українського Національного Об'єднання і Братніх Організацій, Філія Судбури, 139
Вісти Українського Робітничого Союзу, 139
Вістник Молоді, 139
Вістник Української Національної Ради в Канаді, 140, 258

Волинь (квартильний), 185
Волинь у боротьбі за волю України,
185

Вояцька Думка, 122, 131, 141, 210

Вперед, 141, 229

Вузод, 143

Вуйко, 143, 144

Гарапник, 105, 144

Голос Избавителя, 102, 144, 149, 150

Голос Інституту, 144

Голос Карпат, 110, 145

Голос Лемківщини, 145, 184

Голос Молоді (Ванкувер), 146

Голос Молоді (Вінніпер), 145, 146, 147

Голос Півночі, 147

Голос Правди (Вінніпер), 148

Голос Правди (Едмонтон), 148, 226, 291

Голос Правди (Торонто), 148

Голос Праці, 286

Голос Робітниці, 287, 288

Голос Спасителя, 103, 144, 149, 150

Гомін України, 109, 150, 151, 152, 166,
195, 250

Господар, 153

Громадська Думка, 88

Громадський Вісник, 87

Детройтські Вісті, 131

Дзвін (Саскатун), 153

Дзвін (Торонто), 153

Дзвінок, 153

Дзвіночок, 190

Діло, 20, 85, 87, 88, 90

Діточий Світ, 154

Дневник Рускій, 85

Добрий Пастир, 187

До Висот, 154, 155

Довідник Голосу Спасителя, 150

Домашній Приятель, 61, 108, 155, 244

Дороговказ, 155, 156

Думка, 109, 156

Еклезія — Церква, 156

Епархіяльний Вістник, 157, 158

Евангелист, 158

Евангельська Правда, 158, 159

Евангельський Вістник, 159, 427

Евангельський Ранок, 159, 177, 235

Живе Слово, 160, 161

Життя і Слово, 161

Життя і Слово (комуністичне), 448, 472

Життя і Школа, 161, 238

Жіночий Світ, 161, 162,

Заморський Вістник, 109, 162, 163

Записки ЧСВВ, 187

Запорожець за Дунаєм, 163

За Рідну Церкву, 163, 164

Західні Вістки, 165, 200, 263, 264

Збірник Матеріалів Наукової Кон-
ференції К. НТШ, 119, 166, 167

Звено, 167

Зоріння Нової Доби, 167

Зоря Галицька, 85

Зоря Правди, 169

Зоря, 168

Інститутські Вісті, 138, 169

Інформатор Української Стрілецької
Громади в Канаді, 169,

Інформативний Бюлетень Пластової
Станиці в Монреалі, 169

Інформативний Листок Об'єднання
Українських Ветеринарних Ліка-
рів, 169

Інформаційна Служба Союзу Укра-
їнського Студентства Канади, 170

Інформаційний Листок Кредитової
Кооперативи Північного Вінніперу
119, 171

Історія Наших Днів, 171

Кадило, 106, 171, 183

Каменярі, 171, 172

Канада, (газета), 172, 173

Канадійський Епархіяльний Віст-
ник, 174

Канадійський Українець, 96, 102, 144,
174, 175, 290, 463

Canadian Ukrainian Review, 176

Канадієць, 99, 104, 159, 173, 174

Канадійська Нива, 56

Канадійська Січ, 176

Канадійські Вісти, 176

Канадійські Новини, 103, 175, 176

Канадійський Горожанин, 176, 177, 262

Канадійський Ранок, 94, 99, 104, 160,
174, 177

Канадійський Русин, 49, 96, 97, 102,
104, 153, 174, 175

Канадійський Фармер, 32, 69, 90, 91,
92, 93, 97, 102, 103, 159, 173, 175, 177,
178, 179, 199, 290

Карпатська Січ, 180

Католицька Акція, 181

Клич, 181, 182

Комар, 182, 183

Кропило, 183

Кубанський Край, 183
Лемківські Вісті, 145, 183, 184
Лемківщина-Закерзоння, 184, 185
Літературно-Науковий Вісник, 85
Літопис Волині, 185, 186
Life Weason, 186, 245
Логос, 103, 187

Mail, 36

Матеріяли до збірки на фонд Українського Пластового Дому в Торонто, 188

Мета (Україна), 85

Мета (Роблін), 188

Мій Приятель, 189, 190

Місійні Вісти, 190

Місіонар, 85, 89, 90

Місія України, 191

Місячник духової культури й рідної Церкви, 248

Ми і Світ, 188

Молода Україна, 191, 192

Монітор, 192, 193

Монреальський Інформатор, 193, 194

Montreal Protokol, 193

МҮН — BEAMS, 194

На Варті, 195

Народня Воля, 139

Народня Газета, 197, 198, 284, 285, 286, 288, 291, 295

Народна Часопись, 20, 22

Народне Господарство, 195, 196

Народня Газета, 197, 198

Наш Вік, 198, 199

Наш Контакт, 199

Наш Поступ, 105, 165, 199, 200

Наша Будучність, 200

Наша Громада, 200, 211,

Наша Держава, 112, 201

Наша Зоря, 202

Наша Культура, 132, 203, 204, 248

Наша Мета, 164, 204, 205

Наша Сила, 205

Наша Трибуна, 205

Наше Життя, 206

Наше Слово, 110, 206

Неділя, 211, 212

Недільна Школа, 212

New Canadian, 207

New Canadians, 207

New Opinion, 208, 211, 222

New Review, 210

News Bulletin, 210

News Letter, 208, 209, 210, 211

Нива, 85, 212

Нова Громада, 104, 212, 213, 240

Нова Ера, 103, 213

Нова Часопись, 214, 215

Нове Життя, 215

Нові Дні, 220, 221

Новини, 104, 219

Новий Край, 102, 215, 216

Новий Літопис, 216

Новий Світ, 80

Новий Шлях, 125, 145, 146, 161, 162, 169, 198, 217, 218, 219, 252

Обнов'янин, 221

ОКО Світу, 222

(The) Opinion, 208, 209, 210, 222

Our Viewpoint, 222

Раса, 223

Пасіка, 223

Пастирські Листи, 223

Пластовий Вісник, 224

Пластовий Шлях, 224, 225

Поступ (Ванкувер), 108, 226

Поступ (Вінніпер), 55, 190, 227, 228, 264

Поступ (журнал), 225, 226

Поступ (Мондер), 104, 227

Правда (Вінніпер), 141, 142, 149, 229

Правда (рос. ЗСА), 55, 82, 85

Правда (Україна), 124

Правда і Воля (Ванкувер), 107, 146, 229, 230, 231

Правда і Воля (Вінніпер), 230, 231

Правда Народу, 231, 232

Православний Американський Вісник, 54

Православний Вістник, 133, 134, 232, 236

Приятель України, 232

Проблеми, 232

Проблиск, 233, 235

Промінь (дитячий), 233, 258

Промінь (жіночий), 234, 235, 275

Просвіта, 235

Рада, 85, 88, 89

Радянська Україна, 151

Рання Зірочка, 235

Ранок, 60, 70, 93, 97, 99, 104, 159, 174, 235

Рідна Церква, 235, 236

Рідна Школа, 161, 264, 237

Рільник, 238

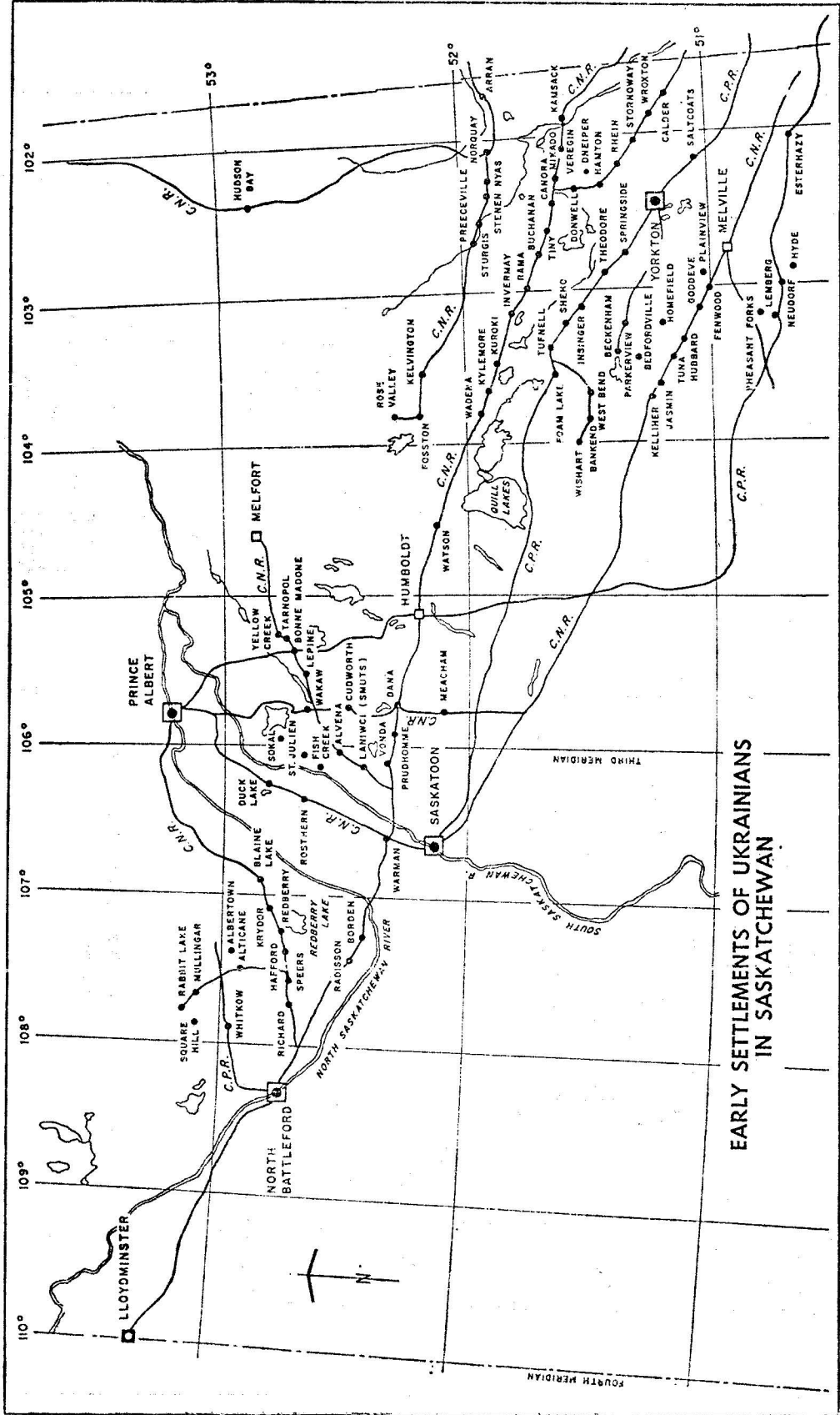
Робітниця, 281, 288

Робітничє Слово, 100, 109, 238, 239, 244

- Робітничі Вісти, 238
 Робочий Народ, 94, 100, 104, 239, 240,
 277, 278, 281, 282
 Розбудова, 240
 Розбудова Держави, 241, 242
 Русалка, 85
 Русский Голос, 243
 Русь, 85
 Руське Слово, 80
- Самодопомога, 243
 Самостійна Україна, 243
 Свідок Правди, 61, 108, 155, 243
 Свідома Сила, 109, 238, 244
 Світ, 54, 55
 Світ і Життя, 244
 Світло, 186, 235, 244, 245
 Світло і Голос Правди, 245
 Світ Молоді, 281, 288, 289
 Свобода, 40, 53, 54, 57, 58, 80, 81, 82,
 83, 84, 85, 86, 90, 178
 Свобода (Галицька), 125, 126
 Свобода (о. Гончаренка), 115
 Січ, 246
 Слово (Вінніпер), 69, 93, 98, 99, 246
 Слово, (Торонто), 246, 247, 248
 Слово Істини, 204, 248
 Слово на Сторожі, 248
 Смолоскип, 249, 250
 Соняшник, 250
 Спорт, 250
 Спортові Вісті, 251
 Сторож Правди, 251
 Стрілецькі Вісті, 251, 252
 Сумківець, 252
 Сурма, 253
 Суспільний Кредит, 253
 Суспільна Служба; Бюлетень Тowa-
 риства Української Суспільної Опі-
 ки на Провінцію Онтаріо, 253
- Торговельний Промисловий Вістник,
 195, 196
 Торговельно-Промисловий Провід-
 ник, 253
 Точило, 253
- Ukrainian Canadian Review, 254,
 Ukrainian Commentary, 254
 Ukrainian Record, 255
 Ukrainian Tribune and Review, 255
 Ukrainica Canadiana, 254
 Україна, 254
 Українська Газета, 255
- Українська Думка, 87
 Українська Нива, 256
 Українська Родина, 256, 257
 Українське Життя, 292, 293, 294, 295,
 296
 Українське Слово, 294, 295, 296
 Українське Слово (Париж), 249
 Українські Вісті, 55, 96, 166, 254, 263,
 264
 Українські Робітничі Вісти, 107, 278,
 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 295
 Український Базар, 257
 Український Вісник, 87
 Український Вістник (Орган Україн-
 ської Національної Ради в Канаді),
 141, 258
 Український Голос, 32, 74, 95, 97, 101,
 154, 172, 205, 232, 256, 259, 290
 Український Голос, (Перемишль), 109,
 156
 Український Емігрант, 39
 Український Ілюстратор, 260
 Український Кооператор, 103, 260
 Український Піонер, 261, 262
 Український Робітник, 110, 112, 131,
 177, 251, 262, 263
 Український Світ, 262
 Український Танцюрист, 263
 Український Християнський Робіт-
 ник, 177, 262, 263
 Учительське Слово, 237, 264
- Фармерське Життя, 279, 281, 285, 288,
 290, 291
 Фармерське Слово, 107, 265
 Фармерський Вістник, 265
 Фармерський Голос, 105, 265
 Федераліст-Демократ, 266, 267
 Free Press, 36
- Хата (Газета), 267
 Хата (Журнал), 102, 267
 Християнський Вісник, 267, 268
 Християнський Стяг, 155, 268, 269
 Християнський Робітник, 262
- Церква в Народі, 114, 115, 269
- Червоний Прапор, 94, 100, 239, 270, 271,
 277, 278
- Шашкевичіяна, 271, 272
- Юнак, 272
 Юнацтво, 273

З М І С Т

Вступ	7
РОЗДІЛ I	9
1. УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ ТА ЇЇ ПОСЕЛЕННЯ У КАНАДІ	9
А. Причини еміграції	9
Б. Перші українські піонери	17
В. Початок організованого громадського життя Українська греко-православна церква в Канаді, її зродження та організація	44
Культурно-освітня праця	62
Культурно-освітня праця	66
2. ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В КАНАДІ	75
А. Українська преса з рідних земель за океаном	75
Б. Перші українські газети в Канаді	90
РОЗДІЛ II	97
РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В КАНАДІ	97
1. Степові провінції і Західна Канада	97
2. Східня Канада	108
3. Бібліографічний огляд і характеристика періо- дичних видань	111
РОЗДІЛ III	277
КОМУНІСТИЧНА ПРЕСА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	277
РОЗДІЛ IV	299
ЗАКІНЧЕННЯ: ВИСНОВКИ ПРАЦІ	299
Резюме німецькою мовою	316
Резюме англійською мовою	321
Бібліографія	323
Показник Імен	329
Показник періодичних видань	337
Карти поселень	342
	341

EARLY SETTLEMENTS OF UKRAINIANS IN SASKATCHEWAN